

Hallituksen esitys Eduskunnalle valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi valmiuslaki, jolla kumottaisiin nykyinen samanniminen laki.

Uudistuksen tavoitteena on valmiuslain saattaminen perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Lisäksi tavoitteena on ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuussäännökset poikkeusoloissa.

Valmiuslain soveltamisalaa rajaavan poikkeusolomääritelmän ehdotetaan edelleenkin käsittävän vain erityisen vakavat kriisit, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmää ehdotetaan muutettavan osittain. Uuden valmiuslain mukaan poikkeusoloja olisivat ensinnäkin Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila, toiseksi Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista, kolmanneksi väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat, sekä neljänneksi erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuron-

nettomuuden välitön jälkitila ja vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain mukaisien toimivaltuuksien käyttöönotosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella. Ennen tämän käyttöönottoasetuksen antamista on valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava maassa vallitsevan poikkeusolot. Eduskunta päättäisi viime kädessä käyttöönottoasetuksen voimassaolosta ja voimassaoloajasta. Valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamista täydentävien valtioneuvoston asetusten jälkitarkastuksesta eduskunnassa ehdotetaan luovuttavan.

Säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Ehdotetun sääntelyn asiallinen sisältö vastaisi paljolti voimassa olevan valmiuslain nojalla poikkeusoloissa annettavaksi suunniteltuja valtioneuvoston asetuksia. Sääntelyä siis nostettaisiin asetuksista lain tasolle.

Esitykseen sisältyy lisäksi ehdotus laiksi poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta sekä ehdotukset kahdeksan lain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	5
1 Johdanto	5
2 Nykytila.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	5
Valmiuslainsäädännön tausta	5
Valmiuslain rakenne ja sisältö.....	6
Kokemukset valmiuslaista.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	9
Ruotsi	9
Norja.....	11
Tanska	13
Saksa.....	13
Sveitsi	14
Ranska	15
Ihmisoikeussopimusten määräykset.....	16
EU-oikeus	17
Kokoavia näkökohtia vertailumaiden valmiuslainsäädännöstä.....	19
2.3 Nykytilan arviointi	20
Yleistä.....	20
Valmiuslain suhde perustuslakiin.....	20
Suhde EU-oikeuteen.....	21
Säätelyn ajanmukaisuus	22
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	24
3.1 Tavoitteet.....	24
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot	24
3.3 Keskeiset ehdotukset	25
Poikkeusolomääritelmä	25
Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet	26
Valmiuslain käyttöönotosta päättäminen	26
Keskeiset muutokset toimivaltuuksissa	27
4 Esityksen vaikutukset.....	28
4.1 Yleistä.....	28
4.2 Taloudelliset vaikutukset.....	28
4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	29
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	29
5 Asian valmistelu.....	30
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	30
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	30

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	32
1 Lakiehdotusten perustelut	32
1.1 Valmiuslaki	32
I OSA. YLEISET SÄÄNNÖKSET	32
1 luku. Lain tarkoitus, soveltamisala ja yleiset periaatteet	32
2 luku. Toimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen	34
3 luku. Varautuminen	37
II OSA. TOIMIVALTUUDET POIKKEUSOLOISSA	38
4 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaaminen	38
5 luku. Hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen	47
6 luku. Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely	55
7 luku. Asuntokannan käytön säännöstely	56
8 luku. Sosiaaliturvaan liittyvät muutokset	58
9 luku. Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden sekä postipalveluiden saatavuuden turvaaminen	60
10 luku. Kuljetusten turvaaminen ja polttonesteen säännöstely	69
11 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen	77
12 luku. Valtiontalouden hoito poikkeusoloissa	78
13 luku. Julkis- ja yksityisoikeudelliset palvelussuhteet	78
14 luku. Työvelvollisuus	80
15 luku. Hallinnon järjestäminen poikkeusoloissa	83
16 luku. Sotilaallinen puolustusvalmius	86
17 luku. Väestönsuojelu ja evakuointi	90
III OSA. ERINÄISET SÄÄNNÖKSET	92
18 luku. Täytäntöönpano	92
19 luku. Korvaukset ja oikeusturva	93
20 luku. Rangaistussäännökset	95
21 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	95
1.2 Puolustustilalaki	95
1.3 Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta	95
1.4 Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa	96
1.5 Laki arvo-osuusjärjestelmästä	96
1.6 Asevelvollisuuslaki	97
1.7 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta	97
1.8 Laki Pelastusopistosta	97
1.9 Pelastuslaki	97
1.10 Laki poikkeusolojen vakuutustakuusta	98
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	98
3 VOIMAANTULO	98
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	98
LAKIEHDOTUKSET	105
Valmiuslaki	105
puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta	137
poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta	138
ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta	139

arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 a §:n muuttamisesta	140
asevelvollisuuslain 79 ja 81 §:n muuttamisesta.....	141
vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 27 ja 30 §:n muuttamisesta ...	142
Pelastusopistosta annetun lain 13 ja 23 §:n muuttamisesta	143
pelastuslain 1 §:n muuttamisesta	144
poikkeusolojen vakuutustakuusta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	145
LIITE	146
RINNAKKAISTEKSTIT	146
puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta.....	146
ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta	147
arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 a §:n muuttamisesta	148
asevelvollisuuslain 79 ja 81 §:n muuttamisesta.....	149
vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 27 ja 30 §:n muuttamisesta	150
Pelastusopistosta annetun lain 13 ja 23 §:n muuttamisesta	151
pelastuslain 1 §:n muuttamisesta	152
poikkeusolojen vakuutustakuusta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	153

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Valmiuslainsäädännöllä pyritään varmistamaan väestön turvallisuus ja elinmahdollisuudet sekä yhteiskunnan toimivuus poikkeusoloissa. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi poikkeusoloissa saatetaan tarvita viranomaisten poikkeuksellisia toimivaltuuksia. Toimivaltuuksien tarve voi olla kiireellinen. Koska normaalioloja koskevat toimivaltuudet saattavat tällöin olla riittämättömiä, tulee oikeusjärjestykseen sisältyä säännökset poikkeusoloissa käyttöön otettavista poikkeuksellisista toimivaltuuksista.

Poikkeusoloissa tarvittavien toimivaltuuksien tulee perustua lainsäädäntöön, joka on valmisteltu etukäteen normaalioloissa. Näin varmistetaan yhtäältä se, että poikkeusoloissa voidaan ripeästi ryhtyä tilanteen vaatimiin poikkeuksellisiin toimenpiteisiin ja toisaalta se, etteivät toimivaltuudet olisi ylimitoitettuja tai tarpeettoman laajasti perusoikeuksiin puuttuvia.

Nykyinen valmiuslaki (1080/1991) säädettiin pitkäaikaisen valmistelun jälkeen tulemaan voimaan syyskuun alusta 1991. Laki valmisteltiin siis ennen perusoikeus- ja perustuslakiuudistuksia. Lisäksi Suomesta tuli Euroopan unionin (EU) jäsen lain voimaantulon jälkeen. Merkittäviä muutoksia on tapahtunut myös niin viranomaistoiminnassa ja -organisaatioissa kuin talouselämässäkin.

Kaikki mainitut tekijät ovat syynä siihen, että valmiuslain uudistamiseen on ollut aihetta. Suurimmat muutokset lainsäädäntöön koskevat valtiosäännön johdosta tehtyjä sääntelyn tarkennuksia. Sen lisäksi on ollut välttämätöntä tarkistaa valmiuslain poikkeusolomääritelmää sekä ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia poikkeusoloissa.

Voimassa oleva valmiuslaki on säädetty poikkeuslakina. Uutta valmiuslakia säädettäessä tavoitteena on ollut lain säätäminen tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Tämä on merkinnyt sitä, että voimassa olevaan

lakiin verrattuna ehdotettu uusi valmiuslaki on huomattavasti laajempi ja yksityiskohtaisempi.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Valmiuslainsäädännön tausta

Nykyisen valmiuslain valmistelutyö alkoi 1970-luvulla, jolloin poikkeusolojen kannalta keskeisimmillä toimialoilla perustettiin selvitystyöryhmiä ja -toimikuntia. Työryhmien ja toimikuntien selvitykset koskivat muun muassa valtakunnallisten päälliköiden asemaa ja toimivaltaa, puolustusvalmiuden tehostamisen mahdollistavan lainsäädännön tarvetta, kunnallista valmiussuunnittelua ja kunnallishallintoa poikkeuksellisissa oloissa, hallinnon järjestelyitä poikkeuksellisissa oloissa, terveyden- ja sairaanhoidon turvaamista poikkeuksellisissa oloissa sekä työvelvollisuuslain uudistamista.

Eri aloilla tapahtuneen valmiuslainsäädäntövalmistelun yhtenäistämiseksi ja valmiuslainsäädännön tarpeen selvittämiseksi valtioneuvosto asetti tammikuussa 1977 parlamentaarisen komitean. Komitean tuli selvittää, mitä valmiuslainsäädäntöä poikkeuksellisten olojen varalta yleisesti ja eri aloilla tarvitaan ottaen huomioon sekä maanpuolustusvalmiuden että kansanvaltaisten toimintojen turvaamisen vaatimukset ja tehdä tämän selvityksen pohjalta ehdotuksensa valmiuslainsäädännön kehittämiseksi.

Komitea totesi mietinnössään (Komiteanmietintö 1979:60) valmiuslainsäädännössä vallitsevien puutteiden keskittyvän erityisesti normaaliolojen ja sotatilan väliin jääviin erilaisiin poikkeuksellisiin oloihin. Komitea ehdotti säädettäväksi lain poikkeuksellisten olojen edellyttämästä varautumisesta ja valmiuslainsäädännön yleisistä perusteista. Lakiin sisältyisivät säännökset muun muassa valmiuslainsäädännön soveltamisalasta, poikkeuksel-

listen olojen määritelmästä, kansalaisten perusoikeuksien suojasta, korvausperiaatteista, muutoksenhausta ja lain noudattamisen tehosteista. Tätä niin sanottua puitelakia täydentämään arvioitiin tarvittavan maanpuolustuksen eri osa-alueiden toimivaltuuksia sisältäviä valmiuslakeja.

Komitean ehdottamat valmiuslait koskivat puolustusvalmiuden tehostamista, valtionhallinnon ja kunnallishallinnon erityisjärjestelyitä poikkeuksellisissa oloissa, terveyden- ja sairaanhoidon turvaamista poikkeuksellisissa oloissa sekä työvelvollisuutta. Lisäksi komitea ehdotti väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain (407/1970) muuttamista siten, että se soveltamisedellytystensä, voimaansaattamisensa ja korvausperusteensa osalta vastaisi puitelaissa omaksuttua mallia.

Valmiuslainsäädännön uudistaminen jatkui parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean mietinnön pohjalta ensin puolustusministeriössä ja sitten oikeusministeriössä. Valmiuslainsäädäntötyöryhmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1987) muokkasi komiteamietinnöstä ehdotuksen laiksi yhteiskunnan toimintojen turvaamisesta poikkeusoloissa. Työryhmä luopui ehdotuksessaan puitelakimallista. Työryhmän ehdotuksen pohjalta oikeusministeriössä valmisteltiin hallituksen esitys valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 248/1989 vp).

Valmiuslaki säädettiin poikkeuslakina perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 10/1990 vp) perustuslain säätämisyjärjestys oli tarpeellinen muun muassa sen vuoksi, että valmiuslaki mahdollisti perusoikeuksista poikkeamisen muissakin kuin silloisen hallitusmuodon 16 §:n mukaisissa poikkeusoloissa ja että valmiuslaissa delegoitiin lainsäädäntövaltaa perusoikeuskysymyksissä. Lisäksi valiokunta toteisi valmiuslain säätämisen mahdollistavan esimerkiksi kunnallisen itsehallinnon rajoittamisen.

Valmiuslaki tuli voimaan syyskuun alusta 1991 ja sillä kumottiin väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettu laki, työvelvollisuuslaki (418/1942) sekä erikoistyöleireistä annettu laki (912/1943). Lisäksi valmiuslain

säätämisen yhteydessä kumottiin valtiopäiväjärjestyksen 67 a §:n 3 momentti, joka oli käynyt tarpeettomaksi. Sanotun momentin mukaan poikkeuksellisia oloja varten voitiin lailla säätää perustuslaeista sellaisia poikkeuksia kuin perustuslain säätämisyjärjestyksessä käsitellyllä lailla on säädetty. Momentti säädettiin ajankohtana, jolloin valmiuslainsäädäntö suunniteltiin toteutettavaksi yleisen puitelain ja sen nojalla annettavien erillisten valmiuslakien säätämiseksi.

Samanaikaisesti valmiuslain kanssa tuli voimaan puolustustilalaki (1083/1991). Molemmat lait voivat tulla sovellettaviksi sodan aikana. Ristiriitatilanteessa puolustustilalain säännöksillä on kuitenkin etusija. Toisaalta puolustustilalain soveltamisen yhtenä edellytyksenä on, etteivät valmiuslain toimivaltuudet ole riittäviä puolustustilalain tarkoituksen saavuttamiseksi.

Valmiuslain rakenne ja sisältö

Valmiuslaki jakautuu kymmeneen lukuun seuraavasti:

- 1 luku Lain tarkoitus
- 2 luku Päätöksentekomenettely
- 3 luku Yleiset periaatteet
- 4 luku Toimivaltuudet
- 5 luku Korvaukset
- 6 luku Varautuminen
- 7 luku Lain täytäntöönpano
- 8 luku Muutoksenhaku
- 9 luku Rangaistussäännökset
- 10 luku Erinäisiä säännöksiä.

Lisäksi valmiuslain toimivaltuuksia koskeva 4 luku on jaettu alaotsikoin seitsemään osa-alueeseen. Alun perin laissa oli 54 pykälää, ja lakiin tehdyillä muutoksilla on kumottu kuusi pykälää ja lisätty kymmenen pykälää.

Valmiuslain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on poikkeusoloissa turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

Valmiuslain 2 §:ssä määritellään poikkeusolot. Poikkeusolojen määrittelyn perustana on ollut puolustusneuvoston 1970-luvun lopulla hyväksymä kriisityyppiluokitus. Poik-

keusolojen määrittelyä on tarkistettu vuonna 2000.

Valmiuslaissa poikkeusolot on jaettu viiteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat vakavimmat kriisit eli Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys ja sota. Lisäksi on mainittu sodan jälkitila. Toiseen ryhmään kuuluvat Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja maahan kohdistuva sodanuhka. Kolmantena ryhmänä ovat sellaiset poikkeusolot, jotka aiheutuvat vieraiden valtioiden välisestä poikkeuksellisesta tilasta, joka edellyttää välttämättömiä toimenpiteitä Suomen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai muusta Suomen ulkopuolella sattuneesta erityisestä tapahtumasta, jonka vaikutukset voivat heijastua Suomeen. Säännöstä tarkistettiin vuonna 2000 niin, että siinä mainitaan nimenomaisesti myös sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilä. Edellytyksenä kolmannen ryhmän mukaisten tilanteiden määrittelylle poikkeusoloiksi on se, että niistä voi aiheutua vakava vaara 1 §:n 1 momentissa tarkoitetuille kansallisen olemassaolon ja hyvinvoinnin perusteille.

Neljänteen ryhmään kuuluvat poikkeusolot, joissa on kyse taloudellisuonteisesta vakavasta uhkasta väestön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille. Viidentenä ryhmänä mainitaan suuronnettomuus. Kaikkien poikkeusolojen määrittelyä koskee lisäksi edellytys siitä, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöön ottamista koskeva päätöksenteko on kolmivaiheinen. Päätöksenteon ensimmäisessä vaiheessa annetaan tasavallan presidentin asetus, jolla valtioneuvosto oikeutetaan käyttämään yksilöityjä valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia. Asetus on annettava määräyksi, enintään vuoden pituiseksi ajaksi kerrallaan. Toimivaltuuksien käyttö on mahdollista pääsääntöisesti sen jälkeen, kun eduskunta on päättänyt, ettei tasavallan presidentin asetusta ole kumottava. Kiiretilanteessa voidaan tasavallan presidentin asetuksella säätää, että valtioneuvosto saa käyttää asetuksessa säädettyjä toimivaltuuksia välittömästi. Tällainen asetus voidaan antaa enintään kolmeksi kukaudeksi kerrallaan ja se on saatettava heti eduskunnan käsiteltäväksi.

Päätöksentekomenettelyn toiseen vaiheeseen kuuluvat valtioneuvoston asetukset. Valtioneuvoston antamat asetukset on valmiuslain 6 §:n mukaan heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Kysymys on kuitenkin jälkitarkastuksesta, sillä asetuksia voidaan alkaa soveltaa välittömästi.

Päätöksenteon kolmannen vaiheen muodostaa valtioneuvoston asetusten täytäntöönpano. Täytäntöönpanosta huolehtivat joko ne viranomaiset, joille sellaiset tehtävät viranomaisten tavanomaisen tehtäväjaon mukaan kuuluvat tai joille valtioneuvosto on nämä tehtävät antanut valmiuslain nojalla.

Toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslain 4 luvussa. Toimivaltuudet on jaettu seuraaviin ryhmiin:

- valvonta ja säännöstely
- valtionalouden hoito
- työvoiman käyttö
- hallinnon järjestäminen
- kunnallishallintoa koskevat erityiset toimivaltuudet
- muut toimivaltuudet.

Valvontaa ja säännöstelyä koskevaa sääntelyä uudistettiin vuonna 2003 lisäämällä säännökset valtioneuvoston toimivallasta säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuutusala. Valtioneuvosto voi lisäksi valvoa ja säännöstellä ulkomaankauppaa, tavaroiden tuotantoa ja jakelua, hintoja ja maksuja, tavaroiden laatua, kuljetuksia ja liikennettä sekä rakentamista. Mitä valmiuslaissa säädetään tavaroista, koskee lain 52 §:n 1 momentin rinnastussäännöksen mukaan soveltuvin osin myös palveluita. Valtioneuvoston on lisäksi mahdollista valvoa ja säännöstellä palkkauksia sekä antaa määräyksiä palvelussuhteen muista ehdoista. Valtioneuvosto voi myös valvoa ja säännöstellä lakisääteiseen vakuutukseen tai sosiaaliavustukseen luettavia etuuksia ja toimeentulotukea.

Valmiuslain valtionalouden hoitoa koskevat toimivaltuudet mahdollistavat lisätalousarvioesityksen välittömän soveltamisen jo ennen eduskunnan hyväksymistä. Lisäksi laissa on valtuus tietyin edellytyksin lykätä valtion menojen maksatusta.

Työvoiman käyttöä koskevat toimivaltuudet sisältävät mahdollisuuden ohjalla työvoiman käyttöä yleisesti sekä erityisesti terveydenhuollossa ja pelastustoimessa. Toimi-

valtuudet käsittävät työnvälityspakon voimaansaattamisen, työvelvollisuuden määrittämisen terveydenhuollossa ja pelastustoimessa ja yleisen työvelvollisuuden määrittämisen. Työvelvollisuuden määrittämistä rajoittaa viranomaisten sopivaisuusharkinta.

Hallinnon järjestämistä koskevilla säännöksillä on tarkoitus turvata mahdollisimman häiriötön hallintotoiminta poikkeusoloissa. Yleisenä periaatteena pidetään sitä, että viranomaiset vastaavat tehtävistään pääsääntöisesti normaaliorganisaatiollaan. Valmiuslaisissa on kuitenkin mahdollistettu erityiset organisatoriset järjestelyt ja viranomaisten tehtävien ja toimintamuotojen muuttaminen.

Valmiuslain kunnallishallintoa koskevat erityiset toimivaltuudet mahdollistavat sen, että valtioneuvosto voi määrätä kunnanhallituksen asettamaan valmiustoimikunnan avustamaan kunnanhallitusta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää kunnallista vaalien siirtämisestä ja kunnallisten päätöksentekomenettelyjen muuttamisesta.

Muut toimivaltuudet -otsikon alle on koottu erilaisia toimivaltuuksia. Säännökset koskevat muun muassa liikkumisrajoituksia, evakuoitinta sekä tavaroiden ja rakennusten luovutusvelvollisuutta. Lisäksi valtioneuvosto voi muuttaa esimerkiksi velkasuhteita ja muutoksenhakua koskevia määräaikoja.

Valmiuslain 37 §:n 1 momentin mukaan valtion varoista suoritetaan täysi korvaus lain 15 §:n 1 momentin 1 kohdan, 30–32 §:n, 33 §:n 1 momentin 34 tai 34 b §:n nojalla toteutetun toimenpiteen johdosta vahinkoa kärsineelle, jos vahinkoa ei korvata muun lain nojalla. Lähtökohtana valmiuslaissa on siis täyden korvauksen periaate. Lain 37 §:n 2 momentissa säädetään täydestä korvauksesta poikkeamisesta. Valmiuslain säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä arvioidaan, että täyden korvauksen periaatteen soveltaminen voisi olla mahdollista vain tilapäisissä, lyhytaikaisissa ja osaa kansalaisista koskevissa poikkeusoloissa (HE 248/1989 vp).

Valmiuslain 6 luku koskee varautumista. Lain 40 §:ssä säädetään yleisesti valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion liikelaitosten ja muiden valtion viranomaisten sekä kuntien varautumisvelvollisuudesta. Lain 40 a §:ssä on puolestaan erityissäännös

sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen organisoinnista.

Lain täytäntöönpanoa koskevassa 7 luvussa on säännöksiä viranomaisten tarkastusvaltuuksista, virka-avusta sekä tietojenantovelvollisuudesta viranomaisille. Lain 7 luvussa säännellään myös julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuutta julkaista tai lähettää tiedotuksia. Lisäksi 7 lukuun sisältyvät kieltä soveltaa sopimusehtoa, joka on lain nojalla annettujen määräysten vastainen tai tarkoitettu määräysten kiertämiseen sekä säännökset menettelystä silloin, kun kunnallisvaalien järjestämistä on lain 29 §:n 1 kohdan nojalla siirretty.

Valmiuslain muutoksenhakua koskeva 8 luku koostuu yhdestä pykälästä (48 §), jossa säädetään valitustiestä, hallintopäätöksen täytäntöönpanosta muutoksenhausta riippumatta sekä valitusosoituksen antamisesta. Lisäksi säädetään, ettei sellaiseen valtioneuvoston antamaan hallintopäätökseen, joka on 6 §:n nojalla saatettava eduskunnan käsiteltäväksi, saa hakea muutosta valittamalla.

Nykyisessä valmiuslaissa rangaistussäännöksiä on lain 49 ja 50 §:ssä. Lain 49 §:ssä on viittaus rikoslain (39/1889) 46 luvun säännöstelyrikoksia koskeviin 1-3 §:ään. Työvoimarikkomuksesta poikkeusoloissa, työvelvollisuusrikkomuksesta poikkeusoloissa, luovutusvelvollisuuden laiminlyönnistä ja liikkumisrajoituksen rikkomisesta säädetään lain 50 §:ssä.

Valmiuslakia on sen voimassaoloaikana muutettu merkittävästi kaksi kertaa, vuosina 2000 ja 2003. Vuonna 2007 kumottiin valmiuslain poikkeusolojen vakuutustakuuta koskevat säännökset. Lisäksi valmiuslakiin on neljästi tehty pieniä, lähinnä teknisluontoisia muutoksia.

Merkittävimmistä muutoksista ensimmäinen (198/2000) liittyi uuden perustuslain voimaantuloon. Myös perusoikeusuudistuksesta johtuneet vähimmäistarkistukset tehtiin tässä yhteydessä ja lain tarkoitussäännöstä muutettiin. Lisäksi poikkeusolojen määrittelyä valmiuslain 2 §:ssä tarkistettiin. Myös toimivaltuuksia koskevia säännöksiä muutettiin. Lakiin lisättiin muun muassa rakentamista (15 §), lakisääteistä vakuutusta, sosiaalivakuutusta ja toimeentulotukea (16 §:n 2 momentti) koskevat toimivaltuudet. Lisäksi

pelastustoimen hoitamista poikkeusoloissa koskevat toimivaltuudet (22 a, 25 a, 32, 33, 34 a, 34 b §) siirrettiin valmiuslakiin. Valmiuslakiin lisättiin myös säännös valtakunnan terveydenhuoltopäälliköstä ja poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta (40 a §) sekä tehtiin lainsäädännön muuttumisen vuoksi tarvittavia muutoksia.

Vuoden 2003 muutoksessa (696/2003) valmiuslakiin lisättiin valtioneuvoston toimivaltuudet säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuutustoimintaa poikkeusoloissa (11–13 §). Tässä yhteydessä huomioitiin myös Suomen osallistuminen Euroopan unionin talous- ja rahaliittoon sekä euroalueeseen. Muutoksessa lisättiin valmiuslakiin myös säännökset poikkeusolojen vakuustakuutoimikunnasta (40 b–40 d §). Poikkeusolojen vakuustakuuta ja vakuustakuutoimikuntaa koskevat valmiuslain säännökset kumottiin, kun poikkeusolojen vakuustakuusta säädettiin oma lakinsa (408/2007).

Kokemukset valmiuslaista

Valmiuslakia ei ole sen voimassaolon aikana sovellettu kertaakaan. Käytännön kokemuksia on siis vain valmiuslain harjoituksista. Lain soveltamista on harjoitettu valtioneuvoston tasolla järjestetyissä valmiusharjoituksissa, joissa painopiste on ollut päätöksentekomenettelyssä ja ylimpien valtioelinten välisissä suhteissa. Yksittäisten toimivaltuuksien perusteella tapahtuvia viranomaisten toimia on harjoitettu kunkin hallinnonalan omissa tai yhteisissä harjoituksissa. Lisäksi valtakunnallisilla ja alueellisilla maanpuolustuskursseilla sekä puolustustaloudellisen suunnittelukunnan poolien järjestämissä harjoituksissa on saatu kokemuksia elinkeinoelämän ja kuntien toimenpiteistä ja tehtävistä valmiuslain soveltamisessa.

Valmiuslain soveltamista harjoitellaan eri tason harjoituksissa useita kertoja vuodessa. Suuria hallinnonalojen valtakunnallisia harjoituksia on yleensä toimeenpantu kahden vuoden välein.

Harjoituskokemusten perusteella valmiuslain on arvioitu vastaavan hyvin tarkoitustaan viranomaisten poikkeusolojen toimival-

tanormina. Eri viranomaiset ovat niiden perusteella ohjeistaneet alaista hallintoaan käytännön toimenpiteistä. Valmiuslakiin on myös tehty sisällöllisiä muutoksia harjoituskokemusten perusteella sekä vuonna 2000 että 2003.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsissa joulukuussa 2007 valmistuneessa puolustusselvityksessä (Säkerhet i samverkan. Försvarsberedningens omvärldsanalys. Ds 2007:46) korostetaan uhkakuvien monimuotoisuutta. Jo aikaisemmin Ruotsissa on todettu, ettei maahantuloyritystä, jonka tavoitteena olisi Ruotsin miehittäminen, pidetä mahdollisena lähivuosien aikana, jos maa säilyttää perustavanlaatuisen puolustuskykynsä. Rajoitettuja aseellisia hyökkäyksiä ja terrori-iskuja pidetään kuitenkin mahdollisina.

Muuttunut tilanne on aiheuttanut myös organisaatiomuutoksia. Vuonna 2002 perustettiin uusi valmiusviranomainen, Krisberedskapsmyndigheten, ja samalla lakkautettiin Överstyrelsen för Civil Beredskap. Krisberedskapsmyndighetenin tehtävänä on koordinoida kriisivalmiuden kehittämistä ja tukea kriisivalmiudesta vastuullisia tahoja, kuten kuntia ja lääninhallituksia.

Kaakkois-Aasiassa joulukuussa 2004 tapahtuneen katastrofin seurauksena Ruotsiin on vuoden 2006 alusta perustettu erityinen valmius- ja analyysiyksikkö erilaisiin kriiseihin varautumista varten. Lisäksi syksyllä 2007 on ehdotettu uuden kriisinhallintayksikön perustamista valtioneuvoston yhteyteen. Yksikkö kehittäisi, yhteensovittaisi ja seuraisi valtioneuvoston toimintaa kriisitilanteissa ja niihin valmistauduttaessa. Uuden yksikön tarkoitus aloittaa toimintansa maaliskuussa 2008.

Viranomaisten varautumisen merkitystä korostetaan Ruotsissa. Viranomaisille on esimerkiksi asetettu velvollisuus tehdä riski- ja haavoittuvuusanalyysyjä (risk- och sårbarhetsanalys) omalla toimialallaan (Lag om kommuners och landstings åtgärder inför och vid

extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (2006:544)).

Ruotsin hallitusmuodon (Regeringsformen 1974:152, RF) 13 luku koskee sotaa ja sodanuhkaa (Krig och krigsfara). Hallitusmuodon 13 luvun 1 §:n mukaan valtiopäivät tulee kutsua koolle valtion joutuessa sotaan tai ollessa vaarassa joutua sotaan. Valtiopäivät voivat kokoontua myös muualla kuin Tukholmassa. Jos valtiopäivät eivät voi kokoontua, ottaa sotavaltuuskunta (krigsdelegationen) valtiopäivien vallan (RF 13:2-3). Jos sotavaltuuskuntakaan ei voi kokoontua, voi hallitus ottaa valtiopäivien tehtävät siinä määrin kuin se on tarpeellisista valtakunnan suojelemiseksi ja sodan loppuun saattamiseksi (RF 13:5).

Lainsäädäntövallan jakautumista koskee 13 luvun 6 §. Sen perusteella hallitus voi antaa asetuksella sellaisia säännöksiä, joista muut tulisi säätää lailla (obligatoriska lagområdet). Lainkohdan mukaan hallitus voi laissa olevan valtuutuksen nojalla asetuksella antaa määräyksiä eräissä asioissa, joista perustuslain mukaan tulee säätää lailla, jos valtakunta on sodassa tai vaarassa joutua sotaan tai sodan tai sodanuhkan jälkeen vallitsevat poikkeukselliset olot. Säännöksen soveltamisala ulottuu siis laajemmalle kuin vain sodan ja sodan vaaran aikaan. Kuitenkaan 13 luvun 6 § ei kata sellaisia tilanteita, jossa valtakunta uhkaavalla vaaralla ei ole läheistä yhteyttä sotaan.

Puolustusvalmiuden vaatiessa hallitus voi lakiin sisältyvän valtuuden nojalla muussakin tapauksessa säätää asetuksella, että laissa olevaa määräystä pakko-otosta tai muusta sellaisesta käyttöoikeudesta tulee alkaa soveltaa tai että sen soveltaminen on lopetettava. Valtuuttavassa laissa tulee ilmaista tarkasti ne edellytykset, joiden vallitessa 13 luvun 6 §:ssä mainittuja toimivaltuuksia saadaan käyttää. Valtuutus ei sisällä oikeutta säätää, muuttaa eikä kumota perustuslakia, valtiopäiväjärjestystä eikä lakia kansanedustajain vaalista.

Hallitusmuodon 13 luvun 7 §:n mukaan valtakunnan ollessa sodassa tai välittömässä sodan vaarassa ei sovelleta niitä 2 luvun 12 §:n 3-5 momentin mukaisia erityisiä menettelysäännöksiä, jotka koskevat perusoikeuksien rajoittamista.

Kirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan kriisitilanteissakin pystytään pääasiallisesti toimimaan hallitusmuodon 1-12 luvujen normaalivaltuuksien puitteissa. Erityinen merkitys on 8 luvun säännöksillä lainsäädäntövallan delegoinnista (esimerkiksi 8 luvun 7 § taloudellisista laeista ja 8 luvun 8 § maksunlykkäyksistä). Näitä säädöksiä voidaan siis soveltaa muissakin tilanteissa kuin sodassa ja sodan vaarassa.

Hallitusmuodon 8 luvun 3 ja 5 § koskevat sellaisia asioita, joista säädetään lailla. Hallitus voidaan kuitenkin 8 luvun 7 §:n mukaan lailla valtuuttaa antamaan asetuksia tietyistä asioista. Poikkeuksellisissa tilanteissa merkittäviä voivat olla 8 luvun 7 §:n 1 momentin 1, 3 ja 5 kohta. Oikeuskirjallisuudessa 8 luvun 7 §:n perusteella annettavia säännöksiä on kuvattu sellaisiksi, että nopea eteneminen niissä on perusteltua.

Hallitusmuodon 8 luvun 8 §:n mukaan hallitus voi asetuksella säätää lykkäyksestä velvoitteiden täyttämässä. Säännös mahdollistaa lykkäyksen myöntämisen niin yksityis- kuin julkisoikeudellisissakin oikeussuhteissa. Kirjallisuudessa on arvioitu, että säännöksen soveltaminen voi olla tarpeellista myös muissa kuin 13 luvussa tarkoitetuissa kriiseissä.

Ruotsin hallitusmuodon 13 luvun soveltaminen on siis rajattu sodan tai sodanuhkan aikaan. Siltä osin voimassa on siis edelleen muodollinen erottelu sodan ja rauhan välillä. Toisaalta esimerkiksi 8 luvun mukaisia asetuksenantovaltuuksia voidaan käyttää muissakin tilanteissa kuin 13 luvun mukaisissa kriiseissä.

Ruotsissa valmiuslainsäädäntöön kuuluvaa sääntelyä on monissa eri säädöksissä. Kokonaisuanaan puolustuksesta ja kohotetusta valmiudesta annetussa laissa (Lag 1992:1403 om totalförsvar och höjd beredskap) säädetään, että valmiutta voidaan kohottaa maan puolustuskyvyn vahvistamiseksi. Kohotettu valmius tarkoittaa joko korotettua (skärpt) tai korkeinta (högsta) valmiutta. Jos Ruotsi on sodassa, on korkein valmius voimassa suoraan lain nojalla. Jos taas kyse on sellaisista erityisistä oloista, jotka johtuvat sodasta Ruotsin rajojen ulkopuolella tai siitä että Ruotsi on ollut sodassa tai vaarassa joutua sotaan voi hallitus päättää korotetun tai korkeimman valmiuden käyttöönotosta.

Lain 7 §:n mukaan valmiutta kohotettaessa kuntien ja maakäräjien tulee ryhtyä välttämättömiin toimenpiteisiin, jotta ne voisivat täyttää kokonaismaanpuolustukselliset tehtävänsä. Nämä toimenpiteet liittyvät esimerkiksi henkilöstöön. Sama velvoite koskee yksityisiä organisaatioita ja yrityksiä, joiden tulee esimerkiksi sopimuksen mukaan jatkaa toimintaansa myös sodan aikana.

Muutoin kohotetun valmiuden sisältö käy ilmi muista säädöksistä.

Asetus kriisivalmiudesta ja kohotetusta valmiudesta (Förordning om krisberedskap och höjd beredskap (2006:942)) koskee osittain varautumista. Toisaalta asetus liittyy osittain kokonaismaanpuolustukseen ja kohotettuun valmiuteen. Asetus on toissijainen: sitä sovelletaan vain jos laista tai toisesta asetuksista ei seuraa muuta

Asetuksessa säädetään muun muassa riski- ja haavoittuvuusanalyysien tekemisestä ja valmiussuunnittelusta. Asetuksen liitteessä on lueteltu viranomaiset, joilla on erityinen vastuu yhteistoiminta-alueilla.

Asetuksessa on säännökset myös kohotetusta valmiudesta ilmoittamisesta. Jos valmiutta kohotetaan korotettuun tai korkeimpaan valmiuteen, ilmoitetaan siitä tavallisen säädöksen julkaisun lisäksi radiossa ja televisiossa. Jos koko maassa vallitsee korkein valmius, voi hallitus päättää myös valmiushälytyksen (beredskapslarm) antamisesta.

Asetuksessa säädetään toimenpiteistä valmiutta kohotettaessa. Kun valmiutta kohotetaan, hallitus päättää, missä laajuudessa puolustusvoimat järjestetään sodan ajan organisaatioon. Jos valmiushälytys on annettu, siirtyy puolustusvoimat kokonaisuudessaan sodan ajan organisaatioon.

Jos valmiushälytys on annettu, aletaan asetuksen mukaan soveltaa välittömästi tiettyjä säädöksiä (27 §). Nämä säädökset koskevat muun muassa seuraavia asioita:

- maksujärjestelmiä, säännöstelyä, hintojen sääntelyä (lagen (1957:684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden, ransoneringslagen (1978:268), prisregleringslagen (1989:978)

- työoikeudellista lainsäädäntöä ja työnvälitystä (arbetsrättsliga beredskapslagen (1987:1262) ja lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång)

- koululaitoksen toimintaa (förordningen (1991:1195) om det offentliga skolväsendet under krig och vid krigsfara m.m. ja förordningen (1991:1269) om verksamheten vid statliga skolor under krig och vid krigsfara)

- vakuutustoimintaa (lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.)

- menettelyä kunnissa, hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa (lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.).

Näissä säädöksissä säännellään samantyyppisiä asioita kuin valmiuslaissa. Esimerkiksi menettelystä kunnissa, hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa sodan ja sodan uhkan aikana annetun lain mukaan hallitus voi määrätä normaalilainsäädännöstä poikkeavalla tavalla muun muassa kunnallishallinnon järjestämisestä, hallintoviranomaisten asemasta, tuomioistuinta, asioiden käsitteilyjärjestyksestä ja määräajoista.

Sen lisäksi, että säädökset tulevat valmiushälytyksen myötä suoraan sovellettaviksi, on niissä myös omia soveltamisaikaa koskevia säännöksiä. Useita säädöksiä voidaan alkaa soveltaa hallituksen antaman asetuksen perusteella, jos Ruotsi on vaarassa joutua sotaan tai kyseessä ovat erityiset olosuhteet, jotka johtuvat sodasta maan rajojen ulkopuolella tai siitä, että Ruotsi on aikaisemmin ollut sodassa. Hintojen säännöstelyä koskevaa lakia voidaan soveltaa sotilaallista uhkaa sisältävien kriisien lisäksi myös silloin, kun on muutoin olemassa vaara keskeisten tavaroiden tai palveluiden huomattavasta hintojen noususta. Hallituksen asetus säädösten soveltamisesta tulee alistaa valtiopäivien käsitteilyyn.

Ruotsissa on kesällä 2007 asetettu selvitys säännöstelyä ja hintojen sääntelyä koskevien säännösten tarpeellisuudesta ja mahdollisesta uudistamisesta (Kommittédirektiv 2007:95). Selvityksen on määrä valmistua tammikuussa 2009.

Norja

Norjassa arvioidaan uhkakuvien muuttuneen. Turvallisuuspolitiikan katsotaan liittyvän vähemmän valtion alueeseen ja enem-

män kansainväliseen ympäristöön kuin aikaisemmin. Uusina uhkakuvina mainitaan esimerkiksi terrorismi ja joukkotuhoukset.

Organisaatiomuutoksena voidaan mainita, että 1.9.2003 aloitti toimintansa uusi turvallisuus- ja valmiusvirasto (Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap). Virastoon on yhdistetty aikaisemmat Direktoratet for sivilt beredskap ja Direktoratet for brann- og elsikkerhet. Viraston tehtävänä on muun muassa luoda kokonaiskuva norjalaisen yhteiskunnan haavoittuvuudesta ja uhkakuvista. Lisäksi virasto tukee oikeusministeriötä yhteiskunnan siviilipuolustuksen yhteensovittamisessa.

Norjan perustuslaki (Kongeriget Norges Grundlov) on vuodelta 1814. Perustuslakia on sen säätämisen jälkeen muutettu joitakin kertoja, mutta suuria muutoksia ei ole tehty. Näin ollen kirjoitettu perustuslaki ei anna todellista kuvaa Norjan valtiosäännöstä.

Perustuslain 26 §:n mukaan kuninkaalla (= hallituksella) on oikeus antaa liikekannallepanomääräys ja aloittaa välttämätön puolustussota sekä solmia rauha. Erityisen tärkeät kansainväliset sopimukset edellyttävät kuitenkin suurkäräjien suostumusta.

Perusoikeussääntely on Norjan perustuslaissa varsin vähäistä, eikä perustuslakiin sisälly säännöstä perusoikeuksien rajoittamisesta. Eräiden ihmisoikeussopimusten asemaa on kuitenkin vahvistettu niin sanotulla ihmisoikeuslailla (menneskerettsloven, koko nimi: lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21.5.1999 nr 30). Laissa säädetään, että nimetyt ihmisoikeussopimukset ovat voimassa samalla tavalla kuin kansallinen lainsäädäntö. Lisäksi säädetään kuitenkin, että ristiriitatilanteessa sopimusmääräykset syrjäyttävät muussa lainsäädännössä olevat säännökset.

Norjalaisessa lainsäädännössä ei ole määritelty erilaisia valmius- tai poikkeustiloja samaan tapaan kuin esimerkiksi ruotsalaisessa lainsäädännössä. Keskeistä valmiuslainsäädäntöä sisältyy valmiuslakiin (beredskapsloven, koko nimi: lov om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold 15.12.1950 nr. 7).

Valmiuslain 3 §:n mukaan kuningas (=hallitus) voi poikkeuksellisissa oloissa antaa määräyksiä esimerkiksi turvataksaan

maan turvallisuuden, yleisen järjestyksen, kansanterveyden tai maan huollon. Tarvittaessa määräyksillä voidaan poiketa laista. Lainkohdan mukaisia poikkeuksellisia oloja ovat sota, sodan uhka ja tilanne, jossa maan itsenäisyys tai turvallisuus on vaarassa. Määräyksistä tulee välittömästi ilmoittaa suurkäräjille. Hallitus tai suurkäräjät voivat kumota määräyksen. Lisäksi lain 5 §:n mukaan hallitus voi delegoida lainsäädäntövaltaa keskus- ja paikallisviranomaisille 3 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana, jos se katsotaan välttämättömäksi.

Norjalaisessa valmiuslaissa on säännöksiä myös esimerkiksi sotilas- ja siviiliviranomaisten välisestä suhteesta, rikosasioiden käsittelystä poikkeusoloissa sekä omistus- tai käyttöoikeuden ottamisesta valtiolle.

Yhteiskunnan turvallisuutta ja sotilas- ja siviiliviranomaisten yhteistyötä koskevassa selonteossa (Stortingsmelding nr. 39 [2003–2004] Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid) käsitellään valmiuslain 3 §:n ulottuvuutta. Poikkeuksellisissa tilanteissa 3 §:n katsotaan antavan riittävän lakiperustan toimivallan siirrolle poliisilta puolustusvoimille. Lain 3 §:n mukaisen poikkeuksellisten olojen määrittelyn katsotaan olevan harkinnanvarainen ja hallituksella katsotaan olevan merkittävästi harkintavaltaa tilanteen arvioinnissa. Niinpä lain 3 §:n katsotaan oleva riittävä säädöspohja myös uusiin uhkakuviin nähden.

Valmiuslain lisäksi Norjassa on myös muita poikkeuksellisten olojen toimivaltuuksia koskevia säännöksiä. Tällaisia säädöksiä ovat esimerkiksi laki pakko-otoista sotilaallisiin tarkoituksiin (Lov om militære rekvisisjoner 29.6.1951 nr 19), laki huolto- ja valmiustoimista (Lov om forsynings- og beredskapstiltak 14.12.1956 nr 7), laki sosiaali- ja terveydenhuollon valmiudesta (Lov om helsemessig og sosial beredskap 23.6.2000 nr 56), laki määräajoista ja maksunlykkäyksistä erityisissä oloissa (Lov om fristar og betalingsutsettning og ymist anna i serlege tilhøve, 4.12.1964, nr 1) sekä laki siviilipuolustuksesta (Lov om sivilforsvaret 17.7.1953 nr 9).

Tanska

Tanskassa viime aikoina valmistuneissa valmius- ja puolustuselvytyksissä arvioidaan, ettei Tanskaan turvallisuuspoliittisen kehityksen myötä kohdistu perinteistä sotilaallista uhkaa lähitulevaisuudessa. Sen sijaan arvioidaan, että onnettomuuksien, terroritekojen ja muiden ennalta-arvaamattomien tai lyhyellä varoitusaikalla esiintyvien tapahtumien todennäköisyys kasvaa.

Valmiuslain (beredskabsloven 1054/1992) muutoksella vuonna 2003 siviilipuolustuksen suunnitteluperusta muuttui erottelusta sodan ja rauhan välillä erotteluun ennustamattomiin ja ennustettaviin tapahtumiin. Aikaisemmin kokonaismaanpuolustuksessa painopiste on ollut sodassa ja siviilipuolustuksen tehtävä on ollut tukea puolustusvoimien toimia. Uudet uhkakuvat ovat aiheuttaneet suhteen muuttumisen. Haavoittuvuus liittyy paljolti koko yhteiskunnan infrastruktuuriin.

Tanskan perustuslain (Danmarks Riges Grundlov) 19 §:n 2 momentin mukaan kuningas (=hallitus) voi päättää voimakeinojen käyttämisestä toista valtiota vastaan, jos maahan tai tanskalaisiin joukkoihin kohdistuu aseellinen hyökkäys. Muutoin voimakeinojen käyttöön tarvitaan kansankäräjien (folketinget) suostumus. Perustuslain 23 § koskee kuninkaan (=hallituksen) lainsäädäntöoikeutta poikkeustilanteissa (”i særdeles påtrængende tilfælde”). Kuningas (=hallitus) voi antaa tilapäisiä säädöksiä, jos parlamentti ei voi olla kokoonkutsuttuna. Lainsäädäntövallan delegoinnin rajoituksena on se, etteivät kuninkaan (=hallituksen) antamat säädökset voi olla perustuslain vastaisia. Kansankäräjien tulee käsitellä säädökset ensi tilassa ja hyväksyä tai hylätä ne.

Perustuslain VIII luku koskee perusoikeuksia. Lukuun ei kuitenkaan sisälly erityistä säännöstä perusoikeuksiin puuttumisesta poikkeuksellisissa oloissa.

Tanskan valmiuslaki (beredskabsloven) koskee paljolti pelastusvalmiutta (redningsberedskab). Pelastusvalmiuden tarkoituksena on valmiuslain 1 §:n mukaan estää, rajoittaa ja korjata ihmisiin, omaisuuteen tai ympäristöön kohdistuneita vahinkoja onnettomuuksien tai katastrofien sattuessa ja sotatoimien tai sodan uhkan aikana. Valmiuslaissa on sään-

nöksiä muun muassa pelastusvalmiuden organisoinnista, toimivaltuuksista onnettomuustilanteessa, valmiussuunnittelusta, yksityisen omaisuuden pakkolunastamisesta sekä velvollisuudesta osallistua pelastustoimiin.

Muusta valmiuslainsäädännöstä voidaan mainita esimerkiksi laki puolustusvoimien tarkoituksesta, tehtävistä ja organisaatiosta (Lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v. 27.2.2001 nr 122). Lain 17 §:n mukaan sodan tai muiden erityisten olojen aikana puolustusministeri voi muun muassa puuttua tietoliikenteeseen, merenkulkuun ja kalastukseen sekä lentoliikenteeseen. Lisäksi lainkohdassa säädetään omaisuuden pakko-otosta.

Omaisuuden luovuttamista koskevat myös laki pakko-otoista sotilaallisiin tarkoituksiin (Lov om ekspropriation i militære øjemed 11.6.1954 nr 225) sekä kulkuvälineitten luovuttamista koskeva laki (Lov om tilvejrbringelse af beforderingsmidler til det militære forsvar og redningsberedskabet 8.4.1992 nr 228).

Saksa

Saksan perustuslaki (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) tuli voimaan vuonna 1949. Perustuslakiin lisättiin vuonna 1968 X a luku, joka koskee puolustustilaa (Verteidigungsfall). Puolustustila voidaan julistaa, kun valtioon kohdistuu aseellinen hyökkäys tai välitön uhka aseellisesta hyökkäyksestä. Lisäksi perustuslaissa mainitaan jännitystila (Spannungsfall). Kirjallisuudessa jännitystila on liitetty sellaisiin oloihin, jotka edeltävät puolustustilaa. Lisäksi kolmantena hätätilatyypinä perustuslaissa on mainittu sisäinen hätätila (35 ja 91 artikla), joka saattaisi aiheutua luonnonkatastrofista, vakavasta onnettomuudesta, liittovaltion tai osavaltioiden vapaata demokraattista järjestystä uhkaavasta vaarasta tai uhkista yleiselle turvallisuudelle tai järjestykselle.

Sekä puolustustila että jännitystila julistetaan kahden kolmasosan enemmistöllä sekä liittopäivillä (Bundestag) että liittoneuvostossa (Bundesrat). Liittopresidentin täytyy saattaa voimaan päätös. Sisäinen hätätila voi alkaa ilman liittopäivien muodollista päätöstä.

Poikkeuksellisissa oloissa on mahdollista siirtää valtaa osavaltioilta liittovaltiolle. Puolustustilan aikana liittovaltion lainsäädäntövaltaan siirtyy sellaisia asioita, jotka normaalioloissa kuuluisivat osavaltioiden kompetenssiin (115 c artikla). Puolustustilan aikana lainsäädäntöprosessia voidaan yksinkertaistaa niin, että kiireellisiä lakiesityksiä voidaan antaa molemmille kamareille yhtä aikaa käsiteltäväksi välittömästi (115 d artikla). Jos liittopäivät eivät puolustustilan aikana voi kokoontua, lainsäädäntötehtävät siirtyvät yhteiskomitealle (Der Gemeinsame Ausschuss), joka on ikään kuin liittopäivät pienoiskoossa (115 e artikla).

Perustuslaissa on myös muita poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Perustuslain 1 luku koskee perusoikeuksia. Perusoikeuksien rajoittamista koskee 19 artiklan yleinen säännös. Lisäksi on joitakin poikkeuksellisia oloja koskevia erityisiä säännöksiä. Ensinnäkin 17 a artiklan 2 kohdan mukaan puolustusta ja väestönsuojelua koskevissa laeissa voidaan rajoittaa liikkumisvapautta ja kotirauhaa. Toiseksi 12 a artiklan 4 ja 6 kohdassa säädetään työ- ja palvelusvelvollisuudesta puolustustilan aikana. Tietyntyyppiset naiset voidaan 4 kohdan mukaan lailla tai lain nojalla (durch Gesetz oder auf Grund eines Gesetzes) tarvittaessa kutsua sairaanhoitotehtäviin. Tietyissä valtion viroissa olevien oikeutta jättää työnsä voidaan 6 kohdan mukaan rajoittaa lailla tai lain nojalla.

Perusoikeuksien rajoittamisen kannalta merkityksellisiä ovat myös 115 c artiklan 2 kappaleen säännökset. Niiden mukaan puolustustilan aikana voidaan välttämättömässä laajuudessa poiketa pakkolunastusta koskevista korvaussäännöksistä sekä pidentää vapaudenmenetyksia joissakin tapauksissa.

Saksalainen hätätilalainsäädäntö (Notstandsgesetze) on hajanaista. Erillisiä säädöksiä on muun muassa liikenteen ja tietoliikenteen turvaamisesta (Eisenbahnverkehrsicherstellungsverordnung 9.9.1976, Post- und Telekommunikationssicherstellungsgesetz 14.9.1994) ja elintarvike- ja energiahuollosta (Ernährungsvorsorgegesetz 20.8.1990, Heizöl-Lieferbeschränkungs-Verordnung 26.4.1982, Gaslastverteilungs-Verordnung 21.7.1976).

Lisäksi vuodelta 1956 on erilaisia pakko-ottoja sääntelevä laki (Bundesleistungsgesetz 19.10.1956). Laissa mahdollistetaan yksityisten ja julkisyhteisöjen omaisuuden pakko-otot sotilaalliseen käyttöön. Pakko-ottojen käytön mahdollisuus on kuitenkin sidottu siihen, ettei omaisuutta ole muuten oikea-aikaisesti tai ilman kohtuuttomia vaikeuksia saatavissa.

Sveitsi

Sveitsin liittovaltion perustuslaki (Constitution fédérale de la Confédération suisse du 18 avril 1999) tuli voimaan vuonna 2000. Perustuslaissa on joitakin hätätilaa tai poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä.

Perustuslain 52 artiklassa liittovaltiolle annetaan mahdollisuus puuttua tilanteeseen, jos kantonin sisäinen järjestys häiriintyy tai on vaarassa, eikä kantoni yksin tai muiden kantonien avulla voi selvittää tilanteesta. Kirjallisuudessa esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on mainittu vallankumoukselliset levottomuudet.

Perustuslain 173 ja 185 artiklassa säädetään liittokokouksen (L'Assemblée fédérale) ja liittoneuvoston (Le Conseil fédéral) sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden säilyttämiseen liittyvistä toimivaltuuksista.

Liittokokouksen ja liittoneuvoston toimivaltuudet ovat osittain päällekkäiset. Oikeuskirjallisuuden mukaan liittokokouksen toiminta on ensisijaista, mutta käytännössä kiireellisissä tapauksissa liittoneuvoston merkitys on suurempi. Liittoneuvosto voi 185 artiklan 3 kappaleen mukaan antaa määräaikaista voimassa olevia asetuksia ja määräyksiä torjuakseen yleiseen järjestykseen taikka sisäiseen tai ulkoiseen turvallisuuteen kohdistuvat olemassa olevat tai ilmeiset uhkat.

Perustuslain 102 artikla koskee puolestaan välttämättömien tavaroiden ja palvelujen tarjontaa. Liittovaltion tehtävänä on turvata välttämättömien tavaroiden ja palveluiden tarjonta muun muassa sodan uhatessa tai vakavassa taloudellisessa pulassa. Tarpeen vaatiessa voidaan myös poiketa taloudellisen vapauden periaatteesta.

Kirjallisuudessa hätätilaoikeuteen on katsottu kuuluvan myös perustuslain 165 artikla, jossa käsitellään kiireellistä lainsäädäntöä.

Artiklan mukaan laki voidaan julistaa kiireelliseksi ja saattaa voimaan välittömästi yksinkertaistetussa menettelyssä. Tällaisen lain tulee olla määräaikainen. Aikaisemman perustuslain aikana kiireelliseksi julistamista käytettiin esimerkiksi rakennusmarkkinoiden vakauttamiseksi vuonna 1971.

Sveitsin perustuslaissa on myös yleinen perusoikeuksien rajoittamista koskeva artikla. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset ovat jossakin määrin samankaltaiset kuin suomalaisessa käytännössä. Ensinnäkin rajoituksen tulee perustua lakiin. Toiseksi rajoituksen tulee olla perusteltu yleisellä edulla tai toisten perusoikeuksien suojaamisella. Kolmanneksi rajoituksen tulee olla suhteellinen tavoiteltuun päämäärään nähden. Neljänneksi perusoikeuksien ydinsisältöä ei tule loukata. Lailla säätämisen vaatimuksesta on kuitenkin mahdollista poiketa vakavan ja välittömän vaaran tapauksessa.

Sveitsissä on varsin laaja valmiuslainsäädäntö. Maanpuolustusta koskeva lainsäädäntö on jaettu sotilaallista puolustusta, väestönsuojelua ja pelastustoimea sekä taloudellista puolustusta koskeviin osiin.

Uusi väestönsuojelua koskeva laki (loi fédéral sur la protection de la population et sur la protection civile) tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Väestönsuojelun katsotaan kohdistuvan suuronnettomuuksiin, hätätilanteisiin ja aseellisiin selkkauksiin. Laissa säädetään muun muassa liittovaltion ja kantonien välisestä tehtävänjaosta, pelastuspalveluvollisuudesta ja omaisuuden pakko-otoista poikkeuksellisissa tilanteissa. Väestönsuojelussa korostuvat aikaisempaa enemmän rauhanaikaiset kriisitilanteet.

Väestönsuojelua koskevaa sääntelyä täydentävät vuonna 2003 annetut viisi asetusta. Lisäksi erikseen on säädetty esimerkiksi kulttuuriomaisuuden suojelemisesta.

Sveitsin taloudellista puolustusta (défense économique) koskeva lainsäädäntö on varsin laaja. Maan taloudellista huoltoa koskeva laki (loi fédérale sur l'approvisionnement du pays) on vuodelta 1982. Se käsittelee sekä etukäteen varautumista että toimenpiteitä sellaisissa vakavissa tilanteissa, joista talous ei selviä ilman erityisiä toimenpiteitä.

Taloudellisen puolustuksen sääntelyyn liittyvät myös varmuusvarastointia koskevat

säädökset. Erikseen säädetään elintarvikkeiden ja rehujen, siemenviljan ja lannoitteiden, lääkkeiden sekä poltto- ja voiteluaineiden varastoinnista. Lisäksi säädetään erikseen esimerkiksi juomaveden saannin turvaamisesta ja kuljetusten vakuuttamisesta kriisien aikana.

Ranska

Ranskan perustuslaissa (La Constitution du 4 Octobre 1958) on joitakin poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Ensinnäkin 35 artiklan mukaan parlamentin tulee hyväksyä sodanjulistus. Lisäksi 36 artiklassa säädetään, että valtioneuvosto määrää piiritystilän (l'état de siège) alkamisesta. Parlamentin tulee kuitenkin hyväksyä päätös kahdentoista päivän kuluessa.

Perustuslain 16 artiklassa annetaan presidentille hyvin laajat valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin poikkeuksellisissa oloissa. Ensimmäinen edellytys presidentin poikkeustoimivaltuuksien käyttämiseksi on se, että tasavallan instituutiot, kansakunnan itsenäisyys, sen alueellinen koskemattomuus tai sen kansainvälisten sitoumusten täytäntöönpano ovat vakavasti ja välittömästi uhanalaisia. Toiseksi perustuslain mukaisen julkisen vallan säännönmukainen toiminta on keskeytynyt. Muodollisina edellytyksinä mainitaan, että presidentin tulee ennen poikkeustoimivaltuuksiin ryhtymistä kuulla tiettyjä tahoja ja että poikkeustoimiin ryhtymisestä pitää ilmoittaa. Presidentin poikkeustoimivaltuuksien tulee johtua tahdosta turvata julkisten viranomaisten toiminnan edellytykset. Toimivaltuuksien rajoituksena voidaan mainita, ettei kansalliskokousta saa hajottaa sillä aikaa kun poikkeukselliset toimivaltuudet ovat voimassa.

Ranskan hätätilaa koskeva laki (loi instituant un état d'urgence) vuodelta 1955. Lisäksi on luonnonkatastrofeja, terrorismia ja teknologiaan liittyviä riskejä koskevaa uudempaa lainsäädäntöä.

Hätätila voidaan vuoden 1955 lain mukaan julistaa valtioneuvoston asetuksella kahdeksitoista päiväksi tapauksessa, jossa on välitön vaara järjestyksen vakavista häiriöistä. Pidempään kestävään hätätilaan vaaditaan parlamentin hyväksyntä. Hätätilan julistaminen

laajentaa poliisin valtuuksia huomattavasti ja mahdollistaa esimerkiksi liikkumis- ja oleskelurajoitusten asettamisen sekä erilaisten kokoontumispaikkojen väliaikaisen sulkemisen. Ranska on käyttänyt hätätilan julistamisen mahdollisuutta viimeksi marraskuussa 2005.

Ihmisoikeussopimusten määräykset

Joissakin ihmisoikeussopimuksissa, kuten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 19/1990, jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976, jäljempänä KP-sopimus), määrätään mahdollisuudesta poiketa ihmisoikeuksista yleisen hätätilan aikana (derogation).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklassa määritellään poikkeamisen mahdollistavat olosuhteet ilmaisulla ”sodan tai muun yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan elämää”. KP-sopimuksessa poikkeusolot on määritelty yleiseksi hätätilaksi, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu. Toisin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, ei KP-sopimuksessa nimenomaisesti ole mainittu sotaa hätätilana. Kirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan tämä johtuu siitä, että sopimuksen valmisteluvaiheessa haluttiin välttää käsitystä siitä, että Yhdistyneet Kansakunnat (YK) hyväksyisi sodan. Artiklan sanamuodosta ei kuitenkaan voida päätellä, ettei sota tai vastaava sotilaallinen kriisi voisi olla 4 artiklassa tarkoitettu kansakuntaa uhkaava hätätila. Päinvastoin kirjallisuudessa aseellista, kansainvälistä konfliktia on pidetty tyypillisimpänä esimerkkinä kansakunnan elämää uhkaavasta hätätilasta.

Sisältöä ihmisoikeussopimusten hätätilamäärittelyyn saadaan sopimusten tulkintakäytännöstä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Lawless-tapauksessa (1.7.1961, Series A no. 315) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan määrittelmää niin, että se kattaa valtion organisoitua elämää uhkaavat poikkeukselliset kriisitilanteet. Tuomioistuin arvioi tapauksessa olleen kyse tällaisesta hätätilasta, koska maassa oli

väkivaltainen salainen armeija, joka toimi ulkopoliittisesti vaarallisesti maan rajojen ulkopuolella ja terroritoiminta oli lisääntynyt jatkuvasti ja hälyttävästi.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että luonnehdinta Lawless-tapauksessa ja sopimusmääräyksen sanamuoto osoittavat 15 artiklaa tarkoitettuna sovellettavan vain hyvin poikkeuksellisesti. Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunta on Kreikkaa koskeneessa tapauksessa (Yearbook of the European Convention on Human Rights XII, 1969) katsonut, että seuraavien edellytysten on täyttyvä, jotta kyseessä olisi kansakunnan elämää uhkaava hätätila. Ensinnäkin hätätilan tulee olla todellinen tai välittömästi uhkaava. Toiseksi hätätilan vaikutukset koskevat koko kansakuntaa. Kolmanneksi hätätila vaarantaa koko järjestäytyneen yhteiskuntaelämän jatkuvuuden ja neljänneksi kriisin ja vaaran tulee olla selkeästi niin poikkeuksellinen, että sopimuksen sallimat normaalit rajoitukset ja keinot yleisen turvallisuuden, terveydenhoidon ja järjestyksen ylläpitämiseksi ovat selvästi riittämättömät.

Ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt mahdollisena, että myös alueellisesti rajoittunut hätätila voi uhata kansakunnan elämää 15 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Jos poikkeusoloilmoitus on kuitenkin annettu alueellisesti rajattuna, ei siihen voida vedota muualla sopimusvaltiossa.

YK:n ihmisoikeuskomitea on vuonna 2001 antanut yleiskannanoton sopimuksen 4 artiklan tulkinnasta (General Comment no. 29. States of Emergency [Article 4]). Sopimuksen 4 artiklan soveltamisalasta todetaan seuraavaa. Ensinnäkin aseellisen selkkauksenkin tapauksessa tulee olla kyse kansakunnan elämää uhkaavasta tilanteesta. Toiseksi komitea huomauttaa, että sopimusvaltion tulisi arvioida tiukasti toimenpiteiden oikeutusta ja välttämättömyyttä, jos 4 artiklan mukaista poikkeamismahdollisuutta käytetään muuten kuin aseellisen selkkauksen tapauksessa. Kolmanneksi komitea arvioi, että esimerkiksi luonnonkatastrofin tai suuronnettomuuden sattuessa oikeuksien rajoittamisen tulisi yleensä riittää. Komitea suhtautuu siis pidättyvästi oikeuksista poikkeamiseen tällaisissa tilanteissa.

Poikkeamisen mahdollistavissa artikloissa määrätään myös poikkeuksien välttämättömyydestä. Poikkeaminen on siis sallittua vain siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii. YK:n ihmisoikeuskomitean yleiskannanotossa välttämättömyyden todetaan liittyvän hätätilan keston, hätätilan maantieteelliseen ja asialliseen laajuuteen sekä poikkeamistoimenpiteisiin, joihin on turvauduttu. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on puolestaan tapauksessa *Brannigan ja McBride* (26.5.1993, Series A no. 258-B) todennut, että välttämättömyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa poikkeamisen kohteena olevien oikeuksien luonteeseen, hätätilaan johtaneisiin syihin sekä hätätilan keston.

Sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa että KP-sopimuksessa on lueteltu sellaisia oikeuksia, joista ei saa poiketa hätätilankaan aikana. Ehdottomina määräyksinä pidetään molemmissa sopimuksissa oikeutta elämään, kidutuksen kieltoa, orjuuden ja velkaorjuuden kieltoa sekä taannehtivan rikoslain kieltoa. Lisäksi KP-sopimuksessa on ehdottomana turvattu oikeus tulla tunnustetuksi henkilönä oikeudellisessa mielessä sekä ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus. Sopimuksessa on myös erityinen poikkeusoloja koskeva syrjäntäkielto. Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta on otettava huomioon se, että kuolemanrangaistuksen poistamista koskevista kuudennessa lisäpöytäkirjasta on kiellettyä poiketa 15 artiklan nojalla.

Artikloissa luetellut ehdottomat oikeudet eroavat siis osittain toisistaan. Erojen merkitystä vähentää kuitenkin se, että molemmissa sopimuksissa todetaan valtion velvollisuus kunnioittaa muita kansainvälisiä velvoitteitaan.

Ihmisoikeuksien tulkinnallisen kehityksen kautta myös muihin kuin nimenomaisesti ehdottomiksi oikeuksiksi mainittuihin ihmisoikeuksiin voidaan katsoa kehittyneen ehdottomia ainesosia. Tämä koskee esimerkiksi syytetyn vähimmäisoikeuksien turvaamista rikosprosessissa.

Sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artikla että KP-sopimuksen 4 artikla sisältävät ilmoitusvelvollisuuden sopimusvaltiolle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut sitä, että pääsihteerille on tiedotettava

poikkeuksista viivytyksettä ja että sopimusvaltion on jatkuvasti harkittava hätätilapoikkeuksien ylläpitämisen tarpeellisuutta.

KP-sopimuksen 4 artiklassa ehtona sopimuksen turvaamista oikeuksista poikkeamiselle on lisäksi hätätilan virallinen julistaminen. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan hätätila tulee julistaa sopimusvaltion perustulain ja muun hätätilan julistamista ja poikkeusolojen toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön mukaisesti.

Toisin kuin KP-sopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole nimenomaisesti vaatimusta hätätilan virallisesta julistamisesta. Ihmisoikeustoimikunta on kuitenkin katsonut, että ainakin jonkinlainen muodollinen hätätilan julistaminen on edellytys sopimusvelvoitteista poikkeamiselle 15 artiklan perusteella. Tätä kantaa tukee sekin, että 15 artiklaan sisältyy vaatimus myös KP-sopimuksen määräyksien kunnioittamisesta. Tapauksessa *Brannigan ja McBride* ihmisoikeustuomioistuin yhtäältä korosti, ettei sen tehtävä ole tulkita auktoritatiivisesti KP-sopimuksen määräyksiä. Toisaalta tuomioistuin kuitenkin totesi, että sisäministerin parlamentin alahuoneelle esittämä hätätilapoikkeuksia koskeva yksityiskohtainen tiedonanto vastasi hätätilan julistamista.

EU-oikeus

Valmiuslainsäädännön kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti Euroopan yhteisön perustamissopimuksen tavaroiden, työntekijöiden ja pääoman vapaan liikkuvuuden rajoittamista koskevat 30, 39 ja 58 artikla sekä yleisiä turvallisuuspoikkeuksia koskeva 297 artikla.

Perustamissopimuksen 30 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa tuontia, vientiä tai kauttakuljetusta koskevia kieltoja tai rajoituksia, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalien, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi. Nämä kiellot tai rajoitukset eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään tai jä-

senvaltioiden välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

Perustamissopimuksen 39 artiklassa turvataan työntekijöiden vapaa liikkuvuus yhteisössä. Vapaata liikkuvuutta voidaan kuitenkin rajoittaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden taikka kansanterveyden vuoksi.

Pääoman vapaasta liikkuvuudesta poiketen jäsenvaltioilla on 58 artiklan mukaan oikeus toteuttaa toimenpiteitä, jotka ovat perusteltuja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta. Toimenpiteet ja menettelyt eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään taikka pääomien ja maksujen vapaan liikkuvuuden peiteltyä rajoittamista.

Tavaroiden, työntekijöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta voidaan siis rajoittaa yleiseen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta tarpeellisilla toimenpiteillä. Lisäksi perustamissopimuksen 30 ja 39 artiklan mukaan myös terveyden suojele voi olla hyväksyttävä peruste. Sen sijaan EY-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan puhtaasti taloudellisilla syillä ei voida perustella perustamissopimuksessa kiellettyjä rajoituksia (asiat C-265/95, C-398/95, C-367/98). Rajoitusten asettamista koskevat yhteisön oikeuden yleiset periaatteet, erityisesti suhteellisuusperiaate.

Campus Oil -tapauksessa (72/83) EY-tuomioistuin kuitenkin totesi, että öljytuote-toimitusten keskeytyminen ja siitä valtiolle mahdollisesti aiheutuvat vaarat voivat vakavasti vaikuttaa valtion yleiseen turvallisuuteen, jonka suojaaminen on mahdollistettu perustamissopimuksessa. Kun otetaan huomioon niiden seurausten laajuus, joita öljytuotteiden toimitusten keskeytymisestä voi valtion olemassaololle seurata, on kuitenkin todettava, että tavoite öljytuotetoimitusten vähimmäismäärän pysyvistä varmistamisesta ohittaa luonteeltaan puhtaasti taloudelliset seikat ja voi siis olla alalla yleisen turvallisuuden käsitteen alaan kuuluva tavoite.

Campus Oil -tapauksen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että siinä oli kyse varautumisesta, ei toiminnasta poikkeusoloissa. Lisäksi on epäselvää, kuinka pitkälle meneviä johtopäätöksiä voidaan tehdä näin vanhan tapauksen perusteella. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tavaroiden ja pääoman vapaan liikkuvuuden rajoitukset olisivat

mahdollisia sellaisen taloudellisen kriisin vuoksi, jolla on vaikutuksia yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen (esimerkiksi sisäiset levottomuuden jonkin hyödykkeen niukuustilanteessa). Toisaalta on huomattava, että vapaan liikkuvuuden rajoituksia tulee poikkeuksina tulkita suppeasti.

Perustamissopimuksen 297 artiklassa jäsenvaltioiden sallitaan poiketa yhteisön oikeuden mukaisista velvoitteistaan. Artiklan perusteella on siis mahdollista poiketa kaikista sopimusmääräyksistä. Artiklassa ei määritellä jäsenvaltioille sallittujen toimenpiteiden laatua. Artikla on kirjoitettu neuvotteluvelvoitteen muotoon ja jäsenvaltion mahdollisuus ryhtyä jäsenyysvelvoitteista poikkeaviin toimenpiteisiin käy siitä ilmi vain epäsuorasti.

Perustamissopimuksen 297 artiklan soveltamisalaa on rajattu määrittelemällä ne tilanteet, joissa artiklaa voidaan soveltaa. Soveltamisala on suppeampi kuin neljästä vapaudesta poikkeamista koskevissa artikloissa. Ensinnäkin artikla voi tulla sovellettavaksi ulkoiseen turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa (sodassa tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa). Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa asiassa Komissio vastaan Helleenien tasavalta (C-120/94) todetaan, että kysymystä uhkan olemassaolosta on tarkasteltava kyseessä olevan jäsenvaltion kannalta. Julkisasiamiehen mukaan maantieteellisten ja historiallisten erojen takia kullakin jäsenvaltiolla on omat erityiset ulko- ja turvallisuuspoliittiset ongelmansa ja huolensa. Kun kyse on kolmannen valtion jäsenvaltiolle aiheuttaman vaaran arvioinnista, kyseisellä jäsenvaltiolla on julkisasiamiehen mukaan tähän paremmat mahdollisuudet kuin yhteisön toimielimillä tai muilla jäsenvaltioilla.

Kirjallisuudessa on katsottu, että soveltamisedellytys täyttyy aina, kun jäsenvaltio on sodassa, vaikkei sen alueella käytäisikään sotatoimia. Lisäksi on arvioitu, että artiklan soveltumiseksi muuten kuin sodan aikana tulisi jäsenvaltion ulkoisen turvallisuuden olla vakavasti uhattuna.

Toinen soveltamistilanne liittyy jäsenvaltion sisäiseen turvallisuuteen. Tämä edellytys on artiklassa kuvattu ilmaisulla ”yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vaka-

vissa sisäisissä levottomuuksissa”. Kyseessä tulee olla vakavuudeltaan sellainen häiriö, että se vaarantaa valtion normaalin toiminnan. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa asiaa Komissio vastaan Helleenien tasavalta (C-120/94) luonnehditaan, että 297 artiklassa tarkoitetut sisäiset levottomuudet ovat sellaisia, että jäsenvaltio on lähellä sisäisen turvallisuuden täydellistä romahtamista. Kirjallisuudessa esimerkkeinä 297 artiklassa tarkoitettuista tilanteista on mainittu sisällissota ja laajamittainen terroritoiminta.

Kolmas soveltamisedellytys liittyy kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen. Kyse on sellaisista jäsenyysvelvoitteiden vastaisista toimenpiteistä, joihin jäsenvaltio ryhtyy täyttääkseen velvoitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Kirjallisuudessa on katsottu, että ainakin YK:n turvallisuusneuvoston tekemät sitovat päätökset ovat tällaisia kansainvälisiä velvoitteita.

Valmiuslain kannalta merkittävää on myös Suomen jäsenyys Euroopan talous- ja rahaliitossa. Jäsenyys on euron käyttöönoton lisäksi merkinnyt myös kansallisen raha- ja valuutapolitiikan loppumista. Suomen Pankki toimii osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää. Lähtökohtana on, että poikkeusoloissa syntyvien ongelmien ratkaisuun pyritään ensisijaisesti EU:n kautta. Päätösvaltaa esimerkiksi säännöstelyn tyyppisistä toimenpiteistä onkin laajasti EU:lla ja Euroopan keskuspankilla.

Lissabonin sopimukseen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta sisältyy yhteisvastuulauseke. Yhteisvastuulauseke luo unionille ja sen jäsenvaltioille velvollisuuden antaa apua terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi joutuneelle jäsenvaltiolle. Yhteisvastuulausekkeessa edellytetään avun antamista, mutta kukin jäsenvaltio päättää itse avun sisällöstä ja laajuudesta. Eurooppa-neuvosto päätti jo maaliskuussa 2004 ottaa yhteisvastuulausekkeen terrorismia koskevat velvoitteet käyttöön.

Kokoavia näkökohtia vertailumaiden valmiuslainsäädännöstä

Eri maiden perustuslakien poikkeuksellisia oloja koskevista säännöksistä on huomattavia eroja. Joissakin perustuslaeissa, kuten Norjan ja Tanskan perustuslaeissa, on vain vähän poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Toisaalta esimerkiksi Ruotsin ja Saksan perustuslaeissa on varsin tarkasti säännelty päätöksentekomenettelyä silloin, kun parlamentti ei poikkeuksellisten olojen vuoksi voi kokoontua. Nämä erot johtuvat osittain perustuslakien erilaisista kirjoitustavoista ja myös perustuslakien säätämisaikojen vuoksi.

Toiseksi yleisenä piirteenä vertailuvaltioiden perustuslaeissa on nähtävissä lainsäädäntövallan siirtyminen poikkeuksellisissa oloissa ainakin jossakin määrin täytäntöönpanovallalle (hallitukselle tai presidentille). Saksan ja Sveitsin perustuslaeissa on lisäksi säännöksiä, jotka viittaavat liittovaltion toimivallan korostumiseen osavaltioihin nähden.

Kolmanneksi minkään vertailuvaltion perustuslaissa ei ole aivan samankaltaista säännöstä kuin Suomen perustuslain 23 §. Lain tasoista sääntelyä ei siten edellytetä yhtä voimakkaasti vertailumaiden perustuslaeissa kuin Suomen perustuslaissa. Tämän vuoksi säännösten muotoilussa ei voitane ottaa suoraan esimerkkiä vertailumaista.

Neljänneksi myös varsinaisen valmiuslainsäädännön rakenne ja sääntelyn tarkkuus vaihtelevat vertailuvaltioiden välillä. Esimerkiksi Ruotsissa ja Sveitsissä sääntely on varsin kattavaa ja osin yksityiskohtaistakin. Monissa vertailumaissa valmiuslainsäädäntö on Suomeen verrattuna varsin hajautettua. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa Suomen valmiuslain säännöksiä vastaavia säännöksiä on useissa eri laeissa.

Lopuksi yleisenä kehityspiirteenä vertailumaissa voidaan pitää uudenlaisten uhkien, kuten kansainvälisen terrorismin ja luonnonkatastrofien korostumista. Samalla perinteisten sotilaallisten uhkien on esimerkiksi Pohjoismaissa katsottu muuttuneen kaukaisemmiksi.

2.3 Nykytilan arviointi

Yleistä

Nykyinen valmiuslaki tuli voimaan vuonna 1991. Sen valmistelu ajoittui 1970–80-luvuille. Lisäksi osa säännöksistä perustuu väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettuun lakiin. Valmiuslain sääntely on siis osittain peräisin taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti varsin erilaiselta ajalta.

Lisäksi valmiuslaki on valmisteltu ja säädetty ennen perusoikeus- ja perustuslakiuudistuksia. Vaikka lakiin tehtiin vuonna 2000 muun muassa perustuslakiuudistuksesta johdettuja korjauksia, ei lakia kokonaisuudessaan saatettu perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Valmiuslain uudistamisen tarve liittyykin keskeisesti valmiuslain ja perustuslain väliseen suhteeseen.

Valmiuslain suhde perustuslakiin

Valmiuslain valtiosääntöoikeudelliset ongelmat voidaan koota seuraavaan kolmeen pääkohtaan. Ensinnäkin valmiuslain mukainen sääntely perustuu paljolti valtioneuvostolle delegoituun lainsäädäntövaltaan. Toiseksi valmiuslain soveltamisala on laajempi kuin tilapäiset poikkeukset perusoikeuksista mahdollistavan perustuslain 23 §:n mukainen poikkeusolomääritelmä. Kolmanneksi – muun muassa kahdesta edellä mainitusta syystä – valmiuslaki on voimassa poikkeuslakina.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti kiinnittänyt huomiota valmiuslain sääntelyn perustumiseen lainsäädäntövallan delegoinnille. Perustuslakivaliokunta on valmiuslain vuoden 2000 muutoksista antamassaan lausunnossa todennut, että valmiuslain kaltaisen, kriisitilanteiden varalta olevan lain olemassaoloa on pidettävä välttämättömänä. Siksi perustuslakivaliokunta katsoi olevan poikkeuksellisia perusteita poikkeuslakimenettelylle. Valiokunta kuitenkin piti tarpeellisena selvittää mahdollisuuksia valmiuslain uudistamiseen siten, että luovutaan sääntelyn rakentumisesta lainsäädäntövallan delegoinnin varaan (PeVL 1/2000 vp). Tämän käsityksen perustuslakivaliokunta toisti

lausunnossaan valmiuslakiin vuonna 2003 tehdyistä muutoksista (PeVL 57/2002 vp).

Valmiuslain perustuslainmukaisuuteen liittyy myös kysymys valmiuslain soveltamisalan suhteesta perustuslain 23 §:ään. Perustuslakivaliokunta on todennut, että valmiuslain soveltamisalaa määrittävä poikkeusolojen kuvaus on laajempi kuin perustuslain 23 §:n valtuuttavassa säännöksessä (PeVL 1/2000 vp).

Valmiuslaki säädettiin perustuslain säätämisyjärjestyksessä muun muassa lainsäädäntövallan delegoinnin ja silloisen hallitusmuodon 16 §:n määritelmää laajemmin poikkeusolomäärittelyn vuoksi. Lisäksi joitakin toimivaltuussäännöksiä pidettiin eduskunnan budjettivaltaa ja kunnallista itsehallintoa koskevien hallitusmuodon säännösten vastaisina.

Perustuslaista voidaan edelleen säätää rajattuja poikkeuksia perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakiuudistuksen myötä tämä mahdollisuus on kuitenkin kaventunut. Perustuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan lähtökohtana on, että poikkeuslakimenettelyn käyttöön suhtaudutaan pidättyvästi. Mahdolliset ristiriidat perustuslain ja lakiehdotuksen välillä tulisi ensisijaisesti poistaa muuttamalla lakiehdotusta, ei säätämällä laki poikkeuslakina (HE 1/1998 vp).

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään perustuslakiuudistuksesta todennut, että uusiin, puhtaasti kansallisten perustuslaista poikkeavien lakien säätämistä tulee välttää ja että poikkeuslakimenettelyyn tulee turvautua vain erityisen poikkeuksellisissa tapauksissa ja pakottavista syistä. Lisäksi perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että hallitus arvioi ennen uutta perustuslakia säädettyjen poikkeuslakien tarpeellisuutta ja suhdetta perustuslain säännöksiin ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin sääntelyn saattamiseksi perustuslain vaatimuksia vastaavaksi (PeVM 10/1998 vp).

Perustuslain 23 §:n mukaan lailla säädettävät, välttämättömät, tilapäiset poikkeukset perusoikeuksiin ovat mahdollisia Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen ja vakaavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana. Säännöksessä käytetty ilmaus ”aseellinen hyökkäys” viittaa

tosiasialliseen hyökkäykseen, ei esimerkiksi muodolliseen sodanjulistukseen (HE 309/1993 vp).

Perustuslain 23 §:n säännöksessä aseellinen hyökkäys on vertailukohta muille poikkeusoloille. Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että poikkeusolojen luonnehdinnalla perustuslain 23 §:ssä tarkoitetaan samaa kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa käytetyllä ”yleisen hätätilan” käsitteellä (Euroopan ihmisoikeussopimus 15 artikla ja KP-sopimus 4 artikla). Vaikka säännös jättää avoimeksi, millaiset kriisit voitaisiin lailla rinnastaa Suomeen kohdistuvaan laajamittaiseen aseelliseen hyökkäykseen, tulee harkinnassa tukeutua muun muassa ihmisoikeussopimusten määräyksiin yleisen hätätilan kriteereistä. Lisäksi perustuslain 23 §:n valtuutuksen mukaisten tilapäisten poikkeusten tulee olla Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia. Säännöksessä viitataan sekä poikkeamisen menettelyllisiin vaatimuksiin että sisällöllisiin rajoituksiin (HE 309/1993 vp).

Vaikka perustuslain 23 §:n viittauksen ihmisoikeusvelvoitteisiin voidaan nähdä kohdistuvan erityisesti KP-sopimuksen 4 artiklaan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklaan, ei viittaus koske ainoastaan näitä kahta sopimusta. Viittauksia hätätilaan tai aseellisen konfliktin oloihin on esimerkiksi uudistetussa Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa (F-artikla, SopS 80/2002) sekä lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (38 artikla, SopS 60/1991). Lisäksi humanitaarisen oikeuden normit, kuten Geneven yleissopimukset (SopS 7/1955 ja 8/1955) ja niiden lisäpöytäkirjat (SopS 81/1980, 82/1980 ja 5/1987) ovat merkityksellisiä.

Verrattuna perustuslain 23 §:n poikkeusolomääritelmään valmiuslain 2 §:n määritelmä on varsin laaja. Valmiuslain 2 §:n mukainen poikkeusolomääritelmä kattaa sodan ja sodanuhkan ohella myös kansainvälisen vaihdannan vakavat häiriöt ja suuronnettomuuden. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt tähän seikkaan huomiota lausunnossaan uuden perustuslain johdosta valmiuslakiin tehdyistä muutoksista. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että valmiuslain poikkeusolomääritelmä on valmiuslain 2 §:n 4 ja 5

kohdan osalta laajempi kuin perustuslain 23 §:ssä (PeVL 1/2000 vp).

Myös määritelmän 3 kohtaa voidaan pitää ongelmallisen laajana. Lisäksi 1 kohdassa mainittu sodan jälkitila ei ilman tarkentavia määreitä kuulune perustuslain 23 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Samoin 2 kohdan mukainen Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ilman sodanuhkaa vaikuttaisi jäävän 23 §:n rajauksen ulkopuolelle.

Suhde EU-oikeuteen

Monien valmiuslain toimivaltuuksien soveltamisella voisi olla huomattavia vaikutuksia esimerkiksi sisämarkkinoiden toimintaan. Valmiuslain uudistamisen yhteydessä 1990-luvulla selvitettiin Suomen EU-jäsenyyden vaikutusta poikkeusoloja koskevaan sääntelyyn (Valmiuslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö, huhtikuu 1997, liite 1). Tuolloin arvioitiin, ettei Suomen jäsenyys Euroopan unionissa sinänsä aiheuttanut tarvetta valmiuslain tai puolustustilalain asialliseen muuttamiseen.

Perustamissopimuksen 297 artiklan mukaisten yleisten turvallisuuspoikkeuksien soveltamisedellytyksistä valmiuslain kannalta merkityksellinen on lähinnä ulkoiseen turvallisuuteen liittyvä soveltamisedellytys. Valmiuslain uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 200/2002 vp) arvioitiin, että valmiuslain 2 §:n 1-3 kohdassa tarkoitettu sota, sodanuhka, alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja aseellinen hyökkäys vastaisivat 297 artiklassa mainittuja sotaa ja sodanuhkaa merkitsevää kansainvälistä jännitystä.

Valmiuslain 2 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitettut poikkeusolot sen sijaan jäävät perustamissopimuksen 297 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle. Tällaisissa poikkeusoloissa yhteisön oikeudesta poikkeaville toimenpiteille olisi siis oltava jokin muu oikeuttamisperuste. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa neljän vapauden rajoittamista yleisen järjestyksen tai turvallisuuden perusteella.

Vuonna 2003 toteutetussa valmiuslain muutoksessa rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan säännöstelyä koskevat toimivaltuudet otettiin valmiuslakiin. Uudistuksen yhteydes-

sä esiin nousi kysymys kansallisten viranomaisten toimivallasta talous- ja rahaliiton oloissa. Euroopan keskuspankin kannan mukaan Suomen viranomaiset eivät voisi ryhtyä käyttämään eräitä valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia, jos Euroopan keskuspankki on toimintakykyinen.

Koska valmiuslain poikkeusoloja koskevia toimivaltuuksia ei ole sovellettu, ei toimivaltuuksien suhdetta EU-oikeuteenkaan ole käytännössä arvioitu. Valmiuslainsäädännön ja EU-oikeuden monien yhtymäkohtien vuoksi toimenpiteiden oikeutusta kulloisissakin poikkeusoloissa tulee harkita myös EU-oikeuden kannalta.

Sääntelyn ajanmukaisuus

Valmiuslain uudistaminen on tarpeen myös sääntelyn ajanmukaisuuden ja toimivuuden kannalta. Yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset ovat aiheuttaneet sen, että kansallisten toimenpiteiden riittävyttä tai niiden mahdollisuutta poikkeusoloissa on arvioitava varsin eri tavalla kuin nykyisen valmiuslain valmisteluajankohtana. Kansainvälinen keskinäinen riippuvuus, Euroopan unionissa tapahtuva kehitys sekä toimintojen ulkoistaminen, liikkuvuus ja toimintojen siirtyminen osittain tai kokonaan ulkomaiseen määräysvaltaan, kuten kauppalaivaston ulosliputtaminen ja merkittävien rahoitusmarkkinoilla toimivien palveluntarjoajien kotipaikan siirtyminen pois Suomesta, asettavat uudenlaisia ulkoisia rajoja sille, miten toimivaltuuksien käyttämisellä voidaan olettaa saavutettavan tavoiteltuja vaikutuksia.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmä perustuu puolustusneuvoston 1970-luvulla esittämään kriisityyppiluokitukseen. Sen mukaan tärkeimmät kriisityypit olivat suuronnettomuus, taloudellinen kriisi, kansainvälisen tilanteen kiristyminen, vieraiden valtioiden välinen sodanuhka, vieraiden valtioiden välinen sota ja aseellinen hyökkäys Suomeen.

Nykyisiä uhkamalleja on kuvattu yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa (Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006) sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004). Periaatepäätöksen mukaan uhkamalleja ovat sähköisen inf-

rastruktuurin häiriintyminen, väestön terveyden ja toimeentuloturvan vakava häiriintyminen, taloudellisen toimintakyvyn vakava häiriintyminen, suuronnettomuudet ja luonnon aiheuttamat onnettomuudet, ympäristöuhkat, terrorismi sekä järjestäytynyt ja muu vakava rikollisuus, väestöliikkeisiin liittyvät uhkat, poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus ja sotilaallisen voiman käyttö. Valtioneuvoston selonteossa keskeisinä turvallisuuden vaikuttavina uhkina taas pidetään terrorismia, joukkotuhoaseiden leviämisen ja käytön uhkaa, alueellisia konflikteja ja sotilaallista voimankäyttöä, järjestäytynyttä rikollisuutta, huumeita ja ihmiskauppaa, taloudellisia ja teknologisia riskejä, ympäristöongelmia, väestönkasvua, väestöliikkeitä ja epidemioita.

Nykyinen valmiuslaki ei kata kaikkia yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian tai turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisia uhkia. Osa uhkista onkin sellaisia, että niiden torjuntaan on perusteltua varautua lähinnä normaaliolojen lainsäädännössä. Seuraavassa tarkastellaan erilaisia uhkia koskevaa lainsäädäntöä.

Suuronnettomuustilanteessa keskeiset pelastustoimia koskevat säännökset sisältyvät pelastuslakiin (468/2003). Pelastuslain mukaisten toimivaltuuksien arvioidaan riittävän lähes kaikissa tilanteissa niin, ettei poikkeusvaltuuksia yleensä tarvita. Lisäksi suuronnettomuustilanteiden äkillisyyden vuoksi on perusteltua, että tarvittavat toimivaltuudet ovat normaaliolojen lainsäädännössä ja siten välittömästi käytettävissä.

Pelastuslain mukaiset toimivaltuudet voisivat kuitenkin osoittautua riittämättömiksi joissakin erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Tällöin kriisin pitkittyessä saatettaisiin tarvita esimerkiksi valmiuslain 33 §:n mukaisia oleskelu- ja liikkumisrajoituksia terveydelle vaarallisella alueella. Lisäksi laajamittaisessa suuronnettomuudessa terveydenhuollon ja esimerkiksi evakuoitukuljetusten järjestämiseen voitaisiin tarvita erityisiä toimivaltuuksia.

Keskeiset tartuntatautien ehkäisyyn liittyvät säännökset sisältyvät tartuntatautilakiin (583/1986). Lisäksi joissakin tapauksissa sovellettavaksi voisi tulla terveydensuojelulaki (763/1994). Myös poliisilain (493/1995)

säännöksillä saattaa olla merkitystä joissakin tilanteissa (18 §:n 2 momentti).

Tartuntatautilanteessa sovelletaan ensisijaisesti tartuntatautilakia. Mikäli taudinaiheuttajaa ei tiedetä, sovellettavaksi tulee ensisijaisesti terveydensuojelulaki. Sen pohjalta voidaan toimia, kun kyseessä on tarkemmin määrittelemätön terveysuhka.

Tartuntatautilain mukaiset toimivaltuudet ovat pääasiallisesti riittävät. Kuitenkin tilanteessa, jossa hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti (pandemia) on levinnyt Suomeen tai uhkaa levitä Suomeen, saatettaisiin tarvita sairaanhoito- ja eristystiloja, joita ei tartuntatautilain nojalla ole mahdollista saada.

Laajamittaisen maahantulon voisivat aiheuttaa esimerkiksi suuronnettomuus, luonnonkatastrofi tai aseellinen konflikti Suomen lähialueilla. Tällä hetkellä laajamittaista maahantuloa koskevia säännöksiä on ulkomaalaislaissa (301/2004) ja maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa (493/1999, jäljempänä kotouttamislaki). Lisäksi merkitystä on rajavartiolaain (578/2005) säännöksillä.

Ulkomaalaislaissa on säännös (133 §) maahantulijoiden rekisteröinnistä laajamittaisessa maahantulossa. Sen mukaan jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää, että maahantulijat, joiden maahantulon edellytykset ovat epäselvät tai joiden henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekisteröintiä varten toimittaa kotouttamislain 19 b §:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen. Maahantulijoiden rekisteröinti on suoritettava viipymättä.

Järjestelykeskuksissa tapahtuvaa rekisteröintiä seuraavista toimista ei ole erityissäännöksiä ulkomaalaislaissa, vaan silloin toimitaisiin normaalien säännösten mukaan. Ulkomaalaislain tilapäistä suojelua koskevat säännökset (109–111 §) voisivat tulla sovellettavaksi.

Kotouttamislakiin lisättiin vuonna 2002 joukkopakoon varautumista koskevia säännöksiä (118/2002, HE 25/2001 vp). Kotouttamislain 19 b §:n nojalla voidaan käyttää

järjestelykeskuksia ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten, jos turvapaikanhakijoiden vastaanoton normaalit järjestelyt eivät ole riittävät. Järjestelykeskuksen perustamisesta säädetään kotouttamislain 6 a §:ssä. Keskuksissa maahantulijat rekisteröitäisiin ja heidän lyhytaikaisesta majoittamisestaan, toimeentulostaan ja terveydenhuollostaan huolehdittaisiin.

Eläinten tai kasvien terveyden tai elintarvikehygieniaan liittyviä poikkeuksellisia tilanteita säännellään eläintautilaissa (55/1980), helposti leviävien eläintautien vastustamisesta annetussa laissa (488/1960) ja kasvinterveyden suojelemisesta annetussa laissa (702/2003). Lainsäädäntö on varsin kattavaa eikä poikkeuksellisia tilanteita koskevien säännösten sisällyttämistä valmiuslakiin pidetä perusteltuna.

Terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevat säännökset sisältyvät normaaliolojen lainsäädäntöön. Poliisin kannalta terrorismin ennalta torjuntaa koskevat toimivaltuudet sisältyvät pääasiallisesti poliisilakiin. Lisäksi sovellettavaksi voivat joissakin tilanteissa tulla esitutkintalaki (449/1987) ja rikoslain 34 a luku. Rajavartiolaain 22 §:n mukaan rajavartiolaitos voi päällystöönsä kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä antaa poliisin käyttöön kalustoa, henkilöitä ja erityisasiantuntijapalveluja, jos se on erityisen uhan vuoksi välttämätöntä esimerkiksi terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen torjumiseksi.

Jos terroriteko tapahtuisi, riippuisi tarvittavien toimivaltuuksien luonne terroriteon muodosta. Esimerkiksi jos terroriteolla aiheutettaisiin suuronnettomuus, tulisivat kyseeseen lähinnä pelastustoimen toimivaltuudet. Valmiuslain säätämismuutoksissa todettiin, että terroritoimintaa saattaisi jossakin äärimmäisessä tapauksessa olla mahdollista pitää Suomeen kohdistettuna aseellisena hyökkäyksenä, jolloin valmiuslakia voitaisiin soveltaa. Lisäksi terroritoiminta voisi johtaa sellaiseen suuronnettomuuteen, joka täyttäisi poikkeusolojen tunnusmerkit (HE 248/1989 vp).

Joukkotuhoaseisiin ja tavanomaisiin aseisiin liittyvien kaksikäyttötuotteiden vientiä valvotaan normaalioloissa sekä kaksikäyttötuotteiden ja -teknologian vientiä koskevan

yhteisön valvontajärjestelmän perustamisesta annetun neuvoston asetuksen (EY 1334/2000) että kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) nojalla.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Valmiuslainsäädännön uudistamisella on kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena on saattaa laki kaikilta osiltaan vuoden 2000 perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Tämä tavoite koskee ennen muuta lainsäädäntövaltan delegointia ja valmiuslain säätämisyjärjestystä.

Toisena tavoitteena valmiuslain uudistamisessa on ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia. Päämääränä on se, että kulloisesakin poikkeustilanteessa voidaan tehdä tilanteen hallitsemiseksi tarvittavat päätökset ja toteuttaa näiden päätösten edellyttämät toimenpiteet.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Valmiuslaki voisi rakentua kolmen sääntelyvaihtoehdon varaan, kuten valmiuslakitoimikunta on välimietinnössään (Oikeusministeriö, komiteamietintö 2004:1) todennut. Näistä ensimmäinen perustuisi valmiuslain vähimmäistarkistukseen. Valmiuslain mukainen poikkeusolojen määritelmä olisi siis edelleen laajempi kuin tilapäiset poikkeukset perusoikeuksista mahdollistavassa perustuslain 23 §:ssä. Toisessa vaihtoehdossa valmiuslain poikkeusolomääritelmä perustuisi perustuslain 23 §:ään. Kolmannen vaihtoehdon mukaan valmiuslain ja puolustustilalain soveltamisalat tehtäisiin sillä tavoin yhteneväiseksi, että niiden mukainen sääntely olisi mahdollista sijoittaa samaan säädökseen.

Valmiuslain vähimmäistarkistuksen tavoitteena olisi sääntelyn ajanmukaistaminen ja toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen sekä lain säätäminen tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Laissa perusoikeuksiin puuttuminen olisi osittain tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä mahdollista perusoikeuksi-

en rajoittamista, osittain tilapäistä poikkeamista perusoikeuksista perustuslain 23 §:n mukaan.

Perustuslain 23 §:ään perustuvassa mallissa erityislainsäädännössä säänneltäisiin toimivaltuuksia sellaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa ei ole kyse perustuslain 23 §:ssä tarkoitettusta Suomeen kohdistuvasta aseellisesta hyökkäyksestä tai vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavista, kansakuntaa uhkaavista poikkeusoloista. Erityislainsäädännössä tulisi tällöin olla säännökset ainakin taloudellisissa kriiseissä ja suuronnettomuuksissa tarvittavista toimivaltuuksista.

Uuden valmiuslain perustuminen perustuslain 23 §:ään olisi valtiosääntöoikeudellisesti johdonmukainen ratkaisu. Toisaalta mallin mukaan tulisi säätää varsin paljon erityislainsäädäntöä, johon säännökset muissa kuin 23 §:n mukaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa tarvittavista toimivaltuuksista sijoitettaisiin.

Valmiuslain ja puolustustilalain yhdistävä säädös voisi tulla sovellettavaksi vain perustuslain 23 §:n mukaisissa poikkeusoloissa. Puolustustilalain mahdolliset soveltamistilanteet ovat Suomeen kohdistuva sota sekä siihen rinnastettavat vakavasti yleiseen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavat sisäiset väkivaltaiset levottomuudet, joilla pyritään kumoamaan tai muuttamaan perustuslain mukainen valtiojärjestys (puolustustilalain 1 §). Häiriötilanteita koskevat säännökset sisältyisivät erityislainsäädäntöön.

Valmiuslain ja puolustustilalain sääntelyn yhdistävää mallia puoltaisi soveltamisedellytysten rinnasteisuus. Lisäksi lainsäädännön johdonmukaisuuden ja tyhjentävyyden kannalta voisi olla perusteltua, että kaikki perustuslain 23 §:n sääntelyyn pohjautuvat tilapäiset perusoikeuspoikkeukset olisivat samassa säädöksessä. Toisaalta kahden erillisen lain luomaa porrasteisuutta toimivaltuuksissa ja niiden käyttöönotossa voidaan pitää hyvänä esimerkiksi toimivaltuuksien oikeasuhtaisuuden kannalta.

Lisäksi valmiuslailla ja puolustustilalailla on ainakin osittain erilaiset painopisteet. Valmiuslakia sovellettaessa painopiste on talouselämän ja viranomaisten toiminnan turvaamisessa sekä hallinnon järjestämisessä.

Puolustustilalakia sovellettaessa painopiste siirtyy yleisiin turvallisuustoimiin (puolustustilain 2 luku) sekä taloudellista ja erityisesti sotilaallista valmiutta tukeviin toimiin (3 luku). Jos siis valmiuslain ja puolustustilain sääntely yhdistettäisiin, koottaisiin samaan säädökseen varsin erilaisia toimivaltuuksia.

Edellä esitettyjen kolmen sääntelymallin ohella neljäntenä sääntelyvaihtoehtona voitaisiin pitää perustuslain muuttamista. Erityisesti tämä koskisi perustuslain 23 §:ää. Esimerkiksi 23 §:n mukaisen poikkeusolojen määritelmän laajentaminen olisi kuitenkin ongelmallista kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta. Lisäksi on otettava huomioon, etteivät nykyisen valmiuslain perustuslailliset ongelmat liity pelkästään perusoikeuskysymyksiin, vaan asiaa on tarkasteltava myös ainakin eduskunnan budjettivalan, kunnallisen itsehallinnon ja valtionhallinnon toimielimiä koskevan perustuslain sääntelyn kannalta.

Vaihtoehto, jonka mukaan valmiuslain sääntely jätettäisiin ennalleen, ei liene mahdollinen. Syynä tähän on se, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti pitänyt tarpeellisena selvittää valmiuslain uudistamista niin, että lainsäädäntövallan delegoinnista luovutaan (PeVL 1/2000 vp ja PeVL 57/2002 vp).

Mahdollisena toimintatapana voidaan pitää myös sitä, että poikkeusoloissa tarvittavista erityisistä toimivaltuuksista säädettäisiin vasta kriisitilanteessa. Tällöin pystyttäisiin tarkemmin arvioimaan sitä, minkälaisiin erityistoimenpiteisiin olisi ryhdyttävä. Tähän vaihtoehtoon liittyy kuitenkin varsin monia ongelmia. Ensinnäkin lainsäädännön valmistelu vaatii aikaa, jota kriisitilanteessa ei välttämättä ole. Toiseksi kriisitilanteessa tulisi pystyä keskittämään voimavaroja sellaisiin tehtäviin, joita ei ole voitu suorittaa etukäteen. Luultavasti olemassa olevia säännöksiä olisi kuitenkin muutettava ja täydennettävä kriisitilanteessa. Kolmanneksi sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja hyväksyttävyyden vuoksi on perusteltua, että poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö valmistellaan normaalioloissa. Neljänneksi poikkeusolojen toiminnan harjoittamisen vuoksi on tarpeen, että myös normaalioloissa on olemassa poikkeusoloja kos-

keva lakiperusta. Näiden syiden vuoksi valmiuslain säätämistä normaalioloissa pidetään välttämättömänä.

Lakiehdotuksessa ei ole päädytty minkään mainitun vaihtoehdon kannalle. Valittu uudistamistapa on ehkä lähimpänä edellä tarkoitettua valmiuslain vähimmäistarkistusmallia. Erona siihen kuitenkin on se, että poikkeusolomääritelmää ja toimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä koskevaa sääntelyäkin uudistettaisiin. Poikkeusolomääritelmää ei kuitenkaan supistettaisi perustuslain 23 §:n määritelmän mukaiseksi, vaan valmiuslakiin olisi vastaisuudessa keskitetty erilaisissa poikkeusoloissa tarvittavia erityistoimivaltuuksia. Tällä ratkaisulla pyritään ilmaisemaan valmiuslain mukaisten toimenpiteiden poikkeuksellisuutta sekä edistämään viranomaistoiminnan avoimuutta.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Poikkeusolomääritelmä

Valmiuslain mukaan poikkeusoloja olisivat Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila, Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista, väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat, erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erittäin vakava suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Poikkeusolomääritelmä on asiallisesti josakin määrin nykyisen valmiuslain määritelmän kaltainen. Valmiuslain poikkeusolojen määritelmä olisi rajattu – kuten nykyisessäkin laissa – vakaviin kriiseihin, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Lisäksi valmiuslain toimivaltuuksia jouduttaisiin luultavasti soveltamaan

hetkellistä pidempikestoissa poikkeusoloissa.

Poikkeusolomääritelmän merkittävin muutos olisi vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin (pandemia) lisääminen poikkeusolomääritelmään. Nykyisen 2 §:n 3 kohdan mukaisesta poikkeusolomääritelmästä on toisaalta luovuttu. Osittain 3 kohdan mukaiset poikkeusolot sisältyisivät 3 §:n 2 kohdan mukaiseen aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhkan käsitteeseen.

Ehdotetun valmiuslain mukaisista poikkeusoloista aseellista tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä ja sen välitöntä jälkitilaa sekä huomattavaa aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhkaa voitaneen pitää perustuslain 23 §:n mukaisina poikkeusoloina. Taloudellisuonteinen kriisi, suuronnettomuus ja pandemia eivät sen sijaan kuuluisi perustuslain 23 §:n määritelmään.

Eduskunta on ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä edellyttänyt poikkeuksellisia oloja koskevien poikkeamissäännösten valmistelemista (EV 37/2004 vp). Laajamittaista maahantuloa koskevia toimivaltuuksia ei kuitenkaan ehdoteta sisällytettäväksi valmiuslakiin. Perustellumpana pidetään sitä, että ulkomaalaislaissa ja kotouttamislaissa olevia säännöksiä muutetaan tarvittaessa. Jos laajamittainen maahantulo kuitenkin liittyisi valmiuslain mukaiseen poikkeusoloon, kuten aseelliseen hyökkäyksen uhkaan tai lähialueella tapahtuneeseen suuronnettomuuteen, voitaisiin valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia soveltaa.

Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet

Valmiuslakiin ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevan lain kaltaista erillistä lukua periaatteista. Laissa säädettäisiin kuitenkin välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaatteesta sekä kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta. Laissa ei enää lueteltaisi erikseen ehdottomana suojattavia oikeuksia eikä eräiden oikeuksien rajoittamisen erityisiä edellytyksiä. Syynä muuttuneeseen kirjoitustapaan on ennen muuta se, että perustuslaki sisältää kattavat säännökset perusoikeuksien suojasta.

Lakiin ei myöskään otettaisi erillistä syrjintäkieltoa, sillä syrjinnän kieltö sisältyy perustuslain 6 §:n 2 momenttiin.

Ehdottomina pidettävien perusoikeuksien luettelemista valmiuslaissa ei ole pidetty perusteltuna, sillä sekä perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin että niihin edellytyksiin, joiden perusteella voidaan väliaikaisesti poiketa perusoikeuksista, sisältyy vaatimus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kunnioittamisesta. Ihmisoikeussopimuksiin sisältyvät määräykset ehdottomista oikeuksista tulevat otetuiksi huomioon tätä kautta. Lisäksi valmiuslaissa säädettäisiin erikseen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta.

Valmiuslain käyttönotosta päättäminen

Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella, kuten nykyisessä laissa. Ennen tämän niin sanotun käyttöönottoasetuksen antamista olisi valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava, että maassa vallitsevat poikkeusolot.

Syynä sille, että valmiuslain toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella, olisi se, että valmiuslain toimivaltuudet kuuluvat asialliselta sisällöltään paljolti valtioneuvoston toimivaltaan. Muutoksen taustalla on myös perustuslakiuudistuksessa muuttunut tasavallan presidentin asema. Pääsääntöisesti asetuksen antaja on uuden perustuslain mukaan valtioneuvosto. Tarkoitus on ollut, että tasavallan presidentti on asetuksen antaja sellaisissa tapauksissa, jotka ovat yhteydessä presidentin erityisiin toimivaltuuksiin tai hänen asemaansa valtionpäämiehenä (HE 1/1998 vp).

Nykyisen valmiuslain mukaan tasavallan presidentin asetuksella voidaan oikeuttaa valtioneuvosto käyttämään valmiuslain toimivaltuuksia. Nykyisen lain väljyyden vuoksi valtioneuvostolle jää merkittävästi harkintavaltaa toimivaltuuksien käyttämisessä. Siksi nykyisessä laissa on ollut perusteltua, ettei valtioneuvosto ole itse oikeuttanut itseään käyttämään lain toimivaltuuksia. Ehdotuk-

sessä uudeksi valmiuslaiksi toimivaltuuksien sääntely tarkentuisi huomattavasti ja valtioneuvoston harkintavalta toimivaltuuksien käytössä kapenisi. Siksi pidetään perusteltuna, että käyttöönottoasetuksen voisi antaa valtioneuvosto.

Valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönottoa tasavallan presidentin asetuksella voitaisiin perustella erityisesti aseellisissa kriiseissä perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaisella tasavallan presidentin asemalla ja valmiuslain yhteydellä puolustustilalakiin. Puolustustilalain mukaiset toimivaltuudet otetaan käyttöön tasavallan presidentin asetuksella.

Asetuksenantovaltaa ei olisi kuitenkaan tarkoituksenmukaista jakaa erilaisten kriisien mukaisesti tasavallan presidentin ja valtioneuvoston välillä, koska se vähentäisi päätöksentekojärjestelmän selkeyttä ja saattaisi johtaa oikeudellisiin tulkintaongelmiin. Lisäksi kriisitilanteissa saattaisi olla kyse samanaikaisesti useammista poikkeusoloista. Kriisitilanteissa päätöksenteon nopeuden merkitys korostuu, joten säännösten tulisi olla selkeitä ja yksiselitteisiä. Sen vuoksi on päädytty siihen, että käyttöönottoasetukset antaisi aina valtioneuvosto.

Käyttöönottoasetuksen antamista edeltäisi poikkeusolojen toteaminen. Poikkeusolojen toteamista koskevalla säännöksellä korostettaisiin tasavallan presidentin ja valtioneuvoston yhteistoimintaa. Uusi valmiuslaki soveltuisi muihinkin kuin sotilaallisiin kriiseihin. On kuitenkin arvioitavissa, että valmiuslain 3 §:ssä tarkoitetuilla tilanteilla olisi myös ulkopoliittisia ulottuvuuksia. Näin ollen useissa tapauksissa, joissa pohdittaisiin valmiuslain soveltamista, käsiteltäisiin tasavallan presidentti ja valtioneuvosto yhteistoiminnassa poikkeusolot aiheuttavaa tapahtumaa tai uhkaa perustuslain 93 §:n 1 momentin perusteella. Koska ulkopoliittikaan liittyvissä kriiseissä yhteistoiminta tasavallan presidentin ja valtioneuvoston kesken on ensiarvoisen tärkeätä, olisi perusteltua ottaa valmiuslakiin erityinen säännös tasavallan presidentin ja valtioneuvoston yhteistoiminnasta poikkeusolojen arvioinnissa ennen käyttöönottoasetuksen antamista. Myös tilanteissa, joissa poikkeusoloilla ei olisi ulkopoliittisia ulottuvuuksia, yhteistoiminta tasavallan presidentin ja valtioneuvoston välillä on välttämätöntä

poikkeusolojen vakavuuden vuoksi. Siksi ehdotetaan, että säännöstä yhteistoiminnasta poikkeusolojen toteamisessa sovellettaisiin kaikissa valmiuslaissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Eduskunnan asema valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisessa ehdotetaan säilytettävän nykyisen kaltaisena. Sen sijaan ehdotetaan luovuttavaksi valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamista täydentävien valtioneuvoston asetusten jälkitarkastuksesta eduskunnassa. Syynä jälkitarkastusoikeudesta luopumiseen olisi se, etteivät valmiuslain nojalla annettavat asetukset enää sisältäisi lailla säädettäväksi kuuluvia asioita vaan asetukset olisivat perustuslain 80 §:n mukaisia.

Keskeiset muutokset toimivaltuuksissa

Yleinen piirre toimivaltuussääntelyssä on se, että säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Tämä on joiltakin osiltaan johtanut myös toimivaltuussäännösten supistamiseen. Lisäksi toimivaltaiset viranomaiset ilmaistaan säännöksissä nykyistä tarkemmin.

Valmiuslakiin ehdotetaan sisällytettäväksi pääosin nykyisen valmiuslain toimivaltuussäännöksiä asialliselta sisällöltään vastaavat säännökset. Joistakin valmiuslain säännöksistä ehdotetaan kuitenkin luovuttavaksi. Näitä olisivat ensinnäkin hallinnon järjestämisestä koskevat säännökset valmiuslain 26 ja 27 §:ssä, jotka eivät yleisyytensä vuoksi ole sopuoinnussa perustuslain valtionhallintoa koskevan sääntelyn kanssa. Toiseksi osasta kunnallishallintoa koskevista, osittain varsin yksityiskohtaisista säännöksistä ehdotetaan luovuttavan. Syynä tähän on ennen muuta kunnallinen itsehallinto ja kunnan mahdollisuus itse järjestää hallintonsa. Lisäksi kunnallisvaalien siirtämistä koskevasta säännöksestä luovuttaisiin, sillä vaalien toimeenpanoa poikkeusoloissakin pidetään tärkeänä.

Kolmanneksi valmiuslakiin ei ehdoteta otettavaksi nykyisen valmiuslain 32 ja 34 §:n kaltaisia hyvin yleisiä säännöksiä omaisuuden luovuttamisesta tai takavarikoinnista. Mahdollisesti tarvittavista luovutuksista ja niiden edellytyksistä säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin. Neljänneksi nykyisen valmiuslain 35 §:n sääntelyä ei maksuviiväs-

tysten seuraamuksista vapautumista lukuun ottamatta ehdoteta otettavaksi valmiuslakiin. Perusteena tälle on se, että monesta 35 §:ssä tarkoitettua helpotuksesta säädetään jo normaaliaikojen lainsäädännössä, kuten vekselilaissa (242/1932) ja shekkilaissa (244/1932). Menetettyjen määräaikojen palauttamisesta säädetään puolestaan oikeudenkäymiskaarsa ja hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Lisäksi tuomioistuimella on mahdollisuus prosessin kestäessä pidentää määräaikoja hakemuksesta, joka on tehty alkuperäisen määräajan kuluessa.

Viidenneksi poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta ehdotetaan säädettävän erikseen.

Toimivaltuussäännökset on järjestetty pääasiallisesti niin, että yksi luku koskee yhden hallinnonalan toimivaltuussäätelyä. Poikkeuksen tästä tekevät kuitenkin esimerkiksi 5, 8 ja 15 luku.

Merkittävin muutos rahoitusmarkkinoita ja vakuutusala koskevassa säätelyssä olisi säännös Euroopan keskuspankin lausunnosta. Pykälässä otettaisiin huomioon rahoitusmarkkinoita koskevien säännösten soveltamisalan rajoitukset ja säädettäisiin lausunnon pyytämistä Euroopan keskuspankilta tilanteessa, jossa tiettyjä rahoitusmarkkinoita koskevia toimivaltuuksia otettaisiin käyttöön.

Uutena hyödyketuotantoa ja -jakelua koskevana säätelynä ehdotetaan säännöstä vedenhankinnan turvaamisesta. Säännöksellä pyrittäisiin turvaamaan yhdyskuntien vesihuolto poikkeusoloissa. Energiahuollon turvaamisesta koskevissa säännöksissä (ehdotuksen 35–41 §) säädettäisiin toimenpiteistä, joihin on ainakin osittain arvioitu voitavan ryhtyä voimassa olevan valmiuslain perusteella. Esimerkiksi sähkön käytön säännöstelystä on suunniteltu säädettävän nykyisen valmiuslain 15 §:n nojalla valtioneuvoston asetuksella.

Hallinnon järjestämistä koskevaa säätelyä ehdotetaan muutettavaksi nykyisestä huomattavasti. Ensinnäkin hallintoviranomaisten viestinnästä poikkeusoloissa ehdotetaan lakiin otettavaksi oma säännöksensä. Toiseksi toimivallan ratkaisemista ja tärkeysjärjestyksen yhteensovittamista koskevat säännökset olisivat uusia.

Koska valmiuslaissa luovuttaisiin valtioneuvoston yleisestä toimivallasta rajoittaa kunnan lakisäätöisiä tehtävien hoitamista tai määrätä tällaisen tehtävän hoitamisen lopettamisesta, ehdotetaan valmiuslakiin otettavan yksityiskohtaisemmat säännökset niistä tehtävistä, joista voidaan luopua. Kunnan olisi valmiuslain mukaan mahdollista luopua tiettyjen palveluiden järjestämisestä sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä poiketa joistakin velvollisuuksistaan opetustoimessa.

Lisätalousarvion välitöntä soveltamista koskevaa säätelyä muutettaisiin niin, että välitön soveltaminen vaatisi eduskunnan suostumuksen. Muutoksella pyrittäisiin saattamaan säätely sopuun eduskunnan budjettivaltaa koskevan perustuslain sääntelyn kanssa.

Esitykseen sisältyvät valmiuslain ja poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukuntaa koskevan lain lisäksi ehdotukset kahdeksan lain muuttamisesta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yleistä

Valmiuslain toimivaltuussäännöksiä sovellettaisiin vain poikkeusoloissa. Sen vuoksi lailla ei juuri olisi vaikutuksia normaalioloissa. Lisäksi etukäteen on vaikea arvioida, minkälaisissa poikkeusoloissa valmiuslakia voitaisiin joutua soveltamaan. Valmiuslain soveltamisella pyrittäisiin muun muassa suojaamaan väestön turvallisuutta, terveyttä ja toimeentuloa sekä ylläpitämään oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Tarkoituksena olisi siis vähentää poikkeusolojen väestölle ja yhteiskunnalle aiheuttamia haittoja sekä jakaa niukkoja voimavaroja mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Lainsäädännön vaikutuksia arvioitaessa käytössä ei ole ollut tilastollisia selvityksiä tai laskelmia.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Valmiuslaki ei aiheuta merkittäviä kustannuksia normaalioloissa. Normaalioloissa lain aiheuttamat kustannukset johtuisivat poikkeusoloihin varautumisesta, kuten valmiusharjoituksista ja valmiussuunnitelmien laatimi-

sesta. Varautumisvelvoitteen laajuutta valmiuslaissa ei ehdoteta muutettavaksi nykyisestä, joten varautumiskulujen ei arvioida muuttuvan nykyisestä. Lisäksi valmiuslain mukainen varautumisvelvoite kohdistuisi vastaisuudessaakin vain julkisen sektorin toimijoihin.

Poikkeusoloissa, joissa valmiuslain toimivaltuussäännöksiä jouduttaisiin soveltamaan, saattaisi valmiuslailla olla huomattaviakin taloudellisia vaikutuksia riippuen poikkeusolon laadusta. Näiden kustannusten täsmällinen arvioiminen on kuitenkin mahdotonta.

Poikkeusoloilla saattaisi olla merkittäviäkin valtionaloudellisia vaikutuksia. Poikkeusolojen luonteesta riippuen esimerkiksi pelastustoimissa, puolustusvoimissa tai sosiaali- ja terveydenhuollossa saattaisi olla lisärahoitustarvetta. Valmiuslain valtionalouden hoitoa koskevalla toimivaltuuksilla pyrittäisiin varmistamaan mahdollisuus reagoida tarvittaessa nopeastikin menojen suurentumiseen lisätalousarvion välittömällä soveltamisella sekä valtion menojen maksatuksen siirtämisellä.

Välittömiä vaikutuksia valtionalouteen aiheutuisi siitä, että valtion tulisi maksaa korvausta omaisuuden käytöstä tai haltuunotosta. Korvausten euromääräiseen suuruuteen vaikuttaisivat ennen kaikkea käyttöön- tai haltuunotettavan omaisuuden määrä ja laatu.

Poikkeusolot saattaisivat aiheuttaa esimerkiksi inflaation kiihtymistä, tavaroiden niukkuutta tai häiriöitä rahoitusmarkkinoilla. Ehdotetuilla säännöstelytoimivaltuuksilla pyritäisiin vakauttamaan tilannetta ja kohdistamaan niukkoja voimavaroja tasapuolisesti. Toisaalta valmiuslain säännöstelytoimivaltuuksien käyttämisellä saattaisi myös olla huomattavia vaikutuksia yritysten toimintaan. Esimerkiksi normaalin tuotannon ylläpitäminen saattaisi vaikeutua poikkeusoloissa. Toimivaltuuksien käyttöä harkittaisiin olosuhteiden mukaan poikkeusoloissa, joten niiden vaikutuksia on mahdotonta arvioida etukäteen.

Kotitalouksien taloudellinen tilanne luultavasti heikkenisi ainakin pitkäkestoisten poikkeusolojen aikana. Osaltaan kotitalouksien asemaan vaikuttaisi myös valmiuslain toimivaltuuksien soveltaminen, kuten palkkasäännöstely tai lakisääteisen vakuutuksen ja sosi-

aaliavustuksen maksatuksen muuttaminen. Kotitalouksien taloudellisen aseman heikentymistä pyrittäisiin estämään esimerkiksi maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumisella (58 §).

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Valmiuslaissa säädettäisiin valtion ja kuntien viranomaisille joitakin uusia tehtäviä poikkeusoloissa. Uudet tehtävät liittyisivät esimerkiksi säännöstelyn toimeenpanoon.

Poikkeusoloissa keskeinen periaate on se, että viranomaiset toimisivat mahdollisimman pitkälle normaaliorganisaatiolla. Poikkeusoloissa saattaa kuitenkin syntyä myös sellaisia uusia tehtäviä, joista huolehtimista ei voida antaa millekään normaalioloissa olemassa olevalle toimielimelle. Tällöin hallinnossa voidaan joutua turvautumaan erityisjärjestelyihin, kuten erityisten lautakuntien perustamiseen. Esimerkiksi asuntokannan käytön säännöstelyä varten kunta voi asettaa erityisen toimielimen. Liikenne- ja viestintäministeriö voisi puolestaan perustaa lääninhallitusten yhteyteen tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä. Puolustusvoimiin voidaan perustaa ajoneuvojen, alusten, ilma-alusten ja kiinteistöjen luovutuslautakunnat. Lisäksi väestösuojeluorganisaation perustamista varten pelastustoimen normaaliorganisaatiosta saataan joutua poikkeamaan.

Valmiuslain sääntelyn tarkentamisen arvioidaan selkeyttävän ja helpottavan viranomaisten poikkeusolojen toiminnan suunnittelua ja poikkeusoloihin varautumista. Sääntelyn tarkentaminen saattaisi selkeyttää myös hallintotuomioistuinten työtä poikkeusoloissa. Toisaalta eduskunnan jälkitarkastusosikoudesta luopumisen myötä asetusten säädösvalvonta tapahtuisi käytännössä valitusten johdosta hallintotuomioistuimissa.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Normaalioloissa valmiuslailla ei arvioida olevan merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Sen sijaan poikkeusoloissa valmiuslailla voisi olla huomattavia vaikutuksia ih-

misten elinoloihin ja asumiseen. Tällaisia vaikutuksia aiheuttaisivat esimerkiksi asuinhuoneistojen käytön tai päivittäistavaroiden säännöstely.

Vaikka erilaiset säännöstelytoimenpiteet saattaisivat hankaloittaa ihmisten elämää, pyritään niillä kuitenkin turvaamaan kaikille toimeentulo poikkeusoloissa. Valmiuslain säännöstelysäännöksillä pyrittäisiin turvaamaan ihmisryhmien tasa-arvoa.

Valmiuslain tarkoituksena on ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Vaikka lain toimivaltuussäännösten soveltamisella puututaan moniin perusoikeuksiin, pyritään samalla myös turvaamaan muita perusoikeuksia ja luomaan laillinen perusta viranomaisten erityistoimivaltuuksille poikkeuksellisissa oloissa. Lisäksi voidaan arvioida valmiuslain vahvistavan oikeusturvaa sekä perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia poikkeusoloissa, sillä perusoikeuksiin puuttumista tarkoittavat toimivaltuudet ilmaistaan laissa nykyistä tarkemmin.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Valmiuslainsäädännön uudistamistarve liittyy lähinnä valmiuslain ja perustuslain väliseen suhteeseen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti lausunnoissaan todennut olevan tarpeellista selvittää mahdollisuuksia valmiuslain uudistamiseen siten, että luovutaan sääntelyn rakentumisesta lainsäädäntövallan delegoinnin varaan (PeVL 1/2000 vp ja PeVL 57/2002 vp).

Marraskuussa 2003 oikeusministeriö kutsui ministeriöiden sekä Pääesikunnan ja Huoltovarmuuskeskuksen edustajat valmiuslainsäädännön uudistamista koskevaan keskusteluun. Keskustelussa todettiin, että valmiuslain uudistaminen on tarpeen ennen kaikkea perustuslaillisten kysymysten vuoksi.

Oikeusministeriö asetti joulukuussa 2003 toimikunnan uudistamaan valmiuslainsäädäntöä. Työnsä alkuvaiheessa toimikunnan tuli keskittyä perustuslakikysymyksiin ja antaa niistä välimietintö. Toimikunnan välimietintö luovutettiin toukokuussa 2004. Siinä tarkasteltiin valmiuslain valtiosäntöoikeu-

dellisiä ongelmakohtia ja hahmoteltiin mahdollisia sääntelymalleja.

Valmiuslakitoimikunnan työlle asetettua määräaikaa jatkettiin kahdesti. Toimikunta luovutti mietintönsä (Oikeusministeriö, komiteamietintö 2005:2) oikeusministeriölle 16 päivänä joulukuuta 2005.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Valmiuslakitoimikunnan mietinnöstä pyydettiin lausunto tasavallan presidentin kanslialta, ministeriöiltä, eduskuntaryhmiltä, ylimmiltä laillisuusvalvojilta, hallintotuomioistuimilta, lääninhallituksilta, työvoima- ja elinkeinokeskuksilta, työmarkkinajärjestöiltä sekä eräiltä muilta viranomaisilta, järjestöiltä ja yrityksiltä. Yhteensä lausuntoa pyydettiin 76 taholta. Oikeusministeriölle toimitettiin kaikkiaan 58 lausuntoa. Lausunnoista laadittu tiivistelmä on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa (Oikeusministeriö, lausunto- ja selvityksiä 2006:5).

Useimmat lausunnonantajat pitivät valmiuslain uudistamista tarpeellisena. Myös toimikunnan ehdotuksia pidettiin monissa lausunnoissa onnistuneina.

Puolustusministeriö ehdotti lausunnoissaan valmiuslain poikkeusolomääritelmän täydentämistä kattamaan myös sotilaallisen hyökkäyksen ja sotilaallisen uhkan. Ehdotettua muutosta ei kuitenkaan sellaisenaan pidetty perusteltuna. Poikkeusolomääritelmää muutettiin kuitenkin niin, että siitä kävisi paremmin ilmi, että Suomeen kohdistuvassa hyökkäyksessä voi olla kyse muustakin kuin tavallisista aseina toteutettavasta hyökkäyksestä.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmän laajentamista koskemaan hyvin laajalle levinnyttä vaarallista tartuntatautiä pidettiin yleisesti perusteltuna. Poikkeusolosäännöksen taloudellista kriisiä koskevan kohdan muotoilu pidettiin joissakin lausunnoissa liian yleisenä. Kohdan sanamuotoa onkin tarkistettu ja sen perustelut täsmennetty. Euroopan keskuspankki suositteli puolestaan voimakkaasti muuttamaan lakiehdotusta siten, ettei Euroopan keskuspankkijärjestelmän yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia toimivaltuuksia voitaisi antaa kansallisille viranomaisille muissa kuin EY:n perustamissopimuksen 297 artik-

lassa tarkoitetuissa olosuhteissa. Koska rahoitusmarkkinoita koskevia toimivaltuuksia voidaan kuitenkin tarvita muissakin kuin perustamissopimuksen 297 artiklassa tarkoitetuissa oloissa, ei soveltamisalan rajoittamista pidetä mahdollisena.

Valmiuslain käyttöönottonenettelyn uudistamista koskevaa ehdotusta pääasiassa kannatettiin. Tasavallan presidentin kanslia kui-

tenkin piti parempana sääntelyn säilyttämistä nykyisenkaltaisena.

Varautumisen yhteensovittamista koskevaa säännöstä pidettiin joissakin lausunnoissa epäselvänä. Säännöksen uudesta muotoilusta sovittiin ministeriöiden kesken pidetyssä neuvottelussa.

Lausuntojen perusteella tehtiin lisäksi monia pieniä muutoksia säännösehdotuksiin ja niiden perusteluihin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Valmiuslaki

Lain nimike. Lain nimikkeenä olisi valmiuslaki. Valintaa puoltaa ensinnäkin jatkuvuus ja nimikkeen vakiintuneisuus. Nimike on lyhyt ja ytimekäs. Lisäksi se olisi helposti käytettävissä ja ymmärrettävissä pohjoismaisissa yhteyksissä.

I OSA. YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku. Lain tarkoitus, soveltamisala ja yleiset periaatteet

1 §. Lain tarkoitus. Pykälässä säädettäisiin lain tarkoituksesta. Sääntely vastaisi pääosin nykyisen valmiuslain 1 §:n 1 momentin sääntelyä. Säännökseen lisättäisiin kuitenkin maininta väestön suojaamisesta. Perusteluna tälle on se, että valmiuslakiin sisällytettiin vuonna 2000 väestösuojelua koskeva sääntely, mutta lain tarkoitusta koskevaa pykälää ei silloin tarkistettu tämän muutoksen mukaisesti.

Pykälässä ilmaistaisiin ne edut ja arvot, joita valmiuslailla pyrittäisiin suojaamaan. Valmiuslain tarkoituksena olisi poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Lain tarkoitussäännöksellä olisi merkitystä arvioitaessa valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönoton ja käyttämisen oikeutusta ja toimenpiteiden suhteellisuutta.

Lain tarkoitusta koskeva säännös on muotoiltu yleiseksi. Lain II osan toimivaltuussäännöksiin ehdotetaan lisäksi sisällytettävän toimivaltuuksien käytön tarkoitusta sisältäviä mainintoja, joiden tehtävänä on osaltaan rajoittaa toimivaltuuksien käyttöalaa. Toimivaltuussäännöksiin ehdotettavan tarkoitusta koskevan sääntelyn arvioidaan konkretisoivan lain 1 §:n mukaista tarkoitusta. Toimi-

valtuussäännöksissä mainittavien tarkoitusten katsotaan sisältyvän lain 1 §:n mukaiseen tarkoitukseen.

2 §. Soveltamisala. Lainkohdassa säädettäisiin valmiuslain soveltamisalasta. Pykälän mukaan laissa säädettäisiin poikkeusoloissa tarvittavista viranomaisten toimivaltuuksista. Lakiin sisältyisivät siis säännökset sellaisista erityisistä toimivaltuuksista, joita poikkeusoloissa tarvittaisiin normaalitoimivaltuuksien lisäksi. Laissa olisi myös yleiset säännökset viranomaisten varautumisvelvollisuudesta.

Lain soveltamisalaa koskeva säännös olisi uusi valmiuslaissa. Pääosa valmiuslain säännöksistä voisi tulla sovellettavaksi vain poikkeusoloissa. Ehdotetun lain II osan toimivaltuuksia voitaisiin alkaa soveltaa vain poikkeusoloissa. Lisäksi monet ehdotetun III osan säännöksistä liittyvät kiinteästi poikkeusolojen toimivaltuussäännösten soveltamiseen esimerkiksi oikeusturva- ja korvauskysymyksissä. Sen sijaan varautumista koskeva sääntely velvoittaisi viranomaisia normaalioloissakin. Siksi varautumisen sääntely on katsottu perustelluksi mainita erikseen lain soveltamisalaa koskevassa pykälässä.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 34 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat järjestysvallan toimintaa valtion turvallisuuden varmistamiseksi sekä puolustustilaa ja valmiutta poikkeusolojen varalta. Valmiuslakia sovellettaisiin näin ollen myös Ahvenanmaalla. Itsehallintolain 32 §:n mukaisella sopimusasetuksella on säädetty poikkeusoloihin varautumista koskevien tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa (900/2000). Asetus koskee ainoastaan varautumista poikkeusoloihin eikä suoranaisesti poikkeusolojen aikana hoidettavia tehtäviä.

3 §. Poikkeusolojen määritelmä. Säännöksessä määriteltäisiin poikkeusolot. Pykälän 1 kohdan mukaan poikkeusolona pidettäisiin Suomeen kohdistuvaa aseellista tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä ja sen välitöntä jälkitilaa. Määrittely korvaisi

nykyisen valmiuslain 2 §:n 1 kohdan. Poikkeusolomääritelmässä ei enää mainittaisi sodan käsitettä. Näin terminologia olisi sopuinnossa perustuslain 23 §:ssä käytetyn ilmaisutavan kanssa. Säännöksessä mainittu aseellinen hyökkäys sisältäisi sodan. Poikkeusolomääritelmään pidetään tarpeellisenä sisällyttää myös vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen rinnastettava hyökkäys, sillä kyse voisi olla muustakin kuin perinteisin asein toteutetusta hyökkäyksestä. Esimerkiksi hyökkäys voisi olla tietojärjestelmiin kohdistunut isku tai biologisin keinoin toteutettu hyökkäys. Hyökkäys voisi tarkoittaa myös ei-valtiollisen toimijan hyökkäystä silloin, kun hyökkäys olisi niin järjestäytynyt ja laaja, että se olisi verrattavissa valtion toteuttamaan hyökkäykseen.

Hyökkäyksen välitön jälkitila tarkoittaisi aikaa, jolloin hyökkäyksen vuoksi käyttöön otettujen erityistoimivaltuuksien purkaminen ei vielä olisi mahdollista. Hyökkäyksen jälkitilaa arvioitaessa on otettava huomioon välttämättömyyedellytys. Hyökkäyksen jälkitila ei voisi merkitä kaikissa tapauksissa yhtä pitkää aikaa kuin esimerkiksi joidenkin elintarvikkeiden säännöstelyn kesto viime sotien jälkeen oli.

Pykälän 2 kohdan mukaan poikkeusolona pidettäisiin myös Suomeen kohdistuvaa selalaista huomattavaa aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhkaa, jonka vaikutusten torjuminen vaatisi valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista. Säännös korvaisi asiallisesti nykyisen valmiuslain 2 §:n 2 kohdan sekä osittain myös nykyisen 2 §:n 3 kohdan. Vaikkei ehdotettu kohta kirjoitusasultaan vastaisi nykyisen lain 2 §:n 3 kohta, sisältyisi esimerkiksi 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettu kansainvälinen jännitystila ehdotettuun 2 kohtaan, jos jännitystila merkitsi Suomeen kohdistuvaa huomattavaa uhkaa, jonka vaikutusten torjuminen vaatisi valmiuslain toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottoa. Arvioitaessa, kohdistuisiko Suomeen 2 kohdan mukainen uhka, tulisi ottaa huomioon kansainvälispoliittinen tilanne ja sen mahdollisesti sisältämät uhkat kokonaisuudessaan.

Pykälän 3 kohdassa poikkeusoloksi määriteltäisiin sellainen väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva

erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat. Lainkohdassa on kysymys taloudellisesta kriisistä, jonka määritelmä kuitenkin poikkeaa nykyisen lain 2 §:n 4 kohdan määrittelystä. Ehdotetussa määritelmässä on pyritty korostamaan sitä, ettei väestön toimeentuloon tai maan talouselämään kohdistuva tapahtuma tai uhka välttämättä liity raaka-aineiden saatavuuteen. Kyse saattaa olla myös tilanteista, joissa esimerkiksi tietoteknisten tai logististen järjestelmien toimivuus horjuu vakavasti. Yhteiskunnan toimivuutta ei poikkeusoloissa luultavasti pystyttäisi ylläpitämään samanlaisena kuin normaalioloissa. Yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömiä toimintoja olisivat sellaiset toiminnot, joita ilman väestön elinmahdollisuudet ja toimeentulo huomattavasti heikkenevät.

Pykälän 4 kohdan mukaan poikkeusoloksi luettaisiin myös erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erityisen vakava suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa (373/1985) suuronnettomuudella tarkoitetaan onnettomuutta, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön tai omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana (3 §). Pykälän 4 kohtaan ehdotettu määritelmä olisi suppeampi kuin onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa. Erityisen vakavalla suuronnettomuudella tarkoitettaisiin sellaista suuronnettomuutta, joka aiheuttaa poikkeuksellisen suuria vahinkoja ja paljon uhreja. Lisäksi tyypillistä on onnettomuuden huomattava laajuus sekä harvinaisuus. Suuronnettomuus voisi olla ihmisen aiheuttama tai luonnonkatastrofi. Valmiuslaki koskisi Suomessa tapahtuvien suuronnettomuuksien lisäksi myös sellaisia ulkomailla tapahtuvia suuronnettomuuksia, joiden vaikutukset Suomessa olisivat samankaltaiset kuin kotimaassa tapahtuvalla suuronnettomuudella.

Pelastustoimen toimivaltuuksista onnettomuustapauksissa säädetään pelastuslaissa. Voimassa olevan pelastuslain mukaiset toimivaltuudet voisivat kuitenkin osoittautua

riittämättömiksi joissakin erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Näitä voisivat olla esimerkiksi laaja ydinvoimala- tai säteilyonnettomuus ja poikkeuksellisen laaja patonnettomuus. Tällöin saatettaisiin tarvita väestönsuojeluvetoisuuden toteuttamista tai oleskelu- ja liikkumisrajoituksia terveydelle vaarallisella alueella sekä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon erityistoimivaltuuksia. Lisäksi valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voitaisiin tarvita tilanteen pitkittyessä, esimerkiksi, jos jokin alue säteilyn vuoksi tulisi käyttökelvottomaksi ja evakuoitua väestöä jouduttaisiin asuttamaan muutamia viikkoja pidemmäksi ajaksi. Tämän vuoksi poikkeusolona pidetään myös erityisen vakavan suuronnettomuuden välitöntä jälkitilaa.

Hyvin laajalle levinnyt vaarallinen kulkutauti (pandemia) voi tarkoittaa maailmanlaajuisesti levinnyttä tautia ilman, että se on vielä tullut Suomeen. Pandemia käsittäisi myös eläinten ja ihmisten välillä tarttuvan taudin (zoonoosi).

4 §. Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet. Lainkohdassa säädettäisiin oikeusperiaatteista, joita olisi noudatettava valmiuslakia sovellettaessa. Säätely korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 8 ja 9 §:n säätelyn.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ensinnäkin välttämättömyysperiaatteesta. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytön tulee perustua aina välttämättömään tarpeeseen. Välttämättömyyden arviointi on säännöksessä sidottu ehdotetun lain 1 §:ään, jossa säädetään lain tarkoituksesta.

Samassa lainkohdassa säädettäisiin myös suhteellisuusperiaatteesta. Säännöksen mukaan valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen pitäisi perustua tavoitteiden ja keinojen punnintaan niin, että vain tavoiteltavaan päämäärään nähden oikeasuhtaisia toimivaltuuksia voitaisiin käyttää. Säännös täydentäisi välttämättömyysperiaatetta.

Välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaate on otettu huomioon tämän lain säännöksiä laadittaessa. Lisäksi periaatteet tulee ottaa huomioon annettaessa käyttöönotto- tai jatkamisasetuksia sekä käytettäessä toimivaltuuksia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voidaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallitta-

vissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Säännöksellä korostetaan sitä, että ensisijaisesti toimittaisiin normaalien toimivaltuuksien mukaan.

5 §. Suhde kansainvälisiin velvoitteisiin. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 10 §:n säätelyn. Uusi säännös olisi kuitenkin sanamuodoltaan nykyistä laajempi. Nykyisessä säännöksessä on kysymys Suomen lain soveltamisalan rajoituksista, kun taas ehdotetussa säännöksessä on kyse kansainvälisten velvoitteiden ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettujen sääntöjen noudattamisesta. Säännöksellä pyritään korostamaan kansainvälisten velvoitteiden merkitystä. Säännöksessä mainituilla velvoitteilla ja säännöillä tarkoitetaan esimerkiksi kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja humanitaarisen oikeuden normeja.

Säännöksessä ei erityisesti mainittaisi EU-jäsenyydestä seuraavia velvoitteita. Niiden katsotaan sisältyvän Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Esimerkiksi EU-oikeuden etusija johtuu kuitenkin EU-oikeudesta itsestään.

Valmiuslainsäädännöllä on varsin runsaasti yhtymäkohtia EU-oikeuteen. Esimerkiksi monet valmiuslain mukaiset toimivaltuudet kohdistuvat tavaroiden, palveluiden, työvoiman ja pääoman vapaaseen liikkuvuuteen. Valmiuslain soveltamistilanteessa harkittaisiinkin toimenpiteiden suhdetta EU-jäsenyydestä johtuviin velvoitteisiin. Perustamissopimuksen 297 artiklassa jäsenvaltioiden edellytetään neuvottelevan keskenään estääkseen sen, että kriisioloissa tarvittavat toimenpiteet vaikuttaisivat yhteismarkkinoiden toimintaan. Muutoinkin voidaan arvioida, etteivät valmiuslain soveltamistarpeen aiheuttavat poikkeusolot ja niiden vaikutukset välttämättä koskettaisi vain Suomea, vaan tapahtumilla saattaisi olla vaikutuksia myös muualla EU:n alueella.

2 luku. **Toimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen**

Lakiehdotuksen 2 luvussa säädettäisiin siitä, millä tavoin toimivaltuuksien käyttöönotosta päätettäisiin. Ehdotetut säännökset korvaisivat nykyisen valmiuslain 2 luvun.

Toimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi.

Erona nykyisen valmiuslain mukaiseen päätöksentekomenettelyyn olisi ensinnäkin se, että toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella, eikä tasavallan presidentin asetuksella. Lisäksi kaikissa tapauksissa ennen käyttöönottoasetuksen antamista valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa toteaisi maassa vallitsevan poikkeusolot. Käytännössä tämä tarkoittaisi esimerkiksi asian käsittelemistä valtioneuvostosta annetun lain (175/2003) 24 §:ssä tarkoitettua ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisessä kokouksessa. Ehdotuksen mukaan eduskunta päättäisi viime kädessä käyttöönottoasetuksen voimassaoloa ja voimassaoloajasta, kuten nykyisenkin lain mukaan. Eduskunnan päätöksenteolle ei ehdoteta säädettäväksi määräaikaa. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöönotossa päätöksenteon saattaa kuitenkin olla tarpeen olla ripeää.

Käyttöönottoasetuksen mahdollista voimassaoloaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi yhdestä vuodesta kuuteen kuukauteen. Tällä korostettaisiin poikkeusolojen toimivaltuuksien väliaikaisuutta. Mahdollisuus kiiretilanteiden päätöksentekomenettelyyn ehdotetaan säilytettäväksi. Tällöin käyttöönottoasetus voisi olla voimassa korkeintaan kolme kuukautta.

Nykyistä valmiuslakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että valtuuksien käytön aloittamista koskevan asetuksen valmistelisi kulloinkin se ministeriö, jonka hallinnonalan tehtävien kannalta valtuuksien käyttöönottoaminen osoittautuisi keskeisimmän välttämättömäksi (HE 248/1989 vp). Tämä menettely olisi perusteltua säilyttää. Jos useammalla kuin yhdellä ministeriöllä olisi tarve soveltaa valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia, valtioneuvosto päättäisi valtioneuvostosta annetun lain 10 §:n mukaan, minkä ministeriön on käsiteltävä asia.

Toiseksi toimivaltuuksien käyttöönottonenettely muuttuisi valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamista koskevien valtioneuvoston asetusten osalta. Nykyisen valmiuslain (6 §) mukaan valmiuslain toimivaltuuksien käyttämistä koskevat valtioneuvos-

ton asetukset ja päätökset on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi ja ne on kumottava, jos eduskunta niin päättää. Tällaisesta eduskunnan jälkitarkastusoikeudesta ehdotetaan luovuttavaksi. Syynä tälle on se, etteivät ehdotetun valmiuslain toimivaltuuksien soveltamisesta mahdollisesti annettavat, valmiuslakia täydentävät valtioneuvoston asetukset enää olisi luonteeltaan ja sisällöltään samankaltaisia kuin nykyisen lain 6 §:ssä tarkoitettut asetukset. Nykyisen valmiuslain aineellinen sisältö riippuu paljolti juuri 6 §:ssä tarkoitetuista asetuksista. Ehdotetussa uudessa valmiuslaissa toimivaltuuksien sisällöstä ja niiden käyttöedellytyksistä säädettäisiin laissa nykyistä huomattavasti tarkemmin. Näin ollen mahdollisesti annettavilla valtioneuvoston asetuksilla ainoastaan täydennettäisiin valmiuslain sääntelyä tavalla, joka täyttäisi perustuslain 80 §:n vaatimukset. Tästä syystä eduskunnan jälkitarkastusoikeutta ei enää pidetä tarpeellisena.

6 §. *Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta.* Säännös korvaisi nykyisen lain 3 §:n sääntelyn. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että valtioneuvosto voisi asetuksellaan säätää II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta, jos valtioneuvosto toteaa yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa maassa vallitsevan poikkeusolot. Tällaista asetusta kutsuttaisiin käyttöönottoasetukseksi. Määräaikaa, joksi käyttöönottoasetus voidaan antaa, lyhennettäisiin vuodesta kuuteen kuukauteen. Tarkoituksena olisi, että tarvetta erityistoimivaltuuksien käytön jatkamiseen arvioitaisiin useammin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käyttöönottoasetuksen sisällöstä. Asetuksessa olisi yksilöitävä, miltä osin valmiuslain säännöksiä saatettaisiin sovellettavaksi. Lisäksi asetuksessa tulisi säätää säännösten alueellisesta soveltamisalasta, jos erityistoimivaltuuksia ei tarvittaisi koko valtakunnan alueella.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin käyttöönottoasetuksen käsittelystä eduskunnassa. Käyttöönottoasetus olisi välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Käyttöönottoasetus raukeaisi, jollei sitä olisi viikon kulluttua sen antamisesta toimitettu eduskunnalle. Eduskunta päättäisi, saako asetusta jätettyä voimaan vai onko se kumottava osittain tai

kokonaan. Samoin eduskunta päättäisi käyttöönottoasetuksen voimassaoloajasta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että käyttöönottoasetuksessa mainittuja säännöksiä voitaisiin alkaa soveltaa eduskunnan tehtyä 3 momentissa tarkoitetun päätöksen. Soveltaminen olisi mahdollista siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

7 §. Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta kiireellisessä tapauksessa. Säännös korvaisi nykyisen lain 4 §:n. Pykälässä säädettäisiin toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta tapauksessa, jossa ehdotetun 6 §:n 3 ja 4 momentin mukaisen menettelyn noudattaminen vaarantaisi merkittäväksi lain tarkoituksen saavuttamista. Pykälän 1 momentin mukaan tällöin käyttöönottoasetuksessa voitaisiin säätää, että II osan toimivaltuussäännöksiä voidaan soveltaa välittömästi.

Pykälän 2 momentin mukaan käyttöönottoasetus voitaisiin kiireellisessä tapauksessa antaa korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi. Asetus raukeaisi, jollei sitä olisi toimitettu eduskunnalle viikon kuluessa sen antamisesta. Asetus olisi kumottava osittain tai kokonaan, jos eduskunta niin päättäisi.

Ehdotetun pykälän mukainen menettely koskisi tilanteita, joissa toimivaltuuksien voimaansaattamisen lykkääminen heikentäisi oleellisesti mahdollisuuksia saavuttaa lain tarkoitus poikkeusoloissa. Tällainen tilanne voisi olla yllättävä ja nopeasti kehittyvä kriisi. Kiireellisessä tapauksessa annettavan käyttöönottoasetuksen voimassaoloajan rajoittaminen kolmeen kuukauteen olisi perusteltua kiiremenettelyn poikkeuksellisuuden vuoksi.

8 §. Toimivaltuuksien käytön jatkamisesta päättäminen. Ehdotettu säännös korvaisi yhdessä ehdotetun 9 §:n kanssa nykyisen valmiuslain 5 §:n. Pykälässä säädettäisiin menettelystä tilanteessa, jossa poikkeusolot jatkuisivat ja valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia tarvittaisiin kauemmin kuin käyttöönottoasetuksen voimassaoloajan. Tällöin valtioneuvosto voisi ehdotetun 1 momentin mukaan asetuksella säätää toimivaltuussäännösten soveltamisen jatkamisesta korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tällaista asetusta kutsuttaisiin jatkamisasetukseksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi jatkamisasetuksen käsittelystä eduskunnassa. Jatkamisasetus olisi välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättäisi, saako asetus jäädä voimaan vain onko se kumottava osittain tai kokonaan.

9 §. Jatkamisasetuksen soveltaminen. Pykälässä säädettäisiin jatkamisasetuksen soveltamisesta. Pykälän 1 momenttiin sisältyisi vastaavanlainen säännös kuin käyttöönottoasetusta koskevaan 6 §:n 4 momenttiin. Momentissa säädettäisiin, että eduskunnan päätettyä jatkamisasetuksesta voidaan asetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä sellaisessa tapauksessa, ettei eduskunta olisi päättänyt jatkamisasetuksesta, kun säännösten soveltaminen voimassa olevan käyttöönotto- tai jatkamisasetuksen mukaan päättyisi. Tällöin kaikkia jatkamisasetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä voitaisiin soveltaa. Edellytyksenä menettelylle olisi kuitenkin se, että jatkamisasetus olisi toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi viikkoa ennen kuin säännösten soveltaminen voimassa olevan käyttöönotto- tai jatkamisasetuksen mukaan päättyisi. Sen jälkeen, kun eduskunta päättäisi asetuksesta, voitaisiin asetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

Ehdotetulla säännöksellä on tarkoitus varmistaa, että poikkeusoloissa välttämättömien toimivaltuuksien käyttöä voidaan tarvittaessa jatkaa. Toisaalta edellytykseksi ehdotetussa 2 momentissa tarkoitetulle menettelylle asetettaisiin se, että jatkamisasetus olisi toimitettava eduskunnalle riittävän aikaisin.

10 §. Toimivaltuussäännösten soveltamisen päättäminen. Ehdotettu säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 7 §:n. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, että poikkeusolojen päättyessä olisi valmiuslain II osan säännösten soveltaminen lopetettava. Tämä toteutettaisiin kumoamalla voimassa oleva käyttöönotto- tai jatkamisasetus.

Ehdotetun 4 §:n 2 momentin mukaan valmiuslain toimivaltuuksia voitaisiin käyttää vain, jos tilanne ei olisi hallittavissa viran-

omaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Välttämättömyyden arviointi liittyisi valtuuksien käyttöönoton lisäksi myös erityisten toimivaltuuksien käytön lopettamiseen. Näin ollen 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi 1 momenttia täydentävä säännös, jonka mukaan jonkin valmiuslain II osan säännöksen soveltamisedellytysten lakatessa tulisi käyttö- tai jatkamisasetusta muuttaa niin, ettei toimivaltuussäännöksen soveltaminen enää olisi mahdollista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan 1 tai 2 momentissa tarkoitettua kumoamis- tai muuttamisasetusta annettaessa tulisi samalla kumota myös ne lain II osan säännösten nojalla annetut asetukset, joiden soveltamisedellytykset ovat lakanneet. Säännöksen tarkoituksena olisi selkiyttää oikeustilaa toimivaltuussäännöksiä kumottaessa ja näin parantaa oikeusturvaa.

3 luku. Varautuminen

11 §. *Varautumisvelvollisuus.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 40 §:n 1 momentin. Lisäksi siinä pyritään ottamaan huomioon nykyisen lain 53 §:n rinnastussäännöksessä mainitut toimielimet. Pykälässä säädettäisiin valtioneuvostolle, valtion hallintoviranomaisille, valtion itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, muille valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnille, kuntayhtymille ja muille kuntien yhteenliittymille velvollisuus varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Poikkeusoloissa lähtökohtana on toimiminen viranomaisten normaaliorganisaatiolla. Poikkeusoloissa viranomaisten tehtävät saattavat kuitenkin muuttua tai lisääntyä. Tehtäviä saatetaan myös joutua suorittamaan nopeammin. Tällaisista muutoksista selviytyminen edellyttää, että poikkeusoloihin on varauduttu jo normaalioloissa. Lisäksi kriisi saattaa ilmaantua niin äkillisesti, että siihen on varauduttava etukäteen. Poikkeusoloihin varautuminen liittyy usein kiinteästi myös toiminnan suunnitteluun poikkeusoloja lievämpiä poikkeuksellisia tilanteita varten.

Esimerkkinä varautumistoiminnasta voidaan mainita valmiussuunnitelmat, poikkeusoloja varten tehdyt tekniset ja rakenteelli-

set etukäteisvalmistelut, koulutus ja harjoitukset sekä tilojen ja kriittisten resurssien varaukset. Myös poikkeusolojen viestinnän ja tietojen käsittelyn suunnittelu on osa varautumista. Varautumiseen kuuluu keskeisesti myös varautumista koskevien ohjeiden antaminen. Koska viranomaisen voi laissa säädetyn tehtävänsä alalla antaa ohjeita ilman eri valtuutusta, ei valmiuslakiin ehdoteta otettavaksi erityistä ohjeiden antamista koskevaa säännöstä.

Säännöksen mukainen varautumisvelvoite koskisi vain julkisen hallinnon tehtävien hoitamista. Esimerkiksi monet kuntien aikaisemmin itse tarjoamat palvelut ostetaan nykyisin muilta palveluntarjoajilta. Pykälässä tarkoitettujen tahojen tulisi kuitenkin itse varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Käytännössä esimerkiksi ostopalvelusopimuksiin voitaisiin siis ottaa ehtoja palvelujen turvaamisesta poikkeusoloissa.

Kuntalakiin (365/1995) lisättiin vuonna 2007 säännökset kunnallisesta liikelaitoksesta (519/2007). Muutosta koskevassa hallintovaliokunnan mietinnössä todetaan erikseen, että kunnan ja kuntayhtymän liikelaitos on edelleen osa kuntaa tai kuntayhtymää (HaVM 39/2006 vp). Tämän vuoksi kunnan tai kuntayhtymän liikelaitosta ei ole katsottu tarpeelliseksi mainita 11 §:ssä erikseen varautumisvelvollisena, vaan kuntaa ja kuntayhtymää koskeva varautumisvelvollisuus koskee myös kunnallista liikelaitosta.

Yksityisten varautumisesta säädetään esimerkiksi pelastuslaissa, liikenne- ja viestintäsektorin sekä rahoitusmarkkinoiden erityislainsäädännössä, kuten rautatielaissa (555/2006), Varustamoliikelaitoksesta annettussa laissa (937/2003), Luotsausliikelaitoksesta annettussa laissa (938/2003), viestintämarkkinalaissa (393/2003), luottolaitostoinnasta annettussa laissa (121/2007), sijoitusrahastolaissa (48/1999), arvosuusjärjestelmästä annettussa laissa (826/1991), vakuutusyhtiölaissa (1062/1979), vakuutusyhdistyslaissa (1250/1987) ja eläkesäätiölaissa (1774/1995). Tämän lisäksi erityislainsäädäntöön sisältyviä varautumisvelvoitteita suunnitellaan esimerkiksi vesihuoltoa koskevaan lainsäädäntöön.

12 §. *Varautumisen johtaminen, valvonta ja yhteensovittaminen.* Säännös vastaisi pääosin nykyisen valmiuslain 40 §:n 2 momenttia. Säännöstä kuitenkin muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin varautumisen yhteensovittamista valtioneuvostossa säädettävän erikseen. Kukin ministeriö johtaisi, valvoisi ja yhteensovittaisi ehdotetun säännöksen mukaan varautumista omalla toimialallaan. Lisäksi valtioneuvosto johtaisi ja valvoisi varautumista.

Pykälän viittaus muuhun varautumisen yhteensovittamista koskevaan lainsäädäntöön tarkoittaisi esimerkiksi valtioneuvoston ohjesäännön 10 §:n 3 momenttia, jossa säädetään valmiuspäällikkökokouksesta sekä valtioneuvoston ohjesäännön 16 §:n 3 kohtaa, jonka mukaan kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen on puolustusministeriön tehtävä. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea avustaa puolustusministeriötä kokonaismaanpuolustusta koskevissa asioissa. Valtioneuvoston yhteinen poikkeusoloihin varautuminen kuuluu valtioneuvoston kansliasta annetun valtioneuvoston asetuksen (393/2007) 1 §:n 24 kohdan mukaan valtioneuvoston kanslialle.

Varautumisen yhteensovittamisesta alueellisella tasolla säädetään lääninhallituslain (22/1997) 2 §:n 2 momentissa, jonka mukaan lääninhallitus sovittaa yhteen valmiuslaissa tarkoitettua poikkeusoloihin varautumista huolehtimalla sen edellyttämän yhteistoiminnan järjestämisestä läänissä.

II OSA. TOIMIVALTUUDET POIKKEUSOLOISSA

4 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja valuutusalan toiminnan turvaaminen

Lakiehdotuksen 4 luku korvaisi nykyisen valmiuslain 11–13 §:n sääntelyn, joka on uudistettu vuonna 2003.

13 §. *Rahoitusmarkkinoita koskevat määritelmät.* Säännöksessä määriteltäisiin lain 4 luvussa käytetyt käsitteet. Määritelmien ottaminen lakiin olisi tarpeen, jotta luvussa säädettävien toimivaltuuksien sisältö olisi riittävän täsmällinen.

Pykälän 1 momentti vastaisi asialliselta sisällöltään voimassa olevan valmiuslain 11 §:n 1 momenttia. Säännökseen ehdotetaan kuitenkin eräitä sanonnallisia täsmennyksiä.

Säännökseen otetun määritelmän mukaan ulkomailla asuvalla (2 kohta) tarkoitettaisiin, kuten voimassa olevassa laissa, sellaista luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, jonka kotipaikka ei ole Suomessa, ja ulkomailla sijaitsevaa suomalaista sivuliikettä. Nykyisen lain mukaan voidaan valtioneuvoston asetuksella määritellä ulkomailla asuvaksi myös kansainvälinen rahoitus- tai muu laitos, jonka kotipaikka on Suomessa. Säännöksen perustelujen mukaan ulkomailla asuvaksi voitaisiin määritellä esimerkiksi Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivientirahasto ja Taloudellisen kehitystutkimuksen kansainvälinen instituutti (WIDER).

Jotta lain soveltaminen Suomessa kotipaikan omaaviin kansainvälisiin rahoitus- ja muihin laitoksiin ilmenisi riittävällä ja perustuslain kannalta hyväksyttävällä tavalla jo itse laista, pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivientirahasto sekä muu sellainen kansainvälinen rahoitus- tai muu laitos, jonka kotipaikka on Suomessa, katsottaisiin ulkomailla asuvaksi.

14 §. *Rahoitus- ja maksuvälineitä koskevat toimet.* Pykälä sisältäisi valtuudet valuutasäätelyyn. Valuutansäätely olisi mahdollista poikkeusoloissa, jotka johtuvat aseellisesta tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavasta hyökkäyksestä tai hyökkäyksen huomattavasta uhasta.

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen mukaan pääomanliikkeitä koskevat rajoitukset ja veloitteet (valuutan kotiuttamisveloitte) jäsenvaltioiden välillä tai jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä voivat tulla kysymykseen vain 297 artiklassa tarkoitetuissa vakavissa poikkeusoloissa. Tällöinkin artiklan mukaan jäsenmailla on lähtökohtaisesti keskinäistä neuvottelua koskeva velvollisuus. Toimenpiteisiin oikeuttavia tilanteita ovat esimerkiksi yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavat vakavat sisäiset levottomuudet, sota tai sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilä. Perustamissopimuksen mukaisten poikkeusten soveltamisen on oltava luonteeltaan tilapäistä. Pykälässä

säädettäisiin tämän vuoksi, että siinä tarkoitetut valtuudet voitaisiin ottaa käyttöön lain 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisissa tilanteissa, jotka vastaavat asialliselta sisällöltään perustamissopimuksen 297 artiklassa määrättyjä edellytyksiä.

Ehdotettu 1 momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan valmiuslain 12 §:n 1 momenttia. Säännökseen ehdotetaan kuitenkin eräitä sanonnallisia tarkistuksia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan täydennystä, jonka mukaan maksuvälineiden, arvopaperien ja saamisten kotiuttamisen Suomen Pankin omistukseen tulisi tapahtua valtioneuvoston asetuksella säädettävässä määräajassa asetuksen voimaantulosta tai siitä, kun kotiuttamisvelvollinen on asetuksen voimaantulon jälkeen saanut kotiutettavat maksuvälineet, arvopaperit ja saamiset haltuunsa tai omistusoikeuden niihin. Jotta kotiuttamisen tarkoitus toteutuisi, kotiuttaminen ei voisi tapahtua suomalaisen pankin ulkomailla olevaan sivukonttoriin eikä ulkomaisen pankin Suomessa olevaan sivukonttoriin.

Suomen Pankki on maan rahaviranomainen ja sen asema on keskeinen maksujärjestelmissä ja sekkitilijärjestelmän ylläpitäjänä sekä maksujärjestelmien ja rahoitusmarkkinoiden yleisvalvojana. Suomen Pankilla on oikeus päättää sekkitiliin oikeutetuista luottolaitoksista ja muista yhteisöistä sekä sekkitilin ehdoista. Sekkitilijärjestelmän välityksellä voidaan myös turvata pankkijärjestelmän likviditeettiä. Suomen Pankki varautuu ja pitää jatkuvasti yllä valmiutta toimia myös kriisajan olosuhteissa. Tämän vuoksi on tärkeää, että Suomen Pankilla on selkeä rooli ja tehtävä myös poikkeusoloissa. Tämä koskee erityisesti vastuuta valuutansäännöstelystä ja muista rahoitusmarkkinoiden likviditeetin vaikuttavista toimenpiteistä. Säännöksen mukaan vastuu valuutansäännöstelyn edellyttämistä käytännön toimenpiteistä, kuten lupien myöntämisestä valuuttavarantoon vaikuttaviin rahoitustoimiin ja maksuvälineiden, arvopaperien ja saamisten kotiuttamisvelvollisuudesta päättämisestä olisi Suomen Pankilla.

Pykälän 3 momentin mukaan kotiuttamisvelvollisuuden täyttämistä maksettaisiin kotiuttajalle korvaus Suomen rahana. Korvusta maksettaessa noudatettaisiin sitä kurssia,

jota Suomen Pankki luovutushetkellä soveltaa vaihtaessaan asianomaista valuuttaa euroiksi. Voimassa olevan lain mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään, suoritetaan kotiuttamiskorvaus Suomen rahana ja onko luovuttajalla tai siirtäjällä oikeus valita näiden perusteiden välillä. Tällaista valinnanmahdollisuutta ei ole pidettävä välttämättömänä ja sitä koskeva säännös ehdotetaan jätettäväksi pois uudesta laista.

Voimassa olevan lain mukaan Suomen Pankki, Rahoitustarkastus, Vakuutusvalvontavirasto tai muu valtion viranomainen voidaan valtioneuvoston asetuksella oikeuttaa huolehtimaan valuutansäännöstelystä annettujen säännösten täytäntöönpanosta. Pykälän 4 momentin mukaan pykälän nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanovastuu kuuluisi yksin Suomen Pankille. Tätä on pidettävä perusteltuna ottaen yhtäältä huomioon Suomen Pankin asema ja tehtävät maan rahaviranomaisena ja toisaalta perustuslaista johdettu vaatimus siitä, että viranomaisten tehtävien ja toimivallan on perustuttava lakiin.

15 §. Poikkeukset maastavientikiellosta, kotiuttamisvelvollisuudesta ja ulkomailla asuvan kanssa suoritettavien valuuttatoimien kiellosta. Pykälään ehdotetaan otettavaksi 14 §:ää täydentävä säännös, jonka mukaan Suomen Pankki voi myöntää maastavientiluvan, poikkeuksen kotiuttamisvelvollisuudesta tai kiellosta suorittaa valuuttatoimi ulkomalaisen kanssa. Nämä Suomen Pankin päätöksentekoa ohjaavat säännökset poikkeuslupien edellytyksistä koskevat etupäässä tilanteita, joissa on perusteltu tarve turvata poikkeusoloissa väestön toimeentulolle ja maan talouselämälle välttämätön tuonti, poikkeusoloissa tärkeän tuotannon jatkuminen tai ulkomailla olevan suomalaisen omistuksen säilyminen. Poikkeusperusteena voisi myös olla tarve maksaa julkisen yhteisön lakiin, sopimukseen tai sitoumukseen perustuva välttämätön meno ulkomaille. Tällainen meno olisi esimerkiksi valtion tai kunnan ulkomaisen velan korkojen ja lyhennysten maksu (1 momentti).

Lisäksi luvan tai poikkeuksen myöntäminen olisi mahdollista tilanteessa, jossa myöntäminen olisi välttämätöntä luoton tai vakuuden antamiseksi ulkomailla asuvalle tai ottamiseksi ulkomailla asuvalta taikka ulkomais-

ten arvopapereiden tai saamisten hankkimiseksi ulkomailla asuvalta tai luovuttamiseksi ulkomailla asuvalle (2 momentti).

16 §. *Varojen vastaanoton, luotonannon ja sijoitustoiminnan rajoittaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset, jotka korvaisivat voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 1, 3 ja 4 kohtaan sisältyvät toimivaltuudet. Valmiuslain 12 a §:n mukaan valtioneuvosto voi poikkeusoloissa valvoa ja säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuutustoimintaa sekä asetuksella säättää muun muassa rahoitus- ja vakuutusmarkkinoilla noudatettavista koroista (12 a §:n 1 momentin 1 kohta), luotonantoa ja luottojen vakuuksia sekä Suomessa asuvan talletuksia ja muita yleisöltä takaisinmaksettavia varoja koskevista velvoitteista ja rajoituksista (momentin 3 kohta) sekä luotto- ja rahoituslaitosten, rahastoyhtiöiden ja sijoituspalveluyritysten sekä vakuutus- ja eläkelaitosten sijoituksia koskevista velvoitteista ja rajoituksista (momentin 4 kohta).

Ehdotetun pykälän mukaiset toimivaltuudet voivat tulla sovellettaviksi, paitsi valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa hyökkäyksestä tai sen uhasta johtuvissa kriiseissä, myös säännöksen 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa rahoitusmarkkinoiden toimivuuden turvaamisella voi olla erityinen merkitys. Pykälän soveltamisen mahdollistaminen myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on perusteltua, koska pankit ovat riippuvaisia tietojärjestelmien toiminnasta. Toisaalta on huomattava, että pykälässä tarkoitettujen säännöstelytoimenpiteiden tehokkuuteen 3 §:n 3 ja 4 kohdassa määriteltyissä poikkeusoloissa vaikuttaa merkittävästi se, että valuutansäännöstelyä koskevia 14 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä on Euroopan yhteisön perustamissopimuksen vuoksi mahdollista toteuttaa vain lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Säännöksen mukaiset valtuudet on pyritty kirjoittamaan perustuslain asettamat vaatimukset huomioon ottaen niin täsmällisinä ja yksilöityinä kuin se erityyppisiä poikkeustilanteita etukäteen arvioiden on suinkin mahdollista. Tästä syystä uuteen lakiin ei ole katsottu voitavan sisällyttää voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 11 kohtaan sisältyvää väljää valtuutta säättää asetuksella

”muista luotto- ja rahoituslaitosten, rahastoyhtiöiden ja sijoituspalveluyritysten sekä muiden rahoitusmarkkinoilla toimivien toimintaa ja hinnoittelua koskevista kielloista, poikkeuksista ja rajoituksista”.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan siinä mainitut yhteisöt saisivat periä antolainauksessaan korkoa ja muuta korvausta siten, että korkokanta tai korvaus ei ylitä tai alita valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää. Säännös oikeuttaisi siten valtioneuvoston päättämään korkosäännöstelystä, mikä tarkoittaisi käytännössä hallinnollisten korkojen käyttöön ottamista. Valtuuden nojalla valtioneuvosto säätäisi eri rahoitusvaateiden osalta noudatettavista koroista siten, että ne eivät saisi ylittää eivätkä alittaa valtioneuvoston asettamia enimmäis- tai vähimmäisrajoja. Eri tarkoituksiin myönnettäville luotoille voitaisiin vahvistaa erilaisia enimmäis- ja vähimmäiskorkoja riippuen esimerkiksi siitä, miten luotonantoa olisi tarpeen poikkeusoloissa ohjata. Samoin voitaisiin esimerkiksi luottolaitosten ottolainaukselle, kuten talletuksille, määrätä siitä maksettavan korkohyvityksen ylä- tai alaraja.

Momentin 2 kohta sisältää säännöksen luotonannon säännöstelystä. Luotonannon säännöstelyllä tarkoitetaan toimia, jotka saattavat käsittää määrällisten rajoitusten asettamisen luotonannolle sekä siihen liittyville takaussitoumuksille. Säännöstelyvaltuudet voisivat sisältää myös sen, että tietynlaiset luotot ovat kiellettyjä ja luotonanto tietyille ryhmille on kielletty, esimerkiksi kulutusluotot kotitalouksille. Valtuuden nojalla voitaisiin kieltää myös vakuudettomat luotot. Säännöksessä tarkoitettuja takauksiin verrattavia sitoumuksia olisivat esimerkiksi luottovakuutukset. Säännöksen nojalla säännösteltäisiin luotto- ja rahoituslaitosten, vakuutus- ja eläkelaitosten sekä sijoituspalveluyritysten luotonantoa. Muulla luotonannolla, esimerkiksi yksityishenkilöiden välisillä luottosopimuksilla ei ole poikkeusoloissa sellaista rahoitusmarkkinoihin vaikuttavaa merkitystä, että siihen tulisi nimenomaisin säännöstelytoimin puuttua.

Momentin 3 kohdan mukaan olisi mahdollista asettaa talletuksille, asiakasvaratileille vastaanotetuille varoille, jäsensijoituksille tai muille takaisinmaksettaville varoille nostorajoituksia. Sopimusehtojen estämättä olisi

noudatettava valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettäviä varojen nostoja koskevia nostettavaa määrää, nostojen ajoitusta ja nostokertoja koskevia ehtoja. Asiakasvaratileillä tarkoitetaan luottolaitostoiminnasta annetun lain 20 §:ssä tarkoitettuja tilejä, joille osakeyhtiö tai osuuskunta saa vastaanottaa yleisöltä vaadittaessa takaisinmaksettavia varoja. Jäsensijoituksia ovat osuuskuntalain (1488/2001) lailla 72/2003 kumotun 21 luvun mukaisesti osuuskunnan jäseniltä osuuskunnan säästökassaan vastaanotetut varat.

Momentin 4 kohdan mukaan voitaisiin luotto- ja rahoituslaitosten, vakuutus- ja eläkelaitosten, sijoituspalveluyritysten ja rahastoyhtiöiden sijoituksia rajoittaa määrällisesti tai ajallisesti taikka säätää niiden kohdentamisesta. Valtuuden nojalla voitaisiin esimerkiksi säätää, että osa luottolaitosten ja vakuutus- ja eläkelaitosten sijoituksista on suunnattava tiettyyn sijoitusmuotoon, kuten valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin.

Siltä varalta, että valtion maksuvalmiuden turvaaminen poikkeusoloissa edellyttäisi vielä pitemmälle meneviä sijoitusvelvoitteita, ehdotetaan 2 momenttiin otettavaksi säännös siitä, että 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuihin yhteisöihin olisivat velvolliset sijoittamaan varojaan valtioneuvoston asetuksella säädettävällä tavalla valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asetuksen täytäntöpanosta, josta huolehtisivat Suomen Pankki, Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto omilla toimialoillaan.

17 §. Indeksiehdon käyttö. Indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetussa laissa (1195/2000) kielletään indeksiehdon käyttäminen muutoin kuin laissa erikseen säädettyissä tapauksissa. Pykälän 1 momentissa annettaisiin valtioneuvostolle voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 2 kohdan säännöstä vastaavasti valtuudet myös sallittujen indeksiehtojen käytön rajoittamiseen lain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Oikeus rajoittaa ehtojen käyttöä pitäisi sisällään mahdollisuuden kieltää normaalioloissa sallittujen ehtojen käyttö. Esimerkkinä laissa mainituista sallituista ehdoista voidaan mainita ehto, jonka mukaan korkokannan suuruus määräytyy suhteessa toiseen korkokantaan tai suhteessa arvopaperi-

markkinalaissa tarkoitettussa arvopaperipörssissä tai muussa julkisessa kaupankäynnissä taikka näihin rinnastettavassa, toisessa valtiossa toimivassa, viranomaiselta toimiluvan saaneessa arvopaperipörssissä kaupankäynnin kohteeksi otettujen osakkeiden hintojen kehitykseen. Valmiuslain nojalla kielletyistä indeksiehdoista ja sidonnaisuuksista säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 2 §:ssä on lueteltu poikkeukset, joihin lakia ei sovelleta. Lakia ei sovelleta muun muassa eläkettä koskeviin sopimuksiin eikä eräin poikkeuksin vakuutus sopimuksiin. Lakisääteisten eläkkeiden sitomisesta indeksiiin säädetään asianomaisissa eläkelaeissa. Lakisääteisen vakuutuksen etuuksiin sovelletaan valmiuslain 55 §:n säännöstä. Ehdotus mahdollistaisi myös vakuutus sopimusten ja muiden kuin lakisääteisten etuuskien osalta eläkettä koskevien indeksiehtojen säännöstelyn.

Indeksiehto, joka on indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastainen, on lain mukaan mitätön. Jos ehdon mittäyttömyys johtaisi kohtuuttomuuteen, ehto voidaan osaksi tai kokonaan ottaa huomioon tai sopimusta muulla tavoin sovitella sen mukaan kuin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:ssä säädetään. Pykälän 2 momentissa vastaava säännös ulotettaisiin koskemaan myös valmiuslain nojalla kiellettyjä indeksiehtoja.

18 §. Arvopaperitoiminnan rajoittaminen. Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan arvopaperimarkkinoita voitaisiin säännöstellä rajoittamalla tietynlaisten, kuten poikkeusoloissa tarpeettomina tai kriisin hallinnan kannalta jopa haitallisena pidettävien arvopaperien liikkeeseen laskua ja kieltämällä tietynlaisilla arvopapereilla, kuten tietynlaisilla johdannaisilla, tapahtuva kaupankäynti arvopaperipörssissä tai muilla markkinapaikoilla. Tarkemmat säännökset siitä, miten arvopaperi-erimissioita rajoitettaisiin yhteiseltä raharvoltaan, laadultaan, lajiltaan tai tarkoitukseltaan sekä minkälaisilla arvopapereilla voitaisiin markkinapaikoilla käydä kauppaa, annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan valtioneuvosto voisi asetuksella rajoittaa arvopaperikaupan selvitystoimintaa ja arvopaperikeskuksen toimintaa tai keskeyttää toiminnan kokonaan tilanteessa, jossa selvitysjärjestelmien tai arvo-osuusjärjestelmän toiminta olisi vaarantunut tavalla, josta aiheutuu vakavaa uhkaa rahoitusmarkkinoiden toiminnalle tai sijoittajien lakisääteisille eduille. Tilanteesta riippuen keskeyttäminen tai rajoittaminen voitaisiin säätää määräajaksi tai toistaiseksi. Kohdan perusteella voitaisiin esimerkiksi säätää tietyntaisten arvopaperien selvitystoiminnan rajoittamisesta tai keskeyttämisestä. Arvopaperikauppa, arvopaperien hallinnointi ja arvopapereihin liittyvä tietojen hallinta hoidetaan atk:n avulla. Kohdassa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä, jos atk-järjestelmiin tulee käyttökatkoksia tai niiden toiminta lakkaa kokonaan tai selvitysosa puolten tai sijoittajien lakisääteinen etu muuten vaarantuu.

Pykälän 4 kohdan mukaan sijoitussidonnaisten henkivakuutusten myöntämistä voitaisiin valtioneuvoston asetuksella rajoittaa siten, että vain asetuksella tarkemmin säädettävät vakuutukset olisivat sallittuja. Arvopaperiemissioita ja sijoitussidonnaisia henkivakuutuksia koskevilla rajoituksilla voitaisiin vaikuttaa sijoitusten kohdentumiseen sellaisiin tarkoituksiin, joita on pidettävä poikkeusoloissa tarpeellisina.

Pykälässä ehdotettuja valtuuksia vastaavat säännökset ovat nyt voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 5 ja 7 kohdassa. Mainitun 5 kohdan mukaan valtioneuvosto voi asetuksella säätää arvopaperien liikkeenlaskua, kauppaa ja välitystä koskevista rajoituksista, kuten arvopapereiden kaupan rajoittamisesta tai kieltämisestä ja sijoitussidonnaisten henkivakuutusten myöntämisen rajoittamisesta tai kieltämisestä. Momentin 7 kohdan mukaan valtioneuvosto voi asetuksella säätää arvopaperikaupan selvitystoiminnan ja arvo-osuusrekisterin toiminnan keskeyttämisestä tai rajoittamisesta.

Ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä määritellyissä poikkeusoloissa, myös erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Tätä on pidettävä välttämättömänä siitä syystä, että mahdollinen suuronnettomuus voi kohdistua suoraan tai välillisesti

emissio toiminnan ja arvopaperikaupan häiriöttömän toiminnan edellytyksenä oleviin tietojärjestelmiin tavalla, joka lamaannuttaisi järjestelmien toiminnan tai vakavasti vaarantaisi niiden toimintaedellytyksiä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin annettavien asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista.

19 §. Maksuliikkeen rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin maksuliikkeen rajoittamisessa käytettävistä toimenpiteistä voimassa olevaa sääntelyä seikkaperäisemmin. Voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää maksuliikettä koskevista rajoituksista, kuten tilisiirtojen rajoittamisesta tai kieltämisestä. Ehdotetun pykälän 1 momentin nojalla voitaisiin rajoittaa tilisiirtoja määrällisesti, raha-arvoltaan tai laadullisesti. Niin ikään voitaisiin pidentää tilisiirron suorittamiselle asetettuja määräaikoja. Häirinnälle alttiiden maksutapojen käyttö olisi ehdotetun 2 momentin mukaan kokonaan kielletty. Häirinnälle alttiit maksutavat määriteltäisiin valtioneuvoston asetuksella. Kyse voisi olla esimerkiksi verkkomaksuista.

Maksuliikettä säännöstelemällä voitaisiin puuttua mahdollisiin paniikkireaktioihin. Maksuliikkeellä tarkoitettaisiin myös maksujärjestelmiä. Keskeisessä asemassa olisi osana koko Euroopan unionin kattavaa TARGET-järjestelmää toimiva Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä ja sen kautta suoritettavia maksuja koskevat rajoitukset. Muita maksujärjestelmiä ovat tällä hetkellä Finanssialan keskusliiton ylläpitämät Pankkien väliset online pikasiirrot ja sekkit -järjestelmä (POPS System) ja Pankkien välinen maksuliikennejärjestelmä (PMJ), Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n ylläpitämä Osuuspankkien keskinäisiä maksuvelvoitteita koskeva selvitysjärjestelmä sekä Aktia Säästöpankki Oyj:n ylläpitämä Säästö- ja osuuspankkien maksuliikettä koskeva selvitysjärjestelmä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin annettavien asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista.

20 §. Poikkeukset vakavaraisuusvaatimuksesta. Pykälän 1 momentin mukaan luottolaitoksiin, sijoituspalveluyrityksiin sekä vakuutus- ja eläkelaitoksiin voitaisiin soveltaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää laissa

säädettyä vakavaraisuusvaatimusta alemmaa vakavaraisuusvaatimusta, jos lakisääteisen vakavaraisuusvaatimuksen täyttäminen voi poikkeusoloissa johtaa luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten tai vakuutus- ja eläkelaitosten toiminnan olennaiseen vaarantumiseen. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 12 a §:n 1 momentin 8 kohtaa.

Luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille sekä vakuutus- ja eläkelaitoksille on niitä koskevassa lainsäädännössä asetettu vakavaraisuusvaatimuksia. Säädettyjen vaatimusten täyttäminen poikkeusoloissa voi olla erittäin vaikeaa tai mahdotonta. Esimerkiksi luottolaitosten luottoasiakkaiden poikkeusoloissa vallitsevasta kansantalouden yleisestä tilasta johtuvat maksuvaikkeudet voivat johtaa luottolaitoksissa luottotappioihin, joiden määrää ei ole mahdollista kattaa käytettävissä olevalla omalla pääomalla ja varauksilla. Ilman muita toimenpiteitä tästä voisi olla seurauksena monen luottolaitoksen selvitystilä. Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi tulisi valtioneuvostolla olla tämän vuoksi valtuus säätää asetuksella poikkeuksia vakavaraisuutta koskevista vaatimuksista. Valtuuden nojalla olisi mahdollista esimerkiksi tilapäisesti alentaa säädettyä luottolaitosten omien varojen määrää tai vakuutus- ja eläkelaitoksilta vaaditun toimintapääoman määrää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvontaviraston velvollisuudesta huolehtia annettavien asetusten täytäntöönpanosta.

21 §. Poikkeukset korvausrahastoille asetuista vaatimuksista. Ehdotettu pykälä vastaisi voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 10 kohtaa. Uusi säännös eroaisi nykyisestä kuitenkin siten, että sen nojalla ei olisi enää mahdollista evätä rahastoista maksettavaa korvausta kokonaan tai osittainkaan. Ehdotetun säännöksen mukaan korvauksen maksamista voitaisiin vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävällä tavalla lykätä, jos korvausten maksaminen määräajassa ei olisi poikkeusolojen vallitessa mahdollista.

Rahoitussektorilla toimii eräitä rahastoja, joiden tehtävänä on turvata muun muassa tallettajien ja sijoittajien saamia rahoituspalvelujen tarjoajien maksukyvyttömyystilan-

teissa. Kaikkien suomalaisten talletuspankkien on kuuluttava talletussuojarahastoon ja maksettava vuosittain kannatusmaksua rahaston kartuttamiseksi. Tallettajilla on oikeus saada laissa säädetty korvaus rahaston varoista, jos talletuspankki ei pysty maksamaan tallettajan selvää ja riidatonta saamista. Korvaus on maksettava laissa säädetyssä määräajassa. Poikkeusolojen vallitessa kannatusmaksujen maksaminen voi osoittautua kohtuuttoman suureksi rasitteeksi talletuspankeille. Myös tallettajien ehdoton oikeus saada määräajassa korvaus rahaston varoista voisi muodostua ongelmalliseksi tilanteissa, joissa talletusten nostamista on muuten rajoitettu valmiuslain nojalla. Rahastojen voi myös olla mahdotonta maksaa korvauksia poikkeusolojen aikana, jos rahoitusmarkkinat eivät toimi normaalisti. Tällaisten ongelmien välttämiseksi valtioneuvostolla olisi 1 momentin mukaan oikeus asetuksella säätää poikkeuksia talletussuojarahaston, sijoittajien korvausrahaston, kirjausrahaston tai selvitysrahaston kartuttamisvelvollisuuksista sekä velvollisuudesta maksaa rahastosta suoritettava korvaus määräajassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimivaltaisesta viranomaisesta. Momentin mukaan Rahoitustarkastus huolehtisi 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

22 §. Konkurssia, selvitystilaa, kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevat poikkeukset. Voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön sekä vakuutus- ja eläkelaitosten kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä sekä tervehdyttämisestä, selvitystilasta ja konkurssista. Säännös on tällaisena varsin avoin eikä ilmaise, minkälaisia poikkeuksia ja minkälaisin edellytyksin olisi poikkeusoloissa mahdollista säätää. Ehdotetussa pykälässä on pyritty riittävällä tarkkuudella yksilöimään valtioneuvoston valtuudet ja niiden käytön edellytykset.

Pykälässä säädettäisiin ensinnäkin, että valtioneuvoston asetuksella olisi mahdollista säätää poikkeuksia konkurssiin ja selvitystilaan asettamisen edellytyksistä sekä itse kon-

kurssi- ja selvitystilamenettelystä. Säännöksessä mainittujen yritysten oma pääoma voi poikkeusoloissa laskea tasolle, joka edellyttäisi niiden asettamista selvitystilaan. Poikkeusolojen aikana yritysten voi olla mahdollonta saada uutta pääomaa siten, että ne voisivat omin voimin korjata tilanteen. Myöskään julkisen sektorin rahoitusta ei välttämättä ole saatavilla. Jotta välttämättömät rahoitus- ja vakuutuspalvelut sekä rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaa toiminta voitaisiin poikkeusoloissa turvata, on tarpeen, että valtioneuvosto voi tarvittaessa säätää poikkeuksia kyseisiä yrityksiä koskevista selvitystilasäännöksistä (1 momentin 1 kohta).

Poikkeuksia voitaisiin säätää myös toiminnan tervehdyttämiseen tähtävään toimintasuunnitelman tai muun tervehdyttämissuunnitelman laatimisvelvollisuudesta, tällaisen suunnitelman sisältöä koskevista vaatimuksesta ja muusta tervehdyttämistä koskevasta menettelystä (1 momentin 2 kohta).

Olisi myös tarpeen, että säännöksessä tarkoitettujen yhteisöjen kirjanpitoon ja tilinpäätökseen otettavien erien, kuten liiketapahumien ja omaisuuden arvostuserien osalta voitaisiin poikkeusoloissa sallia voimassa olevia kirjanpitosäännöksistä poikkeavia kirjaustapoja ja kirjausten viivästyksiä sekä poikkeuksia tilinpäätöksen laatimista ja osavuositarkastuksia koskevista vaatimuksista (1 momentin 3 kohta). Omaisuuden arvostaminen voi olla poikkeusoloissa ongelmallista siitä syystä, että markkinat eivät toimi normaalisti. Käyviä arvoja on riittävän markkinatiedon puuttuessa vaikea määrittellä ja tämän vuoksi tulisi voida poiketa tietyistä kirjanpitoperiaatteista kuten yli tilikausien sovellettavasta johdonmukaisuusperiaatteesta. Sen sijaan toiminnan jatkuvuuden periaatteesta poikkeamista ei ole pidettävä perusteltuna, vaikka itse kriisitilanne indikoisikin mahdollista toiminnan epäjatkuvuutta. Muiden kirjanpitoa ja tilinpäätöstä sekä osavuositarkastusta koskevien vaatimusten osalta olisi voitava joustaa ainakin tilinpäätöksen laatimis-, rekisteröinti- ja julkistamisajankohdasta, osavuositarkastuksen laatimisvelvollisuudesta ja julkistamisajankohdasta sekä tilinpäätöksen liitetietojen erittelyiden ja taseerittelyiden kattavuudesta ja sisällöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää poikkeuksia myös vaatimuksista yhdistellä konsernitilinpäätökseen tytä-, osakkuus- ja yhteisyhteyksiä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa asetettaisiin 1 momentin 1 kohdan nojalla säädettäville poikkeuksille lisäedellytys. Poikkeuksien tulisi 3 momentin mukaan olla välttämättömiä luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön tai vakuutus- ja eläkelaitosten toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin 1 ja 2 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista. Toimivalta olisi jaettu Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvontaviraston välillä niin, että kumpikin huolehtisi asetusten täytäntöönpanosta valvottaviensa osalta.

23 §. Poikkeukset eläkevastuuta ja vastuovelkaa sekä niiden kattamista koskevista vaatimuksista. Pykälä vastaisi valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 12 kohtaa. Pykälän 1 momentin mukaan eläkevastuun tai vastuuvelan laskemista tai kattamista koskevista laissa säädetyistä vaatimuksista voitaisiin poiketa valtioneuvoston asetuksella säädettävällä tavalla. Poikkeusten olisi oltava siten välttämättömiä, että niiden avulla voidaan estää se, että vakuutus- ja eläkelaitostoiminta maassamme vaarantuisi poikkeusolojen aikana. Poikkeukset voisivat olla välttämättömiä, jos taloudellinen lama syvenisi, jolloin vakuutusmaksutulo ja sijoitustoiminnan tuotot saataisivat olennaisesti vähentyä sekä vakuutus- tai eläkelaitoksen sijoitusten arvot voimakkaasti laskea.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Vakuutusvalvontavirasto huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

24 §. Poikkeukset henki- ja vahinkovakuutus sopimusten ehdoista. Pykälä korvaisi nykyisen valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 13 kohdan. Ehdotetun säännöksen mukaan poikkeusoloissa voitaisiin poiketa henki- ja vahinkovakuutus sopimusten ehdoista siten kuin pykälässä ja sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa tarkemmin sääde-

tään. Henkivakuutuksella tarkoitetaan myös vapaaehtoista eläkevakuutusta. Pykälän soveltamisen edellytyksenä olisi, että poikkeukset olisivat välttämättömiä vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan, väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteiden turvaamiseksi. Ehdotettua sääntelyä voitaisiin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Tämä on välttämätöntä, koska esimerkiksi Suomeen levinnyt erittäin vaarallinen tartuntatauti voi pahimmillaan vaatia tuhansia kuolonuhreja. Tällaisessa tilanteessa saattaa henkivakuutusyhtiöiden maksuvalmius vaarantua, jollei poikkeusolojen toimintavaltuuksia voida ottaa käyttöön.

Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan vakuutuskorvauksen tai vakuutusmaksun maksamista voitaisiin kokonaan tai osittain lykätä. Momentin 3 kohdan mukaan voitaisiin rajoittaa vakuutuksenantajan oikeutta irtisanoa sellaisia vakuutus sopimuksia, joita pidetään väestön toimeentulon tai maan talouselämän jatkuvuuden kannalta välttämättöminä. Tällöin voi olla kysymys esimerkiksi kotien ja poikkeusoloissa välttämättömän tuotanto- ja palvelutoiminnan yhdistelmävakuutuksista, jotka kattavat muun muassa palo- ja räjähdysriskejä. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin, millä perusteilla vakuutuksenantaja voisi irtisanoa vakuutuksen. Tällöin edellytettäisiin, että irtisanomisperuste olisi hyväksyttävä ottaen huomioon poikkeusolojen vakuutustoiminnalle aiheuttamat erityiset riskit ja vakuutuksenottajien suojantarve poikkeusoloissa.

Momentin 4 kohdan mukaan voitaisiin rajoittaa vakuutuksenantajan tai vakuutuksenottajan oikeutta vedota tietynlaisiin vakuutus sopimuksen ehtoihin. Tällöin edellytetään, että vakuutusehdon noudattaminen sellaisenaan olisi kohtuutonta ottaen huomioon vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan taloudellinen tilanne, vakuutetun välttämätön toimeentulo, vakuutuksenottajien ja vakuutettujen yhdenvertainen kohtelu tai muut poikkeusolojen aiheuttamat erityiset seikat. Vakuutusehdossa saattaa olla kysymys esimerkiksi vaaran lisääntymisen vaikutuksesta vakuutus sopimuksen sisältöön taikka korvauksen määrään. Vakuutuksenottajan oikeutta vedota henkivakuutus sopimuksen takaisinos-

toa koskevaan ehtoon voitaisiin puolestaan rajoittaa esimerkiksi silloin, jos henkivakuutusten runsaat takaisinostot voisivat vaarantaa henkivakuutusyhtiön maksukyvyyn ja siten myös muiden henkivakuutuksenottajien edut. Kun vakuutuksenantajan irtisanomisoikeutta tai oikeutta vedota tiettyyn vakuutus sopimuksen ehtoon rajoitetaan, vakuutuksenantajan riski samalla yleensä kasvaa. Momentin 5 kohdan mukaan vakuutuksenantaja saisi tällöin periä vakuutuksesta Vakuutusvalvontaviraston määräämien perusteiden mukaisen lisämaksun.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuista alennuksista ja suorituksen lykkäämisestä, 3 kohdassa tarkoitetuista irtisanomisperusteista sekä 4 kohdassa tarkoitetuista vakuutusehdoista, joihin vetoamista rajoitetaan.

25 §. Toiminnan järjestelyn ja kotipaikan siirron kieltö. Pykälässä annettaisiin Rahoitustarkastukselle ja Vakuutusvalvontavirastolle toimivalta kieltää poikkeusoloissa valvottavansa sulautuminen, jakautuminen, kotipaikan siirto taikka liiketoiminnan, vakuutuskannan tai vakuutus toiminnan luovuttaminen. Ehdotuksen mukaan Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto voisivat 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kieltää pykälässä tarkoitettua yritys järjestelyä, jos ne voivat vakavasti vaarantaa rahoitus- tai vakuutus markkinoiden toimintaa taikka väestön toimeentuloa tai maan talouselämän perusteita.

Rahoitus- ja vakuutus markkinoiden toimintaa koskevassa lainsäädännössä on valvovalle viranomaiselle yleensä annettu tehtäväksi varmistaa, että erilaiset yritys järjestelyt toteutetaan tavalla, joka ei vaaranna valvottavan laitoksen asiakkaiden etuja. Esimerkiksi liikepankeista ja muista osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista annetun lain (1501/2001) 5 §:n 3 momentin mukaan Rahoitustarkastus voi osakeyhtiölain (624/2006) 16 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa absorptiosulautumisessa vastustaa sulautumista ilmoittamalla siitä rekisteriviranomaiselle kuukauden kuluessa osakeyhtiölain 16 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräpäivästä, jos sulautuminen todennäköisesti vaarantaa vastaanottavan luottolaitoksen toimi-

lupaedellytysten säilymisen. Vakuutusyhtiölain 16 a luvun 9 §:n 4 momentin mukaan Vakuutusvalvontaviraston on annettava suosituksensa vakuutusyhtiön vakuutuskannan luovuttamiseen, jollei toimenpide loukkaa vakuutusten käsittämiä etuja ja jollei sen katsota vaarantavan vakuutustoiminnan tervettä kehitystä.

Erittäin vakavissa poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve arvioida näiden yritysjärjestelyjen vaikutuksia laajemmin ottaen huomioon markkinoiden koko toiminta sekä väestön toimeentulo ja maan talouselämän perusteet. Jos Suomeen kohdistuvan hyökkäyksen uhan aikana Suomen markkinoiden kannalta merkittävä luottolaitos tai vakuutusyhtiö aikoi esimerkiksi siirtää pääkonttorinsa ulkomaille, tällainen toimenpide on voitava kieltää, jos siihen on erityisen painavia syitä. Tällainen tilanne saattaa olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, jos järjestelyn tosiasiallinen tarkoitus on, että luottolaitos tai vakuutusyhtiö pyrkii siirtämään koko toimintansa ja varansa ulkomaille. Kotipaikan siirron jälkeen asianmukaisen valvonnan järjestäminen voi olla mahdotonta ja rahoitus- tai vakuutuspalvelujen riittävä ja poikkeusoloissa varmistettu tarjonta maassamme olla vakavasti uhattuna.

Säännöksen soveltaminen olisi mahdollista vain sellaisissa poikkeusoloissa, joissa jäsenvaltio voi EY:n perustamissopimuksen 297 artiklan mukaan poiketa yhteisön oikeuden mukaisista velvoitteistaan.

26 §. Euroopan keskuspankin lausunto. Säännöksessä ilmaistaisiin valmiuslain rahoitusmarkkinoita koskevien säännösten soveltamisalan rajoitukset ja säädettäisiin Euroopan keskuspankilta pyydettävästä lausunnosta. Säännös olisi uusi.

Säännöksen mukaan 14 tai 16 §:ssä, 18 §:n 1 momentin 3 kohdassa, 19 tai 20 §:ssä säädettyjä toimivaltuuksia koskeva käyttöönottoasetus, joka koskee Euroopan yhteisön perustamissopimuksen tai Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön mukaan Euroopan keskuspankkijärjestelmälle kuuluvia tehtäviä voitaisiin antaa vain, jolleivät Euroopan keskuspankki ja Suomen Pankki toimiessaan Euroopan keskuspankkijärjestelmän tehtävissä

osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää ole poikkeusoloissa toimintakykyisiä.

Rahoitusmarkkinoiden toiminnan kannalta Suomea sitovista velvoitteista tärkeimpiä ovat EY:n perustamissopimus ja Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussääntö. Yhteisen valuutan, euron, käyttöön ottamisen myötä Suomi siirsi yhteisön tasolle perustamissopimuksessa ja perussäännössä määrätyn toimivallan Euroopan keskuspankkijärjestelmän tehtävien osalta. Euroalueella sovelletaan Euroopan keskuspankin päätöksentekovelvoitteiden päätöksiä koroista ja rahan tarjonnasta hintavakauteen liittyviltä osin. Euroopan keskuspankkijärjestelmän suorittamat yhteiset toimenpiteet ovat ensisijaisia keinoja rahoitusmarkkinoiden häiriöiden korjaamiseen ja poikkeustilanteen tehokkaaseen hallintaan.

Valmiuslain 14 ja 16 §:n, 18 §:n 1 momentin 3 kohdan sekä 19 ja 20 §:n mukaisten toimivaltuuksien käyttöön ottamisen edellytyksenä on, että tilanteen hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Suomen Pankki on osa Euroopan keskuspankkijärjestelmää. Siten Euroopan keskuspankkijärjestelmän toimivaltaan kuuluvissa asioissa valtuuksien käyttöön ottaminen edellyttää, että Euroopan keskuspankki ja Suomen Pankki eivät olisi poikkeusolojen vallitessa operationaalisesti toimintakykyisiä.

Ennen toimivaltuuksien käyttöönottoa koskevan asetuksen antamista olisi valtioneuvoston pyydettävä Euroopan keskuspankilta lausunto kiireellistä menettelyä noudattaen. Tämä olisi sekä Euroopan keskuspankin kuulemista koskevan perustamissopimuksen 105 artiklan 4 kohdan että myös perustamissopimuksen 10 artiklassa lueteltujen velvollisuuksien mukaista. Neuvoston päätös (98/415/EY) Euroopan keskuspankin kuulemisvelvollisuudesta ei koske vain keskuspankin asemaan vaikuttavia lakiehdotuksia, vaan kattaa tältä osin kaikki oikeudellisesti sitovat normit, mukaan lukien myös asetukset ja ministeriöiden päätökset.

5 luku. **Hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen**

Ehdotetun 5 luvun sääntely korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 14, 15, 17 ja 31 §:n sääntelyn. Merkittävin asiallinen muutos olisi vedenhankinnan turvaamista koskevan säännöksen (43 §) lisääminen lukuun.

Suomen huoltovarmuus perustuu avoimiin ja toimiviin markkinoihin, laajaan ulkomaankauppaan ja kilpailukykyiseen kotimaiseen tuotantoon. Niissä vakavissa huoltohäiriötilanteissa, joissa markkinat eivät tuota riittävää huoltovarmuutta, toteutetaan julkisen vallan erityistoimenpiteitä käyttäen hyväksi markkinamekanismia mahdollisuuksien mukaan. Myös poikkeusoloissa pyrkimyksenä on toimia ensisijaisesti normaalien markkinamekanismien mukaisesti. Markkinoiden toimintaa voidaan kuitenkin joutua ohjaamaan poikkeusoloissa oikeusnormeilla ja hallinnollisilla päätöksillä, joilla varmistettaisiin voimavarojen tehokas käyttö ja riittävä huolto väestölle, välttämättömälle talouselämälle ja sotilaalliselle maanpuolustukselle. Poikkeusoloissa viranomaiset joutuvat ohjaamaan ulkomaankauppaa, tuotantoa, jakelua ja kulutusta. Kaikkein voimakkain ohjauskeino on säännöstely. Jos säännöstelyyn jouduttaisiin turvautumaan, koskisi se lähinnä eräitä kriittisen perusteellisuuden raaka-aineita ja joitakin päivittäistavarahuollon tuotteita. Nykyään ei katsota tarpeelliseksi suunnitella kattavaa elintarvikkeiden säännöstelyä (kansanhuolto). Kuitenkin eräistä elintarvikkeista, kuten kahvista, teestä ja sokerista, voi syntyä pulaa.

Elintarvikkeiden alkutuotannossa tavoitteena on, että väestölle voidaan myös poikkeusoloissa turvata energiasisällöltään normaali ravinnon saanti. Heikon satokauden sattuessa tai tuonnin häiriötilanteissa elintarviketuotanto on turvattava niin, että huoltovarmuus kattaa vähintään yhden satokauden elintarvikkeiden saannin. Tuonnin häiriötilanteissa voidaan joutua myös maatalouden alkutuotannon tuotantopanosten sääntelyyn. Tällä pyritään turvaamaan muun muassa riittävä polttonesteiden, rehujen, lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden saatavuus elintarvikkeiden alkutuotannossa. Myös elintarviketur-

vallisuudesta ja eläintautien torjunnasta vastaavilla viranomaisilla on oltava edellytykset toimia poikkeusoloissakin esimerkiksi eläinlääkkeiden käyttöä säännöstelemällä.

Vesihuollolla on poikkeusoloissa turvattava puhtaan talousveden saatavuus sekä terveyden ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemäröinti.

27 §. Hyödyketuotantoa ja -jakelua koskevat määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin keskeiset hyödyketuotantoa ja jakelua koskevat käsitteet.

Maatilatalouden alkutuotannolla (1 kohta) tarkoitettaisiin maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa (329/1999) tarkoitettua maatilataloutta ja muuta yritystoimintaa sekä kalastusta ja kalanviljelyä. Maatilataloudella tarkoitetaan maaseutuelinkeinojen rahoituslain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan maataloutta ja metsätaloutta.

Kulutushyödykkeen (2 kohta) ja kuluttajan (3 kohta) määritelmät vastaisivat kuluttajansuojalain (38/1978) 1 luvun 3 ja 4 §:ssä olevia määritelmiä.

Elinkeinonharjoittajaksi (4 kohta) katsotaisiin luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka pitää ammattimaisesti kaupan, myy tai muutoin vastiketta vastaan luovuttaa hyödykkeitä.

Säännöstelyllä (5 kohta) tarkoitettaisiin ohjauskeinona määrällisten rajoitusten asettamista hyödykkeiden vaihdantaan.

28 §. Valvonta- ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin elinkeinonharjoittajan velvollisuudesta antaa tietoja kulutushyödykkeiden tarjonnasta ja kysynnästä sekä hinnoista. Säännöksen tarkoituksena olisi, että viranomaiset saisivat todenmukaisen ja ajantasaisen kuvan siitä, onko tiettyjä kulutushyödykkeitä tarjolla ja minkälaisin hinnoin kulutushyödykkeitä tarjotaan. Tiedon perusteella voitaisiin ratkaista, toimiiko markkinamekanismi vai tarvitaanko viranomaistoimia.

Pykälän 1 momentin mukaan poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja olisi velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan työ- ja elinkeinoministeriölle sekä Kuluttajavirastolle, lääninhalitukselle ja kuluttajaneuvontaa kunnassa antavalle tiedot sellaisten päivittäistavaruollon piiriin kuuluvien kulutushyödykkeiden kysyntä- ja tarjontatilanteesta, joilla on huo-

mattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Kysyntä- ja tarjontatilanteella tarkoitettaisiin muun muassa sitä, onko hyödykkeitä saatavissa ja miten nopeasti hyödykkeet käyvät kaupaksi. Lisäksi 1 momentissa säädettäisiin, että elinkeinonharjoittajan on pyydetyssä laajuudessa ilmoitettava hyödykkeen hinta tai hinnoitteluperuste ja niiden muutokset, jos se on hintavalvontaa varten välttämätöntä.

Elinkeinonharjoittajalle asetettaisiin velvollisuus antaa tietoja usealle eri viranomaiselle. Sääntelyä pidetään välttämättömänä, sillä ennalta ei voida arvioida, mikä viranomaisen tietoja tarvitsisi. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että elinkeinonharjoittaja joutuisi ilmoittamaan samat tiedot usealle eri viranomaiselle.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin ensinnäkin tarkemmin ilmoitusmenettelyn toteuttamisesta, kuten siitä, miten usein ilmoituksia olisi annettava, annettaisiinko ilmoitukset sähköisesti tai käytettäisiinkö ilmoituksessa erityistä lomaketta. Ilmoitusmenettely voitaisiin toteuttaa käytännössä muiden ilmoittamismenettelyjen yhteydessä. Toiseksi valtioneuvoston asetuksella määriteltäisiin ilmoitusmenettelyn alaiset hyödykkeet.

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista kulutushyödykkeistä säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Ilmoitusvelvollisuus koskisi vain päivittäistavara- ja elintarviketuotannon piiriin kuuluvia kulutushyödykkeitä. Lisäksi näillä kulutushyödykkeillä tulisi olla huomattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Kulutushyödykkeiden luetteleminen etukäteen on kuitenkin mahdotonta ja siksi niiden tarkempi määrittely ehdotetaan jätettäväksi valtioneuvoston asetukseen.

29 §. Polttonesteen säännöstelyn kohdistaminen. Pykälässä säädettäisiin polttonesteen kokonaissäätötavoitteen asettamisesta ja säästötavoitteen jakamisesta eri kulutusmuotojen kesken. Pykälän mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin määräästä, jolla polttonesteen kulutusta olisi vähennettävä ja siitä, miten tämä vähennys kohdistuisi. Valtioneuvoston asetus annettaisiin työ- ja elinkeinoministeriön esittelystä.

Ehdotettu 29 § liittyisi eri käyttökohteiden polttonesteen säännöstelyä koskevaan sääntelyyn, kuten 30 ja 66 §:ään.

30 §. Maatilatalouden alkutuotannon ohjaaminen ja säännöstely. Pykälässä säädettäisiin tuotantopanosten osto- ja käyttörajoituksista maatilatalouden alkutuotannossa. Poikkeusoloissa tuotantopanosten määrät voivat vähentyä esimerkiksi tuonnin häiriöiden vuoksi. Tämä voi vaikeuttaa maatilataloudessa tarvittavien materiaalien saantia ja aiheuttaa tarpeen rajoittaa niiden käyttöä. Myös esimerkiksi ydinlaskeuman aiheuttava suuronnettomuus voisi aiheuttaa tarvetta rajoittaa maatalouden tuotantopanosten ostoa ja käyttöä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lannoitteiden, rehujen, torjunta-aineiden, eläinten lääkitsemisessä tarvittavien lääkkeiden ja polttoöljyn ostoluvasta. Elinkeinonharjoittaja saisi myydä tai muutoin luovuttaa näitä tuotteita maatilatalouden alkutuotantoa varten vain ostolupaa vastaan. Säännöstelyn piiriin kuuluvien tuotteiden tarkka yksilöinti etukäteen ei ole mahdollista. Siksi ehdotetaan säädettäväksi, että ostolupamenettelyn piiriin kuuluvien lannoitteiden, rehujen, torjunta-aineiden ja eläinten lääkitsemiseen tarvittavien lääkkeiden yksilöinnistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Maataloudessa käytettävän polttoöljyn määrä riippuisi 29 §:ssä tarkoitettua polttonesteen kokonaissäätötavoitteesta ja kokonaissäätön jakautumisesta eri käyttökohteisiin. Polttoöljyn säännöstely olisi rajattu samoihin poikkeusoloihin, joissa ehdotettua 29 §:ää voitaisiin soveltaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin puolestaan tuotantopanosten käyttötapojen rajoittamisesta. Maatilatalouden harjoittaja saisi käyttää hyödykkeitä, joiden hankkimiseen vaaditaan ostolupa, vain elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömään tuotantoon. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin, mikä tuotanto on elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämätöntä.

Pykälän 3 momentin mukaan kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen myöntäisi ostoluvan. Ostolupaa myönnettäessä olisi otettava erityisesti huomioon maatilatalouden harjoittajan aikaisemman tuotannon määrä. Tämä tarkoittaisi sitä, että ostolupia myönnettäisiin yleensä aikaisemman tuotannon mukaan. Jos kyse olisi uudesta tuottajasta tai uudesta tuotantosunnasta, myönnettäisiin

ostolupia samalla tavalla kuin vastaavanlaista ja yhtä laajaa tuotantoa harjoittavalle. Kunnan maaseutuelinkeinoviranomaisen käsite määritellään maaseutuelinkeinojen tukitehtäviä hoidettaessa noudatettavasta menettelystä annetussa laissa (1336/1992).

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla harjoitettavaan metsätalouteen käytettävistä lannoitteista, torjunta-aineista ja polttoöljystä päättäisi maa- ja metsätalousministeriö.

31 §. Vähittäiskaupan säännöstely. Pykälässä säädettäisiin kotitalouksien ostamisen ohjaamiseen liittyen vähittäiskaupan säännöstelystä, johon voitaisiin joutua turvautumaan huoltotilanteen hallitsemiseksi tilanteessa, jossa olisi pulaa väestön toimeentulolle välttämättömiä kulutushyödykkeistä. Säännöksen tarkoituksena on ehkäistä kulutushyödykkeitä koskevan keinottelun ja epäterveiden markkinoiden syntymistä.

Pykälän 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittaja saisi luovuttaa väestön toimeentulolle välttämättömiä kulutushyödykkeitä kulluttajalle vain ostolupaa vastaan. Ostolupamenettelyn tarkoituksena olisi väestön toimeentulon turvaaminen poikkeusoloissa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin säännöstelyn alaisista kulutushyödykkeistä ja säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viranomaisten toimivallan jaosta vähittäiskaupan säännöstelyn ohjauksessa ja toimeenpanossa, joka kuuluisi työ- ja elinkeinoministeriölle, lääninhallituksille ja kunnille. Kunnat myöntäisivät ostoluvat, vastaisivat ostolupahallinnosta ja tiedottaisivat ostolupamenettelystä.

32 §. Muun kaupan säännöstely. Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä elinkeinonharjoittajien sekä elinkeinonharjoittajan ja julkisyhteisön välisen kaupan säännöstelemiseksi. Säännöksen mukaisten toimenpiteiden tarkoituksena olisi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen poikkeusoloissa. Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi sähkön ja veden jakelua, terveydenhuollon palveluita, energian tuotantolaitoksia ja muita kriisitilanteessa keskeisessä asemassa olevia palveluita, joita ilman kansalaiset ja yritykset eivät tule toimeen.

Pykälän 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittajan olisi pidettävä muiden elinkeinonharjoittajien ja julkisyhteisöjen saatavana ostolupaa vastaan valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltävää hyödykettä. Velvollisuus olisi kuitenkin rajattu vain niihin hyödykkeisiin, joita elinkeinonharjoittaja tavallisestikin markkinoi muille elinkeinonharjoittajille tai julkisyhteisölle.

Pykälän 2 momentin mukaan säännöstelyn alaisista hyödykkeistä sekä säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännöstely kuuluisi työ- ja elinkeinoministeriölle sekä työvoima- ja elinkeinokeskuksille.

33 §. Teollisuustuotannon säännöstely. Poikkeusolojen teollisuustuotannon turvaamisen tavoitteena on varmistaa sellaisten teollisuustuotteiden tuotanto, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnalle tärkeiden perustoimintojen ylläpitämiseksi. Tällaisia perustoimintoja määritellään huoltovarmuuden tavoitteista annetussa valtioneuvoston päätöksessä (350/2002). Teollisuuden tuotanto ja kulutustarpeet sovitetaan poikkeusoloissa käytettävissä oleviin voimavaroihin. Tuotantotavoitteiden määrittely perustuu kulutustarpeiden määrittelyyn. Teollisuustuotannon tuotantotavoitteiden ja kulutustarpeiden määrittelystä sekä kulutuksen säännöstelystä vastaa työ- ja elinkeinoministeriö, mikäli sitä ei ole säädetty muun ministeriön tehtäväksi. Huoltovarmuuden suunnittelussa työ- ja elinkeinoministeriö tukeutuu puolustustaloudellisen suunnittelukunnan organisaatioon ja Huoltovarmuuskeskukseen. Eduskunnan käsittelyssä on hallituksen esitys, jossa puolustustaloudellinen suunnittelukunta ehdotetaan korvattavaksi Huoltovarmuuskeskuksen yhteydessä toimivalla Huoltovarmuusneuvostolla sekä sen pysyvinä yhteistoimintaeliminä komitean tapaan toimivilla sektoreilla ja pooleilla (HE 152/2007 vp).

Työvoima- ja elinkeinokeskuksen tehtävät teollisuustuotannon ohjauksessa liittyvät keskeisesti niukkojen voimavarojen säännöstelyyn ja jakamiseen keskushallinnon määrittelemien tuotantotavoitteiden mukaisesti.

Pykälässä säädettäisiin teollisuustuotannon suuntaamisesta niin, että materiaaleja ja tuotteita, joista olisi pulaa, voisi käyttää vain välttämättömien hyödykkeiden tuotantoon.

Säännöksen mukaisten toimenpiteiden tarkoituksena olisi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän hyödyketuotannon turvaaminen mahdollistamalla muun kuin välttämättömän tuotannon vähentäminen.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saisi käyttää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviä metalleja, metalliseoksia, kemikaaleja, lääkeaineita, elektroniikkakomponentteja, maataloustuotteita, elintarviketeollisuuden käyttämiä tavaroita, energiatuotannon raaka- tai polttoaineita tai muita teollisuustuotannon välttämättömiä materiaaleja tai hyödykkeitä vain siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään. Momentissa pyritäisiin luonnehtimaan raaka-aineita, materiaaleja ja tuotteita, joihin toimenpiteet voisivat kohdistua. Koska etukäteen ei kuitenkaan voida tarkasti tietää, mistä materiaaleista ja tuotteista tulisi pulaa, olisi luettelo avoin. Tarkemmin asiasta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentin mukaan työ- ja elinkeinoministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaisivat teollisuustuotannon säännöstelystä ja valvonnasta.

34 §. Ulkomaankaupan säännöstely. Poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve ulkomaankaupan laajamittaiseenkin sääntelyyn. Tämä sääntelytarve voi johtua jollakin talouden alalla ilmenevästä markkinahäiriöstä tai sille aiheutuvasta vahingosta tai siitä, että joistakin strategisista hyödykkeistä saattaa poikkeusoloissa olla pulaa ja niiden hinnat voivat nousta rajusti. Yhteiskunnan kannalta on johdonmukaista säännöstellä sellaisten hyödykkeiden ulkomaankauppaa, joiden säännöstely kotimaankaupassa nähtäisiin välttämättömäksi. Pelkkä kotimaankaupan ja jakelun säännöstelemisen ilman tuonnin ja viennin valvontaa johtaisi helposti kotimaankaupan säännöstelyn kiertämiseen ja mustanpörssin kauppaan. Säännösteltäviä tuotteita voisivat olla esimerkiksi eräät teollisuuden raaka-aineet, elektroniikkakomponentit, lääkkeet, elintarvikemateriaalit ja öljytuotteet sekä sähkö. Lisäksi erityyppisissä poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve tarkkailla tai säännöstellä myös tiettyjen tuotteiden tai tiettyistä maista peräisin olevien tuotteiden tuon-

tia tai kieltää tuonti kokonaan. Kaikkien kauppaan vaikuttavien toimenpiteiden tulee olla kuitenkin sellaisia, että ne ovat Suomen kansainvälisten velvoitteiden, erityisesti Maailman kauppajärjestön, WTO:n, määräysten mukaisia.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, joka koskisi säännöstelytoimenpiteiden kohteena olevien tuotteiden maastavientiä ja maahantuontia poikkeusoloissa. Pykälän 1 ja 3 momenttien mukaan säännösteltäviä hyödykkeitä saisi viedä maasta tai tuoda maahan vain valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Luvanvaraisuus kohdistuisi lähtökohtaisesti sellaisiin tuotteisiin, joita säännösteltäisiin valmiuslain mukaisesti. Tällaisia tuotteita olisivat ainakin 30–33, 47, 66, 79 tai 81 §:n nojalla säännösteltävät tuotteet. Jos kaikkien säännösteltävien tuotteiden viennin ja tuonnin luvanvaraisuus ei kuitenkaan olisi tarpeen, voitaisiin luvanvaraisuutta valtioneuvoston asetuksella rajoittaa.

Pykälän 2 ja 4 momentin mukaan jonkin tuotteen vienti tai tuonti voitaisiin kokonaan kieltää, jollei viennin tai tuonnin luvanvaraisuus riittävästi turvaisi niitä tavoitteita, joihin ulkomaankaupan säännöstelyllä pyritäisiin. Vienti- tai tuontikiellon ulottuvuutta voitaisiin rajoittaa samoin kuin luvanvaraisuutta-kin.

Ehdotetussa pykälässä mahdollistettaisiin rajoitusten ja kieltojen asettaminen viennille ja tuonnille. Lisäksi maahantuontia saattaisi tosiasiallisesti rajoittaa 14 §:ssä tarkoitettujen rahoitus- ja maksuvälineitä koskevien toimien soveltaminen.

Puolustustarvikkeiden viennissä, kauttakuljetuksessa tai välityksessä tarvittavista luvista säädetään puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetussa laissa (242/1990).

Viennin tai tuonnin rajoittamiseen ryhtymistä harkitaan poikkeusoloissa tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevan EY:n perustamissopimuksen 30 artiklan ja turvallisuuspoikkeuksia koskevan 297 artiklan kannalta. Jos vientiä rajoitettaisiin 3 §:n 3 tai 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, voitaisiin tavaroiden vapaata liikkuvuutta rajoittavat toimenpiteet oikeuttaa vain perustamissopimuksen 30 artiklassa tarkoitetuilla perusteilla, joita ovat esimerkiksi julkinen moraalii,

yleinen järjestys ja turvallisuus sekä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojeleminen.

Jos viennin rajoittamiseen ryhdyttäisiin 3 §:n 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, voitaisiin tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta poikkeaminen oikeuttaa myös vetoamalla 297 artiklaan, jonka soveltamisala on suppeampi kuin neljästä vapaudesta poikkeamista koskevissa artikloissa. Perustamis-sopimuksen 297 artiklassa tarkoitettujen ulkoiseen turvallisuuteen liittyvien tilanteiden (sota tai sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilanne) katsotaan sisältävän 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja poikkeusolot.

Vastaavasti viennin ja tuonnin rajoittamiseen ryhtymistä harkitaan Suomen muiden kansainvälisten sitoumusten, erityisesti Maailman kauppajärjestön, WTO:n, sääntökoko-naisuuden ja siihen kuuluvan GATT-sopimuksen määrällisten rajoitusten kieltoa koskevan XI artiklan ja tullimyyntiä koskevan II artiklan sekä niihin sovellettavia poikkeuksia käsittelevien XIX, XX ja XI artiklojen kannalta sekä GATS-sopimuksen erityisiä sitoumuksia koskevien osien III-IV sekä niihin sovellettavia poikkeuksia käsittelevien X, XII, XIV ja XIVbis artiklojen kan-nalta.

Ulkomaankaupan sääntelystä vastaavia vi-ranomaisia ovat ulkoasiainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousmi-nisteriö, valtiovarainministeriö ja Tullihallit-us.

35 §. Sähkön käytön rajoittaminen. Pykä-lässä säädettäisiin toimenpiteistä tilanteessa, jossa sähkön käyttöä jouduttaisiin rajoitta-maan. Säännöksen soveltaminen voisi olla tarpeen, jos sähkön käyttöä ei olisi riittävästi pystytty rajoittamaan esimerkiksi valistuksen ja vapaaehtoisen säästämisen avulla. Sähkön vapaaehtoisella säästämällä arvioidaan saavutettavan noin 10 prosentin vähennys nor-maalikulutuksesta.

Pykälän 1 momentin mukaan yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa voitaisiin valtioneuvoston päätöksellä sähkön käyttöä rajoittaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviin muihin kuin huoltovarmuuden kannalta välttämättömiin tar-koituksiin. Valtioneuvoston päätöksellä voi-

taisiin käyttö myös kokonaan kieltää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviin muihin kuin huoltovarmuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin. Välttämättömyyttä arvioitaessa otettaisiin huomioon valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista. Mahdollisuus säännöksen soveltamiseen myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on tarpeen, sillä suuronnettomuus voi aiheuttaa sellaisen sähkön tuotannon häiriön, joka vaatisi säännöstelyyn ryhtymistä.

Pykälän 2 momentin mukaan rajoituksen tai kiellon noudattamista valvoisivat sähkömarkkinalain (386/1995) mukaisena sähkömarkkinaviranomaisena Energiainvirovirasto ja sähkömarkkinalaissa tarkoitettu verkonhaltija. Sähkömarkkinalain 3 §:n 8 kohdan mukaan verkonhaltijalla (sähköverkkolu-van haltijalla) tarkoitetaan yhteisöä tai lai-tosta, jolla on hallinnassaan sähköverkko ja joka harjoittaa luvanvaraista sähköverkkotoimintaa.

36 §. Sähkön kulutuskiintiö. Sähkön säännöstely perustuu kiintiösäännöstelyyn. Kiintiösäännöstely edellyttää laajoja valmisteluja, minkä vuoksi se soveltuu lähinnä pitkäaikaiseen säännöstelyyn. Kiintiösäännöstelyä tulee edeltää aina säästämismahdollisuuksista tiedottaminen ja asiakkaiden toteuttama vapaaehtoinen säästäminen. Kiintiösäännöstelyä voidaan tukea joidenkin sähkökäyttötapo-jen, kuten mainosvalojen ja ulkovalaistuksen, rajoituksilla. Pykälässä säädettäisiin sähkön käyttöä koskevasta kulutuskiintiöistä.

Pykälän 1 momentin mukaan maan talouselämän tai väestön toimeentulon turvaamiseksi poikkeusoloissa sähköä saisi käyttää vain valtioneuvoston asetuksessa säädetyn prosentimäärän sähkönkäyttäjän normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että verkonhaltija määrittää kulutuskiintiön kun-kin sähkönsopimuksen perusteella edellisenä kalenterivuonna toimitetun sähkön määrän perusteella. Jos tätä perustetta ei voitaisi käyttää, kulutuskiintiö määritettäisiin vastaa-van sähkönkäyttäjän tavanomaisen kulutuk-sen tai luotettavan selvityksen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tar-kemmat säännökset kulutuskiintiön lasken-nasta.

37 §. Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu. Valtioneuvoston asetuksessa määritetyn kulutuskiihtymän ylittävistä sähkön käytöstä olisi maksettava valtiolle ylitysmaksua. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ylitysmaksun suuruudesta. Ylitysmaksun suuruus kilowattituntia kohden olisi kolme kertaa vähittäismyyjän perimä keskimääräinen sähköenergian kuluttajahinta. Ylitysmaksun käyttöönottilanteessa sähkön markkinahinta olisi korkea. Ylitysmaksu nelinkertaistaisi kiintymän ylittävän sähkön hinnan. Tämä hinta olisi niin korkea, että sen voidaan olettaa vähentävän kulutusta huomattavasti. Vähittäismyyjä määrittäisi ylitysmaksun suuruuden kuukausittain sähkön edellisen kalenterikuukauden kuluttajahintojen keskiarvon perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan ylitysmaksun perinnästä olisi voimassa, mitä verojen ja maksujen perinnästä on säädetty. Ylitysmaksun kantaisi sähkön vähittäismyyjä. Ylitysmaksujen kantamista valvoisivat työvoima- ja elinkeinokeskukset.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että työvoima- ja elinkeinokeskus voi hakemuksesta myöntää luvan ostaa sähköä yli kiintymän määrä ilman ylitysmaksua väestön toimeentulon tai maanpuolustuksen kannalta välttämättömään tarkoitukseen.

38 §. Sähkötoimituksen keskeyttäminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että sähköverkonhaltija voisi tilapäisesti keskeyttää sähkötoimituksen, jos sähkön kulutuksen vähentämiseksi tämän lain nojalla toteutetut muut toimenpiteet eivät vähennä sähkön kulutusta sähköverkon toimintakyvyn ylläpitämiseksi riittävästi.

Toimenpiteeseen voitaisiin ryhtyä maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa. Sähkötoimitusta ei kuitenkaan saisi ilman pakottavaa syytä keskeyttää huoltovarmuuden kannalta tärkeältä sähkön käyttäjältä. Toimenpiteen tarkoituksena on hallita uhkaavaa ylikuormitustilannetta kierrättämällä lyhyttä sähkötoimituskatkoa alueittain.

Pykälän 2 momentin mukaan verkonhaltijan olisi pidettävä sähkötoimituksen keskeytykset kullakin alueella mahdollisimman lyhytkestoisina ja noudatettava tasapuolisuutta keskeytysten kohdistamisessa. Sähkötoimi-

tusten keskeytysten perusteita ja tasapuolisuutta valvoisi Energiamarkkinavirasto.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, ettei valmiuslain nojalla toteutettuun sähkötoimituksen keskeytykseen sovellettaisi sähkömarkkinalain säännöksiä vakiokorvauksesta verkkopalvelun keskeytymisen vuoksi. Vakiokorvausta koskee sähkömarkkinalain 27 f §.

39 §. Kaukolämmön käytön rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin kaukolämmön käytön rajoittamisesta, johon voitaisiin ryhtyä maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentin mukaan kaukolämmön kiinteistöjen lämmitystä varten sallittuista määrästä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Julkisten tilojen sisälämpötilaa ei saisi lämmittämällä nostaa yli valtioneuvoston asetuksella säädettävän lämpötilan. Kaukolämmön käytön rajoittaminen toteutettaisiin niin, että kaukolämmön myyjä tai muu toimittaja olisi velvollinen toteuttamaan säännöstelytoimenpiteiden toteuttamiseksi tarpeelliset säädöt sekä sinetöimään säätölaitteet. Säännöksen soveltamisalaa rajoittaisi se, etteivät kaukolämmön jakeluverkosta ottamisen rajoitukset koskisi huoltovarmuuden kannalta välttämätöntä lämmön käyttöä.

Osa kaukolämmön säätölaitteista sijaitsee kaukolämpölaitoksissa, osa käyttäjäkiinteistöjen yhteisissä tiloissa tai huoneistoissa sisällä. Asunto- tai pientalo-kohtaisten säätölaitteiden sinetöimistä ei kuitenkaan pidetä tarkoituksenmukaisena. Siksi ehdotetaan säädettävän, ettei säätötoimenpiteitä ja säätölaitteiden sinetöintiä tehtäisi sellaisissa tiloissa, jotka kuuluvat kotirauhan suojan piiriin.

Pykälän 2 momentin mukaan rajoituksen noudattamista valvoisivat Energiamarkkinavirasto ja kunnat.

40 §. Lämmityspolttoöljyn säännöstely. Myös lämmitystarkoitukseen käytettävän kevyen ja raskaan polttoöljyn säännöstely perustuu kiintiösäännöstelyyn. Pykälässä säädettäisiin lämmityspolttoöljyn käyttöä koskevasta määräaikaikiintiöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kevyttä ja ras-

kasta polttoöljyä saisi toimittaa lämmitystar-koitukseen vain valtioneuvoston asetuksessa säädetyn prosenttimäärän asiakkaan normaali- ta vuosikulutuksesta. Momentti sisältäisi myös asiakkaan vuosikulutuksen arviointia koskevat perusteet. Vuosikulutuksena pidettäisiin kahden kuluva vuotta edeltäneen kalenterivuoden kulutuksen keskiarvoa. Keskiarvon laskisi öljyn myyjä. Jos keskiarvon laskemiseen tarvittavia tietoja ei olisi käytettävissä, vuosikulutus arvioitaisiin kiinteistön omistajan antaman luotettavan selvityksen perusteella. Tällaiseen arviointiin voitaisiin joutua turvautumaan esimerkiksi, jos kyseessä olisi uudisrakennus.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että kiintiön saisi ylittää asiakkaan hakemuksesta vain työ- ja elinkeinoministeriön asetuksessa säädettyillä perusteilla. Ylitysluvan myöntäisi työvoima- ja elinkeinokeskus.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakkaan olisi ilmoitauduttava öljyn myyjän asiakasrekisteriin sekä annettava viipymättä öljyn myyjän tai tämän vähittäismyyntiverkostoon kuuluvan myyjän pyytämät, säännöstelyn toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot.

Tarkemmat säännökset säännöstelyn toimeenpanosta annettaisiin 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaisivat pykälässä tarkoitetun säännöstelyn valvonnasta.

41 §. Maakaasun käytön rajoittaminen. Suomessa ei ole maakaasuvarastoja tai vaihtoehtoja hankintalähdettä. Lisäksi maakaasutoimituksiin vaikuttavat putkisidonnaisuus sekä toimituksen ja kulutuksen samanaikaisuus.

Maakaasumarkkinain (508/2000) 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan maakaasumarkkinaviranomainen määrää maakaasuverkkolu- vassa yhden siirtoverkonhaltijan vastaamaan maakaasun siirtojärjestelmän teknisestä toimivuudesta ja käyttövarmuudesta sekä huolehtimaan siirtojärjestelmän tasevastuuseen kuuluvista tehtävistä tarkoituksenmukaisella ja maakaasumarkkinoiden osapuolten kan- nalta tasapuolisella ja syrjimättömällä taval- la. Tällaiseen järjestelmävastuuseen asetetun verkonhaltijan velvollisuutena on huolehtia omalta osaltaan maakaasun siirtoverkon

asianmukaisesta toiminnasta sekä lisäksi tar- vittavista yhteyksistä ulkomaille. Saata- vuushäiriötilanteessa järjestelmävastaavan tulee yhdessä maakaasumarkkinoiden mui- den osapuolten kanssa ohjata kaasutoimituk- sia niin, että toimitushäiriöistä aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman pieniksi. Poik- keusoloissa viranomaiset voivat joutua oh- jaamaan ja säännöstelemään kaasun jakelua. Kaasun käyttöä pyritään tällöin rajoittamaan esimerkiksi vapaaehtois- ja sopimusjärjeste- lyin. Säännöstelytoimenpiteet sovitetaan yh- teen energian yleisten säännöstely- ja valvon- tajärjestelmien sekä teollisuustuotannon oh- jauksen kanssa.

Maakaasun käyttöä teollisuudessa ja läm- möntuotannossa on vaikea korvata muilla polttoaineilla. Sen sijaan energiantuotannossa maakaasun sijasta voidaan jossakin määrin käyttää korvaavia polttoaineita.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että väestön toimeentulon turvaamiseksi maaka- asun käyttö jakeluputkistosta olisi sallittu 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeus- oloissa vain välttämättömään tarkoitukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työvoima- ja elinkeinokeskukset määrittäisi- vät toimialueellaan ne tarkoitukset, joihin maakaasun käyttö 1 momentin nojalla olisi sallittu.

Rajoituksen noudattamista valvoisi 3 mo- mentin mukaan työ- ja elinkeinoministeriön ohjeiden mukaisesti maakaasumarkkinavi- ranomaisena Energiamarkkinavirasto, maa- kaasumarkkinalaisia tarkoitettu verkonhaltija sekä toimialueellaan työvoima- ja elinkeino- keskus.

42 §. Hintasäännöstely. Pykälässä säädet- täisiin vähittäiskaupan ja eräiden energia- hyödykkeiden määrällistä säännöstelyä täy- dentävästä hintasäännöstelystä. Hintasään- nöstelyyn olisi mahdollista ryhtyä vain mää- rällisten rajoitusten piirissä olevien hyödyk- keiden säännöstelyn toimivuuden varmista- miseksi. Pykälässä tarkoitettua hintasään- nöstelyä ei siis voitaisi soveltaa esimerkiksi pel- kästään inflaation torjuntaan. Pykälällä ja sen mahdollisella käyttönotolla on myös hinto- jen nousua ennaltaehkäisevä vaikutus. Hinta- säännöstelyssä säännösteltävien hyödykkei- den hintaa ei saisi korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää.

Sääntelytapa olisi sama kuin vuokria ja palkkoja koskevissa säännöksissä (54 ja 91 §).

43 §. Vedenhankinnan turvaaminen. Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä, joiden avulla pyrittäisiin varmistamaan veden saanti poikkeusoloissa. Maa- ja metsätalousministeriö voisi velvoittaa vesihuoltolaissa (119/2001) tarkoitetun vesihuoltolaitoksen luovuttamaan ja, jos tekniset rakenteet tähän ovat olemassa, toimittamaan omistamaansa vettä laitoksen oman, kunnan valtuuston päätöksellä hyväksytyyn toiminta-alueen ulkopuolelle.

Pykälässä säädettäisiin myös, että maa- ja metsätalousministeriö voisi päätöksellään muuttaa vesilakiin (264/1961) tai sen nojalla myönnettyyn lupaan perustuvaa vedenotto-oikeutta. Muuttaminen voisi merkitä sitä, että vedenottoa tilapäisesti rajoitettaisiin tai lisätäisiin. Vesilaissa säädetään oikeuksista käyttää vesistöä ja pohjavesiesiintymää vedenottoon. Keskeiset säännökset sisältyvät vesilain 1 luvun 8, 9, 15, 16 ja 18 §:ään sekä 9 lukuun. Oikeudesta ottaa vettä säädetään eri tavoin koskien maa- tai vesialueen omistajaa, osaomistajaa, pysyvää haltijaa ja muita tahoja. Vedenoton määrän, sen käyttötarkoituksen ja vaikutusten perusteella vedenotto-oikeus voi perustua suoraan vesilakiin tai edellyttää vesilain mukaista lupaa. Vesi- tai maa-alueen omistajalla tai haltijalla on vesilain mukainen vallintaoikeus vesistöissä olevaan veteen sekä pohjaveteen. Varsinainen omistusoikeus vesiaineeseen voi sen sijaan kohdistua esimerkiksi vesisäiliössä, kaivossa ja muussa vedenottamossa olevaan veteen.

Vesilain 9 luvun 14 §:ssä säädetään vedenoton rajoittamisesta. Säännöksen soveltamisala on sikäli rajoitettu, että se koskee ainoastaan pitkäaikaisen kuivuuden tai muun siihen verrattavan syyn aiheuttamaa pohjaveden saannin melkoista vähentymistä. Lisäksi säännös koskee talousvedensaannin turvaamista vain pohjavedenottamon ympäristössä.

Vesilain 9 luvun 22 §:ssä säädetään vedenottoluvan haltijan oikeudesta toimittaa vettä kriisi- ja häiriötilanteissa tilapäisesti muuallekin kuin vedenottoluvassa tarkoitettuun käyttökohteeseen. Säännös ei siten välittömästi liity vedenhankinnan turvaamiseen, vaan koskee luvanhaltijan oikeutta toimia lu-

vasta poikkeavalla tavalla ilman, että menettelyä pidettäisiin luparikkomuksena.

44 §. Puun ja turpeen saannin turvaaminen. Pykälässä säädettäisiin maan talouselämän, energihuollon ja välttämättömän rakentamisen turvaamiseksi tarvittavista puuraaka-ainetta ja turvetta koskevista välttämättömistä toimenpiteistä. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 31 §:n sääntelyn. Se ei kuitenkaan ulottuisi maa-ainesten ottamiseen. Säännöstä ehdotetaan nykyiseen verrattuna täsmennettäväksi niin, että luovutusvelvollisuus voisi koskea myös jo hakattua puutavaraa.

Vakiintuneen käsitteistön mukaan puulla tarkoitettaisiin lähinnä kasvavaa puustoa. Puutavaralla puolestaan tarkoitettaisiin metsästä hakattua puuta sekä varsinaisten puutavaralajien lisäksi myös haketta ja korjuutahteita.

Luovutusvelvollisuus voisi tulla kyseeseen teollisuuden puun saannin turvaamisessa. Lisäksi luovutusvelvollisuutta tarvittaisiin muun muassa puolustusvoimien tarpeisiin. Välttämättömästä rakentamisesta säädettäisiin 45 §:ssä.

Säännöksessä ilmaistaisiin suoraan maanomistajaan kohdistuva velvoite turpeen, puun ja puutavaran luovuttamiseen. Koska puun, puutavaran ja turpeen omistusoikeuden siirtyminen voidaan sopimuksella kytkeä niitä koskevia sopimuksia tehtäessä esimerkiksi sopimuksen allekirjoitukseen, puun hakkaamiseen tai turpeen ottamiseen, puutavaran tai turpeen mittaamiseen taikka vastikkeen maksamiseen, säännös on muotoiltu siten, että luovutusvelvoite voitaisiin kohdistaa omistajan ohella myös puun hakkuuoikeuden tai turpeen otto-oikeuden haltijaan.

Päätöksen puun, puutavaran tai turpeen luovuttamisesta tekisi asianomainen työvoima- ja elinkeinokeskus. Valtioneuvosto voisi lain 6 §:n käyttöönottoasetusta antaessaan säätää alueellisia tai muita rajoituksia pykälän soveltamiselle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin metsäkeskuksen velvollisuudeksi pyynnöstä antaa tarpeellista virka-apua työvoima- ja elinkeinokeskukselle ja puolustusvoimille. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska ainoastaan metsäkeskuksilla on ajantasaiset metsävaratiedot.

6 luku. **Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely**

Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstelyä koskeva 6 luku korvaisi nykyisen lain 15 §:n rakentamista koskevat toimivaltuudet. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin luovuttavan 15 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyä, jonka mukaan rakentamisesta huolehtivat ovat velvollisia huolehtimaan määrätystä rakentamisesta.

Ehdotettu sääntely vastaisi asialliselta sisällöltään nykyistä sääntelyä ja valmiuslain perusteella tehtyjä rakentamista poikkeusoloissa koskevia suunnitelmia. Lain tasoista sääntelyä kuitenkin tarkennettaisiin. Sääntelyn tarkoituksena on turvata rakentamisen voimavarat poikkeusoloissa välttämättömään rakentamiseen. Luvun mukaisia toimivaltuuksia arvioidaan tarvittavan vain aseellista tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä tai huomattavaa hyökkäyksen uhkaa tarkoittavissa tilanteissa. Siksi toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

45 §. Välttämätön rakentaminen. Säännöksessä määriteltäisiin välttämätön rakentaminen ja säädettäisiin välttämättömän rakentamisen ensisijaisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tulisi huolehtia ensisijaisesti välttämättömästä rakentamisesta.

Lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakentamisen tuotantotekijät luultavasti vähenisivät, sillä esimerkiksi joukkojen perustaminen vaatii henkilöitä ja kalustoa sekä teollisuuden tuotantokapasiteettia. Tällaisissa olosuhteissa uutta rakentamisen tarvetta voi syntyä ennen kuin rakennusinvestointien väheneminen näkyy tuotantotekijöiden sitoutumisen vähenemisenä. Tämän vuoksi pidetään tarpeellisena määrittellä välttämätön rakentaminen, johon tuotantotekijöitä ensisijaisesti tulisi suunnata.

Välttämätöntä rakentamista olisi 2 momentin mukaan ensinnäkin puolustusvoimien rakentaminen. Välttämätöntä rakentamista olisivat myös väestön suojaamisen, huollon ja turvallisuuden vaatimat työt, liikenne- ja viestintäyhteyksien sekä kunnallistekniikan kiireelliset rakennus- ja korjaustyöt, energiahuollon vaatimat rakennustyöt sekä maan-

puolustuksen, väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden kannalta tärkeän teollisuuden rakennustyöt.

Lisäksi ehdotetaan, että välttämättömänä rakentamisena pidettäisiin keskeneräisten rakennusten loppuun tai töiden sopivaan vaiheeseen saattamista erityisesti silloin kun se on tarpeen enempien vahinkojen välttämiseksi. Samoin rakennusten ja rakennelmien välttämättömät korjaustyöt olisivat välttämätöntä rakentamista.

46 §. Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rakentamisen aloittamiseen tai jatkamiseen vaadittavasta aloitus- ja jatkamisluvasta. Rakennushankkeelle tulisi säännöksen mukaan muiden tarvittavien lupien tai päätösten lisäksi saada aloitus- tai jatkamislupa.

Rakennushankkeen tärkeyteen otettaisiin kantaa aloitus- ja jatkamislupamenettelyssä. Ratkaisevaa luvan myöntämisessä olisi se, kuinka paljon rakentamisen voimavaroja alueella on käytettävissä. Jos voimavaroista ei ole suoranaista niukkuutta, aloitus- tai jatkamislupa on myönnettävä. Jos voimavaroista on niukkuutta, ne pyritään kohdentamaan 45 §:n mukaan välttämättömään rakentamiseen.

Aloitus- ja jatkamislupamenettely olisi rakennuslupamenettelystä erillinen lupamenettely. Varsinaisessa rakennuslupamenettelyssä vaikuttavat asiat eivät olisi olennaisia aloitus- ja jatkamislupaa harkittaessa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, ettei aloitus- tai jatkamislupaa tarvittaisi puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen. Aloitus- ja jatkamislupaa ei säännöksen mukaan tarvittaisi myöskään 117 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tilapäisen väestönsuojan rakentamiseen. Säännöksellä rajattaisiin siten osa välttämätöntä rakentamista pykälässä tarkoitettun lupamenettelyn ulkopuolelle.

47 §. Rakennustuotteiden ostolupa. Pykälän 1 momentissa kielletäisiin rakennustuotteita myyvää elinkeinonharjoittajaa myymästä tai muutoin luovuttamasta rakennustuotteita muutoin kuin ostolupaa vastaan. Ostolupaa ei kuitenkaan tarvittaisi luovutettaessa tuotteita tukku- tai vähittäiskaupalle tai puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella määriteltäisiin ne rakennustuotteet, joita ostolupamenettely koskisi. Tuotantotekijöiden niukkuus kohdistuisi todennäköisesti vain joihinkin tuotteisiin. Etukäteen ei kuitenkaan tiedetä varmuudella, mitä nämä tuotteet olisivat. Siksi säännösteltävien tuotteiden tarkemmasta yksilöinnistä olisi perusteltua säätää valtioneuvoston asetuksella. Rakennustuotteiden säännöstelyyn voitaisiin joutua turvautumaan samanaikaisesti rakentamisen säännöstelyn kanssa, jos tuotteiden kohdentamista pitäisi tarkentaa.

48 §. Aloitus- ja jatkamisluvan sekä ostoluvan myöntäminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rakentamisen aloitus- ja jatkamisluvan sekä rakennustuotteiden ostoluvan myöntämisestä. Toimivalta myöntää aloitus- ja jatkamislupa olisi jaettu rakennushankkeen suuruuden ja merkittävyyden mukaan. Pääsääntönä olisi, että luvan myöntäisi kunnan rakennustarkastaja. Kunnan rakennustarkastuksen voidaan arvioida tuntevan parhaiten rakentamisen tuotantotekijöiden mahdolliset puutteet oman kuntansa alueella. Se voi myös parhaiten arvioida rakennuslupamenettelyjen perusteella, minkälaisia rakennushankkeita sen toimialueella ollaan toteuttamassa.

Alueellisesti merkittävälle rakennushankkeelle luvan myöntäisi alueellinen ympäristökeskus. Alueellisesti merkittävä rakennushanke olisi niin suuri, että rakentamisen voimavaroja sitoutuisi kuntaa olennaisesti laajemmalla alueella. Tällöin tilannetta pystytäisiin parhaiten arvioimaan alueellisessa ympäristökeskuksessa. Valtakunnallisesti merkittävillä hankkeilla luvan myöntäisi ympäristöministeriö. Valtakunnallisesti merkittävät hankkeet olisivat niin mittavia, että hankkeiden voimavara-arviot on tarkoituksenmukaista tehdä koko valtakunnan tilanne huomioon ottaen.

Alueellisesti merkittävät ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet määriteltäisiin valtioneuvoston asetuksella. Hankkeen merkittävyys määräytyisi sen laajuuden ja siinä tarvittavan työvoiman määrän mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan rakennustuotteen ostoluvan myöntäisi kunnan rakennustarkastaja, jolla olisi parhaat edellytykset arvioida säännöstelyn tarvetta.

Pykälän 3 momentin mukaan ympäristöministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä lupamenettelystä. Kysymys olisi verraten teknisistä seikoista, kuten lupamenettelyssä käytettävistä lomakkeista ja hakemukseen liitettävistä tiedoista.

49 §. Elinkeinonharjoittajan ilmoittamisvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin rakennustuotteita kaupan pitävälle elinkeinonharjoittajalle velvollisuus ilmoittaa kunnan rakennustarkastajalle tietoja hallussaan olevien ja luovuttamiensa rakennustuotteiden määrästä. Säännöksen tarkoituksena olisi, että viranomaiset saisivat tiedon rakennustuotteiden kysynnästä ja tarjonnasta.

7 luku. **Asuntokannan käytön sääntö**

Ehdotettu 7 luku korvaisi nykyisen lain asuntokannan käyttöä koskevan 17 §:n 2 momentin. Ehdotettu sääntely eroaa kuitenkin nykyisestä niin asialliselta sisällöltään kuin kirjoittamistavaltaan. Mahdollisuutta vuokran alentamisen määräämiseen ei ehdotetussa laissa enää olisi, sillä sitä ei pidetä käyttökelpoisena keinona vuokramarkkinoilla vallitsevan tilanteen pysyttämiseen. Ehdotetuissa säännöksissä pyritään lisäksi säätämään asunnonomistajan velvollisuuksista huomattavasti nykyistä lakia täsmällisemmin.

Asuntokannan käytön säännöstelyyn voitaisiin joutua turvautumaan tilanteessa, jossa suuri määrä ihmisiä olisi evakuoitava esimerkiksi heidän asuinseutujensa muututtua asuinkelvottomiksi tai vaarallisiksi. Siirretty väestö tai asuntonsa menettäneet sijoitettaisiin aluksi tilapäisesti saatavissa oleviin tiloihin joukkomajoitukseen. Mahdollisuudesta hankkia huonetiloja tilapäistä majoitusta varten säädettäisiin 120 §:ssä. Joukkomajoitus voisi kuitenkin kestää enintään muutaman viikon. Tänä aikana asunnontarvitsijoille etsittäisiin joukkomajoitusta pysyvämpi asunto. Tarve asuntokannan käytön sääntelyyn voisi liittyä aseellista hyökkäystä tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä tai huomattavaa hyökkäyksen uhkaa tarkoittaviin tilanteisiin sekä erityisen vakavan suuronnnettomuuden välittömään jälkitilaan. Siksi 7 luvun toimivaltuuksien käyttö ehdotetaan

rajattavaksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin.

50 §. *Asuntokannan säännöstelyviranomaisen.* Pykälässä säädettäisiin kunnalle velvollisuus antaa 51 ja 52 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden jonkin toimielimensä tehtäväksi tai asettaa erityinen toimielin huolehtimaan niistä. Jos kunta päättäisi asettaa erityisen toimielimen tehtävää varten, päättäisi se kuntalain mukaan toimielimen kokoonpanosta ja toiminnan järjestämisestä.

Asuntokannan käyttöä poikkeusolojen aikana koskevista ohjeista on esitetty, että kunta asettaisi asuntokannan säännöstelyviranomaiseksi erityisen asunnonjakolautakunnan. Tällainen menettely olisi ehdotetun säännöksen mukaan edelleen mahdollinen. Kunnallisen itsehallinnon vuoksi ei kuitenkaan ole pidetty asianmukaisena säätää toiminnan organisoinnista.

51 §. *Asunnon ilmoittaminen vuokrattavaksi.* Pykälässä säädettäisiin asunnonomistajalta vaadittavista toimenpiteistä tilanteessa, jossa vallitsee asuntopula. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuudesta. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että asunnonomistaja olisi velvollinen ilmoittamaan vuokrattavaksi tarjotun asunnon asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin asunnonomistajan laajennetusta ilmoitusvelvollisuudesta. Jos asuntokannan säännöstelyviranomaisen arvioisi, ettei asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus olisi riittävä toimenpide asuntojen käyttöön saamiseksi, asunnonomistaja olisi velvollinen ilmoittamaan asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten myös muutoin vapaana olevat tai vapautuvat asuinhuoneistonsa sekä omistamansa asunnoksi sopivat tilat.

Lievimmillään asuntokannan käytön säännöstely voitaisiin toteuttaa niin, että vuokralle annettavat asunnot vuokrataan viranomaisen välityksellä. Jos toimenpiteellä ei saataisi riittävästi asuntoja asunnonhankintajille, laajennettaisiin asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuutta.

52 §. *Asumaan sijoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä tilanteessa, jossa asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus ja laajennettu ilmoitusvelvollisuus eivät olisi

riittäviä toimenpiteitä asuntojen käyttöön saamiseksi. Tällöin asunnon haltijan tulisi ilmoittaa asuntokannan säännöstelyviranomaiselle hallussaan olevista ylimääräisistä huoneista, joihin viranomaisen voisi osoittaa vuokralaisen.

Asumaan sijoittaminen merkitsisi varsin voimakasta puuttumista perustuslaissa turvattuihin yksityiselämän ja omistusoikeuden suojaan. Asumaan sijoittaminen olisikin hyvin poikkeuksellinen ja viimesijainen toimenpide. Siihen voitaisiin turvautua vain silloin, kun muut toimenpiteet asuntojen saamiseksi eivät ole riittäviä.

53 §. *Menettely asuntoa vuokrattaessa ja asumaa sijoitettaessa.* Pykälässä säädettäisiin asuntoa vuokratessa ja asunnonhankintajia asumaa sijoitettaessa noudatettavasta menettelystä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin määräajasta, jona asuntokannan säännöstelyviranomaisen voi osoittaa asuntoon vuokralaisen. Jollei toimielin ole 14 päivän kuluessa asunnonomistajan ilmoituksesta osoittanut asuntoon vuokralaista, voi asunnonomistaja vuokrata asunnon sopivaksi katsomalleen henkilölle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asunto, asunnon osa tai muu asunnoksi sopiva tila on osoitettava ensisijaisesti sellaiselle asunnonhankintajalle, jonka asunnonhankintatarve on suurin. Huomioon tulisi ottaa esimerkiksi asunnonhankintajien perhesuhteet, terveydentila ja muut vastaavat seikat. Myös asunnonhankintajien ehdotus asumaa sijoittamisesta tulisi 2 momentin mukaan ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon. Asunnonhankintatarve olisi kuitenkin merkittävin tekijä viranomaisen harkinnassa.

Pykälän 3 momentin mukaan asuntokannan säännöstelyviranomaisen laatisi vuokrasopimuksen osoittaessaan asukkaana 52 §:n mukaisesti. Sama viranomaisen myös määräisi vuokrasuhteen ehdoista, jos asunnon haltija ja asumaa sijoitettava eivät pääsisi niistä sopimukseen. Vuokran suuruudesta säädettäisiin, että se olisi määrättävä alueella vallitsevan kohtuullisen käyvän vuokran mukaisesti.

54 §. *Vuokran korottamisen ja vuokrasopimuksen irtisanomisen rajoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin niistä rajoituksista, joita poikkeusoloissa voitaisiin asettaa vuokran

korottamiselle ja vuokrasopimuksen irtisanomiselle. Säännöksen tarkoituksena olisi pysyttää vuokramarkkinoilla olemassa oleva tilanne.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vuokran korottamista rajoittava säännös. Sen mukaan asuinhuoneistosta perittävä vuokra ei saisi korottaa enempää kuin valtioneuvoston asetuksella säädettävän määrän.

Pykälän 2 momentin mukaan vuokranantaja saisi irtisanoa asuinhuoneiston vuokrasopimuksen vain, jos vuokranantaja tarvitsee asuntoa omaan, perheenjäsenensä tai muun läheisen omaisensa asuinkäyttöön. Lisäksi vuokranantaja voisi irtisanoa vuokrasopimuksen muun erityisen painavan syyn vuoksi. Tällaisena syynä voitaisiin pitää esimerkiksi rakennuksen kiireellistä korjaustarvetta.

8 luku. Sosiaaliturvaan liittyvät muutokset

Palkan tai yrittäjätulon sijaan tulevan sosiaalivakuutuksen ja muun lakisääteisen vakuutusjärjestelmän toimintaan voi poikkeusoloissa kohdistua uhkatekijöitä, jotka liittyvät lähinnä järjestelmän rahoitukseen, tietoliikenneyhteyksiin ja järjestelmän käytännön toimeenpanoon. Lähtökohtana on, että järjestelmän toiminta pyritään ylläpitämään normaalina niin kauan kuin mahdollista. Toteuttamisen tasoon vaikuttaa kulloinkin vallitseva tilanne. Lakisääteiset etuudet pyritään kriisiaikana maksamaan voimassa olevien säännösten mukaisina niin pitkään kuin mahdollista. Näin ollen kriisin alkaessa maksettavina olevien jatkuvaluonteisten etuuksien maksatusta pyritään jatkamaan normaalisti. Tämä edellyttää kuitenkin, että atk-järjestelmät ovat toimintakunnossa, pankki-toiminta jatkuu häiriöttä, etuuksien rahoitus on turvattu ja järjestelmää toimeenpanemassa on riittävä henkilöstö.

Jos kuitenkin normaaliuutta ei kyetä maksamaan, on puututtava etuuden määrään ja maksatukseen sekä näiden yksinkertaistamiseen. Tavoitteiltaan samansuuntaisia etuuksia voidaan alentaa tai niiden maksatus keskeyttää tai maksatusta lykätä. Jos vaikean kriisin aikana osoittautuu mahdottomaksi nykyisten etuuksien maksaminen edes rajoite-

tussa muodossaan, on viime sijassa kaikille taattava vähimmäistoimeentuloturvan suuruinen etuus.

Nykyisen valmiuslain 16 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto voi valvoa ja säännöstellä lakisääteiseen vakuutukseen tai sosiaalivakuutukseen luettavia etuuksia ja toimeentulotukea sekä asetuksella säätää poikkeuksia niiden määräytymisperusteista ja toimeenpanosta. Valtioneuvoston asetuksella voidaan myös säätää poikkeuksia näitä etuuksia sekä toimeentulotukea koskevista oikaisu- ja muutoksenhakumenettelyistä. Ehdotettu sääntely korvaisi 16 §:n 2 momentin lukuun ottamatta oikaisu- ja muutoksenhakumenettelyjen sääntelyä, josta ehdotetaan luovuttavan.

Luvun lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaalivakuutuksen maksamisen keskeyttämistä tai lykkäämistä koskevia toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Sen sijaan etuuksien alentaminen olisi mahdollista vain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Lisäksi 58 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumisesta. Pykälää voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

55 §. Lakisääteisen vakuutuksen ja etuuksien muutokset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lakisääteiseen vakuutukseen kohdistuvista muutoksista, jotka saattaisivat olla poikkeusoloissa välttämättömiä väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi. Etuusjärjestelmän toimivuuden ja rahoituspohjan varmistamiseksi 1 momentissa säädettäisiin, että työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus-, tapaturma-, potilas- tai liikennevakuutusta sekä ansioperusteista työttömyyspäivärahaa, peruspäivärahaa, vuoroteltuvapaakorvauksia tai aikuiskoulutustukea koskevien säännösten perusteella suoritettavan etuuden tai kuntoutusrahan taikka vastaavan muun etuuden maksaminen voitaisiin keskeyttää tai sitä voitaisiin lykätä. Keskeytyksen ja lykkäyksen kesto olisi rajattu kolmeen kuukauteen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin eläkkeiden, etuuksien ja kuntoutusrahan maksamisesta enintään 50 prosentilla alennettuna. Myös etuuden alentaminen olisi mahdollista korkeintaan kolmen kuukauden ajan. Määrä-

aika olisi perusteltu, sillä säännöstä olisi tarkoitus soveltaa vain tilanteessa, jossa olisi välitön tarve yksinkertaistaa järjestelmää tai säästää sen kustannuksissa. Jos lakisääteisestä vakuutuksesta olisi välttämätöntä poiketa pidemmäksi aikaa, tulisi siitä säätää lailla. Koska poikkeusolojen vaikutusta lakisääteisen vakuutuksen rahoitukseen ja järjestelmän toimivuuteen on mahdotonta arvioida tarkasti etukäteen, ehdotetaan 2 momenttiin otettavaksi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kestosta. Mahdollisuutta alentamiseen, maksatuksen keskeyttämiseen ja lykkäämiseen rajattaisiin kuitenkin laissa ajallisesti. Lisäksi alentamille olisi asetettu prosenttimääräinen raja.

Säännöksessä rinnastettaisiin eläkkeisiin pitkäaikaiset kuntoutusrahat. Näin ollen erilaisia etuuksia saavia kohdeltaisiin tasapuolisesti.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa edelleen rajattaisiin sallittua eläkkeiden alentamista, maksamisen keskeyttämistä ja lykkäämistä. Ehdotetun 3 momentin mukaan 1 momentissa mainittuja eläkkeitä maksettaisiin kuitenkin niiden alentamisesta, maksamisen keskeyttämisestä ja lykkäämisestä huolimatta aina niin paljon, että etuudensaajan saamat eläkkeet ovat yhteensä vähintään kansaneläkelaisissa (568/2007) tarkoitetun täysimääräisen kansaneläkkeen suuruiset. Säännöksellä pyrittäisiin takaamaan se, ettei perustuslain 19 §:ssä turvattua vähimmäissuojaa loukattaisi.

56 §. Sosiaalivastusten muutokset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi välttämättömistä muutoksista sosiaalivastukseen. Pykälä vastaisi rakenteeltaan ehdotettua 55 §:ää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin etuuksien maksamisen keskeyttämisestä ja lykkäämisestä, joka olisi mahdollista korkeintaan kolmen kuukauden ajan.

Sosiaalivastukseen kuuluvien etuuksien alentamisesta säädettäisiin 2 momentissa. Alentaminen olisi rajattu prosenttimääräisesti kuten 55 §:ssäkin. Samoin toimenpiteen kes- to olisi rajattu kolmeen kuukauteen.

Pykälän 3 momentti sisältäisi vähimmäistoimeentuloa turvaavan säännöksen. Sen mukaan toimeentulotukea maksettaisiin kuitenkin siten, että henkilölle tai perheelle muiden tulojen kanssa yhteenlaskettuna tulisi käyttöön vähintään toimeentulotuen perusosaa vastaava määrä sekä välttämättömät asuin- ja terveydenhuoltomenot kattava määrä.

57 §. Etuuksien maksatus. Pykälässä säädettäisiin asetuksenantovaltuudesta. Edellä 55 ja 56 §:ssä tarkoitettujen etuuksien maksatuksen järjestämisestä säädettäisiin sen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Asetuksella voitaisiin säätää teknisistä seikoista, kuten etuuden maksutavasta.

58 §. Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 35 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 2 momentin sääntelyn. Säännöksen kirjoitustapa kuitenkin muutettaisiin.

Pykälässä säädettäisiin siitä, millä edellytyksin velallisena oleva luonnollinen henkilö voisi poikkeusoloissa vapautua maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista. Edellytyksenä vapautumiselle olisi maksuviivästykseen johtuminen olennaisilta osin maksuvaikeuksista, joihin velallinen olisi joutunut lakisääteisen vakuutuksen, etuuk- sien tai sosiaalivastuksen muutoksien tai valtion menojen maksatuksen siirtämisen vuoksi taikka sen vuoksi, että velallinen suorittaisi asevelvollisuuslaissa (1438/2007) tarkoitettua palvelusta. Maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista pykälässä mainittaisiin erikseen velvollisuus maksaa viivästyskorkoa. Pykälässä tarkoitettu muu seuraamus voisi olla esimerkiksi velkojan mahdollisuus irtisanoa velkasuhde.

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumista koskevan säännöksen ottamista valmiuslakiin pidetään tarpeellisena, sillä poikkeusoloissa väestön tulot saattavat vähentyä myös valtion toimenpiteiden, kuten lakisääteisen vakuutuksen ja etuuksien tai sosiaalivastuksen muutoksien vuoksi. Yksittäisen velallisen ei voida olettaa varautuvan tällaisiin muutoksiin. Myös normaaliolojen lainsäädännössä on otettu huomioon sellaiset maksuvaikeudet, jotka johtuvat velallisesta riippumattomasta syystä. Kulutusluottoja koskee tältä osin kuluttajansuojalain 7 luvun

16 § ja viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 11 §. Nämä lainkohdat koskevat kuitenkin vain yksittäistapauksia, eivätkä merkitse yleistä vapautusta suoraan lain nojalla. Lisäksi ne ulottuvat vain kuluttajan asemassa oleviin velallisiin.

Ehdotetun 58 §:n soveltamisala olisi rajattu koskemaan luonnollisia henkilöitä. Lisäksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 35 §:n 2 momentin korvaava säännös, jonka mukaan maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen ei koskisi palkka- tai elatusapuvelkaa. Säännöksellä pyrittäisiin rajoittamaan vapautumisen seurannaisvaikutuksia tapauksessa, jossa velkojana olisi toinen luonnollinen henkilö.

9 luku. **Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden sekä postipalveluiden saatavuuden turvaaminen**

Poikkeusoloissa on tärkeää turvata viestintäpalveluiden tarjonta, koska kriisitilanteessa viestinnän merkitys vain kasvaa. Useimmat yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista ovat nykyisin riippuvaisia tieto- ja viestintäjärjestelmien toiminnasta. Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi sähköön ja veden jakelua, rahoituspalveluita, energian tuotantolaitoksia, tiedonvälitystä ja muita kriisitilanteessa keskeisessä asemassa olevia palveluja, joita ilman kansalaiset ja yritykset eivät tule toimeen. Muun muassa näiden toimintojen ylläpitämiseksi valmiuslakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset tieto- ja viestintäjärjestelmien toiminnan turvaamisesta poikkeusoloissa.

Myös postipalveluilla on keskeinen asema kriisitilanteessa. Paitsi että postin yleispalvelu on yksi yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeisistä toiminnoista, se on myös ratkaisevan tärkeä viestintämuoto tilanteissa, joissa sähköisten viestintäjärjestelmien toimivuus horjuu. Muuhun kuin sähköiseen viestinvälitykseen perustuessaan postipalvelut ovat toimintavarmempi viestintämuoto etenkin sähköisiin viestintäjärjestelmiin kohdistuvissa kriisitilanteissa. Muun muassa näistä syistä valmiuslakiin ehdotetaan otetta-

vaksi säännökset myös postipalveluiden saatavuuden turvaamisesta poikkeusoloissa.

Luvun säännösten soveltaminen kytkeytyy viimekädessä valmiuslainsäädännön yleisiin tavoitteisiin, kuten järjestäytyneen yhteiskunnan perusrakenteiden ylläpitämiseen, väestön toimeentulon, talouselämän perusteiden sekä valtakunnan alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen. Välttämättömyysperiaatteen mukaisesti liikenne- ja viestintäministeriö voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä tarkoituksen saavuttamiseksi. Samaten toimivaltuuksia saadaan käyttää ja panna täytäntöön vain sellaisin tavoin, jotka ovat välttämättömiä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan toimivaltuuksien pitää olla oikeasuhtaisia tarkoitukseen nähden.

Pykälät 59-62 ja 65 koskisivat sähköisiä tieto- ja viestintäjärjestelmiä. Luvun 63 § koskisi postipalveluita. Luvun 64 §:ssä säädetty määräystenantovaltuus koskisi näitä molempia.

Ehdotettu 9 luku korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 18 ja 32 §:n, 33 §:n 1 momentin 2 kohdan sekä eräitä muita voimassa olevan valmiuslain yleisiä säännöksiä. Luvun säännökset täydentäisivät normaaliolojen lainsäädäntöä, kuten viestintämarkkinalain, radio- ja taajuuksista ja telelaitteista annetun lain (1015/2001) sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) sekä postipalvelulain (313/2001) sääntelyä. Näissä laeissa olisi edelleen myös säännöksiä, jotka koskevat normaaliolojen häiriötilanteita.

Luvussa käytetyt käsitteet on määritelty tarkemmin edellä tarkoitetuissa erityislaeissa. Niitä käytetään valmiuslaissa samassa tarkoituksessa kuin erityislainsäädännössä.

Luvussa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä kaikissa ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

59 §. *Viestintäverkkoihin ja viestintäpalveluihin kohdistuvat toimenpiteet.* Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi päätöksellään velvoittaa poikkeusoloissa teleyrityksen tuottamaan verkko- ja viestintäpalveluja sekä antamaan viranomaiselle

verkko- ja viestintäpalveluiden käyttöä koskevan tilannekuvan. Liikenne- ja viestintäministeriö voisi pykälässä tarkoitettun toimivaltuuden nojalla esimerkiksi velvoittaa teleyrityksen tuottamaan viestintäpalveluja tietyllä maantieteellisellä alueella tai velvoittaa sen tuottamaan tiettyjä palveluja, kuten ylläpitämään matkaviestinverkkoja. Tilannekuvalla tarkoitetaan esimerkiksi selostusta siitä, miten viestintäverkot toimivat, millaisia teknisiä puutteita palvelujen tarjonnassa on ilmennyt ja mistä puutteet ovat johtuneet. Säännöksessä tarkoitettun tilannekuvan kohteena voisivat olla myös välitetyt liikennemäärät ja niiden suunta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan ministeriö voisi päätöksellään velvoittaa poikkeusoloissa teleyrityksen pitämään kunnossa tai rakentamaan taikka jättämään rakentamatta viestintäverkkoja. Säännös liittyy kiinteästi momentin 1 kohtaan ja sitä voidaan soveltaa vastaavalla tavalla.

Viestintämarkkinalain 4 luvussa säädetään erilaisten käyttöoikeuksien luovuttamisesta normaalitilanteessa. Luovutusvelvollisuuden kohteena voivat viestintämarkkinalain mukaan olla viestintäverkko, tilaajayhteys, laite-tilat, kiinteä yhteys, radiomaston antennipaikka, kaapelikanava, kaapelitelevisioverkon kapasiteetti, maanpäällinen joukkoviestintäverkko tai sen kapasiteetti sekä älykortti tai sähköinen ohjelmaopas taikka televisio- tai radiojärjestelmän ohjelmointirajapinta. Luovutusvelvollisuuden asettaa teleyritykselle normaalioloissa Viestintävirasto. Sen päätökset käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuksista ovat luonteeltaan hallintopäätöksiä, joista voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus voidaan normaalioloissa asettaa tietyssä markkina-asetmassa olevalle teleyritykselle kilpailun esteiden poistamiseksi tai kilpailun edistämiseksi. Käyttöoikeus luovutetaan aina viestintämarkkinalaissa tarkoitettuun kustannussuuntautuneeseen hintaan eli korvausta vastaan.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan päätöksen käyttöoikeuksien luovuttamisesta tekisi poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö. Se voisi päätöksellään velvoittaa teleyrityksen luovuttamaan viranomaiselle tai toiselle teleyritykselle käyttöoikeuden vies-

tintämarkkinalain 4 luvussa tarkoitettuun omaisuuteen tai kumota teleyritykselle viestintämarkkinalain nojalla asetettun käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuden. Luovutusvelvollisuus voitaisiin asettaa tai kumota teleyrityksen markkina-asetmasta riippumatta sillä perusteella, että luovutusvelvollisuus on poikkeusoloissa välttämätön sähköisten tietojen ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi sähköisten tietojen ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi päätöksellään velvoittaa poikkeusoloissa teleyrityksen järjestämään kansainväliset verkko- ja viestintäpalveluyhteytensä ministeriön yksilöimällä tavalla. Verkko- ja viestintäpalveluyhteyksien järjestämisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, miten eri puhelinverkkojen yhdysliikenne järjestetään. Säännös oikeuttaisi viranomaisen muun muassa muuttamaan kansainvälisen puhelinliikenteen tai internet-liikenteen kulkureittiä.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan ministeriö voisi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen sopimaan kansallisista tai kansainvälisistä verkkovierailuista liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla. Verkkovierailulla (roaming) tarkoitetaan toimintoa, jossa tilaajat voivat oman verkkonsa sijasta käyttää tilapäisesti toisen verkko-operaattorin verkkoa. Käytännössä tämä on tavallista esimerkiksi ulkomailla (kansainvälinen verkkovierailu) tai eräissä muissa tilanteissa, joissa operaattorilla ei ole alueella omaa verkkoa. Tällöin verkkovierailuoikeus perustuu operaattorien väliseen verkkovierailusopimukseen. Poikkeusoloissa saattaa olla välttämätöntä arvioida verkkojen yhteiskäyttömahdollisuuksia ja määrätä teleyritykset sopimaan verkkovierailusta tietyllä tavalla. Kansainvälisten sopimusten osalta velvoitteen suoranaisena kohteena on ainoastaan sopimussuhteen suomalainen osapuoli, joka voidaan velvoittaa pyrkimään sopimaan ulkomaisen sopimuskumppaninsa kanssa verkkovierailusta liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla.

Kansallisesta verkkovierailusta normaalioloissa säädetään viestintämarkkinalain 34

ja 35 §:ssä ja kansainvälisestä verkkovierailusta lain 36 §:ssä. Velvollisuuden verkkovierailuun asettaa normaalioloissa Viestintävirasto teleyrityksen markkina-aseman ja eräiden muiden viestintämarkkina-alaissa tarkoitettujen edellytysten perusteella. Verkkovierailua koskeva Viestintäviraston päätös on hallintopäätös, josta voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Velvollisuus asetetaan normaalioloissa aina kustannus-suuntautunutta korvausta vastaan.

Poikkeusoloissa velvollisuuden asettaisi siis ministeriö. Luovutusvelvollisuuden tarkemmat ehdot olisivat ministeriön määrittävissä. Verkkovierailuvelvollisuus voitaisiin asettaa teleyrityksen markkina-asemasta riippumatta sillä perusteella, että verkkovierailun järjestäminen on poikkeusoloissa välttämätöntä sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan ministeriö voisi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen liittämään viestintäverkon yhteen toisen viestintäverkon kanssa tai purkamaan yhteenliittämisen. Viestintämarkkina-alaissa yhteenliittämällä tarkoitetaan viestintäverkkojen ja viestintäpalvelujen fyysistä ja toiminnallista yhdistämistä. Viestintäverkkojen yhteenliittämällä tarkoitetaan konkreettisesti esimerkiksi johtojen liittämistä toisiinsa. Viestintäpalvelujen yhteenliittämisessä taas on kysymys siitä, että verkossa välitettävistä palveluista tehdään keskenään yhteensopivia ja toimivia. Puhelinverkkojen yhteenliittäminen on aina ollut välttämätöntä, jotta käyttäjät voivat soittaa puhelinverkosta toiseen. Yhteenliittämistä säädetään normaalioloissa viestintämarkkina-lain 5 luvussa. Yhteenliittämismuutoksen asettaa Viestintävirasto teleyrityksen markkina-aseman ja eräiden muiden viestintämarkkina-alaissa tarkoitettujen edellytysten perusteella. Yhteenliittäminen tapahtuu laissa tarkoitettua korvausta vastaan. Velvollisuutta koskeva Viestintäviraston päätös on hallintopäätös, josta voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Poikkeusoloissa yhteenliittämismuutoksen voisi asettaa ministeriö ja sillä perusteella, että yhteenliittäminen on välttämätöntä sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien

toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 7 kohdan mukaan ministeriö voisi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen katkaisemaan määräajaksi tai toistaiseksi verkko- tai viestintäpalveluyhteydet tiettyyn maahan tai kansainvälisiin verkko- ja viestintäpalveluihin. Viestintäyhteyksien katkaisemisella tai rajoittamisella voidaan tarvittaessa ehkäistä esimerkiksi erilaisten tietoturvavirusten leviäminen viestintäverkoissa.

Pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan ministeriö voisi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen ylläpitämään järjestelmiä ja palveluita tietyistä paikoista. Esimerkiksi tiettyjen matkaviestintäverkon tukiasemien tai radiomastojen toiminnan ylläpitäminen saattaa olla keskeisessä asemassa koko maan viestinnän turvaamisessa.

Pykälän 2 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän viestinnän etuoikeudesta yleisissä viestintäverkoissa. Viestintäverkkojen ja -palveluiden käyttäjät on voitava poikkeusoloissa priorisoida yhteiskunnan toimintojen turvaamiseksi eli jakaa tärkeysluokkiin sen perusteella, kuinka tärkeitä ne ovat yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämisessä. Liikenne- ja viestintäministeriö päättää tilaajien priorisoinnista ja viestintäverkkojen etuoikeuksien myöntämisestä. Asia on järjestettävä siten, että häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa voidaan turvata yhteiskunnan tärkeiden toimintojen ylläpitäjien viestiliikenne.

Etuoikeustoiminnosta säädetään viestintämarkkina-lain 91 §:ssä. Sen mukaan teleyrityksellä on velvollisuus varustaa ainoastaan kiinteän verkon puhelinkeskus etuoikeustoiminnolla. Etuoikeutettu viestiliikenne on siten nykyisin mahdollista vain kiinteissä puhelinverkoissa. Matkapuhelinliittymien määrän ylittäessä jo kiinteiden liittymien lukumäärän on järkevää muotoilla valmiuslain säännös siten, että sitä voidaan tarvittaessa soveltaa myös esimerkiksi matkaviestinverkkoihin.

GSM-matkaviestinverkossa viestiliikenteen etuoikeuden toteuttaminen edellyttäisi käytännössä kaikkien käytössä olevien SIM-

korttien vaihtamista. Teleyritykset ovat tehneet vastaavia toimenpiteitä kuitenkin jo normaalioloissa, muun muassa matkapuhelinnumeroiden siirrettävyyttä toteutettaessa, joten kyseessä ei olisi täysin poikkeuksellinen järjestely. Esimerkiksi UMTS-matkaviestinverkossa tietyn viestiliikenteen etuoikeus ei sen sijaan ilmeisesti ole teknisesti toteutettavissa. Tästä syystä pykälässä ehdotetaan todettavan selvyuden vuoksi, että määräys voisi kohdistua vain sellaiseen viestintäverkkoon, jossa viestinnän etuoikeus on teknisesti mahdollista toteuttaa.

Pykälän 2 momentin nojalla annettu päätös voisi kohdistua muihinkin tahoihin kuin teleyrityksiin. Yksittäinen käyttäjä voidaan velvoittaa etuoikeuden toteutumisen kannalta välttämättömiin toimenpiteisiin, esimerkiksi SIM-kortin palauttamiseen, 62 §:n nojalla. Etuoikeudesta päättäminen voi yksilön kannalta tarkoittaa sitä, että hän joutuu luopumaan osin viestintämahdollisuuksistaan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

60 §. *Radiotaajuuksiin kohdistuvat toimenpiteet.* Pykälän 1 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi valtuuttaa Viestintäviraston muuttamaan radioluvan ehtoja, vaikkei se radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain mukaan normaalioloissa olisi mahdollista. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan ehtojen muuttamisesta ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 8 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirasto voi radioluvan voimassa ollessa muuttaa lupaehtoja ilman luvanhaltijan suostumusta, jos se on välttämätöntä radiotaajuuksien suunnitelmien muuttumisen, taajuuksia koskevien määräysten tai kansainvälisten sopimusvelvoitteiden vuoksi, taikka jos se on perusteltua radioviestinnän häiriöiden estämisen tai poistamisen vuoksi. Lupaehtoja voidaan muuttaa myös, jos se on välttämätöntä markkinoilla toimivan teleyrityksen taloudellisissa tai teknisissä toimintaedellytyksissä tapahtuvan muutoksen, markkinoille tulevan uuden teleyrityksen taikka vastaavan muun markkinaolosuhteiden muutoksen aiheuttamasta tarpeesta uudelleen järjestellä radiotaajuuksien käyttöä.

Ehdotuksen mukaan radioluvan ehtoja voitaisiin muuttaa myös, jos se on sähköisten

tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa välttämätöntä. Kyse on poikkeusolojen aiheuttamien haitallisten seuraamusten torjumisesta. Esimerkkinä voidaan mainita puolustusvoimien tai muun vastaavan tahon lisääntynyt taajuuksien tarve ja tästä aiheutuva tilanne, jossa taajuuksia on järjestettävä uudelleen.

Radiotaajuudet ovat normaalioloissakin rajallinen resurssi, jonka käyttöä joudutaan priorisoimaan ja poikkeusoloissa tämä tarve korostuu edelleen. Poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa radiotaajuuksien hallinnan tarve tulee tyypillisesti ajankohtaiseksi hyvin nopeasti ja yllättäen. Viestinnän ja viestintäjärjestelmien varmistaminen ja järjestäminen erityisesti myös poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteiden tarpeita varten vaatii silloin nopeaa ja tehokasta toimintaa. Poikkeusoloissa radiotaajuuksiin kohdistuvat yksipuoliset toimenpiteet voivat olla välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Pykälän 2 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston peruuttamaan radioluvan osittain tai kokonaan, vaikka peruuttamiselle normaalioloissa ei olisi perusteita. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan peruuttamisesta ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 12 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirasto voi kokonaan tai osittain peruuttaa radioluvan tai radiotaajuuksien varauksen, jos luvanhaltija määrätyistä toimenpiteistä huolimatta vakavasti tai toistuvasti radioviestinnän häiriöttömyyden kannalta olennaisella tavalla rikkoo lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tai lupaehtoja taikka olennaisesti rikkoo radiolupaan tai radiotaajuuksien varaukseen liittyvää maksuvelvollisuutta. Viestintävirasto voi peruuttaa luvan osittain tai kokonaan myös, jos luvanhaltija tahallaan tai huolimattomuudesta lähettää radiolähettimellä perättömän vaarailmoituksen taikka muulla tavalla häiritsee tai haittaa turvallisuusradioviestintää. Lupa voidaan peruuttaa myös, jos luvanhaltija ei käytä luvassa osoitettuja radiotaajuuksia eikä ota niitä käyttöön Viestintäviraston asettamassa kohtuullisessa määräjassa tai, jos radiolähetin käyttää radiotaa-

juuksia epätarkoituksenmukaisella tavalla teknisten ominaisuuksiensa vuoksi. Peruuttamisperusteen muodostaa myös se, että televisio- ja radiotoimintaa varten myönnetty toimilupa tai viestintämarkkinain mukainen toimilupa lakkaa olemasta voimassa tai raukeaa tai jos Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset edellyttävät peruuttamista. Ehdotuksen mukaan radiolupa ja taajuusvaraus voitaisiin poikkeusoloissa peruuttaa myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa tarpeen.

Käytännössä pykälän 2 kohtaa voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos jokin siviiliradiojärjestelmä häiritsisi puolustusvoimien järjestelmän toimintaa puolustusvoimien operatioalueilla. Vaihtoehtoisesti voitaisiin soveltaa pykälän 4 kohtaa, joka koskee radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön rajoittamista tai kieltämistä.

Pykälän 3 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston keskeyttämään radioluvan myöntämistä koskevan menettelyn, vaikka radiolupa vastaavassa tilanteessa normaaliolojen vallitessa olisi pakko myöntää. Sama koskee myös taajuusvarausta. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan ja taajuusvarauksen myöntämisestä ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 10 §:ssä. Pykälän mukaan lupa on myönnettävä, jos lupaa tai taajuusvarausta haetaan taajuusalueelle, joka taajuuksien käytöstä annetuissa Viestintäviraston määräyksissä on osoitettu hakemuksessa tarkoitettuun käyttöön, taajuusalueelta on osoitettavissa teknisesti tarkoituksenmukaisia radiotaajuuksia hakijan käytettäväksi tai varattaviksi ja Viestintävirastolla ei ole perusteltua syytä epäillä hakijan rikkovan radioviestintää koskevia säännöksiä, määräyksiä tai radiolupaan liitettyjä ehtoja. Jos hakijan aiemmasta radioluvasta tai taajuusvarauksesta, joka koskee samaa laiteryhmiä kuin haettava uusi lupa tai varaus, on maksamatta muu kuin määrältään vähäinen erääntynyt maksu, lupa tai varaus voidaan jättää myöntämättä. Jos hakijan tarkoituksena on harjoittaa viestintämarkkinain lain 4 §:ssä tarkoitettua toimiluvanvaraista teletointia tai harjoittaa televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 7 §:ssä tar-

koitettua toimiluvanvaraista televisio- tai radiotoimintaa, radiolupaa tai radiotaajuuksien varausta ei voida myöntää, jos hakijalla ei ole tarvittavaa toimilupaa. Jos radiolupa tai radiotaajuuksien varaus voidaan radiotaajuuksien niukkuuden vuoksi myöntää vain osalle hakijoista, se on myönnettävä niille hakijoille, joiden toiminta parhaiten edistää radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 1 §:ssä säädettyä tarkoitusta. Ehdotuksen mukaan radiolupa ja taajuusvaraus voitaisiin poikkeusoloissa jättää myöntämättä myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa välttämätöntä.

Pykälän 1, 2 ja 4 kohdassa säänneltäisiin käytössä olevia radiojärjestelmiä. Pykälän 3 kohta koskisi puolestaan uusia radiolupia ja taajuusvarauksia. Saatuaan taajuusvarauksesta päätöksen käyttäjä, esimerkiksi teleyritys, hankkii radiojärjestelmän ja aloittaa sen rakentamisen. Prosessi kestää yleensä joitakin kuukausia. Varsinainen radiolupa myönnetään, kun järjestelmä on valmis. Pykälän 3 kohdan soveltamisesta aiheutuva haitta riippuu poikkeusolojen kestosta ja ajoituksesta. Jos kesto on lyhyt ja ajoittuu sopivasti, haittaa ei synny. Käyttäjälle säännöksen soveltamisesta aiheutuva haitta on kaikkein suurin, jos poikkeusolot estävät radioluvan myöntämisen jo rakennetulle järjestelmälle, jolloin siihen tehdyt investoinnit jäävät hyödyntämättä.

Pykälän 4 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston kieltämään radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön osittain tai kokonaan taikka rajoittamaan niiden käyttöä muulla tavalla. Normaaliolojen vallitessa säännökset radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön kieltämisestä ovat häiriöiden estämistä koskevassa radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 34 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirastolla on oikeus kieltää telelaitteen maahantuonti, kaupan pitäminen, myynti, luovutus ja käyttö, jos se on aiheuttanut haitallisen häiriön tai sen voidaan todennäköisin syin olettaa aiheuttavan haitallisen häiriön. Ehdotuksen mukaan radiolähettimen tai radiojärjestelmän käyttö voitaisiin kieltää myös, jos se on sähköisten tieto- ja

viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa välttämätöntä.

Pykälän 1–4 kohdat ovat osin päällekkäisiä. Tarkoituksena on selkeyden vuoksi kytkeä poikkeusoloja koskevat erityistoimivaltuudet Viestintäviraston normaaliolojen toimivaltuuksiin, joista säädetään radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 8, 10, 12 ja 34 §:ssä.

61 §. *Tietoturvaan liittyvät toimenpiteet.* Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi ehdotuksen mukaan poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa tarkoitettua teleyrityksen, lisäarvopalvelun tarjoajan tai yhteisötilaajan taikka näiden lukuun toimivan henkilön estämään tilapäisesti sähköpostiviestien, tekstiviestien ja muiden vastaavien viestien tai vertaisverkkoliikenteen lähettämisen, välittämisen tai vastaanottamisen (1 kohta), salaamaan tai olemaan salaamatta verkko- ja viestintäpalvelunsa (2 kohta) ja ryhtymään muihin vastaaviin välttämättömiin toimiin tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi (3 kohta).

Toimivalta ei kuitenkaan koskisi valtionhallinnon yhteisötilaajia. Valtion tietohallinnon ohjauksesta ehdotetaan säädettävän 104 §:ssä.

Säännös muistuttaa sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:ää, jossa teleyritykselle ja lisäarvopalvelun tarjoajalle asetetaan erityinen ilmoitusvelvollisuus. Tämä ilmoitusvelvollisuus laajennettaisiin poikkeusoloissa koskemaan kuitenkin myös yhteisötilaajia, joita on Suomessa satoja tuhansia. Myös lisäarvopalvelun tarjoajaa koskevaa ilmoitusvelvollisuutta ehdotetaan laajennettavan poikkeusoloissa.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 1 momentin mukaan teleyrityksen ja lisäarvopalvelun tarjoajan on ilmoitettava palveluun kohdistuvasta erityisestä uhasta viipymättä tilaajalle ja kerrottava samalla tilaajan ja käyttäjän käytettävissä olevista toimenpiteistä uhkan torjumiseksi sekä niiden todennäköisistä kustannuksista. Tämä velvollisuus

voitaisiin poikkeusoloissa asettaa myös yhteisötilaajalle.

Teleyrityksen on sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 2 momentin mukaan ilmoitettava Viestintävirastolle verkkopalvelun ja viestintäpalvelun merkittävistä tietoturvaloukkauksista ja sellaisista niihin kohdistuvista tietoturvauhkista, joista teleyritys on tietoinen. Lisäksi teleyrityksen on ilmoitettava Viestintävirastolle palvelujen merkittävistä vikatilanteista ja häiriötilanteista. Samalla on ilmoitettava toimenpiteistä, joilla tällaisten tietoturvaloukkausten ja niiden uhkien sekä vika- ja häiriötilanteiden toistuminen pyritään estämään. Edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus koskisi poikkeusoloissa myös yhteisötilaajia ja lisäarvopalvelun tarjoajia.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 3 momentin mukaan teleyrityksen on torjuttavaan palveluunsa kohdistuneen merkittävän tietoturvaloukkauksen tai -uhkan taikka poistettuaan häiriön tiedotettava tarkoituksenmukaisella tavalla toteuttamistaan toimista ja niiden mahdollisista vaikutuksista palvelun käyttöön. Edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus koskisi poikkeusoloissa myös yhteisötilaajia ja lisäarvopalvelun tarjoajia.

62 §. *Tietojärjestelmän käyttöoikeuden yleinen luovutusvelvollisuus.* Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön tai yhteisön luovuttamaan viranomaiselle tai viranomaisen nimeämälle taholle ohjelmiston tai sen käyttöoikeuden, päätelaitteen, tietojärjestelmän, radiolähtimen, varavoimalaitteen taikka näiden osia tai lisävarusteita, jos luovutus on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpidossa käytettävien verkko- ja viestintäpalveluiden toiminnan turvaamiseksi.

Luovutusvelvollisuus ei kuitenkaan koskisi valtionhallintoon kuuluvia yhteisöjä. Valtion tietohallinnon ohjauksesta ehdotetaan säädettävän erikseen 104 §:ssä.

Pykälä korvaisi voimassa olevan valmiuslain 32 §:n 2 kohdan viestikalustoa ja atklaitteistoja koskevan säännöksen. Säännöksen terminologiaa on kuitenkin ajanmukaistettu ja täsmennetty. Samoin on täsmennetty

sitä, minkä tarkoituksen turvaamiseksi luovutusvelvollisuus voisi tulla kyseeseen.

Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi sähkön ja veden jakelua, energian tuotantolaitoksia, tiedonvälitystä ja muita kriisitilanteessa keskeisessä asemassa olevia palveluja. Jos näitä palveluja ylläpidetään tietojärjestelmien avulla ja niihin kohdistuu merkittäviä uhkia, ministeriö voisi säännöksen nojalla velvoittaa yksityisen henkilön tai yhteisön luovuttamaan hallussaan olevia laitteita tai palveluja, jos ne ovat välttämättömiä uhkan torjumiseksi.

63 §. *Postitoimintaan kohdistuvat toimenpiteet.* Pykälässä säädettäisiin postitoimintaan liittyvistä toimenpiteistä. Pykälä vastaisi rakenteeltaan edellä kuvattuja muita luvun pykäläiä. Pykälässä tarkoitettavat velvoitteet asetettaisiin liikenne- ja viestintäministeriön päätöksellä. Päätökset voitaisiin tehdä postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi lain 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälässä tarkoitettujen velvoitteiden kohteena olisi postipalvelulaissa tarkoitettu postiyritys tai muu vastaavaa toimintaa harjoittava yritys. Postipalvelulain 3 §:n 6 kohdan mukaan postiyrittäjällä tarkoitetaan postipalvelulain 6 §:n mukaisen toimiluvan haltijaa. Kysymyksessä on postipalvelulain 6 §:n 1 momentin mukaan yhteisö, virasto, laitos tai säätiö, jolle valtioneuvosto on lain 6 §:n mukaisesti myöntänyt toimiluvan postipalvelulaissa tarkoitettujen postitoiminnan harjoittamiseen. Nykyisin ainoa postipalvelulaissa tarkoitettu toimiluvan haltija on Itella Oyj. Itella Oyj on postipalvelulaissa tarkoitettu nimetty yleispalvelun tarjoaja.

Postipalvelulaki ei koske kaikkea postitoiminnaksi luokiteltavaa toimintaa. Lain 2 §:n 2 momentin mukaan lain soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu muun muassa sanomaja aikakauslehtien kuljetus ja jakelu, erillisellä asiakaskohtaisella kuljetusnopeuteen ja -varmuuteen perustuvalla tai muulla vastaavalla yksilöllisellä sopimuksella sovittu kirjelijälähetysten kuljetus- ja jakelutoiminta sekä muu pakettien välityspalvelu kuin yleispalvelu. Postipalvelulaki ei näin ollen koske esimerkiksi yksinomaan pikalähetys- ja kuriiripalveluja tarjoavia yrityksiä tai muita yrityksiä, jotka tarjoavat pelkästään joitain muita

lain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja palveluja. Poikkeusoloissa postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen voisi edellyttää myös näiden yritysten myötävaikutusta postipalveluiden turvaamiseen. Esimerkiksi tilanteessa, jossa postipalvelulain mukaisia toimiluvan haltijoita on vain yksi, voisi sanottujen toimintojen turvaaminen yhden toimiluvan haltijan toimin muodostua mahdottomaksi. Tämän vuoksi pykälässä tarkoitettavat velvoitteet ehdotetaan voitavaksi kohdistaa myös postipalvelulaissa tarkoitettujen postiyrittäjien kanssa vastaavaa toimintaa harjoittaviin yrityksiin. Käytännössä kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi kuriiri- ja pikalähetyspalveluita tarjoavat yritykset, sanomalehtien jakeluorganisaatiot sekä muuta pakettien välityspalvelua kuin yleispalvelua tarjoavat yritykset.

Ehdotetun lain 4 §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen mukaisesti asetettujen velvoitteiden tulisi olla oikeasuhtaisia valmiuslain 1 §:ssä säädettyyn tarkoitukseen nähden. Tästä seuraa, että sen enempää postiyrittäjäsiin kuin muihin vastaavaa toimintaa harjoittaviin yrityksiin kohdistuvat toimenpiteet eivät saisi olla kohtuuttomia kyseisten yritysten kannalta ottaen huomioon valmiuslain 1 §:ssä säädetty tarkoitus. Muiden kuin postiyrittäjien osalta tämä tarkoittaa, että esimerkiksi kuriiri- ja pikalähetyspalvelua harjoittavaa yritystä ei voitaisi velvoittaa esimerkiksi tarjoamaan postipalvelulaissa tarkoitettua yleispalvelua koko maan alueella. Kyseisenlainen toimenpide olisi kohtuuton mainitunlaista toimintaa harjoittavan yrityksen kannalta. Käytännössä pykälässä tarkoitettu velvoite voisi muiden kuin postiyrittäjien osalta tarkoittaa, että laissa säädettyjen tavoitteiden niin vaatiessa tällainen yritys voitaisiin velvoittaa huolehtimaan postipalvelulaissa tarkoitettusta yleispalveluun kuuluvasta kirje- ja pakettilähetysten jakelu- ja kuljetustoiminnasta tietyllä rajatulla alueella. Sanotunlainen velvoite luonnollisesti edellyttäisi, että velvoitetta olisi pidettävä välttämättömänä postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Mikäli tavoite olisi toteutettavissa velvoittamalla toimintaan yksinomaan postipalvelulaissa tarkoitettu postiyritys, ei velvoitetta tulisi kohdistaa muihin yrityksiin.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi velvoittaa postiyrityksen tai vastaavaa toimintaa harjoittavan muun yrityksen tuottamaan postin yleispalvelua. Postin yleispalvelulla tarkoitettaisiin postipalvelulain 3 §:n 3 kohdassa ja 4 §:ssä määriteltyä postipalveluiden tarjontaa. Säännöksessä tarkoitettua toimivaltuuden nojalla liikenne- ja viestintäministeriö voisi esimerkiksi velvoittaa säännöksessä tarkoitettua yrityksen tuottamaan postin yleispalvelua tietyllä maantieteellisellä alueella. Kuten edellä suhteellisuusperiaatteeseen liittyen on todettu, muiden kuin postipalvelulaissa tarkoitettujen yritysten osalta kysymykseen voisikin tulla lähinnä juuri maantieteellisesti rajoitettu velvoite yleispalvelun tuottamiseen.

Tämän lisäksi säännöksessä tarkoitettu yritys voitaisiin velvoittaa antamaan viranomaiselle postipalveluiden käyttöä ja tuottamista koskeva tilannekuvaus. Tilannekuvauksella tarkoitettaisiin esimerkiksi selostusta siitä, miten postipalvelut toimivat, millaisia ongelmia palvelujen tarjonnassa on ilmennyt ja mistä ongelmat ovat johtuneet. Tilannekuvauksen kohteena voisivat olla myös välitetyn kirje- ja pakettiliikenteen määrä ja niiden suunta.

Momentin 2 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi päätöksellään velvoittaa pykälässä tarkoitettua yrityksen järjestämään kansainvälisen postiliikenteen liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla. Kansainvälistä postiliikennettä sääntelevät Kansainvälisen postiliiton (Universal Postal Union) sopimukset, jotka velvoittavat myös Suomea ja suomalaisia postiyrityksiä. Mikäli kriisitilanne edellyttäisi näissä sopimuksissa määrättyistä menettelyistä poikkeamista, tämä edellyttäisi viranomaisen asiassa tekemää päätöstä, koska postiyrityksillä ei olisi mahdollisuutta poiketa näistä sopimusten määräyksistä ilman viranomaisen valtuutusta. Kriisitilanteessa voisi olla tarve esimerkiksi rajoittaa jostain tietyistä maista tulevaa tai sinne suuntautuvaa postiliikennettä. Näistä syistä kohtaan esitetään sisällytettäväksi tämän mahdollistava säännös.

Momentin 3 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi päätöksellään velvoittaa pykälässä tarkoitettua yrityksen tekemään yhteistyötä muiden postiyritysten tai vastaavaa toimintaa harjoittavien muiden yritysten kanssa. Postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi voisi olla tarpeen saada postipalveluita ja muita vastaavia palveluita tuottavat yritykset toimimaan yhteistyössä. Tällainen tarve voisi ajankohtaistua esimerkiksi tilanteessa, jossa maassa toimisi useampi kuin yksi postipalvelulaissa tarkoitettu postiyritys, sekä tilanteessa, jossa muu kuin postipalvelulaissa tarkoitettu postiyritys jouduttaisiin velvoittamaan tarjoamaan postin yleispalvelua tai osallistumaan sen tarjoamiseen tietyllä maantieteellisellä alueella. Postipalveluiden saatavuuden ja toimivuuden turvaamiseksi voisi tällöin olla välttämätöntä turvata eri yritysten välinen yhteistyö. Liikenne- ja viestintäministeriö yksilöisi päätöksessään, miten yhteistyö tulisi toteuttaa.

Momentin 4 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi päätöksellään velvoittaa pykälässä tarkoitettua yrityksen tarjoamaan postin yleispalvelua postipalvelulaissa säädetystä poikkeavalla tavalla. Postipalvelulaissa on säädetty postin yleispalvelulle esimerkiksi tietyt laatuvaatimukset. Näitä ovat muun muassa keräily ja jakelu jokaisena työpäivänä sekä postipalvelulain 5 §:ssä säädetty yleispalvelun laatustandardi, joka sisältää vaatimukset siitä, missä ajassa tietynlaiset lähetykset tulee toimittaa perille. Kriisitilanteessa voisi olla tarpeen poiketa esimerkiksi näistä vaatimuksista. Jotta tämä olisi mahdollista, asiasta tulisi antaa viranomaisen määräys. Postipalvelulaissa säädetty velvoitteet velvoittavat yleispalvelun tarjoajaa, eikä sillä ole ilman viranomaisen antamaa oikeutusta niistä poiketa. Liikenne- ja viestintäministeriön päätöksessä yksilöitäisiin, mistä postipalvelulain säännöksistä päätös oikeuttaisi poikkeamaan.

Momentin 5 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi päätöksellään velvoittaa pykälässä tarkoitettua yrityksen ylläpitämään järjestelmiä ja palveluita tietyistä paikoista. Säännöksessä tarkoitettua toimivaltuuden nojalla pykälässä tarkoitettu yritys voitaisiin esimerkiksi velvoittaa lajittelemaan

posti yhdessä turvallisessa paikassa. Mikäli turvallisuusolosuhteet kriisitilanteen johdosta maassa heikkenisivät, postipalveluiden saatavuuden turvaaminen voisi edellyttää toimintojen keskittämistä tiettyihin paikkoihin.

Pykälän 2 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien kirjelähetysten ja postipakettien etuoikeudesta postipalveluiden tarjonnassa. Säännös vastaisi sisällöltään 59 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädettyä viestintäverkkoja koskevaa etuoikeussäännöstä. Tiettyjen yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten käyttäjien kirjelähetystyksiä ja postipaketteja olisi poikkeusoloissa voitava priorisoida yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Esimerkiksi postipalveluiden käyttäjiä olisi siten voitava jakaa tärkeysluokkiin sen perusteella, kuinka tärkeitä ne ovat yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämisen kannalta. Liikenne- ja viestintäministeriö voisi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien kirjelähetysten ja postipakettien etuoikeudesta. Toimivaltuuden tavoitteena olisi postipalveluiden järjestäminen siten, että yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämätön viestiliikenne voidaan turvata.

64 §. Sähköistä viestintää ja postitoimintaa koskevat tekniset määräykset. Pykälässä ehdotetaan säädettävän, että Viestintävirasto voisi antaa 59–63 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä. Valtuutussäännös mahdollistaisi yksinomaan tarkempien teknisluonteisten määräyksiä antamisen. Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien osalta valtuus vastaisi tältä osin erityislainsäädännössä olevia Viestintäviraston nykyisiä norminantovaltuuksia. Viestintävirastolla on muun muassa viestintämarkkinalain ja sähköisen viestinnän tietosuojalain nojalla oikeus antaa erinäisiä teknisiä määräyksiä. Yksinomaan viestintämarkkinalaissa on noin 20 Viestintävirastolle osoitettua teknistä norminantovaltuutta. Viestintävirasto on näiden valtuuksien nojalla antanut normaalioloissakin useita kymmeniä teknisiä määräyksiä, jotka koskevat viestintäverkkojen ja viestintäpalvelujen toimintaa ja tietoturva-

Postipalvelulain nojalla Viestintävirastolla on puolestaan oikeus antaa yleisiä ohjeita tiettyistä laissa tarkoitetuista kysymyksistä. Poikkeusoloissa olisi sen sijaan tarve antaa Viestintävirastolle valtuus teknisluonteisten määräysten antamiseen myös postipalveluja koskevien 63 §:ssä säädettyjen velvoitteiden teknisestä toteuttamisesta. Myös näiden velvoitteiden osalta valtuus oikeuttaisi Viestintäviraston antamaan vain teknisluonteisia määräyksiä kyseisessä pykälässä säädettyjen velvoitteiden toteuttamisesta.

65 §. Tietojärjestelmälain valmiusyksikkö ja sen tehtävät. Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi pykälän 1 momentin mukaan poikkeusoloissa perustaa lääninhallitusten yhteyteen alueellisia tietojärjestelmälain valmiusyksiköitä. Alueellisia tietojärjestelmälain valmiusyksiköitä johtaisi ja valvoisi Viestintävirasto.

Alueellisen tietojärjestelmälain valmiusyksikön tehtävistä säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Yksikön tulisi pitää yhteyttä läänien johtokeskuksiin tai niiden osiin, puolustusvoimien alueorganisaatioon ja muihin alueellisiin viranomaisiin sekä alueen yrityksiin ja yhteisöihin, sovittaa alueellisesti yhteen liikenne- ja viestintäministeriön sekä Viestintäviraston tämän lain nojalla antamien määräysten ja päätösten täytäntöönpanoa, koota ja ylläpitää alueellista tilannekuvaa verkko- ja viestintäpalveluiden tarjontaan ja käyttöön vaikuttavista asioista ja tiedottaa verkko- ja viestintäpalveluiden tarjonnassa tai käytössä tapahtuvista muutoksista.

Valmiusyksiköt käyttäisivät poikkeusoloissa julkista valtaa, kun ne normaalioloissa toimivat pelkkinä koordinaatiorhminä. Kyseessä ei kuitenkaan olisi merkittävä julkinen valta, koska valmiusyksikölle valmiuslaissa osoitetut tehtävät olisivat edelleen lähinnä asioiden koordinointiin, tietojen kokoamiseen ja tiedotukseen liittyviä.

Valmiuslain 9 luvun säännöksillä laajennettaisiin Viestintäviraston ohjaus- ja tiedon- saantioikeuksia merkittävästi normaalioloihin verrattuna. Viraston johtoon ja valvontaan perustettavaksi ehdotettavat valmiusyksiköt helpottaisivat näiden tietojen käsittelyä ja pa-

rantaisivat viraston mahdollisuuksia tuottaa jäsentynyttä tilannekuvaa poikkeusoloissa.

Valmiusyksiköt perustuisivat normaaliolojen puolustustaloudellisen suunnittelukunnan tietoyhteiskuntasektorin alueorganisaatioon. Alueorganisaation muodostavat lääninhallitusten yhteydessä olevat tietojärjestelmäalan valmiustoimikunnat. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntia on normaalioloissa kaksitoista. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikunnan sihteereinä toimivat lääninhallituksen liikenne- ja viestintäasioita hoitavan osaston virkamiehet, jotka vastaavat koordinaatiosta tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntien ja lääninhallituksen välillä. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntien tehtävänä normaalioloissa on muun muassa ylläpitää luetteloita tiedonsiirron etuoikeutetuista tilaajista, antaa neuvoja varautumisasioissa tietojärjestelmäalan toimijoille, tehdä esityksiä ja aloitteita tietojärjestelmäalan varautumisen kehittämistä ja valmistella alueellaan tietojärjestelmäalan poikkeusolojen organisaation toimintaa ja kouluttaa sijoitettu henkilöstö. Valmiustoimikuntien jäsenenä on erilaisten sidosryhmien, kuten viranomaisten ja yritysten edustajia.

10 luku. **Kuljetusten turvaaminen ja polttonesteen säännöstely**

Yhteiskunnassa viranomaisvalvontaan perustuvat poikkeusolojen säännöstelytoiminteet ovat taloudellisista, teknisistä ja oikeudellisista syistä yhä vaikeammin tarkoituksenmukaisesti toteutettavissa. Siksi liikenne- ja polttonestehuoltoa koskevien suunnitelmien lähtökohtana onkin markkinamekanismin soveltuvien ohjaukeinojen käyttö niin pitkään kuin mahdollista. Valmiutta liikenne- ja polttonesteyden säännöstelyyn on kuitenkin ylläpidettävä sellaisten vakavien poikkeusolojen varalle, joissa tilannetta ei voida hoitaa tavanomaisilla keinoilla, kuten ohjeilla, tiedotuskampanjoilla tai hintapolitiikalla.

Suurin osa ehdotetun 10 luvun säännöksistä voisi tulla sovellettavaksi 3 §:n 1-3 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa. Joidenkin toimivaltuuksien käyttömahdollisuus on kuitenkin rajattu 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisiin poikkeusoloihin. Evakuointikuljetuksia ja joukko- ja liikenteen muutoksia koskevat säännökset

voisivat tulla sovellettavaksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

66 §. Polttonesteen säännöstely liikenteessä. Pykälässä säädettäisiin liikennepolttonesteen kokonaissäätön jakautumisesta. Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella säädettäisiin polttonesteen kokonaissäätön jakautumisesta eri liikennemuotojen kesken. Pykälä liittyy lain 29 §:ään, jossa säädetään polttonesteen kokonaissäätötavoitteen asettamisesta ja sen jakautumisesta eri kulutusmuotojen kesken.

67 §. Tieliikenteen polttonesteen säännöstely. Pykälän 1 momentin mukaan tieliikenteen polttonesteen kulutusta voitaisiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa säännöstellä rajoittamalla kuluttajien oikeutta ostaa tai muuten hankkia polttonestettä. Polttonestettä saisi myydä ja luovuttaa ainoastaan, jos ajoneuvon omistajalla tai haltijalla olisi polttonesteen hankkimiseen säännöstelytilanteessa oikeuttava käyttö- tai ostolupa. Käytännössä säännöstely toteutettaisiin erityisten ajoneuvo kohtaisten säännöstelylomakkeiden avulla.

Säännöksen 2 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan asetuksella säännökset säännöstelyn toimeenpanoajasta sekä liikenne- ja viestintäministeriö antamaan tarkemmat säännökset polttonesteen säästötavoitteista eri kuluttajaryhmille ja kuluttajille myytävästä polttonesteen enimmäismäärästä. Säästötavoitteet ja enimmäismäärät asetettaisiin poikkeusolojen edellyttämällä tavalla ottaen huomioon kuluttajille myytävän polttonesteen saatavuus ja polttonesteen mahdolliset muut käyttötarpeet.

68 §. Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaiset. Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisista, joina pykälän 1 momentin mukaan toimisivat liikenne- ja viestintäministeriö sekä liikenteen polttoaineyksiköt, jotka perustettaisiin lääninhallitukseen ja kihlakunnan poliisilaitoksiin. Liikenteen polttoaineyksiköt olisivat liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisia. Lääninhallituksissa säännöstelytehtävistä huolehtisivat poliisiosastot. Muita tehtäviä poliisiosastot ja kihlakunnan poliisilaitokset hoitaisivat normaali käytännön mukaisesti sisäasiainministeriön johtamina. Poliisin normaaleihin tehtäviin

säännöstely vaikuttaisi ainoastaan valvonta-tehtävien osalta. Niitäkin johtaisi poliisin oma johto.

Poliisiorganisaatio on määrätty liikenne-polttonesteiden säännöstelyviranomaiseksi 1990-luvulla, koska poliisin roolia ja sen kansalaisten piirissä nauttimaan luottamusta on pidetty säännöstelyn toimeenpanon kannalta positiivisena tekijänä. Poliisi on liikenne- ja viestintäministeriön sekä sisäasiainministeriön välisen sopimuksen perusteella valmistautunut ja valmentautunut tehtävän hoitamiseen. Käytännössä säännöstelyn vaatima henkilöstö siirrettäisiin pääasiassa poliisin organisaation ulkopuolelta lähinnä verohallinnosta, viranomaisten yhteispalvelupisteistä sekä vapaaehtoisen maanpuolustuksen piiristä. Ydinhenkilöstö koulutettaisiin tehtäviinsä jo normaalioloissa.

Tarkemmin polttoaineyksiköiden organisatorisista järjestelyistä säädettäisiin 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella, koska vasta säännöstelytarpeiden ilmetessä voidaan arvioida sen laajuutta ja kesto.

69 §. Polttonesteen käyttö lupa. Polttonesteesäännöstelyn toinen toimeenpanomuoto ostolupamenettelyn ohella olisi käyttö lupajärjestelmä. Se olisi tarpeellinen, koska suuri osa viranomaisten ajoneuvoista sekä eräät erikseen määritellyt luvanvaraisessa liikenteessä käytettävät ajoneuvot hoitaisivat poikkeusoloissa yhteiskunnan toiminnan ja valtion johtamisen ja turvallisuuden kannalta tärkeitä kuljetuksia. Näiden ajoneuvojen polttonesteen saanti olisi turvattava. Niiden polttonesteen säännöstely hoidettaisiin joustavasti ostolupamenettelyn sijasta käyttö lupamenettelyllä. Ajoneuvoja varten annettaisiin käyttö lupa, jonka perusteella ajoneuvon voitaisiin hankkia polttonestettä ostolupaa joustavammin. Käyttö lupavissakin voitaisiin asettaa säännöstelytavoitteita, mutta ne eivät olisi yhtä kattavia kuin muille ajoneuvoille asetettavat säännöstelytavoitteet. Myös niitä koskeva valvonta eroaisi muusta säännöstelyn valvonnasta.

Käyttö lupa voitaisiin pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan myöntää valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnallisille viranomaisille niiden omistamia tai niiden hallinnassa taikka niiden käytössä olevia moottoriajoneuvoja varten. Käytössä

olevilla moottoriajoneuvoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi sopimuspalokuntien omistamaa ajoneuvokalustoa. Lisäksi käyttö lupa voitaisiin 1 momentin 2 kohdan mukaan myöntää maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille tai muuta maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä toimintaa hoitaville yrityksille tai yhteisöille niiden omistamia tai hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käyttö luvan myöntävästä viranomaisesta. Liikenne- ja viestintäministeriö myöntäisi käyttö luvan valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille. Lääninhallituksen liikenteen polttoaineyksikkö puolestaan myöntäisi käyttö luvan kunnallisille viranomaisille sekä liikenteenharjoittajalle taikka muulle yritykselle tai yhteisölle.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin sanottu tärkeysluokitellut moottoriajoneuvot olisi pykälän 3 momentin mukaan merkittävä lääninhallituksen ylläpitämään ajoneuvojen varaamista poikkeusolojen käyttöön koskevaan luetteloon.

70 §. Polttonesteen ostolupa. Ostolupamenettely olisi tieliikenteen polttonestesäännöstelyn perusmenettely, joka koskisi kaikkia ajoneuvorekisterissä olevia ajoneuvoja lukuun ottamatta 69 §:ssä tarkoitettuja käyttö lupamenettelyn piiriin kuuluvia ajoneuvoja. Pykälän 1 momentin mukaan polttonestettä saisi myydä muille kuin 69 §:ssä tarkoitettujen ajoneuvojen omistajille tai haltijoille ainoastaan, jos ajoneuvon omistajalla tai haltijalla on pykälässä tarkoitettu ostolupa.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö myöntäisi 2 momentin mukaan kaikille 1 momentissa tarkoitettujen ajoneuvorekisteriin merkittyjen moottoriajoneuvojen omistajille tai haltijoille ostoluvat, jotka oikeuttaisivat luvanhaltijan ostamaan siinä osoitetun määrän polttonestettä. Ajoneuvohallintokeskus käynnistäisi säännöstelylomakkeiden tuotannon liikenne- ja viestintäministeriön määräyksestä. Tietosuojasyistä ei normaalioloissa ylläpidetä täydellistä säännöstelyn tuotanto-ohjelmaa, vaan se muodostettaisiin vasta poikkeusolojen uhatessa yhdistämällä Ajoneuvohallintokeskuksen liikennetietojär-

jestelmän tiedot asianomaisen tietopalveluja tarjoavan yrityksen ylläpitämän säännöstelyn perusohjelman kanssa. Ostolupalomakkeiden jakelusta huolehtisi nykyisen sopimuksen mukaan Itella Oyj.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö voisi pykälän 3 momentin mukaan hakemuksesta myöntää luvan lisäpolttonesteen ostamista varten. Lupa lisäpolttonesteen ostamiselle voitaisiin myöntää, jos se olisi tarpeellinen hakijan tai hänen perheenjäsenensä toimeentulon varmistamiseksi tai hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen tärkeän matkan suorittamiseksi taikka muusta vastaavasta hakijalle erityisen tärkeästä syystä. Polttonesteen lisäostolupien myöntämisperusteista voitaisiin säätää tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

71 §. Polttonesteen myyntipisteiden toiminnan rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin polttonesteen myyntipisteisiin kohdistuvista säännöstelytoimenpiteistä. Polttonestettä ei saisi toimittaa sellaisiin polttonesteen myynti- ja jakelupisteisiin, joissa ostoja ei voida valvoa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin tällaisista myynti- ja jakelupisteistä. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa polttonesteen säännöstelyn tehokkuus.

72 §. Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisten muut tehtävät. Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen polttonesteen säännöstelystä vastaavien toimijoiden välisestä tehtäväjakoista. Tehtävänjako perustuu säännöstelyä koskevaan ohjeistukseen ja on vaikiintunut valmiusharjoituksissa. Liikenne- ja viestintäministeriö olisi 1 momentin mukaan ylin tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomainen. Se johtaisi ja valvoisi tieliikenteen polttonesteen säännöstelyä valtakunnallisesti ja tiedottaisi säännöstelystä valtakunnan alueella.

Lääninhallituksen liikenteen polttoaineyksiköllä olisi alueellinen vastuu tieliikenteen polttonesteen säännöstelystä. Se vastaisi 2 momentin mukaan säännöstelyn toimeenpanosta, valvoisi säännöstelyä ja tiedottaisi säännöstelystä läänin alueella. Lisäksi se ohjaisi ja valvoisi kihlakuntien polttoaineyksiköiden toimintaa.

73 §. Tiekuljetusviranomaiset. Pykälässä säädettäisiin kuljetusten ohjaamisessa tarvit-

tavasta organisaatiosta. Kuljetusten ohjaaminen olisi tarpeen sellaisissa poikkeusoloissa, joissa kuljetusten tarjonta ei enää riittäisi varmistamaan yhteiskunnan puolustamista ja turvallisuutta sekä välttämättömän huollon ja elinkeinoelämän edellytyksiä. Tällaisessa tilanteessa kuljetuksia ohjattaisiin tarvittaessa muuta kuljetustoimintaa rajoittamalla. Pykälän 1 momentin mukaan tiekuljetusviranomaisia olisivat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallitukset. Lääninhallitukset voivat 2 momentin mukaan perustaa kuljetusohjausyksiköitä, jotka olisivat liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisia. Kuljetusohjausyksiköt perustettaisiin vastaavalla tavalla kuin normaaliaikana toimivat kuorma-autojen tilauskeskukset (KTK).

74 §. Tiekuljetukset ja niiden ohjaaminen poikkeusoloissa. Pykälässä säädettäisiin tiekuljetuksista ja niiden ohjaamisesta poikkeusoloissa. Kuljetusten ohjaamisella tarkoitettaisiin tiekuljetusviranomaisen vakavissa poikkeusoloissa luvanvaraisen liikenteen harjoittajille antamia kuljetusmääräyksiä. Tiekuljetusviranomaiset voisivat myös määrätä kuljetuksista siten, että ne muodostavat kuljetuslogistisesti tarkoituksenmukaisen ja tehokkaan kokonaisuuden. Liikenteenharjoittajien elinkeinotoimintaan puututtaisiin ainoastaan, jos kuljetusten ohjaaminen on välttämätöntä ja tehtävä viivyttämättä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tiekuljetusten etusijajärjestyksestä lain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Pykälän 2 momentissa oikeutettaisiin tiekuljetusviranomainen ohjaamaan luvanvaraisessa liikenteessä käytettävän tiekuljetuskaluston käyttöä ja rajoittamaan luvanvaraista liikennettä yhteiskunnan toimivuuden, sotilaallisen puolustusvalmiuden sekä väestön suojelun, turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömien kuljetusten varmistamiseksi. Viranomaisen olisi tällöin otettava huomioon yhteiskunnan muut kuljetustarpeet ja muut liikenteen rajoittamiseen vaikuttavat syyt. Kuljetuksia olisi aina rajoitettava mahdollisimman tasapuolisesti ottaen huomioon liikenteenharjoittajien ja niiden asiakkaiden tarpeet.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että liikenne- ja viestintäministeriö sekä läänin-

hallitus voisi julkisen liikenteen turvaamiseksi 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa muuttaa luvanvaraisen henkilöliikenteen aikatauluja ja reittejä sekä ohjata joukkoliikenteessä käytettävää kalustoa tilanteen edellyttämällä tavalla.

75 §. Tieliikenteen rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen rajoittamisesta sellaisilla teillä, joilla suoritetaan 74 §:ssä tarkoitettuja kuljetuksia. Rajoitustoimet tulisivat kysymyksen tapauksissa, joissa tärkeiden kuljetusten toimivuutta ei voitaisi varmistaa ilman pykälässä tarkoitettua liikenteen rajoittamista.

Pykälän 1 momentin mukaan poliisi voisi tiekuljetusviranomaisen pyynnöstä rajoittaa muuta moottoriajoneuvoliikennettä ja tarvittaessa kieltää muun liikenteen määrääjäksi tiekuljetusviranomaisen määräämillä teillä tai alueilla.

Toimivaltuutta rajoitettaisiin kuitenkin säättämällä 2 momentissa, ettei liikennöintirajoitus tai -kielto saisi estää ketään kulkemasta vakituiselle asunnolleen.

Säännös täydentäisi poliisilain ja tieliikennelain (267/1981) sääntelyä. Poliisilain 18 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.

Tieliikennelain 54 §:n 2 momentin mukaan tien tilapäisestä sulkemisesta ja liikenteen ohjauksesta tiellä tehtävän työn, urheilukilpailun tai sotilasharjoituksen vuoksi taikka muusta niihin rinnastettavasta syystä säädetään asetuksella.

76 §. Liikenteenharjoittajan sekä moottoriajoneuvon omistajan ja haltijan velvollisuudet. Pykälässä oikeutettaisiin tiekuljetusviranomaisen antamaan luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle ja yksityiskäyttöön rekisteröidyn ajoneuvon omistajalle tai haltijalle kuljetusmääräyksiä, jos liikennetarve sitä edellyttäisi. Kuljetusmääräyksen antava tiekuljetusviranomaisen olisi pääsääntöisesti lääninhallituksen kulje-

tusohjausyksikkö. Läänin rajat ylittävissä kuljetuksissa määräyksen antaisi liikenne- ja viestintäministeriö.

Kuljetusohjausyksikön käyttöön osoitetuilla ajoneuvoilla hoidettaisiin kuljetuksia niiden yhteiskunnallisen merkityksen mukaisesti ottaen kuitenkin siten, että niiden kaupallista käyttöä ja liikenteenharjoittajan elinkeinoa rajoitettaisiin mahdollisimman vähän. Kuljetusohjausyksikkö määräisi tarvittaessa ajoneuvojen kuljetusjärjestyksen tai ohjaisi ajoneuvot puolustusvoimien tai väestönsuojelun kuljetuksiin tai muihin yhteiskunnan toiminnan turvaamisen kannalta tärkeisiin kuljetuksiin.

Liikenteenharjoittajien normaali elinkeino-toiminta pyrittäisiin poikkeusoloissakin turvaamaan mahdollisuuksien mukaisesti. Tiekuljetusviranomaisen järjestäisi kuljetukset ensisijaisesti sopimalla niistä asianomaisten liikenteenharjoittajien tai muiden ajoneuvon omistajien tai haltijoiden kanssa. Tilanteen välttämättä vaatiessa voitaisiin kuljetusmääräys antaa myös muulle ajoneuvon omistajalle tai haltijalle kuin luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle.

77 §. Moottoriajoneuvon käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus. Vakavissa poikkeusoloissa saattaa syntyä tilanne, jossa kuljetusten ohjaaminen määrättyihin kuljetussuoritteisiin ei enää riittäisi, vaan hyötyliikenteessä käytettävä ajoneuvo tai kuljetusrytityksen koko ajoneuvokalusto olisi varattava viranomaisten osoittamiin kuljetustehtäviin. Perinteisesti tällaisessa tilanteessa puolustusvoimat ja turvallisuusviranomaiset ovat varautuneet ottamaan haltuunsa ajoneuvoja normaaliaikana ylläpidetyn ajoneuvojen varausjärjestelyn mukaisesti. Puolustusvoimien hoitama yleinen ajoneuvojen varausjärjestelmä on sittemmin korvattu liikenne- ja viestintäministeriön sekä Huoltovarmuuskeskuksen valmistelemalla tiekuljetusajoneuvojen kriisijärjestelmän hallinnan valtakunnallisella tietojärjestelmällä (jäljempänä Pooleri-järjestelmä). Järjestelmän avulla voidaan poikkeusoloissa tärkeä ajoneuvokalusto jo ennakolta suunnitella sijoitettavaksi määrättyihin tehtäviin nimetyille tarvitsijoille. Puolustusvoimat varaa edelleen poikkeusoloissa vakinaiseen käyttöönsä tarvitsemansa ajoneuvot. Nekin merkitään myös Pooleri-järjestelmään. Kaik-

kien muiden hyötyajoneuvojen ja työkoneiden kriisiajan käyttö määritellään Pooleri-järjestelmässä. Käytännössä järjestelmää ylläpidetään lääninhallitusten liikenneosastoissa. Järjestelmän avulla voidaan ajoneuvojen ja työkoneiden kriisiajan käyttö suunnitella siten, ettei kaluston osoittaminen normaaliajan menettelystä poikkeaviin tehtäviin kuitenkaan vaarantaisi yhteiskunnan turvallisuuden ja kansalaisten huollon edellyttämän kuljetuslogistisen järjestelmän toimintaa. Jos koko kuljetusketjun vakava häiriintyminen olisi uhkana, liikenne- ja viestintäministeriö voisi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ryhtyä ohjaamaan kaikkien liikennemuotojen kuljetuksia 84 §:n nojalla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden vallitessa ajoneuvon omistaja tai haltija olisi velvollinen luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan olevan moottoriajoneuvon 73 §:ssä tarkoitettujen tiekuljetusviranomaisen käyttöön. Kysymys olisi tällöin pääsääntöisesti puolustusvoimien, poliisin tai väestönsuojeluviranomaisen käyttöön edelleen osoitettavasta kuljetuskalustosta, jolloin varaus saattaisi olla pitkäaikainen. Muita tarvitsijoita voisivat olla muut viranomaiset tai elinkeinoelämä. Ajoneuvon omistajalle tai haltijalle maksettaisiin ajoneuvon käyttöoikeuden luovutuksesta korvaus, josta säädettäisiin lain 126 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan tarkemmat säännökset ajoneuvojen luovuttamiseen liittyvistä menettelyistä. Ajoneuvon luovutukseen liittyvät käytännön menettelyt ja järjestelyt riippuisivat tilanteesta. Puolustusvoimien haltuunotomenettelystä järjestely eroaisi siten, ettei mainittu moottoriajoneuvo siirtyisi tiekuljetusviranomaisen hallintaan. Ajoneuvojen, alusten ja ilma-alusten luovuttamisesta puolustusvoimien hallintaan säädettäisiin 110 §:ssä.

78 §. Vesikuljetusten turvaaminen. Merenkululaitos voi normaalioloissa antaa yleisiä kulkuväyliä koskevia rajoituksia ja kieltoja vesiliikennelain (463/1996) 15 §:n nojalla. Merenkululaitos vastaisi vesikuljetusten turvaamisesta myös poikkeusoloissa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin laitoksen toimivaltuuksista lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Merenkululaitoksen mahdollisuudesta poiketa tilapäisesti siitä, mitä muutoin on noudatettava vesiväylien avaamisessa tai sulkemisessa, jäänmurron, väyläaluspalveluiden taikka saariston yhteysalusliikenteen hoitamisessa, luotsauspalvelujen käyttämisessä tai järjestämisessä ja vesiliikenteen ohjauksessa. Tämä tarkoittaisi siis poikkeamismahdollisuutta vesiliikennettä ja aluksia koskevasta lainsäädännöstä. Edellytyksenä poikkeamiselle olisi, että se tapahtuisi maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi. Momentin nojalla ei olisi kuitenkaan mahdollista poiketa eräiden alusten ja niitä palvelevien satamarakenteiden turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain (485/2004) mukaisesta toimivaltainen viranomaisten työnjaosta. Kyseisen lain 6 §:n mukaan poliisi asettaa satamien turvatason, päättää turvatason nostamisesta ja laskemisesta sekä antaa tarkempia ohjeita vaaratilanteilta suojautumiseksi.

Pykälän 2 momentissa velvoitettaisiin Merenkululaitos kuulemaan ennen 1 momentissa tarkoitettua päätöksen tekemistä asianomaista sotilasviranomaista ja rajavartiolaitosta. Tarvittaessa Merenkululaitoksen olisi kuultava myös asianomaista poliisiviranomaista. Poliisiviranomaista olisi kuultava erityisesti silloin, kun pykälän 1 momentin mukaisesti tehdyllä Merenkululaitoksen päätöksellä voisi olla vaikutusta poliisiviranomaisen päätökseen nostaa tai laskea satamien turvatasoa. Poliisiviranomaisella tarkoitettaisiin tässä momentissa läänin poliisijohtoa. Momentin mukaan Merenkululaitos voisi tehdä päätöksen myös ilman kuulemista, jos asia olisi ratkaistava viivytyksettä. Laitoksen olisi kuitenkin tällöin ilmoitettava päätöksestä välittömästi sotilasviranomaiselle ja rajavartiolaitokselle.

Kauppamerenkulun ohjaaminen on Merenkululaitoksen perustehtävä poikkeusoloissa. Tehtävän hoitamista varten Merenkululaitos perustaisi poikkeusoloissa kauppameriliikenteen valtakunnallisen johtokeskuksen, joka toimii kiinteässä yhteistyössä Merenkululaitoksen johdon kanssa.

Pykälän 3 momentissa oikeutettaisiin valtioneuvosto päättämään satamien sulkemises-

ta 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Merenkulkulaitokselle annettaisiin kuitenkin toimivalta vastaavissa tilanteissa määrätä, sen jälkeen kun sataman sulkemista koskeva valtioneuvoston päätös on tehty, maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten loppuunsaattamiseksi satamien ahtauskaluston sijoittamisesta. Lisäksi Merenkulkulaitos voisi tilapäisesti, enintään kuukauden ajaksi kerrallaan määrätä alusten lastaamisessa tai purkamisessa tarvittavan henkilöstön toimimaan muussa satamassa kuin missä heidän vakituinen työpaikkansa on. Tällöin valtio vastaisi henkilöstölle siirtymisestä aiheutuvista matkakustannuksista ja kohtuullisista elinkustannuksista. Momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia pidetään välttämättöminä, jotta Merenkulkulaitos voisi ohjata kaupparenkulkua poikkeusolojen aikana yhteiskunnan toiminnan kannalta mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti.

Merenkulkulaitos hoitaisi operatiiviset tehtävät yhdessä satamaviranomaisten ja muiden alan toimijoiden kanssa. Kaikilla tärkeysluokitelluilla satamilla on valmiussuunnitelmat, joissa on yksityiskohtaisesti määritelty toimijoiden velvollisuudet kokonaiskuljetusketjun hoitamiseksi poikkeusoloissa niin, etteivät tavaravirrat katkea kuljetusketjun eri vaiheissa.

Pykälän 4 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi yhteiskunnan elintärkeiden vesikuljetusten turvaamiseksi määrätä alusrekisteriviranomaisen enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan pidättäytymään poistamasta alusta Suomen alusrekisteristä. Toimivaltuutta pidetään välttämättömänä alusten mahdollisen ulosliputtamisen estämiseksi poikkeusoloissa. Poikkeusolojen merikuljetusten häiriötön toiminta yhteiskunnan elintärkeiden kuljetusten turvaamiseksi edellyttää, että on saatavissa riittävä määrä kuljetuksiin sopivaa aluskalustoa.

79 §. Merenkulun ja muun vesiliikenteen polttonesteen säännöstely. Merenkulkulaitos toimisi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vesiliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisena, koska sillä on tehtävän hoitamiseen tarvittava asiantuntemus. Pykälässä säädettäisiin Merenkulkulai-

tokselle säännöstelyviranomaisena kuuluvista toimivaltuuksista.

Pykälän mukaan Merenkulkulaitos voisi päätöksellään rajoittaa yksityishenkilöiden ja yritysten sekä varustamotoimintaa harjoittavien yritysten ja laitosten oikeutta ostaa polttonestettä asettamalla niille määrällisen kiintiön, jota ne eivät ostoissaan saisi tietynä ajanjaksona ylittää. Merenkulkulaitos voisi kuitenkin myöntää luvan kiintiön ylittämiseen, jos se olisi välttämätöntä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta tärkeitä kuljetuksia hoitavan yrityksen tai laitoksen toiminnan turvaamiseksi tai jos siihen olisi muu poikkeusolojen aikaisten vesikuljetusten järjestämisen kannalta painava syy. Pykälässä tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi.

80 §. Ilmakuljetusten turvaaminen. Ilmailuhallinto vastaisi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ilmakuljetusten turvaamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan Ilmailuhallinto johtaisi ja valvoisi ilmakuljetuksia ja -liikennettä yhteistoiminnassa ilmailuvoimien kanssa.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan Ilmailuhallinto voisi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi kieltää siviili-ilmailun tai rajoittaa sitä. Yleinen tai alueellinen kieltö voisi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun ilmatila tarvitaan sotilaallisen toiminnan valmisteluun tai kun jonkun kohteen koskemattomuus lentoteitse tapahtuvia hyökkäysyrityksiä vastaan halutaan varmistaa rajoittamalla valvottavaksi tulevan liikenteen määrää.

Ilmailuhallinto voisi lisäksi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi 2 momentin 2 kohdan mukaan päättää lentopaikkojen tarkemmasta käyttämisestä ja niiden käyttämisen rajoittamisesta. Liikenteen ohjaaminen tietyille lentopaikoille samoin kuin lentopaikkojen käytön suuntaaminen yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvoimien turvaamisen edellyttämällä tavalla helpottaisi lennonvarmistuskapasiteetin käyttöä ja parantaisi lentoasemien suorituskykyä poikkeusoloissa. Pykälän 2 momentin toimivaltuudet täyden-

täisivät normaaliolojen lainsäädäntöä, jossa mahdollistetaan lentoliikenteen alueellinen rajoittaminen enintään kahden viikon ajaksi.

Yleensä 2 momentissa tarkoitettavat päätökset tehtäisiin sotilasviranomaisen pyynnöstä, joten yhteistoiminta sotilasviranomaisen kanssa olisi pääsääntö. Ilmailuhallinnolla olisi kuitenkin 3 momentin mukaan itsenäinen oikeus ryhtyä kiireellisiin toimiin ilman edeltävää kuulemistä. Toimenpiteestä olisi kuitenkin heti ilmoitettava sotilasviranomaiselle.

Pykälän 4 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan säännöksiä lentoasemien hallinnosta ja niiden toiminnan järjestämisestä poikkeusoloissa.

81 §. *Lentoliikenteen polttonesteen sekä varaosien ja tarvikkeiden säännöstely.* Pykälän 1 momentin mukaan Ilmailuhallinto toimisi ilmaliikenteen säännöstelyviranomaisena ja voisi poikkeusoloissa ryhtyä säännöstelemään ilmakuljetuksissa käytettäviä lentopolttoaineita. Säännöstelyyn ryhdyttäisiin, jos se olisi välttämätöntä ilmakuljetusten turvaamiseksi esimerkiksi liikenteen jatkumista uhkaavan polttoainepulan vuoksi.

Säännöstely koskisi kaikkea siviili-ilmailua. Sen ulkopuolelle jäisivät kuitenkin valtion omistamat tai käyttöön ottamat ilmalukset tai lennot, jotka lennetään valtion tilauksesta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin kuitenkin poiketa momentin mukaisesta säännöstelyn ulottuvuudesta.

Säännöstelyn toimeenpanosta vastaavana viranomaisena Ilmailuhallinto päättäisi 2 momentin mukaan kullekin lentoliikenteen harjoittajalle myytävästä lentopolttoainekiintiöstä. Kiintiö määritettäisiin kuukausittain etukäteen käyttämällä laskentaperusteena edellisen vuoden vastaavan ajankohdan kulutusta. Tällaista perustetta ei voida käyttää, jos kyseessä on toimintansa äskettäin aloittanut lentoliikenteen harjoittaja tai jos lentoliikenteen harjoittajan toiminta on selvästi muuttunut kuluneen kalenterivuoden aikana. Tällöin kiintiö määrättäisiin vastaamaan toiminnaltaan ja kalustoltaan vastaavanlaisen lentoliikenteen harjoittajan kiintiötä.

Pykälän 3 momentin mukaan Ilmailuhallinnolla olisi perustellusta syystä oikeus sallia 2 momentissa tarkoitettavan kiintiön ylitys.

Samoin Ilmailuhallinto voisi sallia kiintiön tai sen osan siirtämisen toiselle lentoliikenteen harjoittajalle. Tällöin otettaisiin huomioon erityisesti se, millä tavoin poikkeukset auttavat valtakunnan selviytymistä poikkeusoloissa. Perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi yhteiskunnan kannalta tärkeän ansiolentotoiminnan turvaamista tai yhteiskunnan muiden elintärkeiden toimintojen turvaamista.

Ilmailuhallinto voisi 3 momentin mukaan myös sallia polttoaineen jakamisen yksittäistä lentoa varten. Perusteena saattaisi olla esimerkiksi yksityislennon salliminen, kun kyseessä ei ole lentoliikenteen harjoittaja. Vastaavasti lupa voitaisiin antaa esimerkiksi ulkomaisen liikenteenharjoittajan lentoa varten. Tällaisessa tilanteessa toiminta on niin satunnaista, ettei lentoliikenteen harjoittajalla ole omaa polttoainekiintiötä.

Pykälän 4 momentissa säädetäisiin varaosien ja tarvikkeiden säännöstelystä.

82 §. *Rautatiekuljetusten järjestäminen poikkeusoloissa.* Aseellisen kriisin aikana tilanteissa, joissa rautatiekuljetuksia on johdettava keskitetysti, pyrittäisiin ensisijaisesti hoitamaan sellaiset, pykälän 1 momentissa tarkoitettavat kuljetukset, joilla on merkitystä maanpuolustuksen, väestönsuojelun ja yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamiseksi. Tällaisia ovat muun muassa puolustusvoimien siirtokuljetukset, väestönsuojeluun liittyvät siirrot, polttoainekuljetukset sekä väestön ruoka- ja vaatetushuoltoon liittyvät kuljetukset. Lisäksi ensisijaisena pidettäisiin muita yhteiskunnan kannalta tarpeellisia kuljetuksia, joita olisivat muun muassa maan elinkeinoelämän varastojen sekä yritysten ja tuotantolaitosten siirrot sekä sellaiset kuljetukset, jotka turvallisuussyistä jouduttaisiin suorittamaan normaalista toiminnasta poikkeavilla aikatauluilla ja radoilla. Muita kuin pykälän 1 momentissa tarkoitettuja rautatiekuljetuksia tulisi rajoittaa mahdollisimman tasapuolisesti ja ottaa tällöin huomioon rautatieyrityksen ja sen asiakkaiden tarpeet, jotta toiminnalla ei vaikeutettaisi perusteettomasti elinkeinoelämän toimintaa tai väestön toimeentuloa.

Pykälän 2 momentissa oikeutettaisiin liikenne- ja viestintäministeriö 3 §:n 1 ja 2

kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään rajoittamaan rautatieyrityksen toimintaa ja velvoittamaan rautatieyrityksen hoitamaan yhteiskunnan toimivuuden ja maan talouselämän kannalta välttämättömiä kuljetuksia.

Pykälän 3 momentissa oikeutettaisiin Ratahallintokeskus muuttamaan myöntämänsä ratakapasiteettia, mikäli rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen poikkeusoloissa sitä välttämättä edellyttäisi. Ratakapasiteetilla tarkoitetaan rautatielain 2 §:n 4 kohdan mukaan rataverkon ominaisuuksista johtuvaa aikaan sidottua rautatiereitin junaliikenteen välityskykyä, muttei kuitenkaan radanpitoon välittömästi liittyvää junaliikennettä.

Rautatiekuljetuksilla on aina ollut kriisien aikana Suomessa suuri merkitys. Rautatiekuljetuksilla voidaan suhteellisen lyhyessä ajassa siirtää suuria määriä ihmisiä ja tavaraa paikkakunnalta toiselle. Myös valmiuden kohottamisessa puolustusvoimat on perinteisesti turvautunut rautatiekuljetuksiin, joilla joukkojen siirrot ja materiaalien hajauttaminen on voitu tehokkaasti suorittaa.

Viime sotien jälkeen on kuitenkin sotilasteknologiassa ja sodankäynnissä tapahtunut muutoksia, minkä vuoksi rautatiekuljetusten rooli on muuttunut. Junakuljetukset ovat nykyisin helpommin häiritävissä ja aseiden lisääntyneen tarkkuuden ja tuho vaikutuksen vuoksi ei rautatiekuljetuksia enää voida aseellisen kriisin aikana pitää massiivisten siirtojen pääkuljetusmuotona. Tästä huolimatta junakuljetukset ovat edelleen erittäin tehokas kuljetustapa esimerkiksi valmiuden kohottamistilanteissa.

83 §. Kiireelliset evakuointikuljetukset. Pykälässä säädettäisiin menettelystä tilanteessa, jossa varsinaisia poikkeusolojen tiekuljetusviranomaisia (kuljetusohjausyksiköt) ei ole perustettu, mutta jossa syntyy välttämätön ja pikainen tarve siirtää väestöä tai materiaalia paikkakunnalta toiselle. Säännöstä voitaisiin soveltaa lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Erityisesti arvioidaan, että valtuuden käyttö saattaisi tulla tarpeelliseksi suuronnettomuudessa. Kysymyksessä voisi olla esimerkiksi ydinvoiman käytössä tapahtuva onnettomuus, ydinaseen käytössä tapahtuva onnettomuus, hyvin raju ja äkillinen sääilmiö tai vaarallisten aineiden

kuljetuksissa tapahtunut laajavaikutteinen häiriö.

Tällaisessa tilanteessa kuljetukset olisi pelastus- tai poliisiviranomaisen toimeksiantoon perustuvina järjestettävä välittömästi. Käytännössä ne perustuisivat normaaliajan varautumistoiminnan yhteydessä luotuihin ja ylläpidettäviin valmiusjärjestelyihin. Pykälässä tarkoitettuja toimivaltaisia viranomaisia olisivat liikenne- ja viestintäministeriö, lääninhallitus, Merenkululaitos ja Ilmailuhallinto. Ne oikeutettaisiin poikkeusoloissa määräämään eri liikennemuotojen liikenteenharjoittajat hoitamaan poikkeusolojen takia välttämättömiä henkilöiden evakuointi- ja siirtokuljetuksia (1 momentti). Toimivaltuutta pidetään välttämättömänä, sillä poikkeusoloissa voisi olla tarpeellista suorittaa laajoja koordinoituja kuljetuksia ilman, että niiden suorittamiseksi ehdittäisiin noudattamaan normaaliajan menettelyjä. Liikenteenharjoittajien olisi myös voitava välittömästi irtaantua säännönmukaisesta liikenteestä ja kuljetuksista. Niiden olisi myös voitava luottaa siihen, että ne saavat valtiolta korvauksen suorittamistaan kuljetustehtävistä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan evakuointikuljetukset olisi hoidettava ilman aiheetonta viivytystä.

84 §. Liikenne- ja viestintäministeriön toimivalta määrätä kuljetuksista. Pykälässä valtuutettaisiin liikenne- ja viestintäministeriö 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maanpuolustuksen, väestönsuojelun, yhteiskunnan toimivuuden turvaamisen sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamisen kannalta välttämättömien kuljetusten turvaamiseksi antamaan päätöksellään määräyksiä viranomaisille eri kuljetusmuotojen yhteistoiminnasta kuljetusten hoitamiseksi. Lisäksi ministeriö voisi velvoittaa luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, rautatieyrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan ja suomalaisen varustamon hoitamaan yksilöidyt kuljetukset, jos kuljetusta ei voitaisi hoitaa muulla tavalla. Toimivaltuuksilla pyrittäisiin varmistamaan sellaiset kuljetukset, joiden hoitaminen olisi pykälässä tarkoitettujen tavoitteiden saavuttamiseksi välttämätöntä.

Lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa saattaisi syntyä tilanteita, jolloin useista erillisistä ja erilaisilla kuljetusmuodoilla hoidetuista kuljetustapahtumista koostuvaa logistista kuljetusketjua olisi kansainvälisten vienti- ja tuontikuljetusten sekä valtakunnan sisäisten materiaalivirtojen turvaamiseksi ohjattava keskitetysti. Tilanteessa jouduttaisiin mahdollisesti turvautumaan normaalisti poikkeavalla tavalla eri kuljetusmuotojen sekä terminaalien, satamien ja lentoasemien käyttöön. Kuljetuksiin kohdistuva aseellinen uhka lisäisi tarvetta keskitettyyn ohjaukseen. Keskitetty ohjaus edellyttäisi kuljetusalan asiantuntemusta. Tämän vuoksi ministeriötä avustaisi tehtävien hoitamisessa eri kuljetusalan yritysten ja järjestöjen edustajista koostuva kuljetusten johdotein.

11 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen

85 §. *Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminta.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 30 §:n 1 momentin. Säännöstä on kuitenkin laajennettu koskemaan myös sosiaalihuoltoa.

Säännös koskisi sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksia, kuten sairaaloita, terveyskeskuksia, vanhainkoteja ja asumisyksiköitä sekä päiväkoteja. Säännöksen nojalla esimerkiksi terveyskeskuksen vuodeosaston tai vanhainkodin asukkaat voitaisiin asuttaa tiiviimmin tai siirtää toiseen vanhainkotiin, jotta laitos voitaisiin muuttaa sairaalaksi tai esimerkiksi päiväkotia avohuollossa olevien huonokuntoisten vanhusten päiväsaaralaksi. Päätösvalta asiassa olisi valtakunnallisesti sosiaali- ja terveysministeriöllä ja läänin alueella lääninhallituksella. Sosiaali- ja terveysministeriön toimivalta olisi tarpeen alueellisten toimenpiteiden yhteensovittamiseksi. Lääninhallitus taas sosiaali- ja terveydenhuollon alueviranomaisena tuntisi parhaiten läänin alueella toimivat sekä julkiset että yksityiset sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköt sekä alueen kokonaistilanteen ja tarpeen.

86 §. *Muu terveydenhuollon ohjaaminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 30 §:n 2 momentin sääntelyn. Pykälässä säädet-

täisiin lääketehaalle, lääketukkukaupalle, apteekkioikeuden haltijalle sekä yhteisölle ja yksityiselle elinkeinoharjoittajalle, joka toimittaa terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita tai palveluja taikka muuten toimii terveydenhuollon alalla, velvollisuus laajentaa, muuttaa tai siirtää toimintaansa. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi tehdä toiminnan laajentamiseen, muuttamiseen tai siirtämiseen velvoittavan päätöksen, jollei väestön terveydenhuoltoa muuten voida turvata.

Pykälässä tarkoitettuja toimenpiteitä voitaisiin tarvita esimerkiksi tärkeän lääkeaineen loppumisen uhatessa. Pykälän mukaisiin toimenpiteisiin velvoitetulle maksettavasta korvauksesta säädettäisiin 126 §:ssä.

87 §. *Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä terveydensuojelu.* Pykälään on kerätty ne velvoitteet, joista kunnille voidaan myöntää valtioneuvoston asetuksella helpotusta poikkeusoloissa. Säännös olisi uusi valmiuslaissa. Se kuitenkin osittain korvaisi nykyisen valmiuslain 26 §:n 2 momentin säännöksen kunnan lakisääteisen tehtävän hoitamisen rajoittamisesta tai lopettamisesta.

Poikkeusoloissa voi helposti syntyä yllättäviä tilanteita, joissa terveydenhuollon kapasiteetti ei ole riittävä hoitamaan kaikkia niitä tehtäviä, mitä normaalioloissa hoidetaan. Tällöin tehtäviä on asetettava etusijajärjestykseen ja hoidettava ensi sijassa ne potilaat, joiden sairaus tai vammat edellyttävät kiireellistä hoitoa. Tästä syystä valtioneuvoston asetuksella voitaisiin poiketa kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989) säädetyistä kiireettömän hoidon määräajoista (1 kohta).

On mahdollista, että myös sosiaalihuollon voimavarat ovat riittämättömät hoitamaan kaikkia normaalioloissa hoidettavia tehtäviä. Tällöin on voitava rajoittaa vanhempien tai muiden huoltajien ehdotonta oikeutta saada alle kouluikäiselle lapselle kunnan järjestämä päivähoitopaikka (3 kohta) sekä sosiaalihuoltolain (710/1982) 40 a §:n 2 momentin mukaisia sosiaalipalvelujen tarpeen arviointeja (2 kohta). Nykyisen lainsäädännön mukaan palvelujen tarpeen arviointi koskee kahdeksankymmentä vuotta täyttäneiden henkilöiden kiireettömiä palveluja. Kiireellisen hoidon ja huollon tarpeessa olevan henkilön palvelujen tarpeen arviointia ei voida jättää

hoitamatta. Tältä osin säännös on analoginen terveydenhuollon kiireetöntä hoitoa koskevan ehdotetun säännöksen kanssa.

Terveydensuojelulain 13 §:n mukaan toiminnanharjoittajan on tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus kunnan terveydensuojeluviranomaiselle muun muassa julkisen huvi-, kokoontumis- tai majoitushuoneiston perustamisesta tai käyttöönotosta sekä työtilan, jonka käytöstä voi aiheutua terveyshaittaa, sijoittamisesta asuinrakennukseen tai alueelle, jossa on asuinhuoneistoja. Ehdotetun säännöksen (4 kohta) mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin luopua näistä ilmoitusmenettelyistä, mikä merkitsee helpotusta toimintaan sekä toiminnanharjoittajalle että kunnan terveydensuojeluviranomaiselle.

Kuntalain 8 §:n 3 momentissa säädetään valtion ja kuntien neuvottelumenettelyistä, jossa käsitellään kuntia koskevaa lainsäädäntöä, periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia kunnallishallinnon ja -talouden asioita sekä valtion- ja kunnallistalouden yhteensovittamista. Ehdotetussa pykälässä tarkoitettua kunnan lakisääteisten tehtävien rajoittamista käsiteltäisiin neuvottelumenettelyssä.

12 luku. **Valtiontalouden hoito poikkeusoloissa**

88 §. *Lisätalousarvion välitön soveltaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että eduskunnan suostumuksella valtioneuvosto voisi alkaa soveltaa lisätalousarviota jo ennen kuin eduskunta on päättänyt siitä. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 19 §:n säännöksen. Muutoksena nykyiseen sääntelyyn olisi kuitenkin se, että lisätalousarvion soveltamiseen vaadittaisiin eduskunnan suostumus.

Eduskunnan työjärjestyksen (40/2000) 55 §:n mukaan esimerkiksi lisätalousarvio otetaan täysistunnossa ainoaan käsittelyyn. Ainoaan käsittelyn lopuksi päätetään ehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä sekä tarvittaessa perusteluja koskevista ehdotuksista. Pykälän perusteluissa todetaan, että myös ainoaan käsittelyn asiat lähetetään yleensä valmisteltavaksi valiokuntaan. Asian valmistelua koskee eduskunnan työjärjestyk-

sen 32 §, jonka mukaan muun muassa lisätalousarvio on valmistelevasti käsiteltävä valiokunnassa ennen kuin se otetaan päätettäväksi täysistunnossa.

Koska asian valiokuntakäsittely saattaa poikkeusoloissa olla liian hidaskäsitely, olisi tarpeen, että eduskunta voisi antaa suostumuksen lisätalousarvion noudattamiseen heti, kun lisätalousarvioesitys on annettu eduskunnalle. Tällainen päätös voitaisiin tehdä esimerkiksi lähetekeskustelussa. Tämän vuoksi tätä tarkoittavaa muutosta olisi harkittava eduskunnan työjärjestyksen 32 §:ään. Selventävä viittaus olisi ilmeisesti tarpeen myös työjärjestyksen 59 §:n 6 momentissa.

89 §. *Valtion menojen maksatuksen siirtäminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 20 §:n sääntelyn. Säännöksellä pyrittäisiin turvaamaan valtion maksuvalmiutta. Maksatuksen siirtäminen olisi mahdollista enintään kahdeksi viikoksi kerrallaan. Siirtäminen voisi kohdistua menoihin, joiden maksatusajankohta on säädetty laissa tai asetuksessa ja jotka eivät ole erääntyneet. Pykälän soveltaminen olisi mahdollista kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

13 luku. **Julkis- ja yksityisoikeudelliset palvelussuhteet**

Lukuun ehdotetaan otettavaksi julkis- ja yksityisoikeudellisia palvelussuhteita poikkeusoloissa koskevat säännökset. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin ja 21 §:n. Sääntelyä olisi kuitenkin täsmennetty säätämällä normaalioloista poikkeavista menettelytavoista laissa. Luvussa säädettäisiin työnvälitykseen, palkkaukseen, palvelussuhteen ehtoihin ja irtisanomisoikeuteen liittyvistä seikoista. Palkkasäännöstelyyn, palvelussuhteen ehdoista poikkeamiseen, työnvälityspakkoon ja irtisanomisoikeuden rajoittamiseen voitaisiin turvautua 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Terveydenhuollossa, sosiaalitoimissa, pelastustoimissa ja hätäkeskustoiminnassa palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen olisivat mahdollisia myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

90 §. Työnvälityspakko. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 21 §:n 1 momentin. Ehdotetussa 1 momentissa määriteltäisiin, mitä työnvälityspakolla tarkoitettaisiin. Säännöksen mukaan työnantajan tulisi ottaa palvelukseensa työvoimaviranomaisten osoittamia työnhakijoita uusia työntekijöitä palkatessaan.

Työnvälityspakko ei kuitenkaan koskisi työnantajia toimialoilla, jotka ovat erityisen merkityksellisiä maanpuolustuksen, väestön suojaamisen, terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta. Tällaisista toimialoista säädettäisiin 2 momentin mukaan tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Arvioitaessa työnantajan tai toimialan merkityksellisyyttä huoltovarmuuden kannalta olisi otettava huomioon valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista, jota päivitetään tasaisin väliajoin. Työnvälityspakon rajaaminen merkitsisi sitä, että keskeisimmillä toimialoilla uusia työntekijöitä voitaisiin rekrytoida vapaasti.

Puuttuminen työmarkkinoiden toimintaan työnvälityspakon avulla olisi työvoiman käyttöön liittyvistä erityistoimivaltuuksista lievin. Työnvälityspakko koskisi vain uusia avoimia työpaikkoja sekä työmarkkinoille pyrkiviä työnhakijoita. Työnvälityspakko ei siis koskisi tilanteita, joissa työnantaja haluaa palkata avoimeen työpaikkaan jo palveluksessaan olevan työntekijän.

91 §. Palkkasäännöstely. Pykälä korvaisi nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin sääntelyn palkkauksien valvonnasta ja säännöstelystä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää määrästä, jolla palkkoja saisi enintään korottaa. Pykälässä mahdollistettaisiin katon asettaminen sekä julkis- että yksityisoikeudelliseen palvelussuhteeseen perustuviin palkkojen korottamiselle. Sen sijaan siinä ei mahdollistettaisi palkkojen alentamista. Valittu sääntelytapa olisi yhdenmukainen kulutushyödykkeiden hintasäännöstelyn (42 §) ja vuokrasäännöstelyn (54 §) kanssa. Lisäksi arvioidaan, että poikkeusoloissa saattaisi olla inflaatiopaineita, joita palkkojen korottamisen rajoittaminen omalta osaltaan hillitsisi.

92 §. Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa palvelussuhteen ehdoista poik-

keusolojen aikana tilanteessa, jossa maanpuolustuksen, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka maan talouselämän turvaaminen välttämättä edellyttää työajan pidentämistä tai työajan poikkeavaa sijoittelua. Pykälän soveltamisala olisi rajattu ehdotetun 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin sääntelyn, jonka mukaan valtioneuvosto voi antaa määräyksiä palvelussuhteen muista ehdoista, työajasta ja työsuojelusta.

Poikkeaminen olisi mahdollista ehdotetun 1 momentin mukaan työaikalain (605/1996) lepoaikoja ja ylityötä koskevista säännöksistä sekä vuosilomalain (162/2005) vuosiloman antamista koskevista säännöksistä. Poikkeaminen voisi siis tarkoittaa esimerkiksi lepoaikojen lyhentämistä tai ylityön enimmäismäärien kasvattamista. Vuosilomalain säännöksistä poikkeaminen olisi säännöksessä rajoitettu vuosiloman antamista koskeviin säännöksiin. Esimerkiksi vuosiloman kertymistä koskevista säännöksistä ei siis voitaisi poiketa. Käytännössä poikkeaminen vuosiloman antamista koskevista säännöksistä voisi siis tarkoittaa vuosiloman antamisen ajankohdan myöhentämistä. Lepoaikoja ja ylityötä sekä vuosiloman antamista koskevia määräyksiä on myös työ- ja virkaehtosopimuksissa. Siltä osin kuin työ- ja virkaehtosopimusten määräykset perustuvat työaikalain 40 §:ään ja vuosilomalain 30 §:ään, työ- ja virkaehtosopimusmääräyksen kelpuus tulee laista. Ehdotettu poikkeaminen lepoaikoja koskevista vaatimuksista sekä vuosiloman ajankohdasta koskisi myös mainittuja työ- ja virkaehtosopimusmääräyksiä.

Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa, pelastustoimessa ja hätäkeskustoiminnassa palvelussuhteen ehdoista voitaisiin poiketa 1 momentissa tarkoitettulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 3 momentissa rajattaisiin poikkeamismahdollisuutta. Poikkeaminen ei saisi aiheuttaa vaaraa työturvallisuudelle tai työntekijän terveydelle. Lisäksi 3 momenttiin sisältyisi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan

valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin poikkeamisen rajoista. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi lepotyöaikaisten vähimmäismääristä ja ylityön enimmäismääristä säätämistä.

93 §. Irtisanomisoikeuden rajoittaminen. Pykälä korvaisi nykyisen lain 21 §:n 2 momentin. Sääntely on kuitenkin irrotettu työnvälityspakosta selvyuden vuoksi.

Pykälän 1 momentissa rajoitettaisiin työnantajan oikeutta irtisanoa työ- tai virkasuhde. Rajoittaminen olisi mahdollista 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Työnantajan irtisanomisoikeutta voitaisiin rajoittaa, jos se olisi tarpeen maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi. Koska poikkeusolojen vaikutusten laajuutta ja tarvittavien toimenpiteiden laatua ei voida täsmällisesti arvioida etukäteen, ehdotetaan säädettäväksi, että valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset siitä, miltä osin irtisanomisoikeutta rajoitetaan ja mitä tuotantotoiminnan aloja rajoittaminen koskee.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa työnantajaa kielletäisiin irtisanomasta työ- tai virkasuhdetta. Työnantajan irtisanomisoikeuden poistaminen voisi tulla kyseeseen vain, jos 1 momentissa tarkoitettun tuotannon turvaaminen sitä välttämättä vaatisi. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset siitä, mitä tuotannonaloja irtisanomisoikeuden tilapäinen poistaminen koskee. Tällaisen asetuksen voimassaoloaika olisi rajattu kahteen kuukauteen kerrallaan.

Pykälän 3 momentissa olisi säännökset työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanomisoikeuden käyttämisen rajoituksista. Irtisanomisaika olisi vähintään kuukauden pidempi kuin se lain taikka työ- tai virkaehtosopimuksen mukaan muutoin olisi, enintään kuitenkin kuusi kuukautta. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin irtisanomisajan pituudesta eri tehtäväryhmissä. Säännöstä voitaisiin soveltaa maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi. Irtisanomisajan

pidentämistä pidetään perusteltuna, jotta poikkeusoloissa erityisen tärkeät työtehtävät saataisiin suoritettua.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan 1-3 momentissa tarkoitettuja rajoituksia voitaisiin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Momentin soveltaminen olisi kuitenkin rajoitettu suuronnettomuus- ja pandemiatapauksissa erityisen keskeisiin toimintoihin: terveydenhuoltoon, sosiaalitoimeen, pelastustoimeen ja hätäkeskustoimintaan. Irtisanomisoikeutta voitaisiin tällöin rajoittaa väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden vuoksi.

Irtisanomisoikeuden rajoittamisella pyritäisiin pysyttämään olemassa oleva tilanne työmarkkinoilla. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan koskisi työ- tai virkasuhteen purkamista, vaan purkamisperusteet säilyisivät ennallaan poikkeusoloissakin.

14 luku. Työvelvollisuus

Luvun säännökset korvaisivat nykyisen valmiuslain 22, 23 ja 24 §:n sääntelyn. Sääntelyä ehdotetaan kuitenkin tarkennettavaksi. Lisäksi ehdotetaan terveydenhuollon työvelvollisuutta koskevan säännöksen yhdistämistä yleistä työvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn sekä työvelvollisuusikärajojen muuttamista. Säännökset perustuisivat nykyisen valmiuslain säännösten lisäksi etukäteen valmistellun toimivaltuusasetusluonnoksen säännöksiin.

Yleinen työvelvollisuus voitaisiin ottaa käyttöön vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Terveydenhuollon työvelvollisuutta koskevia säännöksiä voitaisiin kuitenkin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

94 §. Työvelvolliset. Pykälässä säädettäisiin siitä, kuka olisi valmiuslain nojalla työvelvollinen. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 22 ja 23 §:n. Säännöstä on kuitenkin tarkennettu koskemaan vain lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä.

Säännöksestä kävisi ilmi, että yleiseen työvelvollisuuteen voitaisiin turvautua, jos työnvälityspakko ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen eivät olisi riittäviä toimenpiteitä valmiuslain tarkoituksen toteuttamiseksi.

Valtioneuvosto arvioisi toimenpiteiden riittävyyttä käyttöönottoasetusta antaessaan. Työvelvollisuutta voitaisiin näin ollen alkaa soveltaa, vaikkei työnvälityspakkoa tai irtisanomisoikeuden rajoittamista olisi saatettu voimaan. Tällöin valtioneuvoston tulisi kuitenkin todeta tilanne sellaiseksi, etteivät työnvälityspakko tai irtisanomisoikeuden rajoittaminen olisi riittäviä toimenpiteitä.

Yleinen työvelvollisuus kohdistuisi Suomessa asuviin 18–67 vuotiaisiin, joilla olisi kotikuntalain (201/1994) mukainen kotikunta Suomessa. Yleisen työvelvollisuuden yläikäraja määräytyisi vanhuuseläkkeelle jäämisen yläikärajan mukaan. Vanhuuseläkkeelle voi jäädä joustavasti 62–68 vuoden iässä.

Työvelvollisuuden alaikärajaksi ehdotetaan nykyisen 17 vuoden sijasta 18 vuotta. Yleinen täysikäisyysikä on 18 vuotta. Lisäksi esimerkiksi lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (SopS 59–60/1991) määritellään jokainen alle 18-vuotias henkilö lapseksi. Samoin Kansainvälisen työjärjestön lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi koskevassa yleissopimuksessa (SopS 16/2000) alle 18-vuotiaista henkilöä pidetään lapsena.

Työvelvollisuuden alaikärajalla voidaan nähdä olevan yhteys myös varusmiespalveluksen suorittamiskään. Mahdollisuudesta aloittaa varusmiespalveluksen suorittaminen jo 17-vuotiaana luovuttiin vuonna 2000 (laki 364/2000). Asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisuus alkaa sen vuoden alusta, jona velvollinen täyttää 18 vuotta ja päättyy sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin terveydenhuollon työvelvollisuudesta. Siitä olisi tarpeen säätää erikseen, sillä terveydenhuollossa työvelvollisuutta saatettaisiin tarvita myös 3 §:n 4 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa.

95 §. Työvelvollisen ilmoittautumisvelvollisuus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin työvelvolliselle velvollisuus ilmoittautua työvoimaviranomaiselle. Työvelvollisen tulisi ilmoittautua tietojen antamista ja työhön määräämistä varten asuin- tai oleskelupaikansa työvoimaviranomaiselle viranomaisen kutsusta. Kutsu voitaisiin 2 momentin mukaan antaa tiedoksi tavallisena tiedoksiantona tai yleistiedoksiantona.

Hallintolain (434/2003) mukaan pääsääntönä on tavallinen tiedoksianto. Yleistiedoksiantoa voidaan käyttää, jos tiedoksiantoa ei voida toimittaa tavallisena tai todisteellisena tiedoksiantona. Lisäksi yleistiedoksiantoa voidaan käyttää myös silloin kun asiakirja on annettava tiedoksi yli kolmellekymmenelle tiedossa olevalle henkilölle tai kun henkilöiden lukumäärää ei tiedetä.

Käytännössä kutsu toimitettaisiin todennäköisesti yleistiedoksiantona. Kutsu voitaisiin lisäksi julkaista tiedotusvälineissä tiettyjä alueita ja ammattiryhmiä koskevana tai muuten riittävän tarkasti määriteltynä.

96 §. Työmääräys. Säännös olisi uusi ja siinä määriteltäisiin ne tiedot, jotka kävisivät ilmi työvoimaviranomaisen työvelvolliselle antamasta työmääräyksestä. Näitä tietoja olisivat työvelvollisen nimi, työnantajan nimi, työpaikan osoite, työvelvollisen tehtävä sekä ajankohta, jolloin työvelvollisen tulee ottaa työvelvollisuustyö vastaan.

Säännöksessä määriteltäisiin kuitenkin ainoastaan työmääräyksen vähimmäissisältö. Säännöksessä mainittujen tietojen lisäksi työmääräykseen voitaisiin ottaa esimerkiksi tieto siitä, tuleeko työvelvollisen ottaa mukaansa työvälineitä.

97 §. Työmääräyksen antamisen rajoitukset. Pykälässä määriteltäisiin rajoitukset työmääräyksen antamiselle. Se korvaisi osittain nykyisen lain 24 §:n 1 momentin. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin työmääräyksen antamisen estävistä perusteista. Esteenä mainittaisiin ensinnäkin se, että henkilöä tarvittaisiin välttämättä lapsen tai muun henkilön hoitamiseen. Esteen muodostaisi myös se, että henkilö jätettäisiin kutsumatta puolustusvoimien palvelukseen asevelvollisuuslain 89 §:n mukaisesti. Lisäksi esteperuste olisi, että henkilö olisi puolustusvoimien palveluksessa tai etukäteen varattu väestönsuojelutehtäviin.

Pykälän 2 momentin mukaan henkilöä ei voida määrätä muuhun työhön, jos hän on julkisessa virassa tai toimessa taikka tarpeellinen sellaisen julkisen tai yksityisen laitoksen tai yrityksen palveluksessa, jonka toiminnan jatkuminen on poikkeusoloissa välttämätöntä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa, jos erityinen syy sitä vaatisi. Tällainen erityinen

syy voisi olla esimerkiksi työvelvollisuuden perusteella tehtävässä työssä tarpeellinen koulutukseen tai ammattiin liittyvä erityinen taito tai kokemus, kuten harvinaisen kielen taito.

98 §. *Työmääräystä annettaessa huomioon otettavat seikat.* Pykälässä säädettäisiin niistä seikoista, jotka työvoimaviranomaisen olisi otettava huomioon työmääräystä antaessaan. Sääntelyn on tarkoitus korvata osittain nykyisen lain 24 §:n 1 momentin sääntely. Säännöksessä ilmaistaisiin kuitenkin yksityiskohtaisemmin ne seikat, jotka olisi otettava huomioon työmääräystä annettaessa.

Työmääräys voitaisiin 1 momentin mukaan antaa vain sellaiseen työhön, jota työvelvollinen pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon hänen ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työkokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn laatu. Lisäksi säädettäisiin siitä, että työvelvolliselle voitaisiin antaa työmääräys osa-aikaiseen työhön, jos työvelvollinen ei esimerkiksi terveydellisistä syistä voi tehdä kokopäivätyötä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin myös, että henkilön olisi tarvittaessa esitettävä luotettava selvitys terveydentilastaan. Luotettava selvityksenä pidettäisiin esimerkiksi terveydenhoitajan tai lääkärin antamaa selvitystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa työvelvollinen on alle seitsemänvuotiaan tai pysyvästi tai pitkäaikaisesti sairaan lapsen huoltaja. Tällöin pääsääntö olisi, ettei työvelvolliselle voida antaa työmääräystä toiselle työssäkäyntialueelle. Työtömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 9 §:n mukaan henkilön työssäkäyntialue on, jollei erityisistä syistä muuta johdu, hänen asuinkuntansa sekä kunnat, joissa henkilön asuinkunnasta yleisesti käydään työssä tai joissa henkilön asuinkunnasta tavanomainen päivittäinen työssäkäynti on vastaavassa ajassa ja vastaavin kustannuksin mahdollista. Työssäkäyntialueet määritellään työvoimatoimikuntien valmistelun pohjalta ministeriön asetuksella.

Pääsäännöstä 2 momentissa voitaisiin kuitenkin poiketa, jos maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon ylläpitäminen sitä henkilön erityinen koulutus tai muu siihen

rinnastettava syy huomioon ottaen välttämättä vaatii.

99 §. *Työvelvollisuussuhde.* Pykälässä määriteltäisiin työvelvollisuussuhde ja säädettäisiin sen alkamis- ja päättymisajankohdasta. Säännös olisi uusi.

Työvelvollisuussuhteen määritelmä sisältyisi pykälän 1 momenttiin. Määrittelyä pidetään tarpeellisenä sääntelyn selkeyden vuoksi. Työvelvollisuussuhteeseen kuuluisivat työvoimaviranomaisen määräys valmiuslain tarkoituksen toteuttamisen kannalta välttämättömään työhön, työn vastikkeellisuus ja työnantajan johto ja valvonta.

Työvelvollisuussuhde alkaisi 2 momentin mukaan siitä, kun työvelvollinen on saapunut työmääräyksessä mainitulle työpaikalle tai lähtöpaikkaan.

Pykälän 3 momentin mukaan työvelvollisuussuhde lakkaisi silloin, kun työvoimaviranomainen vapauttaisi työvelvollisen työmääräyksessä tarkoitetusta työstä. Jos työvelvollinen on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, lakkaisi työvelvollisuussuhde kuitenkin vasta työvelvollisen palattua työpaikkakunnalta lähtö- tai asuinpaikkakunnalleen.

100 §. *Työvelvollisuussuhteen ehdot.* Ehdotettu sääntely korvaisi nykyisen lain 24 §:n 2-4 momentin. Pykälän 1 momentin mukaan työvelvollisuussuhteessa noudatettaisiin työnantajaa sitovan työehtosopimuksen mukaisia ehtoja. Tilanteessa, jossa työnantajaa sitovaa työehtosopimusta ei olisi, tulisi työvelvolliselle maksettavan palkan vastata kohtuudella hänen suoritettavakseen määrättyjä tehtäviä.

Pykälän 2 momentissa olisi 1 momenttia täydentävä säännös siitä, että työvelvollisuussuhteessa ja sen perusteella suoritettavassa työssä olisi muutoin soveltuvin osin noudatettava vastaavasti, mitä työ- ja virkasuhteesta ja sen perusteella suoritettavasta työstä on säädetty. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi työaikaa ja työsuojelua koskevien säännösten soveltamista vastaavalla tavalla kuin työ- tai virkasuhteessa. Jos palvelussuhteen ehtoja olisi muutettu 92 ja 93 §:ssä tarkoitulla tavalla, koskisivat nämä muutokset myös työvelvollisuussuhteessa olevaa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että työvelvollisen aikaisempi palvelussuhde ei katkea työmääräyksen johdosta.

101 §. Työnantajan tietojenantovelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin työnantajan velvollisuudesta antaa tietoja työvoimaviranomaisille. Pykälän 1 momentin mukaan tiedonantovelvollisuus koskisi työnantajan palveluksessa olevaan työvelvollisuussuhteeseen työvoimaan ja työvoiman käyttöön liittyviä tarpeellisia tietoja. Tiedot yksilöitäisiin työvoimaviranomaisen pyynnössä.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin 1 momenttia täydentävä säännös siitä, että työnantajan olisi oma-aloitteisesti ilmoitettava työvoimaviranomaisille siitä, että työmääräyksen mukainen työ loppuu. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi työvelvolliselle määrätyn tehtävän valmistuminen.

102 §. Työvelvollisuusrekisteri. Pykälässä säädettäisiin työvelvollisuusrekisterin käyttötarkoituksesta, sisällöstä, tietojen luovuttamisesta rekisteristä, tiedonsaantioikeudesta sekä tietojen säilytysajasta. Säännös olisi uusi.

Työvelvollisuusrekisteri olisi poikkeusoloissa perustettava henkilörekisteri. Perustuslakivaliokunnan ja hallintovaliokunnan käytännön mukaan laintasoista sääntelyä edellyttävät ainakin seuraavat asiat: henkilötietojen rekisteröimisen tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö vähintään tietotyypeittäin ja tietojen sallitut käyttötarkoitukset, tietojen luovutettavuus ja mahdollinen luovuttaminen teknisen käyttöyhteyden avulla, tietojen säilytysaika henkilörekisterissä sekä rekisteröidyn oikeusturva.

Työvelvollisuusrekisteri perustettaisiin pykälän 1 momentin mukaan työvelvollisuuden täytäntöönpanoa ja työvoiman ohjaamista varten. Rekisteriin tallennettaisiin 2 momentin mukaan työvelvollisen tunnistetietoina hänen nimensä, syntymäaikansa ja henkilötunnuksensa sekä osoitteensa ja muut yhteystietonsa. Lisäksi rekisteriin voitaisiin tallentaa tietoja työvelvollisen ammatista, koulutuksesta ja työllisyydestä sekä huoltovelvollisuudesta, työkyvystä ja käytettävyydestä. Lisäksi rekisteriin voitaisiin tallentaa tietoja työnantajien nimistä ja tuotanto- tai palvelutoimialoista sekä toimipaikkojen sijainnista.

Työvoimaviranomaisten oikeudesta saada rekisteriä varten tarpeellisia tietoja säädettäisiin 3 momentissa ja terveydenhuollossa työskentelevien henkilöiden tietojen luovuttamisesta 4 momentissa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin tietojen säilytysajasta. Tiedot tulisi poistaa rekisteristä kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun toimivaltuussäännösten soveltaminen on päätynyt. Tietoja saatettaisiin kuitenkin tarvitta myöhemmin, ehkä vasta kymmenien vuosien kuluttua, esimerkiksi eläkkeen kertymistä tai työperäisiä sairauksia selvitettyä. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että rekisteristä poistettavat tiedot arkistoitaisiin. Arkistoinnin osalta viitattaisiin arkistolakiin (831/1994) ja sen nojalla annettuihin säädöksiin ja määräyksiin.

15 luku. **Hallinnon järjestäminen poikkeusoloissa**

Nykyisen valmiuslain hallinnon järjestämistä koskevat säännökset ovat yleisyytensä vuoksi ongelmallisia perustuslain kannalta. Poikkeusolojen tehtäviä varten perustettavista erityisistä toimielimistä ehdotetaan säädettävän erikseen toimivaltuussäännösten yhteydessä. Kuitenkin valmiuslakiin katsotaan aiheelliseksi sisällyttää joitakin hallinnon järjestämistä koskevia säännöksiä.

103 §. Valtion viraston ja laitoksen sekä henkilöstön siirtäminen. Säännös korvaisi nykyisen lain 25 §:n sääntelyn. Sitä voitaisiin soveltaa 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Valtioneuvosto voisi ehdotetun 1 momentin mukaan päättää alaisensa viraston, laitoksen tai valtion liikelaitoksen siirtämisestä tilapäisesti toiselle paikkakunnalle. Siirtämiseen voitaisiin ryhtyä, jos se olisi välttämätöntä hallintotehtävien hoitamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valtion palveluksessa olevan henkilön siirtämisestä tilapäisesti hoitamaan toista virkaa tai tehtävää. Ministeriö tekisi päätöksen siirtämisestä hallinnonalallaan. Hallinnonalalta toiselle siirtämisestä päättäisi kuitenkin valtiovarainministeriö kuultuaan asianomaisia ministeriöitä. Valtion virkamieslain (750/1994) säännöksiin estämättä virkamiehen siirtämisestä voitaisiin poikkeusoloissa päättää myös

ilman virkamiehen suostumusta. Virkamiehen siirtämiseen voitaisiin joutua turvautumaan esimerkiksi virastoa tai laitosta pykälän 1 momentin nojalla siirrettäessä.

104 §. *Valtion tietohallinnon ohjaus.* Säännöksen 1 momentin mukaan valtiovarainministeriö voisi määrätä valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, sähköisten palveluiden, tietoliikenteen ja tietoturvallisuuden järjestämisestä poikkeusoloissa. Säännös koskisi myös näihin toimintoihin liittyviä palveluja ja hankintoja. Säännös olisi uusi.

Edellä mainittuja toimintoja koskevien määräysten antaminen olisi poikkeusoloissa välttämätöntä hallinnon toimivuuden varmistamiseksi. Valtiovarainministeriön määräykset voisivat koskea yksittäisiä hallinnonaloja tai toimintoja taikka laajemmin eri hallinnonaloja.

Valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, tietoturvallisuuden, tietoliikenteen ja sähköisten palveluiden ohjaus kuuluu normaaliolosuhteiden valtiovarainministeriölle. Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 22 §:n 2 momentin mukaisesti valtiovarainministeriö ohjaa valtionhallinnon sähköistä asiointia.

Valtiovarainministeriössä toimiva valtioneuvoston tietohallintoyksikkö huolehtii normaaliloissakin valtioneuvoston tietohallintopalveluista. Yleisestä ohjauksesta huolehtii valtiovarainministeriön hallinnon kehittämisosasto.

Pykälän 2 momentissa rajattaisiin kuitenkin ohjauksen ulkopuolelle puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen, poliisin, pelastusviranomaisten ja hätäkeskusten toiminnalliset tietojärjestelmät, jotka ovat välttämättömiä poikkeusoloissa. Tällaisia järjestelmiä olisivat esimerkiksi puolustusvoimien tiedustelu- ja valvontajärjestelmät, rajavartiolaitoksen johtamisjärjestelmä ja hätäkeskuksen tietojärjestelmä.

105 §. *Hallintoviranomaisten viestintä poikkeusoloissa.* Pykälässä säädettäisiin hallintoviranomaisten viestinnästä poikkeusoloissa. Viestinnän tarve kasvaa onnettomuustilanteissa ja erilaisissa kriiseissä. Tilannetta hoitavien keskeisten toimielinten viestintäorganisaatiota on sen vuoksi pystytävä vahvistamaan nopeasti ja joustavasti väestön tiedonsaannin turvaamiseksi. Poikke-

usoloissa korostuu myös tarve viestinnän yhteensovittamiseen viranomaisten kesken. Viestinnällä tarkoitetaan tiedotustoimintaa, josta on nykyisin ryhdytty käyttämään nimitystä viestintä. Viestintä-sana ottaa huomioon vuorovaikutteisuuden, joka ilmenee esimerkiksi puhelinpalveluissa sekä internetissä tapahtuvassa tiedonvaihdossa.

Säännös olisi uusi. Hallintoviranomaisten viestinnän tehostaminen ja viestinnän johdon keskittäminen on varauduttu toteuttamaan voimassa olevan valmiuslain 25 ja 26 §:n toimivaltuuksia käyttämällä. Uuteen valmiuslakiin ei kuitenkaan ehdoteta 26 §:ää vastaavaa yleistä säännöstä hallinnon järjestelyistä. Säännökset on sijoitettu eri alojen toimivaltuussäännösten yhteyteen. Viestinnästä tarvitaan näin ollen omat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan valtionhallinnon viestintä poikkeusoloissa olisi välittömästi valtioneuvoston kanslian johdossa. Myös normaalioloissa valtionhallinnon viestinnän yhteensovittaminen kuuluu pääministerin johtamalle valtioneuvoston kanslialle. Pääministerillä tai valtioneuvoston kanslialla ei kuitenkaan ole ministeriöihin eikä itsenäisiin hallintoviranomaisiin nähden määräysvaltaa, jota poikkeusoloissa välttämättä tarvitaan ohjauksen varmistamiseksi.

Valmiussuunnitelmien mukaan valtionhallinnon viestintää tehostetaan ensisijassa sopimusperusteisesti vahvistamalla valtioneuvoston kansliaan kuuluvaa valtioneuvoston viestintäyksikköä muualta ministeriöistä ja hallintoviranomaisista siirrettävällä henkilöstöllä. Tarvittaessa henkilöstöä voitaisiin siirtää näihin tehtäviin edellä 103 §:ssä ehdotetulla menettelyllä.

Viestintätarpeen ja viestinnän johtamistarpeen kasvaessa suureksi on varauduttu perustamaan valmiuslain toimivaltuuksin Valtion viestintäkeskus. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tätä koskeva säännös. Viestintäkeskus perustettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Viestintäkeskus olisi valtioneuvoston kanslian alainen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viestintäjohton määräysvallasta. Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voisivat ehdotetun säännöksen mukaan antaa viestinnän sisältöä koskevia määräyksiä valtionhallinnon viranomaisille.

Ehdotetun 1 ja 2 momentin toimivaltuuksia voitaisiin käyttää kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Valmiusharjoituksissa on todettu, että viestinnän johdon keskitämistä tarvitaan ensimmäisten toimivaltuuksien joukossa valmiuslakia otettaessa käyttöön. Valtion viestintäkeskuksen perustaminen tulee ajankohtaiseksi viimeistään aseellisissa kriiseissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin viestinnän sisältöä koskevan viestintäjohdon määräysvallan ulottamisesta valtionhallinnon lisäksi muuhun julkiseen hallintoon. Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voisivat velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen tai kunnallisen viranomaisen omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen. Tämä olisi ehdotuksen mukaan mahdollista ehdotetun lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Niissä on kyse aseellisista tai vakavuudeltaan aseellisiin verrattavista kriiseistä, joiden valitessa on erittäin tärkeää varmistaa viestinnän yhteinen linja ja tarvittaessa myös yksityiskohtainen sisältö kaikilla hallinnon tasoilla. Ehdotuksen mukainen määräysvalta ei ulottuisi tuomioistuimiin, eduskunnan alaisiin laitoksiin eikä esimerkiksi valtionyhtiöihin yksityisoikeudellisina yhteisöinä.

106 §. Toimivallan ratkaiseminen. Pykälässä säädettäisiin hallinnonalojen välisen ja hallinnonalojen sisäisen toimivaltariitiridan ja toimivaltaa koskevan epätietoisuuden ratkaisemisesta. Valtioneuvostosta annetussa laissa on vastaavat säännökset toimivallan ratkaisemisesta ministeriöiden välillä. Valtioneuvostosta annetun lain säännökset eivät kuitenkaan koske ministeriöiden alaisten hallintoyksikköjen toimivaltakysymyksiä. Poikkeusoloissa voidaan tarvita toimivallan nopeata yksiselitteistä ratkaisua myös tilanteissa, joihin ei ole normaalioloissa säännöksiä. Pääsääntönä myös poikkeusoloissa noudatettaisiin yleistä periaatetta, jonka mukaan toimivalta kuuluu sille viranomaiselle, jolle asia lainsäädännön mukaan lähinnä kuuluu. Norminantovallasta ja hallintopäätösten ratkaisuvallasta on yleensä annettu täsmälliset säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan erimielisyyden ratkaisisi hallinnonalojen välillä valtio-

neuvosto pääministerin esityksestä. Hallinnonalan sisällä erimielisyyden ratkaisisi ministeriö.

Pykälän 2 momentissa annettaisiin valtioneuvostolle ja ministeriölle hallinnonalallaan toimivalta määrätä ehdotetun lain tarkoituksen toteuttamiseksi tärkeä asia tai tehtävä valtioneuvoston alaisen viranomaisen tehtäväksi. Tällä tavoin voitaisiin osoittaa tehtävä, joka koskee useamman kuin yhden yksikön toimialaa, määrätyn toimintayksikön johdolla hoidettavaksi. Samoin voitaisiin osoittaa hoidettavaksi tehtävä, josta ei ole ennestään toimivallan osoittavia säännöksiä.

Valtioneuvoston alaisia viranomaisia eivät ole esimerkiksi tuomioistuimet eivätkä eduskunnan alaiset laitokset.

Ministeriössä päätösvalta kuuluisi työnjaon mukaan toimivaltaiselle ministerille, jolle asian ratkaisemista olisi säädetty työjärjestyksessä virkamiehelle. Pykälän toimivaltuudet voitaisiin ehdotuksen mukaan ottaa käyttöön kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

107 §. Opetus ja koulutus. Pykälään on koottu opetusta ja koulutusta poikkeusoloissa koskevat säännökset. Säännös olisi uusi valmiuslaissa, mutta se korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 26 §:n 2 momentin säännöksen kunnan lakisääteisen tehtävän hoitamisen rajoittamisesta tai lopettamisesta.

Pykälän 1 momentissa säädetään toimenpiteistä, jotka voivat poikkeusoloissa olla välttämättömiä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Säännös koskisi kaikkea lakisääteistä opetusta ja koulutusta sekä muita opetustoimen lainsäädännössä säädettyjä toimintamuotoja, kuten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Toiminta voitaisiin opetusministeriön päätöksellä joko keskeyttää tai siirtää toiselle paikkakunnalle enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi väestön evakuointitilanteissa olisi mahdollista valtioneuvoston asetuksella tilapäisesti muuttaa esi- ja perusopetuksen järjestämisvelvollisuutta siten, että velvollisuus siirtyisi asuinkunnalta sille kunnalle, johon oppilaat on siirretty.

Poikkeusoloissa saattaa myös esiintyä tilanteita, joissa kaikista normaalioloissa hoidettavista opetukseen ja koulutukseen liitty-

vistä tehtäviä ei pystytä huolehtimaan. Jotta tällaisissa tilanteissa voitaisiin keskittyä opetuksen ja koulutuksen ydintehtäviin, 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla voitaisiin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävällä tavalla rajoittaa eräitä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuksia. Lisäksi säännöksellä valtuutettaisiin opetusministeriö päättämään ylioppilastutkinnon lykkäämisestä. Tällöin voitaisiin poiketa myös ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin säännöksestä, jonka mukaan ylioppilastutkinto järjestetään kahdesti vuodessa.

Pykälän 1 ja 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä saattaisi olla merkittäviäkin vaikutuksia säännöksissä tarkoitettujen toimintojen kustannuksiin. Toimenpiteet ja niiden kustannusvaikutukset eivät kuitenkaan kaikissa tapauksissa automaattisesti heijastuisi opetustoimen valtionosuuksien ja -avustusten määräytymiseen. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että valtionosuuksien perusteena olevat oppilas- ja opiskelijamäärät lasketaan normaalisti tiettyinä laskentapäivinä yksi tai kaksi kertaa vuodessa. Tämän vuoksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla kustannusvaikutukset voitaisiin ottaa valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettäessä huomioon siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Kuntalain 8 §:n 3 momentissa säädetään valtion ja kuntien neuvottelumenettelystä, jossa käsitellään kuntia koskevaa lainsäädäntöä, periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia kunnallishallinnon ja -talouden asioita sekä valtion- ja kunnallistalouden yhteensovittamista. Ehdotettu pykälä merkitsisi osittain myös kunnan lakisääteisten tehtävien rajoittamista, minkä vuoksi säännöksen soveltamista tulisi käsitellä neuvottelumenettelystä.

16 luku. Sotilaallinen puolustusvalmius

Vakavimmat ja seurauksiltaan laajimmat yhteiskuntaa uhkaavat poikkeusolot ovat toisen valtion tai muun toimijan pyrkimykset vaikuttaa Suomen valtiolliseen päätöksentekoon aseellisella voimalla uhkaamisella tai

sen käytöllä, joka saattaa laajentua sodaksi asti.

Puolustusvoimien tehtävä on valmistautua ehkäisemään ennalta ja tarvittaessa torjumaan sotilaallinen voimankäyttö Suomea vastaan. Tässä tehtävässä puolustusvoimilla on oltava kyky säädellä sotilaallista puolustusvalmiutta riittävän joustavasti ja ennakoivasti. Sotilaallisen voimankäytön ennaltaehkäisy edellyttää puolustuksen suorituskyvyn osoittamista kohottamalla ja ylläpitämällä sotilaallista puolustusvalmiutta riittävän korkealla.

Suomen sotilaallinen puolustusvalmius perustuu yleisen asevelvollisuuden perusteella perustettaviin sodan ajan joukkoihin ja niiden tarvitsemiin asejärjestelmiin ja muihin materiaaliin sekä huollollisiin toimintoihin. Perustettavat joukot on myös kyettävä ryhmittämään suunnitellulle toimialueelle sotilaallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Joukkoja perustetaan poikkeusoloissa joustavasti siten, että Suomella on uhkaa mahdollisimman hyvin vastaava ja sen toteutumista ennaltaehkäisevä määrä sotilaallista voimaa käytettävissä.

Puolustusvoimien henkilöstövahvuus sekä materiaallinen ja huollollinen valmius on mitoitettu sekä normaaliolojen koulutusvaatimusten että tietyiltä osin poikkeusoloihin varautumisen mukaiseksi. Normaaliolojen valitessa ei ole tarkoituksenmukaista varustaa puolustusvoimia määrävahvuuteen asti sellaisilla hyödykkeillä, joita on helposti saatavilla yhteiskunnasta myös poikkeusoloissa. Puolustusvoimat on laatinut yksityiskohtaiset suunnitelmat muualta yhteiskunnasta saatavista hyödykkeistä sekä joukkojen perustamiseen ja ryhmittämiseen tarvittavista alueista.

Luvussa ehdotetuista toimivaltuuksista tavaroiden ja moottoriajoneuvojen luovuttamisvelvollisuudet on suunniteltu kohdennettaviksi ensisijassa elinkeinonharjoittajiin. Poikkeusolot saattavat kuitenkin laajentua sellaisiksi, että luovutusvelvollisuus kohdistuu myös yksityisiin kansalaisiin.

Kaikki ehdotetun 16 luvun säännökset voisivat tulla sovellettaviksi 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa.

108 §. Tavaroiden luovutusvelvollisuus. Ehdotettu pykälä korvaisi osittain nykyisen

valmiuslain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta luovuttaa puolustusvoimien käyttöön sellaisia tavaroita, jotka ovat välttämättömiä joukkojen majoittumisen, linnoittamisen tai energiansaannin turvaamisen kannalta, taikka muita vastaavia puolustusvalmiuden kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta välttämättömiä tavaroita. Tällaisia tavaroita olisivat esimerkiksi erilaiset työkalut ja pienkoneet sekä ryhmitettävien joukkojen majoitautumisessa tarpeelliset irtaimet esineet. Lisäksi sellaisessa puolustusvalmiuden kohottamisesta edellyttävässä tilanteessa, jossa joudutaan kutsumaan palvelukseen suuria määriä reserviläisiä, puolustusvoimilla saattaa tulla tarve saada käyttöön erilaisia energiansaannin turvaamisessa välttämättömiä tavaroita.

109 §. Palvelujen suorittamisvelvollisuus. Ehdotettu säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin yrityksiin, yhteisöihin, laitoksiin sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvasta velvollisuudesta suorittaa puolustusvoimille muonitus-, majoitus-, korjaamo-, huolto-, rakentamis- ja muita vastaavia palveluja. Lähtökohteisesti puolustusvoimat tukeutuu toiminnassaan olemassa oleviin huoltojärjestelmiinsä ja niin sanottu kenttähuoltojärjestelmä perustetaan vasta, kun normaali järjestelmä ei enää kykene huoltamaan joukkoja. Säännöksessä tarkoitettuina palveluina tulisivat kyseeseen esimerkiksi perustettujen ja ryhmitettyjen joukkojen ruokahuoltoon ja majoittumiseen liittyvät erilaiset palvelut. Lisäksi erilaisten ajoneuvojen ja muiden laitteiden korjaamo- ja huoltopalvelut olisivat säännöksessä tarkoitettuja palveluita. Rakentamispalveluja tarvittaisiin lähinnä linnoittamiseen ja joukkojen ryhmittämistä palveleviin tarkoituksiin. Useassa tapauksessa riittää, että puolustusvoimat pystyisi rakennuttamaan tarvitsemansa rakenteen tai muun kohteen ilman, että kaikkia siinä tarvittavia voimavaroja, kuten esimerkiksi maansiirtokoneita, olisi otettava puolustusvoimien haltuun.

Säännöksessä tarkoitettu suoritusvelvollisuus ei kohdistuisi yksittäisiin kansalaisiin työ- tai muun palvelusvelvollisuuden muodossa vaan ainoastaan elinkeinonharjoittajiin.

Yleisestä työvelvollisuudesta säädettäisiin ehdotetussa 14 luvussa.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset suoritettavien palvelujen täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annettaisiin puolustusministeriön asetuksella. Valmiuslain mukaisten poikkeusolojen vallitessa yleiset täytäntöönpanosäännökset olisi perusteltua antaa puolustusministeriön asetuksella, jotta ne olisivat yhtenäiset koko valtakunnan alueella ja joilla olisi ohjausvaikutusta myös mahdollisessa puolustustilain toimivaltuuksien soveltamisessa. Puolustustilan vallitessa sotilasviranomaisella on puolustustilain 26 §:n perusteella toimivalta muun ohella määrätä sellaisella alueella, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä kiireellisesti ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin, yritys, laitos sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittaja suorittamaan palveluja alueen puolustukseen käytettäville joukoille.

110 §. Ajoneuvojen, alusten ja ilma-alusten luovutusvelvollisuus. Säännöksen 1 kohdan perusteella voitaisiin moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan ajoneuvon omistaja tai haltija velvoittaa luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan oleva moottorikäyttöinen ajoneuvo tai hinattava ajoneuvo puolustusvoimien hallintaan sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi.

Moottorikäyttöisten ajoneuvojen luovutusvelvollisuus kohdistuisi ensisijassa kuorma-autoihin, traktoreihin, maastohenkilöautoihin, moottorikelkkoihin ja joissakin tapauksissa työkoneisiin. Säännöksessä tarkoitettujen erilaisten ajoneuvoluokkien olisivat samat kuin ajoneuvolaissa (1090/2002) säädetään. Näin myös hinattaviin ajoneuvoihin sisältyisivät muiden ohella erilaiset perävaunut.

Pykälän 2 kohdan perusteella voitaisiin vastaavassa tilanteessa ilma-aluksen omistaja, haltija tai käyttäjä velvoittaa luovuttamaan omistamansa, hallinnassaan tai käytössään oleva ilma-alus puolustusvoimien käyttöön. Ilma-alusten osalta puolustusvoimien tarve kohdistuu yhteyslentueiden konekalustoon, johon kuuluu pieniä yksi- ja kaksimoottorisia lentokoneita ja kevyitä helikoptereita.

Pykälän 3 kohdan perusteella voitaisiin vastaavassa tilanteessa moottoriveneen omistaja tai haltija velvoittaa luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan oleva moottorivene puolustusvoimien käyttöön. Luovutusvelvollisuus kohdistuisi pääasiassa erilaisiin pika- ja yhteysveneisiin sekä kuljetusaluksiin eli ensisijassa suhteellisen pieniin aluksiin. Lisäksi kyseeseen voisivat tulla rekisteröidyt moottoriveneet.

Pykälän 4 kohdan perusteella voitaisiin vastaavassa tilanteessa aluksen omistaja, vuokraaja tai se, joka käyttää tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöintiin liittyvissä kysymyksissä, velvoittaa luovuttamaan määräämisvallassaan oleva alus puolustusvoimien käyttöön. Tällaisena tosiasiallista määräämisvaltaa käyttävänä tahona tarkoitettaisiin laivanisäntää. Säännöksen muotoilu perustuisi väylämaksulain (1122/2005) määritelmään siitä, kenen vastuulla väylämaksun maksaminen on. Alusrekisteriin merkityllä aluksen omistajalla ei välttämättä ole tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöinnissä. Aluksen luovutusvelvollisuus kohdistuisi vain Suomen alusrekisteriin merkittyyn alukseen.

111 §. *Alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus.* Ehdotettu pykälä korvaisi nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 4 kohdan sääntelyn. Säännöksen perusteella voitaisiin maa- tai vesialueen, rakennuksen sekä huone- tai varastotilan omistaja tai haltija velvoittaa luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan oleva maa- tai vesialue, rakennus taikka huone- tai varastotila puolustusvoimien tai liikenne- ja viestintäministeriön hallintaan sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen tai ylläpitämisen sitä edellyttäessä. Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseen ja ylläpitämiseen vakavissa kansainvälisissä kriisitilanteissa liittyy usein se, miten puolustusvoimien sodan ajan joukkojen perustamista ja perustettujen joukkojen ryhmittämistä niille suunnitelluille toiminta-alueille toteutetaan. Lisäksi jo ennen joukkojen perustamista saattaa tulla tarve hajauttaa erilaisista materiaalia puolustusvoimien varikoilta ja varastoista. Alueita voitaisiin lisäksi tarvita esimerkiksi lentokenttien varajärjestelyihin, uusiin teihin, siltoihin tai varasatamiin. Alueita saatettaisiin myös käyttää joukkojen har-

joituksiin tilanteessa, jossa puolustusvoimien normaaliolojen harjoitusalueet eivät olisi riittäviä.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla varaudutaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen poikkeusolojen aikana toimintavalmiutta kohotettaessa siihen, että muun ohella liikenneväylien, satamien ja lentokenttien valmiusrakentamisen yhteydessä joudutaan mahdollisesti hyvin nopealla varoitusajalla ottamaan käyttöön rakentamisessa tarvittavia maa- ja vesialueita sekä rakennuksia. Valtioneuvosto valtuutettaisiin säätämään asetuksella siitä, missä kunnissa 1 momentin mukaista toimivaltuutta voidaan käyttää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vakinaisessa asumiskäytössä olevien rakennusten ja huoneistojen osalta, että luovutusvelvollisuus koskisi niitä vain, jos erittäin painavat sotilaalliset syyt sitä edellyttäisivät. Tällaisena syynä voisi esimerkiksi olla jonkin laajan asejärjestelmän toiminnan edellyttämä ryhmitys tai muu vastaava seikka, joka ei mahdollista harkinnanvaraa ryhmittämisessä. Lähtökohtana kuitenkin on, että vakinaisessa asumiskäytössä oleviin rakennuksiin tai huoneistoihin luovutusvelvollisuus kohdistuu vasta siinä tapauksessa, että muut mahdollisuudet ovat jo poissuljettuja.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että puolustusvoimilla on oikeus 1 momentissa mainituilla alueilla ryhtyä välittömästi tarvittaviin toimenpiteisiin varastotilojen, linnoituskohteiden, teiden ja muiden puolustuslaitteiden rakentamiseksi ja valmiuden ylläpitämiseksi.

112 §. *Luovutusvelvollisuuden toteuttaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin 108, 110 ja 111 §:ssä tarkoitettujen luovutusvelvollisuuksien toteuttamisesta. Säännöksen mukaan puolustusvoimiin voitaisiin perustaa luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanoa varten luovutuslautakuntia. Lautakuntien kokoonpanosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä ja päätöksenteosta annettaisiin puolustusministeriön asetuksella.

113 §. *Liikkumis- ja oleskelurajoitukset.* Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 33

§:n 1 momentin 3 kohdan. Liikkumis- tai oleskelurajoituksista normaalioloissa säädetään esimerkiksi puolustusvoimista annetussa laissa (551/2007) ja poliisilaissa.

Poliisilain 18 §:n tarkoituksena on muun muassa turvata poliisin tekninen ja taktinen rikospaikkatutkinta, eikä sitä ole säädetty ensisijaisesti sotilaallisiin syihin perustuviin liikkumisrajoitusten antamiseen. Poliisilain 52 §:n nojalla sisäasiainministeriön asetuksella voidaan rajoittaa liikkumista tai oleskella sellaisessa kohteessa, jota on turvattava tai suojattava taikka sen ympäristössä. Edellytyksenä sisäasiainministeriön asetukselle on, että kohde kohteesta aiheutuu vaara tai että siihen kohdistuu vaara. Säännöksen tarkoituksena ei ole mahdollistaa laajamittaisen valmiuden kohottamisen yhteydessä tarvittavien liikkumisrajoitusten asettamista sotilaallisen valmiuden kohottamisen ja maanpuolustuksen lähtökohdasta.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi puolustusministeriön asetuksella annettavista liikkumis- ja oleskelurajoituksista ja -kielloista. Tällainen rajoitus tai kieltä voitaisiin asettaa sotilaallisten syiden vuoksi tai sivullisten suojaamiseksi vaaroilta.

Puolustusvoimista annetun lain 15 §:n 1 momentin mukaan puolustusvoimien alue- tai paikallishallintoviranomainen voi kieltää asiattomilta puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai kohteessa liikkumisen tai rajoittaa sitä, jos sotilaalliset syyt tai ulkopuolisten suojaaminen vaaroilta välttämättä sitä vaatii. Saman pykälän 2 momentin mukaan harjoituksen johtaja voi määrätä 1 momentissa tarkoitettua kiellon tai rajoituksen puolustusvoimien käytössä tilapäisesti harjoituksen järjestämistä varten olevalla alueella tai kohteessa, jota käytetään materiaalin säilytykseen, joukkojen ryhmytykseen tai jolla tapahtuva toiminta voi aiheuttaa vaaraa ulkopuolisille.

Voimassa olevan valmiuslain 33 §:n 1 momentin 3 kohta mahdollistaa liikkumisrajoitusten antamisen myös muille alueille kuin puolustusvoimien hallinnassa oleville alueille. Tällä säännöksellä on erityistä merkitystä sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta, sillä sotilaallista valmiutta kohotettaessa ja ylläpidettäessä

puolustusvoimien alueiden tarve kasvaa merkittävästi.

Sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa osa alueista otetaan puolustusvoimien hallintaan, ja liikkumista niillä voidaan rajoittaa puolustusvoimista annetun lain 15 §:n nojalla. Puolustusvoimien hallintaan otettavien alueiden lisäksi liikkumista on voitava tietyissä tilanteissa rajoittaa muillakin kuin puolustusvoimien hallussa olevilla alueilla.

Esimerkkinä voidaan mainita puolustusvalmiuden kohottamisen myötä perustettavat lentotukikohtat, siviilikäytössä olevat viestikeskukset sekä liikenteen kannalta merkittävät kohteet. Niiden tärkeimmät alueet otetaan tarvittaessa puolustusvoimien hallintaan ehdotetun 111 §:n nojalla, mutta tämän alueen välittömässä läheisyydessä on tarpeen rajoittaa ainoastaan liikkumista, eikä alueita ole tarkoituksenmukaista ottaa puolustusvoimien hallintaan. Tämä korostuu erityisesti tilapäisten lentotukikohtien kohdalla. Käytännössä suojattavan kohteen välittömässä läheisyydessä olevalle alueelle voitaisiin päästää siellä asuvat henkilöt, mutta kieltää muilta siellä liikkuminen.

Ehdotetun pykälän nojalla annettava liikkumisrajoitus puuttuisi perusoikeuksiin vähemmän kuin alueiden ottaminen puolustusvoimien haltuun ehdotetun 111 §:n nojalla ja liikkumisrajoituksen tai kiellon määrittäminen vasta tämän jälkeen.

Sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa ei ole mahdollista ottaa puolustusvoimien haltuun ehdotetun 111 §:n nojalla sellaisia alueita, joille puolustusvoimien näkökulmasta riittäisi ehdotetun pykälän nojalla annettava liikkumisrajoitus.

Myös yhteiskunnan muiden toimintojen ylläpitämiseksi olisi tarpeen, että alueella toimivat yritykset voisivat liikkumisrajoituksista huolimatta mahdollisuuksien mukaan jatkaa toimintojaan eikä alueen asukkaita tarvitsisi sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa evakuoida.

Aluevalvontalain (755/2000) 16 §:n nojalla voidaan asettaa liikkumisrajoituksia tietyin edellytyksin suoja-alueilla. Suoja-alueella tarkoitetaan lainkohdan mukaan rajoiltaan tarkkaan määriteltäviä Suomen aluevesien osia. Suoja-alue ei saa olla laajempi kuin valtakunnan turvallisuuden ja aluevalvonnan

järjestämisen vuoksi on välttämättä tarpeen. Aluevalvontalain 26 §:n nojalla voidaan keskeyttää vesiliikenne tilapäisesti. Aluevalvontalaissa tarkoitettu tilapäinen keskeyttäminen ei kuitenkaan olisi tarkoituksenmukaista pidempiaikaisissa poikkeusoloissa. Esimerkiksi laskettaessa merimiinoitteita olisi tarpeen määrätä myös laajoille merialueille liikku-
misrajoituksia.

17 luku. Väestönsuojelu ja evakuointi

114 §. Väestönsuojeluvollisuus. Säännös korvaisi nykyisen lain 22 a §:n. Ehdotetussa 1 momentissa kuitenkin määriteltäisiin nykyistä tarkemmin, minkälaisia tehtäviä väestönsuojeluvollisuus käsittäisi. Säännöstä voitaisiin soveltaa 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Väestönsuojelutehtäviin tarvittaisiin poikkeusolojen pelastustoimen organisaatioon etukäteen varattuja ja muitakin henkilöitä. Poikkeusolojen pelastustoimi kattaa laajemman joukon toimintoja kuin normaaliolojen pelastustoimi. Siihen luetaan myös ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtävät. Kaikkiin näihin tehtäviin on suunnitelmassa varauduttu perustamaan yksiköitä.

Väestönsuojeluvollisuus voisi tulla sovellettavaksi silloin, kun pelastuslain 46 §:n mukainen velvollisuus osallistua pelastustoimintaan ei riittäisi tai tarvittaisiin pidempiaikaista toimintaa. Osa väestönsuojeluvollisista sijoitettaisiin väestönsuojeluorganisaatioon, esimerkiksi johtokeskuksiin, jolloin kyse on johto- ja erikoishenkilöstöstä, osa sijoitettaisiin poikkeusoloissa tarvittaviin väestönsuojeluyksiköihin, joita ovat esimerkiksi sammutusjoukkueet. Lisäksi väestönsuojeluvollisia saatettaisiin tarvita konkreettisissa tuhotilanteissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työmääräystä annettaessa huomioon otettavia seikkoja koskevaa 98 §:ää ja työvelvollisuus-suhteen ehtoja koskevaa 100 §:ää sovellettaisiin myös väestönsuojeluvollisuuden nojalla työtä tekeviin. Lisäksi 2 momenttiin sisältyisi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset väestönsuojeluvollisuuden täyttämistä. Asetuksella säädettäisiin esimerkiksi väestönsuojeluvollisuus-

den perusteella kutsuttavien määrästä, palvelukseen kutsuttavista joukoista ja niiden alueellisesta sijoittumisesta, velvollisuuden alkamisesta ja muista tarpeellisista seikoista.

Pykälän 3 momentin mukaan väestönsuojelun henkilökisteristä säädetään erikseen. Tätä koskeva säännös on pelastuslain 70 §:ssä.

Säännöksellä olisi yhteys asevelvollisuuslain 79 §:ään, joka koskee reserviläisten palvelusta suuronnettomuus- ja pandemiatilanteissa.

115 §. Pelastustoimessa tarvittavien tavaroitten luovutusvelvollisuus. Pykälä korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 32 §:n 2 kohdan sääntelyn. Pykälän soveltaminen olisi mahdollista 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Pykälässä säädettäisiin pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömien tavaroiden luovuttamisesta pelastusviranomaiselle. Luovutusvelvollisuus koskisi pelastus-, sammutus-, raivaus- ja ensiapukalustoa sekä muita vastaavia pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömiä tavaroita. Tarvittavan ajoneuvokaluston luovuttamisesta säädettäisiin 77 §:ssä.

116 §. Liikkumis- ja oleskelurajoitukset väestön suojaamiseksi. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 33 §:n 2 momentin ja se täydentäisi normaaliolojen lainsäädäntöä, kuten poliisilain 52 §:n sääntelyä.

Pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää laajemmista liikkumis- ja oleskelukielloista ja -rajoituksista. Tällainen kiello tai rajoitus voitaisiin asettaa vain, jos se olisi välttämätöntä ihmisen henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi. Momentissa tarkoitettu kiello tai rajoitus voitaisiin asettaa 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Kieltoa tai rajoitusta voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos jollakin alueella säteilyarvot olisivat kohonneet vaarallisen korkeiksi ydinvoimalaonnettomuuden seurauksena. Koska pykälässä tarkoitettujen toimenpiteet saattavat rajoittaa liikkumisvapautta varsin huomattavasti, olisi kiellon kesto rajattu kolmeen kuukauteen kerrallaan.

117 §. Väestönsuojeluun tarvittavien alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin maa- tai vesialueen omistajan ja haltijan velvollisuudesta luovut-

taa kiinteistönsä rakennuksineen ja muine huone- ja varastotiloineen pelastusviranomaisen hallintaan. Luovutusvelvollisuutta rajoittaisi välttämättömyysarviointi. Pykälän 1 momentti korvaisi nykyisen lain 32 §:n 1 kohdan väestönsuojelun osalta. Rakennukset ja huonetilat voisivat olla tarpeen esimerkiksi johtokeskusten sijoittamiseksi, väestönsuojeluorganisaatioon kuuluvien erilaisten yksiköiden ja niiden kaluston sijoittamiseksi taikka erilaisten valvonta- ja hälytyspaikkojen perustamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kiinteistönomistajan tai -haltijan velvollisuudesta rakentaa ja järjestää tilapäisiä väestönsuojia. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 15 §:n 1 momentin 5 kohdan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tarkempien säännösten antamisesta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää siitä, missä kunnissa 1 momentin mukaista luovutusvelvollisuutta sovelletaan ja missä kunnissa 2 momentissa tarkoitettuja suojia on rakennettava. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset tilapäisen väestönsuojan rakenteesta ja sisäasiainministeriön asetuksella teknisistä yksityiskohdista. Asetuksenantovalta olisi jaettu samaan tapaan kuin väestönsuojien rakenteellisia vaatimuksia koskevassa pelastuslain 65 §:ssä.

118 §. Pelastustoimen ja väestönsuojelun erityisjärjestelyt. Ehdotettu säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 25 a §:n. Erityisjärjestelyistä säädettäisiin kuitenkin nykyistä lakia täsmällisemmin. Pykälässä tarkoitettuja toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin pelastusviranomaisten ja kuntien mahdollisuudesta perustaa johtokeskuksia ja väestönsuojelumuodostelmia. Poikkeusoloissa perustettaisiin sisäasiainministeriön johtokeskus, jonka tehtävänä olisi huolehtia väestönsuojelun valmiuden kohottamisesta ja ylläpidosta sekä väestönsuojelun valtakunnallisesta johtamisesta. Väestönsuojelun alueellista johtamista varten perustettaisiin lääninhallitusten johtokeskukset ja paikallista johtamista varten kuntien ja pelastustoimen alueiden johtokeskukset. Väestönsuojelumuodostelmia voitaisiin tarvita väestön suojaamiseksi välttämät-

tömiä tehtäviä varten. Esimerkkejä tällaisista tehtävistä luetellaan pykälän 1 momentissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sisäasiainministeriön valtuudesta tilapäisesti päätöksellään velvoittaa pelastustoimen tehtäviä hoitava viranomaisen huolehtimaan muistakin velvollisuuksista ja tehtävistä sekä päätöksellään muuttaa pelastuslaissa tarkoitettujen pelastusviranomaisten sekä 1 momentissa tarkoitettujen johtokeskusten ja väestönsuojelumuodostelmien johto- ja alistussuhteita. Tällainen päätös voitaisiin tehdä vain, jos se olisi välttämätöntä pelastustoimen hoitamisen turvaamiseksi.

119 §. Väestön siirtäminen. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 34 a §:n. Toimivaltuus olisi käytettävissä vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Säännöksen mukaan tietyn alueen väestön tai osan väestöstä olisi siirryttävä muualle. Edellytyksenä olisi se, että siirtyminen olisi väestön turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Valtioneuvosto päättäisi, mitä alueita ja mitä osaa alueen väestöstä siirtyminen koskee. Sisäasiainministeriö huolehtisi siirtymisen yleisjohdosta.

Evakuointi on yksi väestön suojaamiskeino. Useimmissa tilanteissa ensisijainen vaihtoehto on suojata väestö vakinaisilla asuin-sijoillaan käyttäen tarvittaessa väestönsuojia. Suppeimmillaan evakuointi voi koskea esimerkiksi yhden talon asukkaiden ja laajimmillaan useiden kuntien tai vielä laajempien alueiden koko väestön siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittamista turvalliselle alueelle.

Evakuointien suunnitteluperusteena ovat alueen onnettomuusriskien kartoitus sekä puolustussuunnittelun perustana olevat uhkarviot. Väestöä varaudutaan evakuoimaan ensinnäkin onnettomuuksissa, suuronnettomuuksissa ja erityistilanteissa. Toiseksi evakuointiin voitaisiin joutua turvautumaan poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen painostuksen aikana. Tällöin evakuointi kohdistuisi sellaisiin kohteisiin, jotka voivat joutua erikoisjoukkojen toiminnan tai muun yllättävän iskun kohteeksi sekä näiden kohteiden lähiympäristöön. Kolmanneksi väestön evakuointiin varaudutaan strategisen iskun uhka- aikana sellaisilla alueilla, jolle ryhmittyy

omia joukkoja tai joille todennäköisesti kohdistuu vihollisen asevaikutusta tai joukkojen toimintaa. Neljänneksi laajamittaisen hyökkäyksen yhteydessä toimittaisiin kuten strategisen iskun uhka-aikana, mutta evakuoitavat alueet voisivat tällöin olla huomattavasti laajempia.

Suuronnettomuustilanteissa ja muissa äkillisissä onnettomuustilanteissa tarvittavista evakuoitotoimivaltuuksista säädetään pelastuslaissa.

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 28 kohdan mukaan päätös maakunnassa asuvien henkilöiden siirtämisestä maakunnan ulkopuolella sijaitsevalle paikkakunnalle voidaan tehdä vain maakunnan hallituksen suostumuksella.

120 §. *Siirretyn väestön huollon järjestäminen.* Pykälään ehdotetaan otettavan nykyisen valmiuslain 34 b §:n korvaava säännös. Säännöksellä olisi läheinen yhteys ehdotettuun 119 §:ään. Pykälässä säädettäisiin, että kunta voisi päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön, yrityksen, yhteisön tai laitoksen luovuttamaan siirretyn väestön majoituksen, muonituksen ja muun huollon kannalta välttämätöntä omaisuutta sekä huonetiloja siirretyn väestön tilapäistä majoittamista varten 119 §:ssä tarkoitettujen järjestelyiden toteuttamiseksi.

Pelastustoimesta annetun valtioneuvoston asetuksen (787/2003) 6 §:n 16 kohdan mukaan kunnan ja kuntayhtymien eri toimialoista vastaavat virastot ja laitokset vastaavat muun muassa evakuoitun väestön majoituksesta, muonituksesta, vaatetuksesta ja muusta perushuollosta, väestönsuojelusta tarvittavasta raivaus- ja puhdistustoiminnasta sekä ensiavusta ja näihin tehtäviin tarvittavan väestönsuojeluorganisaation valmisteluista.

III OSA. ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

18 luku. Täytäntöönpano

121 §. *Tärkeysjärjestelyjen yhteensovittaminen.* Pykälän mukaan valtioneuvosto voisi asetuksella sovittaa yhteen lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavien toimien ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muita tärkeysjärjestelyjä. Ehdotetun lain I osan sisältämät yleiset

säännökset rajaavat II osassa ehdotettujen toimivaltuuksien käyttöönottoa ja käyttöä. Soveltamiskriteerien yhtenäisyys varmistettaisiin toimivaltuuksien käyttöönottoaiheessa viime kädessä sillä, että valtioneuvosto käsittelee yleisistunnossa kaikki käyttöönottoasetukset ja jatkamisasetukset. Ehdotettuun lakiin sisältyy myös säännöksiä, joiden mukaan soveltamiskriteereistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Toimivaltuuksia sovelletaan kuitenkin useissa tapauksissa hajautetusti eri viranomaisten päätöksillä. Nämä tekisivät päätöksään II osassa säädettyjen kriteerien mukaisesti. Esimerkiksi hyödykettä säännösteltäessä arvioitaisiin ostoluvan tarvetta kohteena olevan toiminnan välttämättömyyden kannalta.

Tärkeysjärjestelyä edellyttäviä säännöksiä sisältyy ainakin ehdotetun lain 15, 16, 25, 35, 38–41, 43–45, 59–63, 66, 69, 70, 74, 76–79, 81, 83, 84, 93, 94, 97, 98, 103, 108–111, 114, 115, 117 ja 120 §:ään. Vastaavia säännöksiä voi olla myös eri alojen muussa lainsäädännössä.

Yhteiskunnan toiminnot ja tekniset järjestelmät ovat entistä useammin riippuvaisia toisistaan. Elintärkeän toiminnon turvaaminen voi vaatia monia yhteensovitettuja osatekijöitä. Esimerkiksi tiedonsiirron, tietojenkäsittelyn ja sähköisen saannin turvaaminen edellyttävät yhtenäisiä ohjausperiaatteita. Valmiussuunnittelussa on eri aloilla laadittu toimintojen ja toimijoiden tärkeysluokitteluja, joita poikkeusoloissa sovellettaisiin ja ylläpidettäisiin. Ehdotetulla säännöksellä varmistettaisiin mahdollisuus tarvittaessa koordinoita eri viranomaisten noudattamia ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muita tärkeysjärjestelyjä. Ehdotuksen mukaan tärkeysjärjestelyjen yhteensovittaminen olisi mahdollista kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

122 §. *Viranomaisten tarkastus- ja tiedonsaantioikeus.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 41 §:n. Pykälän mukaan valmiuslain täytäntöönpanosta huolehtivalla viranomaisella olisi oikeus tehdä tarkastuksia lain tai sen nojalla annettujen säädösten noudattamisen valvomiseksi sekä saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömiä tietoja tarkastuksen toteuttamiseksi. Tarkastuksen

toimittajalla olisi tarkastusta varten oikeus päästä sellaisiin tiloihin, jotka eivät kuulu kotirauhan piiriin. Viranomaisella voisi käyttää tarkastusoikeutta vain poikkeusolojen aikana. Tarkastuksessa noudatettaisiin hallintolain tarkastusta koskevia säännöksiä.

123 §. Virka-apu. Säännös korvaisi nykyisen lain 42 §:n sääntelyn. Siinä säädettäisiin valmiuslain täytäntöönpanossa tarvittavan virka-apun antamisesta valmiuslain täytäntöönpanosta vastaaville viranomaisille. Virka-apusäännöstä on kuitenkin rajattu koskemaan vain poliisin virka-apua, sillä nykyisen valmiuslain 42 §:ssä mainittujen muiden viranomaisten käsitettä pidetään liian laajana.

Poliisilain 40 §:n mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi.

Poliisin voimavarojen rajallisuuden vuoksi virka-apua poikkeusoloissa tulisi pyytää vain sellaisiin tehtäviin, joissa poliisin virka-apu olisi välttämätöntä esimerkiksi poliisin toimivaltuuksien vuoksi.

124 §. Tiedotusten julkaisuvelvollisuus. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 43 §:n sääntelyn. Säännöstä laajennettaisiin kuitenkin koskemaan myös työvoima- ja elinkeinokeskuksen tiedotuksia. Tätä pidetään perusteltuna, sillä työvoima- ja elinkeinokeskuksilla olisi poikkeusoloissa runsaasti valmiuslain toimivaltuuksiin liittyviä tehtäviä.

Säännöksessä velvoitettaisiin julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valmiuslain soveltamista tai noudattamista koskevia viranomaistiedotuksia. Tällainen tiedotus voisi koskea esimerkiksi evakointia joltakin alueelta.

Nykyinen 43 § on tarkoitettu täydentämään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia (460/2003). Hallituksen esityksessä (HE 54/2002 vp) säännöstä perusteltiin sillä, että valmiuslaissa tarkoitettujen tiedotukset koskevat nimenomaan kyseisen lain soveltamista tai noudattamista ja että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 8 § ei välttämättä kata kaikkia valmiuslain soveltamisen kannalta tarpeellisia tilanteita. Lisäksi pidettiin myös

havainnollisuuden kannalta perusteltuna, että valmiuslain kaltaisessa poikkeusolojen aikaisessa säädöksessä on asiaa koskeva erityissäännös.

125 §. Varastoja koskeva luovutusvelvollisuuden rajoitus. Pykälä sisältäisi nykyisen valmiuslain 36 §:n korvaavan sääntelyn toimivaltuuksien rajoituksista. Säännöksellä pyrittäisiin edistämään omatoimista varautumista poikkeusoloihin.

Pykälän mukaan käytettäessä valmiuslain toimivaltuuksia ei säännöstely- tai luovutus päätöksin saisi ilman pakottavaa syytä rajoittaa ammattimaisen liikenteen tai maatilatalouden harjoittajan oikeutta pitää hallussaan poltto- ja voiteluaineita, kiinteistönomistajan tai -haltijan oikeutta pitää hallussaan lämmitykseen tarvittavia polttoaineita taikka yksityishenkilön tai väestönsuojan omistajan tai haltijan oikeutta pitää hallussaan väestön toimeentulolle välttämättömiä tavaroita, jotka on ennakolta varastoitu käytettäväksi poikkeusoloissa varaston omistajan liikenteen harjoittamiseen, maatilataloudessa, lämmityksessä tai kotitaloudessa taikka väestönsuojassa suojattavien henkilöiden huoltoon.

19 luku. Korvaukset ja oikeusturva

126 §. Korvaus omistusoikeuden tai käyttöoikeuden siirrosta. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 37 §:n. Korvaukseen oikeutavien toimenpiteiden luettelo on pyritty pitämään samanlaisena kuin nykyisessä 37 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan valtion varoista suoritetaan täysi korvaus sille, joka on kärsinyt vahinkoa hyödykkeen saatavana pitämisen, teollisuustuotannon säännöstelyn, veden toimittamisen tai luovuttamisen, puun, puutavaran ja turpeen luovuttamisen, viestintäverkkoihin, viestintäpalveluihin ja radiotajuuksiin kohdistuvien toimenpiteiden, tietoturvaan liittyvien toimenpiteiden, tietojärjestelmän käyttöoikeuden luovuttamisen, kuljetusten suorittamisen, ajoneuvon käyttöoikeuden luovuttamisen, ahtaustehtävien suorittamisen, alusrekisteristä poistamisesta pidättäytymisen, rautatiekuljetusten hoitamisen, kiireellisten evakuointikuljetusten järjestämisen, kuljetustehtävän suorittamisen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikön tai ter-

veydenhuollon alalla toimivan elinkeinonharjoittajan toiminnan muuttamisen tai laajentamisen, tavaroiden puolustusvalmiuden tai väestönsuojelun vuoksi luovuttamisen, palvelujen suorittamisen, ajoneuvon, aluksen tai ilma-aluksen luovuttamisen, alueiden ja tilojen puolustusvalmiuden tai väestönsuojelun vuoksi luovuttamisen taikka evakuoitun väestön huollon tarpeisiin omaisuuden ja huoneilojen luovuttamisen vuoksi. Valmiuslain korvaussäännös olisi kuitenkin toissijainen, ja vahinko korvattaisiin valmiuslain nojalla vain, jollei vahinkoa korvattaisi muun lain nojalla.

Omaisuuden käytöstä tai luovuttamisesta maksettavilla korvauksilla on merkitystä arvioitaessa omistusoikeuden rajoitusten oikeasuhtaisuutta. Omaisuuden suojasta säädetään perustuslain 15 §:ssä, jonka mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Pakkolunastus merkitsee varallisuusosoikeuden lopullista siirtoa, joka voidaan toteuttaa oikeudenhaltijan tahdosta riippumatta. Joissakin ääritapauksissa omaisuuden käytön rajoitus voi rinnastua pakkolunastukseen, jos omaisuuden arvonmenetyks on täydellinen.

Näin ollen pakkolunastustapauksissa tulisi soveltaa täyden korvauksen periaatetta. Kuitenkin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa katsotaan olevan mahdollista poiketa täydestä korvauksesta ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Koska laissa pakkolunastustoimenpiteet eivät kaikilta osin rajoitu perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa käytettäväksi, ehdotetaan 2 momentissa säädettävän myös tilanteista, joissa täydestä korvauksesta ei ole mahdollista poiketa.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin korvauksia maksettaessa noudatettavasta menettelystä.

127 §. Korvaus työtapaturmasta ja ammatitautidista. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 39 §:ää vastaava säännös. Sen mukaan valmiuslain nojalla annettuun määräykseen perustuvassa työssä satunut työtapaturma tai saatu ammattitauti korvattaisiin tapaturmavakuutuslaissa

(608/1948) säädettävällä tavalla, jollei korvaus muun lain tai sopimuksen perusteella olisi sitä suurempi. Lainkohta koskisi esimerkiksi yleistä työvelvollisuutta ja väestönsuojeluvollisuutta.

128 §. Muutoksenhaku. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 48 §:n korvaava säännös, jonka mukaan valmiuslaissa tarkoitettu valtioneuvoston, ministeriön ja Suomen Pankin päätöksestä saisi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Muusta valmiuslaissa tarkoitettu päätöksestä saisi valittaa hallinto-oikeuteen. Valmiuslakia koskeissa asioissa valitukset ohjautuisivat siis hallintolainkäyttölain mukaisesti määräytyvään hallinto-oikeuteen silloinkin, kun jonkun viranomaisen päätösten osalta normaalioloissa olisi säädetty erityisestä valitustiestä. Valitus valmiuslaissa tarkoitettu kunnan viranomaisen päätöksestä olisi hallintovalitus eikä kuntalaissa tarkoitettu kunnallisvalitus.

Pykälän 2 momentin mukaan muutoksenhaussa sovellettaisiin muutoin, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. Momentissa säädettäisiin lisäksi hallintolainkäyttölain 31 §:n 1 momentin pääsäännöstä poiketen, että hallintopäätöstä olisi noudatettava heti valituksesta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää.

Oikeusturvakeinoilla on merkitystä arvioitaessa perusoikeuksien rajoittamisen edellytyksiä. Valmiuslaissa oikeusturvasta pyrittäisiin huolehtimaan muun muassa säätämällä muutoksenhausta. Monet valmiuslain nojalla tehtävät päätökset koskettaisivat ihmisten oikeuksia ja velvollisuuksia perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

129 §. Oikaisuvaatimus tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä. Pykälään ehdotetaan otettavaksi erityissäännös oikaisuvaatimuksesta tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä. Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikön 70 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen ei saisi hakea valittamalla muutosta. Hakija voisi kuitenkin kirjallisesti vaatia päätökseen oikaisua. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden asiassa antamaan päätökseen ei saisi hakea valittamalla muutosta. Poikke-

usoloissa oikaisuvaatimusmenettely ja mahdollisuus saattaa asia hallinto-oikeuden päättäväksi takaavat hakijalle riittävän oikeusturvan.

20 luku. Rangaistussäännökset

130 §. Viittaus rikoslakiin. Säännös korvaisi nykyisen lain 49 §:n. Säännöksessä viitattaisiin rikoslain 46 luvun 1-3 §:ään. Rikoslain sanotut säännökset koskevat säännösteilyrikosta sekä sen lievää ja törkeää tekemistä. Rikoslain 46 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi muun muassa valmiuslaissa säädetyn tai valmiuslain nojalla annetun säännöstelymääräyksen rikkominen tai rikkomisen yritys.

131 §. Valmiuslakirikkomus. Rikkomuksia koskeva sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 50 §:n. Rikkomuksena rangaistavat teot on pyritty ilmaisemaan nykyistä tarkemmin. Rikkomuksena rangaistavia tekoja olisivat pykälän 1 kohdan mukaan työnvälityspakon noudattamatta jättäminen, irtisanomisoikeuden rajoittamisen tai kieltämisen noudattamatta jättäminen ja työvelvollisuussuhteen ehtojen noudattamatta jättäminen. Valmiuslakirikkomuksesta tuomittaisiin 2 kohdan mukaan myös se, joka laiminlyö täyttää työvelvollisuuden, väestönsuojeluvollisuuden tai velvollisuuden siirtyä hoitamaan toista virkaa tai tehtävää. Pykälän 3 kohdassa rangaistavaksi säädettäisiin valmiuslaissa säädettyjen luovutusvelvollisuuksien tai palvelujen suorittamisvelvollisuuden täyttämisen laiminlyöminen ja 4 kohdassa valmiuslain nojalla annetun liikkumis- tai oleskelukiellon tai -rajoituksen rikkominen.

Säännöksessä mainitut teot olisivat rangaistavia tuottamuksellisia ja tahallisia. Mahdollinen rangaistusseuraamus olisi sakko. Säännöksessä uutta olisi se, että kaikilla säännöksessä mainituilla rikkomuksilla olisi sama rikosnimike, valmiuslakirikkomus. Tällä on pyritty selkeyteen ja useampien rikosnimikkeitten karsimiseen.

21 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

132 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen.

133 §. Siirtymäsäännös. Muuhun lainsäädäntöön sisältyy viittauksia voimassaolevaan valmiuslakiin. Säännöksen mukaan viittaukset tarkoittaisivat nyt ehdotettavaa lakia.

1.2 Puolustustilalaki

2 §. Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan teknistä muutosta uuden valmiuslain säätämisen vuoksi.

30 §. Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan muutosta tilapäistä työntekoa koskeviin ikärajoihin. Tilapäisen työnteon alaikäraja muuttuisi 15 vuodesta 18 vuoteen ja yläikäraja 65 vuodesta 68 vuoteen. Ikärajat yhtenäistettäisiin näin valmiuslain työvelvollisuutta koskevan sääntelyn kanssa.

1.3 Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta

Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta ehdotetaan säädettäväksi omassa laissaan. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 40 a §:n 3 ja 4 momentin sääntelyn poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta. Neuvottelukunnan nimeä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi ja tehtäviä laajennettavaksi koskemaan myös sosiaalihuoltoa. Nykyisellään neuvottelukunta käsittelee myös sosiaalihuoltoon liittyviä asioita, joten nimenmuutos ja tehtävien laajentaminen vastaisivat käytäntöä.

1 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Laissa olisi säännökset poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä.

2 §. Neuvottelukunnan tehtävät. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan tehtävistä yleispiirteisesti. Neuvottelukunta hoitaisi suunnittelu- ja valmistelutehtäviä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi neuvottelukunnan toiminnan kannalta välttämättömästä tiedonsaunnasta.

Pykälän 3 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan asetuksella tarkempia säännöksiä asioiden käsittelystä neuvottelukunnassa.

3 §. Neuvottelukunnan kokoonpano. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin neuvottelukunnan kokoonpanosta. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimisi sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö. Neuvottelukunnan kokoonpanoon kuuluisi neuvottelukunnan toimialaan liittyviä viranomaisia ja muita yhteisöjä edustavia henkilöitä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin neuvottelukunnan toiminnan järjestämisen kannalta tarpeellisesta oikeudesta perustaa jaostoja, työryhmiä tai muita toimielimiä, ottaa sihteerit sekä kuulla asiantuntijoita.

4 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen. Ehdotetun lain olisi tarkoituksenmukaista tulla voimaan samanaikaisesti uuden valmiuslain kanssa.

1.4 Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa

13 a §. Varautuminen. Voimassa olevassa lainsäädännössä asetetaan ulkomaisten luottolaitosten ja eräiden rahoituslaitosten Suomessa olevalle sivukonttorille samanlainen varautumisvelvollisuus kuin kotimaisille luotto- ja rahoituslaitoksille. Tästä on kuitenkin poikettu Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvasta valtiosta olevien luotto- ja rahoituslaitosten sivukonttorien osalta. Poikkeussäännös perustuu Euroopan unionin periaatteisiin palvelujen ja pääomien vapaaseen liikkuvuuteen perustuvista sisämarkkinoista. Säännöksen mukaan tällainen sivukonttori ei ole velvollinen suorittamaan suomalaisten säännösten edellyttämiä varautumistoimenpiteitä, jos se esittää yhtiön kotivaltion lainsäädäntöön perustuvasta varautumisestaan Suomessa riittävän selvityksen Rahoitustarkastukselle.

Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämistä olisi esitettävä Rahoitustarkastukselle riittävä selvitys.

ETA-alueeseen kuuluvasta valtiosta olevan luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttorit tulisi asettaa varautumisvelvollisuuden osalta samaan asemaan kotimaisten luotto- ja rahoituslaitosten kanssa. Tämän vuoksi 4 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan Rahoitustarkastus voisi antaa yleisen edun vuoksi

tarpeellisia ohjeita myös tällaisen sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämistä. Ohjeita voitaisiin antaa siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei olisi varmistettu luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla.

Ehdotettuja säädösmuutoksia pidetään mahdollisina, sillä niiden oikeuttamisperusteena on EY-oikeuden mukainen niin sanottu yleisen edun tavoite. Sen perusteella jäsenvaltiot voivat rajoittaa palvelujen tarjoamisen vapautta eräiden tärkeiden etujen suojelemiseksi. EY:n perustamissopimuksen 46 artiklassa mainitaan tällaisina oikeuttamisperusteina yleinen järjestys ja turvallisuus sekä kansanterveys.

Mahdollisuutta vedota yleiseen etuun on EY-tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella pidettävä varsin rajoitettuna. Valmiussäännösten osalta ei ole oikeuskäytäntöä. Kuitenkin arvioidaan, että välttämättömäksi katsottavaa poikkeusoloihin varautumista voidaan pitää oikeuttamisperusteena ja muidenkin edellytysten voidaan katsoa täyttyvän.

1.5 Laki arvo-osuusjärjestelmästä

13 a §. Varautuminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin vaatimus arvo-osuusrekisterissä olevien tietojen säilyttämisestä mahdollisimman häiriöttömästi myös poikkeusoloissa Suomessa olevin riittävin tietojärjestelmin.

Valmiuslainsäädännön uudistamisessa vuonna 2003 pidettiin lähtökohtana, että arvo-osuusjärjestelmä kuuluu keskeisiin toimintoihin rahoitusmarkkinoilla. Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 200/2002 vp) todettiin, että varautumisvelvollisuuden pitää koskea myös sellaisia rahoitusmarkkinoilla ja vakuutusallalla toimivia, jotka harjoittavat poikkeusoloissa välttämättömiä, rahoitusmarkkinoiden ja vakuustoiminnan toimivuuden kannalta keskeisiä toimintoja. Arvopaperikeskuksen arvo-osuusrekisterissä hoitama tietojen kirjaaminen ja säilyttäminen on hallituksen esityksessä mainittu tällaisena toimintona. Hallituksen esityksen mukaan rahoitusmarkkinoiden toiminta perustuu lähes täysin atk-järjestelmiin

ja siten niiden jatkuvuuden turvaaminen kaikissa olosuhteissa edellyttää jatkuvasti käytettävissä olevaa atk- ja tietoliikenneinfrastruktuuria.

Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön 18 artiklassa ja Suomen Pankista annetun lain (214/1998) 7 §:ssä edellytetään, että Suomen Pankilla on luotonannossaan riittävät vakuudet. Suomessa käytössä olevat toimintatavat eivät käytännössä erota rahapolitiikkavakuuksia ja vastapuolille myönnettävän päivänvälisen luoton vakuuksia toisistaan, joten vakuusmenettelyllä on vaikutusta myös maksujärjestelmien toimintaan.

Suomen Pankki on tehokkuussyistä ulkoistanut vakuushallintatilinsä arvopaperikeskukselle, jonka rekisterissä pidettävälle Suomen Pankin pantatuille tileille vastapuolet toimittavat vakuusmateriaalinsa. Vakuusmenettely on sekä Suomen Pankin että pankkien kannalta joustava, sillä pankit voivat helposti vaihtaa keskuspankille pantattuja vakuuksia toisiin, kunhan vakuuksien yhteismäärä kattaa kaikissa oloissa keskuspankkivoitteet. On selvää, että rahoitusjärjestelmän vakaus voi järkkyyä, jos keskuspankki ei voi arvopaperikeskuksen toimintaongelmien vuoksi toteuttaa rahapoliittisia operaatioitaan tai myöntää tarpeen mukaan päivänvälisestä rahoituksesta vastapuolilleen. Keskuspankin käytämien järjestelmien häiriöttömyyden ja toimimiskyvyn tulee olla turvattu jatkuvasti.

Arvopaperikeskuksen mahdolliset toiminnalliset ongelmat ovat varmimmin ja nopeimmin ratkaistavissa silloin, kuin keskeiset tietokannat, tietojärjestelmät ja niitä hallitseva henkilöstö ovat Suomessa. Läheisellä sijaintipaikalla voidaan varmistaa myös, että tarvittaviin viestintäyhteyksiin liittyvät ongelmat pysyvät rajatumpina ja ovat Rahoitustarkastuksen valvontavaltuuksien ja Suomen Pankin yleisvalvonnan piirissä.

Näistä syistä on perusteltua katsoa Suomen yleisen edun vaativan arvopaperikeskuksen toimintojen järjestämistä siten, että Suomessa on riittävät tietojärjestelmät arvo-osuusrekisterissä olevien tietojen säilyttämiseksi mahdollisimman häiriöttömästi.

1.6 Asevelvollisuuslaki

79 §. *Reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa.* Pykälää ehdotetaan muutettavan niin, että sen soveltaminen olisi mahdollista ehdotetun valmiuslain 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa. Voimassaolevan säännöksen mukaan säännöstä voidaan soveltaa nykyisen valmiuslain 2 §:n 5 kohdassa tarkoitetussa suuronnettomuustilanteessa silloin, kun tilanne on erityisen vakava, sekä tilanteessa, jossa laajalle levinnyt vaarallinen kulkutauti vastaa vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta. Säännös ei muuttuisi asiallisesti.

81 §. *Sovellettavat säännökset ja asetuksenantovaltuus.* Pykälän 2 momentin viittaus valmiuslain 24 §:ään ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi ehdotetun valmiuslain 100 §:ään.

1.7 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

27 §. *Valmiustehtävät.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan teknistä muutosta. Viittaus nykyisen valmiuslain 2 §:ään korvattaisiin viittauksella ehdotetun valmiuslain 3 §:ään.

30 §. *Sitoumuksen ja sitoumuksen hyväksymispäätöksen peruuttaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan teknistä muutosta. Viittaus nykyisen valmiuslain 2 §:ään korvattaisiin viittauksella ehdotetun valmiuslain 3 §:ään.

1.8 Laki Pelastusopistosta

13 §. *Muu koulutus.* Pykälään ehdotetaan teknistä muutosta. Viittaus nykyiseen valmiuslakiin korvattaisiin viittauksella ehdotettuun valmiuslakiin.

23 §. *Opetuksen maksuttomuus ja opinotosiaaliset edut.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan teknistä muutosta. Viittaus nykyisen valmiuslain 40 §:ään korvattaisiin viittauksella ehdotetun valmiuslain 11 §:ään.

1.9 Pelastuslaki

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälän 1 momentin 3 kohtaan ehdotetaan teknistä muutosta.

Viittaus nykyisen valmiuslain 2 §:ään korvattaisiin viittauksella ehdotetun valmiuslain 3 §:ään.

Lisäksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan muun lainsäädännön muutoksista johtuvia teknisiä muutoksia. Aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain nimike on muutettu lailla 238/2005. Aikaisempi ilmailulaki (281/1995) on kumottu uudella samannimisellä lailla (1242/2005).

1.10 Laki poikkeusolojen vakuutustakuusta

1 §. *Poikkeusolojen vakuutustakuu.* Pykälään ehdotetaan teknistä muutosta. Viittaus nykyisen valmiuslain 2 §:ään korvattaisiin viittauksella ehdotetun valmiuslain 3 §:ään.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotus valmiuslaiksi sisältää varsin monia asetuksenantovaltuuksia. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että mahdollisten poikkeusolojen sisältöä ja vaikutuksia ei pystytä ennakolta arvioimaan täsmällisesti. Jotta poikkeusoloissa pystyttäisiin toimimaan riittävän nopeasti tilanteen edellyttämällä tavalla, on sääntelyn yksityiskohdista säädettävä asetuksella.

Asetukset olisivat tarpeen, jotta poikkeusoloissa voitaisiin esimerkiksi tarkentaa rajoituksen kohdetta, asiallista tai alueellista ulottuvuutta taikka asettaa määräaika. Joissakin tapauksissa asetuksella säädettäisiin tarkemmin noudatettavasta menettelystä. Asetuksella saatettaisiin myös rajoittaa laissa säädettyä velvollisuutta tai säätää tarkemmin organisaatiosta.

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan asetuksen antaa valtioneuvosto, jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty. Perustuslakiuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan lähtökohtana tulee olla, että valtioneuvoston yleisistunto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista sekä niistä muista asioista, joiden merkitys sitä vaatii. Ministeriölle voitaisiin osoittaa asetuksenantovaltaa teknisluonteisemmissa sekä yhteiskunnalliselta ja poliittiselta

merkitykseltään vähäisemmissä asioissa (HE 1/1998 vp).

Esitykseen sisältyvissä lakiehdotuksissa asetuksen antaja olisi yleensä valtioneuvosto. Kuitenkin 1. lakiehdotuksen 40 §:n 2 momentissa, 48 §:n 3 momentissa, 57 ja 66 §:ssä, 67 §:n 2 momentissa, 70 §:n 3 momentissa, 109 §:n 2 momentissa, 112 §:n 2 momentissa, 113 §:ssä ja 117 §:n 3 momentissa asetuksen antajaksi ehdotettaisiin asianomaista ministeriötä. Nämä asetuksenantovaltuudet koskevat verraten teknisluonteisia asioita.

Perustuslain 80 §:n 2 momentin mukaan myös muu viranomainen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Valtuuden tulee lisäksi olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.

Viestintävirasto voisi 1. lakiehdotuksen 64 §:n nojalla antaa 59–63 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä. Säännettävään toimintaan liittyy runsaasti ammatillisia erityispiirteitä, joita voitaneen pitää perustuslain 80 §:n 2 momentissa tarkoitettuina erityisinä syinä. Määräyksenantovaltuus olisi asialliselta sisällöltään samankaltainen kuin Viestintävirastolle normaaliolojen lainsäädännössä osoitetut määräyksenantovaltuudet. Se olisi lisäksi rajoitettu teknisluonteisiin määräyksiin.

3 Voimaantulo

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voidaan arvioida, että lait voisivat tulla voimaan tammikuun alusta 2009.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Arvioitaessa valmiuslakiehdotuksen säännösten välttämättömyyttä ja hyväksyttävyyttä on otettava huomioon, että valmiuslaki voisi tulla sovellettavaksi vain erittäin vakavissa

kriiseissä. Lain toimivaltuussäännösten soveltaminen olisi mahdollista lain 3 §:ssä tarkasti rajatuissa poikkeusoloissa.

Valmiuslain soveltamismahdollisuutta rajoitettiin edelleen 4 §:ssä ilmaistu välttämättömyysvaatimus. Valmiuslain toimivaltuuksia voitaisiin käyttää vain, jollei tilannetta voitaisi hallita viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Jos siis normaaliolojen lainsäädäntö sisältäisi riittävät toimivaltuudet, ei valmiuslakia voitaisi tältä osin soveltaa. Lisäksi 4 §:n mukaan viranomaiset voitaisiin oikeuttaa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka olisivat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia lain tarkoituksen saavuttamiseksi. Valmiuslain tarkoituksena olisi poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

Vaikka valmiuslain toimivaltuuksien käytöllä puututtaisiin joihinkin perusoikeuksiin, kuten omaisuuden suojaan ja elinkeinovapautteen, pyritään valmiuslain soveltamisella kuitenkin suojaamaan muita perusoikeuksia, kuten oikeutta elämään ja yhdenvertaisuutta.

Valmiuslakiin ehdotetaan otettavan erillinen säännös Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettujen sääntöjen noudattamisesta. Säännöksellä viitattaisiin esimerkiksi kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja humanitaarisen oikeuden normeihin. Valmiuslakiehdotusta laadittaessa on pyritty siihen, että se olisi sopusoinnussa Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Ihmisoikeussopimusten hätätilaa koskevista määräyksistä on tehty selkoa edellä. Valmiuslakiehdotuksen toimivaltuudet eivät ensinnäkään kosketa ihmisoikeussopimuksissa ehdottomina turvattuja oikeuksia. Toiseksi valmiuslakiehdotuksen katsotaan täyttävän sopimusmääräyksistä poikkeamiselle asetetut edellytykset siltä osin kuin kyse on ihmisoikeussopimuksissa tarkoitettusta hätätilasta ja sopimusmääräysten takaamien oikeuksien rajoittamiselle asetetut edellytykset siltä osin kuin valmiuslakiehdotuksen niistä poikkeusoloista, joita ei voida pitää ihmisoikeussopimuksissa tarkoitettuna hätätilana.

Seuraavassa valmiuslakiehdotuksen tarkastelussa on erotettavissa neljä osaa. Ensinnäkin ehdotusta arvioidaan tilapäisiä poikkeuksia perusoikeuksista koskevan perustuslain 23 §:n kannalta. Toiseksi ehdotusta tarkastellaan myös perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta. Kolmanneksi esitystä käsitellään lainsäädäntövallan delegoinnin kannalta. Neljäntenä tarkastelukulmana on valmiuslakiehdotuksen suhde muihin perustuslain säännöksiin. Tämä koskee esimerkiksi eduskunnan budjettivaltaa koskevaa sääntelyä.

Perustuslain 23 §

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetaan tilapäisten poikkeuksien säätäminen perusoikeuksista lailla Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen samoin kuin vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana. Perustuslakivaliokunnan ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten tulkintakannanottojen perusteella on arvioitavissa, että ehdotetussa valmiuslaissa tarkoitetuista poikkeusoloista vain osa kuuluisi perustuslain 23 §:n soveltamisalaan. Perustuslain 23 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin arvioidaan lukeutuvan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot.

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetun poikkeamisen yhtenä edellytyksenä on poikkeuksien tilapäisyys. Perustuslakivaliokunta on arvioinut nykyistä valmiuslakia perusoikeuspoikkeuksien tilapäisyyden kannalta lausunnossaan valmiuslakiin vuonna 2000 tehdyistä muutoksista (PeVL 1/2000 vp). Nykyisen valmiuslain mukaiset toimivaltuudet tulevat käyttöön vain poikkeusoloissa, ja ne otetaan käyttöön erikseen asetuksella, joka on määräaikainen. Lisäksi asetus tai asetuksen kohta on kumottava heti, kun poikkeusolo ei enää ole käsillä tai toimivaltuuden käyttämiselle ei ole enää edellytyksiä. Näillä perusteilla perustuslakivaliokunta katsoi, että perusoikeusrajoituksia on pidettävä sillä tavoin tilapäisinä kuin perustuslain 23 §:ssä edellytetään.

Myös ehdotetun valmiuslain toimivaltuudet otettaisiin käyttöön asetuksella, joka olisi määräaikainen. Lisäksi määräaika, jonka

asetus voisi olla voimassa, ehdotetaan lyhennettäväksi vuodesta kuuteen kuukauteen. Ehdotuksen mukaan lain tai jonkin sen säännöksen soveltamisedellytysten päättyessä tulee käyttöönotto- tai jatkamisasetus kumota tai asetusta muuttaa olosuhteiden muutosta vastaavaksi. Näin ollen ehdotetun valmiuslain mukaisten perusoikeuspoikkeuksien arvioidaan olevan tilapäisiä perustuslain 23 §:ssä edellytetyllä tavalla.

Sellaisia perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia, joita voitaisiin soveltaa ainoastaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, sisältyy ehdotuksen 14, 25, 46, 47, 75–80, 82, 84, 90 ja 91 §:ään, 93 §:n 1–3 momenttiin, 94 §:n 1 momenttiin, 103 ja 108–111 §:ään, 113, 115, 117, 119 ja 120 §:ään. Näiden säännösten sisältämien toimivaltuuksien suhdetta perustuslakiin voidaan siis tarkastella perustuslain 23 §:n mukaisten tilapäistä poikkeamista koskevien edellytysten kannalta. Säännösten ei arvioida vaikuttavan lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Tarkastelua perusoikeussäännösten kannalta

Koska kaikki ehdotetun valmiuslain mukaiset poikkeusolot eivät kuulu perustuslain 23 §:n mukaiseen poikkeusolomääritelmään, on ehdotetun 3 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa käytettäväksi tarkoitettuja toimivaltuuksia tarkasteltava perusoikeuskohtaisten erityisten rajoitusedellytysten ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaisen vapauden kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältäisi valmiuslakiehdotuksen 94 §:n 2 momenttiin ja 114 §:ään.

Työvoiman käytön sääntely merkitsee henkilökohtaiseen vapauteen ja elinkeinon harjoittamisen vapauteen kohdistuvia rajoituksia. Perustuslaissa ei ole erityistä pakkotyön kieltoa. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) mukaan orjuuden ja pakkotyön sinänsä yksiselittei-

sesti voimassa olevat kiellot seuraavat riidattomasti jo oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen koskevasta yleissäännöksestä. Samalla todetaan, ettei pakkotyön kieltä merkitse kaikenlaisten työ- tai palvelusvelvollisuuksien kieltämistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaan kiellettyä pakkotyönä tai pakollisena työnä ei tarkoiteta esimerkiksi sellaista palvelusta, jota vaaditaan, kun vaara tai onnettomuus uhkaa yhteiskunnan olemassaoloa tai hyvinvointia eikä yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvaa työtä tai palvelusta. Myös KP-sopimuksen orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevassa 8 artiklassa suljetaan pakkotyön käsitteen ulkopuolelle lähes samansäiltöiset työn tai palveluksen muodot. On arvioitavissa, että valmiuslaissa tarkoitettut työ- ja väestönsuojeluvollisuus kuuluvat ihmisoikeussopimuksissa hyväksytyihin palvelusvelvollisuuksiin.

Valmiuslakiehdotuksen 116 §:ssä mahdollistettaisiin liikkumisvapauden rajoittaminen oleskelurajoituksia asettamalla. *Perustuslain 9 §:n 1* momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Liikkumisvapauden rajoitusten tulee perustua lakiin. Rajoitusten sallittavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklaan, jonka 3 kappaleen mukaan liikkumisvapaudelle voidaan asettaa sellaisia rajoituksia, jotka ovat lain mukaisia ja välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden takia, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikosten ehkäisemiseksi, terveyden ja moraalin suojelemiseksi tai muiden yksilöiden ja vapauksien suojelemiseksi (HE 309/1993 vp).

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta todennut, että viranomaisille voidaan lailla antaa toimivalta liikkumis- ja oleskelukieltojen asettamiseen maantieteellisesti rajatuilla alueilla (PeVL 21/1997 vp). Lausunnossaan poliisilain muuttamisesta (PeVL 11/2001 vp) perustuslakivaliokunta ei nähnyt estettä säätää valtuudesta, jonka nojalla sisäasiainministeriö voisi asettaa liikkumis- ja oleskelura-

joituksia ministeriön asetuksella, eikä pitänyt lakiehdotusta perustuslain kannalta ongelmallisena. Näin ollen ehdotetun valmiuslain 116 §:n sääntelyn ei arvioida olevan ongelmallinen liikkumisvapauden kannalta.

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Säännöksen 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksen 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslain 10 §:n kannalta merkittävä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettava toimivaltuus sisältyisi valmiuslakiehdotuksen 52 §:ään, jonka mukaan asuntokannan sääntöelitysviranomainen voisi osoittaa vuokralaisen tietyt kriteerit täyttävään asuntoon. Sääntelyn arvioidaan täyttävän perustuslain 10 §:n 3 momentin edellytykset. Asumaan sijoittamisella pyritäisiin turvaamaan oikeutta asuntoon ja viime kädessä oikeutta elämään. Asumaan sijoittaminen olisi lisäksi viimesijainen keino, johon turvauduttaisiin vain, jos lievemmät keinot asuntotilanteen helpottamiseksi eivät olisi riittäviä. Näin ollen lakiehdotuksen 52 §:n sääntelyä ei pidetä ongelmallisena kotirauhan suojan kannalta.

Viranomaisten tarkastusoikeutta koskeva 122 § on rajattu koskemaan vain sellaisia tiloja, jotka eivät kuulu kotirauhan suojan piiriin.

Valmiuslakiehdotuksen 60 §:n mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi muuttaa radioluvan ehtoja, peruuttaa radioluvan, keskeyttää radiolupien myöntämisen ja kieltää radiolähtetimen tai radiojärjestelmän käytön. Sääntelyllä on merkitystä *perustuslain 12 §:ssä* turvattun sananvapauden kannalta. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Radiolain säätämistä koskevassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on pitänyt radioviestinnän teknisiin edellytyksiin liittyvien seikkojen perusteella tapahtuvaa radioluvan ehtojen muuttamista hyväksyttävänä. Perustuslakivaliokunta on todennut radioluvan peruuttamisen olevan ankara keino puuttua

sananvapauden käyttämiseen (PeVL 26/2001 vp). Radioluvan ehtojen muuttaminen valmiuslakiehdotuksen 60 §:ssä tarkoitetulla tavalla perustuisi radioviestinnän teknisten edellytysten turvaamiseen. Radioluvan peruttaminen olisi mahdollista vain silloin, kun se olisi välttämätöntä lain tarkoituksen saavuttamiseksi. Luvan peruuttamiseen voitaisiin ryhtyä vain sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Näin ollen on arvioitavissa, ettei 60 §:n sääntely muodostu ongelmalliseksi perustuslain 12 §:ssä turvattun sananvapauden kannalta.

Valmiuslakiehdotuksen 124 §:ssä asetettaisiin tiedotusten julkaisuvelvollisuus julkaisijalle ja ohjelmatoiminnan harjoittajalle. Säännös vastaisi nykyisen valmiuslain 43 §:ää, joka on tarkoitettu täydentämään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia. Perustuslakivaliokunta totesi lakia sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevassa mietinnössään (PeVM 14/2002 vp), että velvollisuus julkaista viranomaistiedotteita merkitsee sananvapauden rajoitusta. Sääntelylle katsottiin kuitenkin olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät, ihmisten hengen ja terveyden sekä merkittävien ympäristö- ja omaisuusarvojen suojaamiseen liittyvät perusteet.

Varsin monet valmiuslain toimivaltuus-säännöksistä koskevat taloudellista toimintaa ja ne kohdistuvat tätä kautta omaisuuden suojaan. Lisäksi erilaisia luovutusvelvollisuuksia sekä lakisääteistä vakuutusta ja etuuksia sekä sosiaaliavustuksia koskevalla sääntelyllä on merkitystä omaisuuden suojan kannalta. *Perustuslain 15 §:n* 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Pykälän 2 momenttiin sisältyy erityissäännös omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen.

Omaisuuden suojan kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältyisi 16–19, 30–34, 42, 43, 44, 51, 52, 54–56, 58–63, 69–71, 74, 81, 83, 85, 86 ja 89 §:ään.

Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että perustuslakivaliokunta on pitänyt omaisuuden suojaan kuuluvina sosiaalisia avustuksia ja muita vastaa-

via julkisen vallan velvoitteita silloin, kun ne ovat langenneet maksettaviksi. Ansiosidonnaisille etuuksille on annettu omistusoikeuden suoja siltä osin, kuin se on asianomaisen itselleen palkkaansa liittyen ansaitsemaa (HE 309/1993 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan eläkkeiden omaisuuden suoja pohjautuu ajatukseen, että tietty ansiosidonnainen etuus, ennen kaikkea oikeus työeläkkeeseen, ansaitaan palvelussuhteen kestäessä. Tällä tavoin ansaittavaa mutta vasta myöhemmin maksettavaa etuutta pidetään työsuorituksen vastikkeen osana (PeVL 9/1999 vp, PeVL 60/2002 vp, PeVL 30/2005 vp). Valmiuslakiehdotuksen 55 §:ssä säädettäisiin lakisääteisen vakuutuksen ja etuuksien väliaikaisista muutoksista. Osa 55 §:ssä tarkoitetuista etuuksista on etuudensaajan omaan työskentelyyn perustuvia, ja ne siis kuuluvat omaisuuden suojan piiriin. Ehdotetun 55 §:n ajallisesti ja asiallisesti rajoitetun soveltamisalan vuoksi sääntelyä voitaneen pitää hyväksyttävänä.

Omaisuuden suojan rajoituksia arvioitaessa on otettava huomioon myös rajoituksesta maksettava korvaus. Erityisesti tämä koskee pakkolunastustapauksia, mutta korvauksella on merkitystä arvioitaessa muitakin rajoituksia. Korvauksia koskevassa 126 §:ssä lähtökohtana on täyden korvauksen maksaminen. Korvaus voitaisiin maksaa myös kohtuullisena pykälässä tarkoitetuista syistä. Pykälään ehdotetaan kuitenkin erityissäännöstä täyden korvauksen maksamisesta silloin, kun 44 §:n soveltamisesta aiheutuu vahinkoa muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Erityissäännöstä pidetään välttämättömänä, sillä 44 §:n mukainen turpeen, puun ja puutavaran luovuttaminen merkitsee perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettua pakkolunastusta.

Monilla valmiuslain säännöksillä on myös liittymä *perustuslain 18 §:ssä* turvattuun elinkeinovapauteen. Myös vapaus valita toimeentulon hankkimismuotoja ja -keinoja kuuluu elinkeinovapauteen (PeVL 1/2000 vp). Valmiuslaissa asetettaisiin erilaisia elinkeinotoiminnan rajoituksia, kuten ostolupamenettely, hyödykkeiden saatavana pitämisen velvollisuus, viennin luvanvaraisuus tai vientikielto sekä hyödykkeiden tuottamisvelvollisuus.

Elinkeinovapauden rajoittamista koskevat säännökset täyttävät perusoikeuden rajoittamiselta vaadittavat yleiset edellytykset. Valmiuslain mukaisten rajoitusten olennainen sisältö ilmenee laista. Sääntelyn hyväksyttävyyteen vaikuttaa säännösten soveltamisen viimesijaisuus. Elinkeinovapautta rajoitaviin viranomaistoimiin voitaisiin ryhtyä vain, jos se olisi välttämätöntä, eikä lain tarkoitusta pystyittäisi toteuttamaan esimerkiksi sopimusjärjestelyin.

Valmiuslakiehdotuksen 93 §:n 4 momentissa tarkoitettulla työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanomisoikeuden rajoittamisella on merkitystä perustuslain 18 §:ssä turvatuun oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla kannalta. Irtisanomisajan pidentämistä on kuitenkin rajattu enintään kuuteen kuukauteen ja muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa se koskisi vain tiettyjä, väestön suojaamisen, toimeentulon ja terveydenhuollon kannalta keskeisiä ammattiryhmiä. Sääntelyä on pidettävä oikeasuhtaisena ja hyväksyttävänä.

Oikeudesta sosiaaliturvaan säädetään *perustuslain 19 §:ssä*. Säännöksen 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksen 2 momentin mukaan puolestaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Perustuslain 19 §:n kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältyisi valmiuslakiehdotuksen 55 ja 56 §:ään. Perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua subjektiivista oikeutta välttämättömään toimeentuloon turvattaisiin valmiuslain 55 §:n 3 momentin ja 56 §:n 3 momentin vähimmäissäännöksillä.

Perustuslain 19 §:n 2 momentissa asetetaan lainsäätäjälle velvollisuus taata perustoimeentuloturva tarvitsevalle subjektiivinen oikeus tällaiseen turvaan. Perusoikeusuudistusta koskevien valmisteluasiakirjojen mukaan perustoimeentuloturvan käsite ei kiin-

nittyisi suoraan voimassa oleviin etuusjärjestelmiin (HE 309/1993 vp, PeVM 25/1994 vp). Näin ollen järjestelmien muuttaminen taloudellisen kehityksen myötä on mahdollista. Perustuslakivaliokunta on todennut, ettei perustuslain 19 §:n 2 momentissa turvata esimerkiksi jotakin työeläkejärjestelmää sinänsä vaan ylipäättään yksilön oikeutta perustoimeentulon turvaan (PeVL 60/2002 vp). Valmiuslakiehdotuksen 55 §:n 2 momentissa ja 56 §:n 2 momentissa tarkoitettuun etuuksien alentamiseen voitaisiin turvautua vain silloin, kun se olisi välttämätöntä. Lisäksi etuuksien alentaminen olisi mahdollista vain väliaikaisesti, korkeintaan kolmen kuukauden ajan. Valmiuslakiehdotuksen 55 ja 56 §:n soveltamisen vaikutuksia etuudensaajan toimeentuloon pyritään lisäksi helpottamaan 58 §:ssä tarkoitettulla maksun viivästyksen seuraamuksista vapautumisella.

Lainsäädäntövallan delegointi

Perustuslain 80 §:n mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Nykyisen valmiuslain valtiosääntöoikeudelliset ongelmat liittyvät osittain juuri lainsäädäntövallan delegointiin ja valmiuslain suhteeseen perustuslain 80 §:ään. Ehdotuksessa uudeksi valmiuslaiksi säännösten kirjoitustapaa on muutettu ja laintasoista sääntelyä täsmennetty. Tavoitteena on, että poikkeusoloissa mahdollisten toimenpiteiden sisältö käy ilmi laista sellaisella tarkkuudella kuin on mahdollista etukäteen säätää.

Valmiuslain toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen merkitsee rajoitusten kohteiden aikaisempaa yksityiskohtaisempaa kuvausta. Kuitenkin joitakin rajoituksen kohteiden tarkempia yksilöintejä on välttämätöntä säätää asetuksella. Lisäksi rajoitustoimenpiteet määritellään huomattavasti tarkemmin kuin nykyisessä valmiuslaissa. Perusoikeuksiin puuttuville toimenpiteille on laissa asetettu rajat. Joidenkin toimivaltuuksien ulottuvuutta on edelleen mahdollista rajata asetuksella.

Valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamisen aloittamisesta ehdotetaan säädettävän valtioneuvoston asetuksella (käyttöön-

toasetus). Asetus saatettaisiin eduskunnan käsiteltäväksi, ja eduskunta päättäisi, saako asetus jäädä voimaan. Menettely vastaisi pääpiirteissään nykyistä valmiuslakia, puolustustalalakia ja valmiuslailla kumottua väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta annettua lakia. Menettelyä voidaan pitää poikkeusoloja koskevassa lainsäädännössä omaksuttuna tapana saattaa valmiuslainsäädännön soveltamisedellytykset ja sovellettavaksi aiottut toimivaltuudet eduskunnan käsiteltäväksi.

Perustuslain 93 §

Perustuslain 93 § koskee toimivaltaa kansainvälisissä asioissa. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen ulkopoliittikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Poikkeusoloilla saattaa joissakin tapauksissa olla myös ulkopoliittisia vaikutuksia. Siksi ehdotetaan, että tasavallan presidentti osallistuisi poikkeusolojen toteamiseen. Tämä tarkoittaisi käytännössä esimerkiksi asian käsittelemistä valtioneuvostosta annetun lain 24 §:ssä tarkoitettussa ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisessä kokouksessa.

Sen sijaan perustuslakiuudistuksessa muutuneen asetuksenantovallan sääntelyn vuoksi ei pidetä perusteltuna, että tasavallan presidentti osallistuisi käyttöönottoasetuksen antamiseen. Valmiuslain toimivaltuussäännökset kuuluvat asiasisällöltään enemminkin valtioneuvoston kuin tasavallan presidentin päättäväksi.

Suhde eduskunnan budjettivaltaan

Perustuslain 83 §:ssä säädetään eduskunnan budjettivallasta. Pykälän 1 momentin mukaan eduskunta päättää varainhoitovuodeksi kerrallaan valtion talousarvion, joka julkaistaan Suomen sädöskokoelmassa. Lisätalousarviota koskee perustuslain 86 §. Perustuslaissa ei ole mainintaa talousarvion käsittelystä annettujen säännösten soveltamisesta lisätalousarvioon. Eduskunnan työjärjestyksen 59 §:n 6 momentin mukaan lisätalousarviesityksen käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä talousarviesityksen kä-

sittelystä säädetään. Valmiuslakiehdotuksen 88 §:ään ehdotetaan ottavaksi säännös lisätalousarvioesityksen soveltamisesta välittömästi eduskunnan suostumuksella. Koska lisätalousarvioesityksen välittömään soveltamiseen vaadittaisiin eduskunnan suostumus, ei eduskunnan budjettivaltaa kavennettaisi perustuslain kanssa ristiriitaisella tavalla.

Valtion verot ja maksut

Perustuslain 81 §:n 1 momentin mukaan valtion verosta säädetään lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan valtiosääntöisille maksuille on ominaista, että ne ovat korvauksia tai vastikkeita julkisen vallan palveluista; muut rahasuoritukset valtiolle ovat sen sijaan veroja valtiosääntöoikeudellisessa mielessä (HE 1/1998 vp, PeVL 3/2003 vp, PeVL 61/2002 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan lain säännösten tulee olla myös sillä tavoin tarkkoja, että la-

kia soveltavien viranomaisten harkinta veroa määrättäessä on sidottua (PeVL 41/2004 vp, PeVL 67/2002 vp).

Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu (37 §) ei ole korvaus tai vastike julkisen vallan palvelusta ja sitä on siksi pidettävä valtiosääntöoikeudellisessa mielessä verona. Lailla säädetäisiinkin ylitysmaksun laskentatavasta ja verovelvollisuuden perusteesta. Verovelvollisen oikeusturvakeinona on mahdollisuus hakea muutosta maksupäätökseen valittamalla. Sääntelyn ei arvioida vaikuttavan lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Kaiken kaikkiaan on arvioitavissa, että esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien valtiosääntöoikeudellisten näkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Valmiuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Lain tarkoitus, soveltamisala ja yleiset periaatteet

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

2 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana. Lisäksi laissa säädetään viranomaisten varautumisesta poikkeusoloihin.

3 §

Poikkeusolojen määritelmä

Poikkeusoloja tämän lain mukaan ovat:

- 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
- 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan

hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista;

3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat; sekä

4) erityisen vakava suuronnettomuus, sen välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

4 §

Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet

Viranomaiset voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia 1 §:ssä säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi. Toimivaltuuksia voidaan käyttää vain sellaisin tavoin, jotka ovat oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämisellä tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Tämän lain mukaisia toimivaltuuksia voidaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

5 §

Suhde kansainvälisiin velvoitteisiin

Tätä lakia sovellettaessa on noudatettava Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettuja sääntöjä.

2 luku

Toimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

6 §

Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta

Jos valtioneuvosto, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, toteaa maassa vallitsevan poikkeusolot, voidaan valtioneuvoston asetuksella (*käyttöönottoasetus*) säätää II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta. Tällainen asetus voidaan antaa määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Käyttöönottoasetuksessa on mainittava, miltä osin tämän lain mukaisia toimivaltuuksia voidaan soveltaa ja toimivaltuuksien alueellinen soveltamisala, jos niitä ei saateta sovellettaviksi koko valtakunnan alueella.

Käyttöönottoasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan ja onko se voimassa säädetyin vai sitä lyhyemmän ajan. Jollei käyttöönottoasetusta ole viikon kuluessa sen antamisesta toimitettu eduskunnalle, asetus raukeaa.

Kun eduskunta on tehnyt 3 momentissa tarkoitetun päätöksen, käyttöönottoasetuksessa mainittuja säännöksiä voidaan alkaa soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

7 §

Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta kiireellisessä tapauksessa

Jos 6 §:n 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä ei ole mahdollista noudattaa vaarantamatta merkittävästi lain tarkoituksen saattamista, voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää, että II osan toimivaltuussäännöksiä voidaan soveltaa välittömästi.

Tällainen asetus voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi, ja se on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Jollei asetusta ole viikon kuluessa sen antamisesta

toimitettu eduskunnalle, asetus raukeaa. Asetus on kumottava osittain tai kokonaan, jos eduskunta niin päättää.

8 §

Toimivaltuuksien käytön jatkamisesta päättäminen

Poikkeusolojen jatkuessa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää II osan säännösten soveltamisen jatkamisesta (*jatkamisasetus*). Tällainen asetus voidaan antaa määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Jatkamisasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan.

9 §

Jatkamisasetuksen soveltaminen

Kun eduskunta on tehnyt 8 §:n 2 momentissa tarkoitetun päätöksen, saadaan jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava kokonaan tai osittain.

Jollei eduskunta ole tehnyt päätöstä jatkamisasetuksesta ennen kuin säännösten soveltaminen voimassa olevan asetuksen mukaan päättyy, vaikka jatkamisasetus on toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi viikkoa ennen mainittua ajankohtaa, saadaan kaikkia jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa. Eduskunnan päätettyä asetuksesta on voimassa, mitä 1 momentissa säädetään.

10 §

Toimivaltuussäännösten soveltamisen päätyminen

Poikkeusolojen päättyessä on voimassa oleva käyttöönottoasetus tai jatkamisasetus kumottava.

Jos jonkin II osan säännöksen soveltamisedellytykset lakkaavat, käyttöönotto- tai jatkamisasetusta on vastaavasti muutettava.

Kumottaessa tai muutettaessa 1 ja 2 momentin mukaisesti käyttöönotto- tai jatkamisasetusta on samalla kumottava ne lain II osan säännösten nojalla annetut asetukset, joiden soveltamisedellytykset ovat lakanneet.

3 luku

Varautuminen

11 §

Varautumisvelvollisuus

Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

12 §

Varautumisen johtaminen, valvonta ja yhteensovittaminen

Varautumista johtaa ja valvoo valtioneuvosto sekä kukin ministeriö toimialallaan. Kukin ministeriö yhteensovittaa varautumista omalla toimialallaan. Varautumisen yhteensovittamisesta valtioneuvostossa säädetään erikseen.

II OSA

TOIMIVALTUUDET POIKKEUSOLOISSA

4 luku

Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaaminen

13 §

Rahoitusmarkkinoita koskevat määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *Suomessa asuvalla:*

a) luonnollista henkilöä, jolla on täällä kotipaikka;

b) täällä sijaitsevaa ulkomaista sivuliikettä; sekä

c) julkis- tai yksityisoikeudellista oikeushenkilöä, jolla on täällä kotipaikka; ei kuitenkaan Suomen valtiota;

2) *ulkomailla asuvalla* sellaista luonnollista henkilöä sekä julkis- tai yksityisoikeudellista oikeushenkilöä, jonka kotipaikka ei ole Suomessa, ja ulkomailla sijaitsevaa suomalaista sivuliikettä;

3) *maksuvälineellä* seteliä, maksuliikkeessä yleisesti käytettyä metallirahaa, sähköistä rahaa, pankkivekseliä, sekkiä ja muuta niihin rinnastettavaa maksuosoitusta;

4) *ulkomaisella maksuvälineellä* maksuvälinettä, joka on ulkomaan rahan määräinen tai sisältää oikeuden maksuun ulkomaan rahana;

5) *arvopaperilla* arvopaperimarkkina-laissa (495/1989) tarkoitettua arvopaperia ja arvo-osuusjärjestelmästä annetussa laissa (826/1991) tarkoitettua arvo-osuutta sekä kaupankäynnistä vakioituilla optioilla ja termiineillä annetun lain (772/1988) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua vakioitua johdannais-sopimusta ja siihen rinnastettavaa johdannais-sopimusta;

6) *ulkomaisella arvopaperilla* arvopaperia, joka on ulkomailla asuvan liikkeeseen laske-ma, ja tällaiseen arvopaperiin kohdistuvaa oikeutta;

7) *saamistodisteella* velkakirjaa, vekseliä, talletustodistusta, pankkikirjaa ja muuta niihin rinnastettavaa sitoumusasiakirjaa.

Tätä lukua sovellettaessa katsotaan Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivientirahasto sekä muu sellainen kansainvälinen rahoitus- tai muu laitos, jonka kotipaikka on Suomessa, ulkomailla asuvaksi.

14 §

Rahoitus- ja maksuvälineitä koskevat toimet

Maan valuuttavarannon sekä valtion mak-suvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa:

1) arvopapereita, maksuvälineitä ja saamis-
todisteita saadaan viedä maasta ja tuoda
maahan vain Suomen Pankin luvalla;

2) Suomessa asuva on korvausta vastaan
velvollinen luovuttamaan tai siirtämään
Suomen Pankille omistamansa tai hallussaan
olevat ulkomaiset maksuvälineet, ulkomailla
olevat Suomen rahan määräiset maksuväli-
neet, ulkomaiset arvopaperit sekä saamiset
ulkomailla asuvalta (*kotiuttamisvelvollisuus*);

3) sellaiset toimet, jotka muuttavat tai saat-
tavat muuttaa Suomessa asuvan omistuksessa
tai hallussa olevien ulkomaisten maksuväli-
neiden, arvopaperien tai ulkomailla asuvalta
olevien saamisten määrää tai laatua, sekä sel-
laiset Suomessa asuvan ja ulkomailla asuvan
väliset toimet, jotka muuttavat tai saattavat
muuttaa Suomessa asuvan varojen tai velko-
jen määrää tai laatua, ovat sallittuja ainoas-
taan Suomen Pankin luvalla.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu
kotiuttaminen on tehtävä valtioneuvoston
asetuksella säädettävässä määräajassa ase-
tuksen voimaantulosta tai siitä, kun kotiutta-
misvelvollinen on asetuksen voimaantulon
jälkeen saanut kotiutettavat maksuvälineet,
arvopaperit ja saamiset haltuunsa tai omis-
tusoikeuden niihin. Kotiuttaa ei voida suoma-
laisen pankin ulkomailla olevaan sivukontto-
riin eikä ulkomaisen pankin Suomessa ole-
vaan sivukonttoriin.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu
kotiuttamisvelvollisuudesta maksetaan koti-
uttajalle Suomen rahana korvaus. Korvausta
maksettaessa noudatetaan sitä kurssia, jota
Suomen Pankki luovutushetkellä valuutan-
vaihdoissaan soveltaa.

Suomen Pankki huolehtii 1 momentin no-
jalla annettujen asetusten täytäntöönpanos-
ta.

15 §

*Poikkeukset maastavientikiellosta, kotiutta-
misvelvollisuudesta ja ulkomailla asuvan
kanssa suoritettavien valuuttatoimien kiello-
sta*

Suomen Pankki voi myöntää 14 §:n 1 mo-
mentissa tarkoitettua maastavientiluvan,
poikkeuksen kotiuttamisvelvollisuudesta tai

kiellosta suorittaa valuuttatoimi ulkomailla
asuvan kanssa, jos on suoritettava:

1) poikkeusoloissa väestön toimeentulolle
ja maan talouselämälle välttämättömästä
tuonnista aiheutuva meno;

2) julkisen yhteisön lakiin, sopimukseen tai
sitoumukseen perustuva välttämätön meno
ulkomaille;

3) Suomessa toimivan yrityksen maksu-
valmiuden turvaamisesta tai muusta erityises-
tä syystä johtuva välttämätön valuuttatoimi;

4) poikkeusoloissa Suomelle välttämättö-
mästä tuotannosta ulkomailla aiheutuva me-
no;

5) ulkomailla olevan omaisuuden säilyttä-
misestä suomalaisessa omistuksessa johtuva
välttämätön meno.

Suomen Pankki voi myöntää 14 §:n 1 mo-
mentissa tarkoitettua luvan tai poikkeuksen
myös, jos se on välttämätöntä luoton tai va-
kuuden antamiseksi ulkomailla asuvalle tai va-
kuuden antamiseksi ulkomailla asuvalta taikka ulko-
maisten arvopapereiden tai saamisten hank-
kimiseksi ulkomailla asuvalta tai luovuttami-
seksi ulkomailla asuvalle.

16 §

*Varojen vastaanoton, luotonannon ja sijoi-
tustoiminnan rajoittaminen*

Väestön toimeentulon, valtion maksuval-
miuden tai välttämättömän taloudellisen toi-
minnan turvaamiseksi poikkeusoloissa:

1) luotto- ja rahoituslaitokset, vakuutus- ja
eläkelaitokset sekä sijoituspalveluyritykset
saavat antolainauksessaan periä korkoa ja
muuta korvausta siten, että korkokanta tai
muu korvaus ei ylitä eikä alita valtioneuvos-
ton asetuksella säädettävää määrää;

2) edellä 1 kohdassa tarkoitettut yhteisöt saa-
vat myöntää luottoja ja antaa luotonantoon
liittyviä takauksia tai niihin verrattavia si-
toumuksia vain niihin tarkoituksiin, niille
luotonhakijaryhmille sekä sellaisilla ehdoilla
ja sellaisilla hakijakohtaisia enimmäismääriä
kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin
säädetään;

3) talletuksia, asiakasvaratilleille vastaan-
otettuja varoja, jäsensijoituksia tai muita ta-
kaisinmaksettavia varoja koskevien sopi-
musehtojen estämättä on noudatettava valtio-

neuvoston asetuksella tarkemmin säädettyjä varojen nostoa koskevia nostettavaa määrää, nostojen ajoitusta ja nostokertoja koskevia ehtoja;

4) sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, luotto- ja rahoituslaitokset, vakuutus- ja eläkelaitokset, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt eivät saa vähimmäisvarantovelvoitteisiin perustuvia sijoituksiaan lukuun ottamatta sijoittaa muihin kohteisiin, muunlaisia määriä eivätkä muina ajankohtina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Jos 1 momentin 4 kohdan mukaiset toimet osoittautuvat riittämättömiksi valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi, kohdassa tarkoitettu yhteisöt ovat velvollisia sijoittamaan valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Suomen Pankki, Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat, kukin oman toimialansa osalta, 1 ja 2 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

17 §

Indeksiehdon käyttö

Hintavakauden turvaamiseksi indeksiehdon tai muun sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen ja sopimukseen jo otetun tällaisen ehdon käyttö on kielletty 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Kielletyistä indeksiehdoista ja sidonnaisuuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvoston 1 momentin nojalla antaman asetuksen vastainen indeksiehto on mitätön. Jos ehdon mitättömyys johtaisi kohtuuttomuuteen, ehto voidaan kokonaan tai osaksi ottaa huomioon tai sopimusta voidaan muulla tavoin sovitella siten kuin varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:ssä säädetään.

18 §

Arvopaperitoiminnan rajoittaminen

Valtion maksuvalmiuden, maan talouselämän perusteiden kannalta välttämättömän ta-

loudellisen toiminnan taikka arvopaperi- tai vakuutusmarkkinoiden häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi poikkeusoloissa:

1) arvopapereita saa laskea liikkeeseen yhteiseltä raha-arvoltaan, laadultaan tai lajiltaan rajoitetusti taikka ainoastaan tietystä tarkoituksessa vain sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään;

2) arvopaperipörssissä tai muilla markkinapaikoilla saa käydä kauppaa vain valtioneuvoston asetuksella erikseen säädettyillä arvopapereilla;

3) arvopaperikaupan selvitystoimintaa ja arvopaperikeskuksen toimintaa saa harjoittaa vain valtioneuvoston asetuksella säädettyllä sellaisella tavalla, joka ei vaaranna selvitysjärjestelmien tai arvo-osuusjärjestelmän toimintaa eikä aiheuta vakavaa uhkaa rahoitusmarkkinoiden toiminnalle tai sijoittajien lakisääteisille eduille;

4) voidaan myöntää vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyjä sijoitussidonnaisia henkivakuutuksia.

Rahoitustarkastus huolehtii 1 momentin 1-3 kohdan nojalla ja Vakuutusvalvontavirasto 1 momentin 4 kohdan nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

19 §

Maksuliikkeen rajoittaminen

Maksuliikkeen sekä sitä koskevien selvitysjärjestelmien häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi poikkeusoloissa tilisiirtoja ei saa tehdä määrällisesti enempää, raha-arvoltaan suurempina eikä pienempinä taikka laadultaan tai lajiltaan muunlaisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Tilisiirron suorittamiselle muualla laissa säädettyjen tai muuten velvoittavien määräaikojen sijasta sovelletaan valtioneuvoston asetuksella säädettyjä pitempiä määräaikoja.

Häirinnälle alttiiden maksutapojen käyttö on kielletty. Häirinnälle alttiit maksutavat määritellään valtioneuvoston asetuksella.

Suomen Pankki ja Rahoitustarkastus huolehtivat omilla toimialoillaan 1 ja 2 momen-

tin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

20 §

Poikkeukset vakavaraisuusvaatimuksista

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa luottolaitoksiin, sijoituspalveluyrityksiin sekä vakuutus- ja eläkelaitoksiin sovelletaan valtioneuvoston asetuksella säädettävää laissa säädettyä vakavaraisuusvaatimusta alemmaa vakavaraisuusvaatimusta, jos lakisääteisen vakavaraisuusvaatimuksen täyttäminen voi poikkeusoloissa johtaa mainittujen laitosten tai yritysten toiminnan olennaiseen vaarantumiseen.

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat valvottaviensa osalta 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

21 §

Poikkeukset korvausrahastoille asetetuista vaatimuksista

Rahoitusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan:

1) valtioneuvoston asetuksella säätää poikkeus laissa säädetyistä velvollisuudesta kartuttaa talletussuojarahastoa, sijoittajien korvausrahastoa, kirjausrahastoa tai selvitysrahastoa, jos rahaston kartuttamista on poikkeusoloissa pidettävä luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille tai muille rahastoon kuuluville kohtuuttomana taloudellisena rasitteena;

2) velvollisuutta maksaa korvaus rahaston varoista määräajassa lykätä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävien tavoin, jos korvauksen maksaminen määräajassa ei ole poikkeusolojen vallitessa mahdollista.

Rahoitustarkastus huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

22 §

Konkurssia, selvitystilaa, kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevat poikkeukset

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää poikkeuksia laissa säädetyistä luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön sekä vakuutus- ja eläkelaitosten:

1) konkurssiin ja selvitystilaan asettamisen edellytyksistä sekä konkurssi- ja selvitystilamenettelystä;

2) toiminnan tervehdyttämiseen tähtäävän toimenpidesuunnitelman tai muun tervehdyttämissuunnitelman laatimisvelvollisuudesta, tällaisen suunnitelman sisältöä koskevista vaatimuksista ja muusta tervehdyttämässä noudatettavasta menettelystä;

3) liiketapahtumien kirjaamista, omaisuuden arvostusta, tilinpäätöksen laatimisajankohtaa, rekisteröimisajankohtaa sekä julkistamista koskevista vaatimuksista samoin kuin osavuositarkastuksen laatimista, laatimisajankohtaa ja julkistamista koskevista vaatimuksista.

Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia vaatimuksista yhdistellä konsernitilinpäätökseen tytä-, osakkuus- ja yhteisyrityksiä.

Edellä 1 momentin 1 kohdan nojalla voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella vain sellaisia poikkeuksia, jotka ovat välttämättömiä momentissa mainittujen yhteisöjen toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat valvottaviensa osalta 1 ja 2 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

23 §

Poikkeukset eläkevastuuta ja vastuuvelkaa sekä niiden kattamista koskevista vaatimuksista

Vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia eläkevastuun tai vastuuvelan laskemista tai kattamista koskevista laissa säädetyistä vaatimuksista, jos tällaiset poikkeukset ovat välttämättömiä vakuutus- tai eläkelaitosten toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Vakuutusvalvontavirasto huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

24 §

Poikkeukset henki- ja vahinkovakuutussojmusten ehdoista

Vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan, väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteiden turvaamiseksi poikkeusoloissa:

1) vakuutusenantaja saa maksaa vakuutuskorvauksen tai muun vakuutuksesta suoritettavan etuuden alennettuna taikka kokonaan lykätä etuuden maksamista;

2) vakuutusnottaja saa maksaa vakuutusmaksun alennettuna tai kokonaan lykätä vakuutusmaksun maksamista;

3) vakuutusenantaja saa irtisanoa väestön toimeentulon tai maan talouselämän jatkuvuuden kannalta välttämättömän vakuutus sopimuksen vain sellaisilla perusteilla, joita voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon poikkeusolojen vakuutustoiminnalle aiheuttamat erityiset riskit ja vakuutusnottajien suojantarve poikkeusoloissa;

4) vakuutusenantaja tai vakuutusnottaja ei saa vedota sellaiseen vakuutus sopimuksen ehtoon, jonka noudattamista poikkeusoloissa voidaan pitää kohtuuttomana ottaen huomioon vakuutusnantajan ja vakuutusnottajan taloudellinen tilanne, vakuutetun välttämättömän toimeentulo, vakuutusnottajien ja

vakuutettujen yhdenvertainen kohtelu tai muut poikkeusolojen aiheuttamat erityiset seikat;

5) vakuutusenantajalla on oikeus periä 3 kohdassa tarkoitettua vakuutuksesta ja, kun vakuutusnantajan oikeutta vedota vakuutus sopimuksen ehtoon rajoitetaan, 4 kohdassa tarkoitettua vakuutuksesta Vakuutusvalvontaviraston määräämien perusteiden mukainen lisämaksu.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 1 momentin:

1) 1 kohdassa tarkoitetun alennuksen enimmäismäärästä, maksun lykkäämisen enimmäisajasta sekä puuttuvan määrän suorittamisesta korkoineen siihen oikeutetulle;

2) 2 kohdassa tarkoitettua vakuutusmaksun alennuksesta ja lykkäämisestä;

3) 3 kohdan mukaisista hyväksyttävistä irtisanomisperusteista;

4) 4 kohdassa tarkoitetuista vakuutus sopimusten ehdoista, joihin vetoamista rajoitetaan.

25 §

Toiminnan järjestelyn ja kotipaikan siirron kielto

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto voivat 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, kieltää valvottavansa sulautumisen, jakautumisen, kotipaikan siirron taikka liiketoiminnan, vakuutuskannan tai vakuutustoiminnan luovuttamisen, jos tällainen toimenpide voi vakavasti vaarantaa rahoitus- tai vakuutusmarkkinoiden toimintaa taikka väestön toimeentuloa tai maan talouselämän perusteita.

26 §

Euroopan keskuspankin lausunto

Edellä 14 tai 16 §:ssä, 18 §:n 1 momentin 3 kohdassa taikka 19 tai 20 §:ssä säädettyjä toimivaltuuksia koskeva käyttöönottoasetus, joka koskee Euroopan yhteisön perustamis sopimuksen tai Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perus-

säännön mukaan Euroopan keskuspankkijärjestelmälle kuuluvia tehtäviä, voidaan antaa vain, jolleivät Euroopan keskuspankki ja Suomen Pankki toimiessaan Euroopan keskuspankkijärjestelmän tehtävissä osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää ole poikkeusolojen vallitessa toimintakykyisiä. Valtioneuvoston on ennen asetuksen antamista pyydettävä kiireellistä menettelyä noudattaen Euroopan keskuspankin lausunto.

5 luku

Hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen

27 §

Hyödyketuotantoa ja -jakelua koskevat määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *maatilatalouden alkutuotannolla* maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa (329/1999) tarkoitettua maatilataloutta ja muuta yritys-toimintaa sekä kalastusta ja kalanviljelyä;

2) *kulutushyödykkeellä* kuluttajansuojalain (38/1978) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja tavaroita, palveluksia sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia;

3) *kuluttajalla* kuluttajansuojalain 1 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja henkilöitä;

4) *elinkeinonharjoittajalla* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka pitää ammattimaisesti kaupan, myy tai muutoin vastiketta vastaan luovuttaa hyödykkeitä;

5) *säännöstelyllä* määrällisten rajoitusten asettamista hyödykkeiden vaihdantaan.

28 §

Valvonta- ja ilmoitusvelvollisuus

Väestön toimeentulon turvaamiseksi poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja on velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan työ- ja elinkeinoministeriölle, Kuluttajavirastolle, lääninhallitukselle ja kuluttajaneuvonnan järjestämisestä kunnassa annetun lain (72/1992) nojalla kuluttajaneuvontaa kunnissa antaville tiedot sellaisten päivittäistavara-huollon piiriin kuuluvien kulutushyödykkeiden kysyntä-

ja tarjontatilanteesta, joilla on huomattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Lisäksi elinkeinonharjoittajan on pyydetyssä laajuudessa ilmoitettava hyödykkeen hinta tai hinnoitteluperuste ja niiden muutokset, jos se on hintavalvontaa varten välttämätöntä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin ilmoitusmenettelyn toteuttamisesta sekä määrittämään ilmoitusmenettelyn alaiset hyödykkeet.

29 §

Polttonesteen säännöstelyn kohdistaminen

Polttonesteen saannin varmistamiseksi väestön toimeentulon, sotilaallisen puolustusvalmiuden ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella säädetään määrästä, jolla polttonesteen kulutusta on vähennettävä sekä vähennyksen kohdistumisesta liikenteseen, maatalouteen, energiantuotantoon, teollisuuteen ja lämmitykseen.

30 §

Maatilatalouden alkutuotannon ohjaaminen ja säännöstely

Maatilatalouden toimintaedellytysten ja elintarvikehuollon turvaamiseksi poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa maatilatalouden alkutuotantoa varten myydä tai muutoin luovuttaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyjä lannoitteita, rehuja, torjunta-aineita ja eläinten lääkitsemiseen tarkoitettuja lääkkeitä vain sellaiselle maatilatalouden harjoittajalle, jolla on tämän lain mukainen ostolupa. Maatilatalouden alkutuotannossa käytettävää polttoöljyä saa 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa myydä tai muutoin luovuttaa vain ostolupaa vastaan.

Jos alkutuotannossa käytettävän hyödykkeen hankkiminen edellyttää 1 momentin mukaan ostolupaa, maatilatalouden harjoittaja saa käyttää tällaista hyödykettä vain elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömään tuotantoon. Valtioneuvoston asetuksel-

la annetaan tarkemmat säännökset siitä, millaista tuotantoa kulloinkin pidetään elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömänä.

Kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen myöntää ostoluvan. Sitä myönnettäessä otetaan erityisesti huomioon maatilatalouden harjoittajan aikaisemman tuotannon määrä.

Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla harjoitettavaan metsätalouteen käytettävistä lannoitteista, torjunta-aineista ja polttoöljystä päättää maa- ja metsätalousministeriö.

31 §

Vähittäiskaupan säännöstely

Väestön toimeentulon turvaamiseksi poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa luovuttaa väestön toimeentulolle välttämättömiä kulutushyödykkeitä kuluttajalle vain ostolupaa vastaan. Säännöstelyn alaisista kulutushyödykkeistä ja säännöstelyssä noudatettava menettelystä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Säännöstelyn ohjaus ja toimeenpano kuuluu työ- ja elinkeinoministeriölle, lääninhallituksille ja kunnille. Kunnat myöntävät ostoluvat, vastaavat alueellaan ostolupahallinnosta ja tiedottavat ostolupamenettelystä.

32 §

Muun kaupan säännöstely

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa elinkeinonharjoittajan on pidettävä muun elinkeinonharjoittajan ja julkisyhteisöjen saatavana ostolupaa vastaan heille yleisesti markkinoimaansa, valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltävää hyödykettä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään säännöstelyn alaisista hyödykkeistä sekä säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa tässä pykälässä tarkoitetun kaupan yleisestä säännöstelystä ja säännöstelyn valvonnasta. Työvoima- ja elinkeinokeskus myöntää toimialueellaan 1 momentissa tarkoitetut ostoluvat.

33 §

Teollisuustuotannon säännöstely

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän hyödyketuotannon turvaamiseksi poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa käyttää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviä metalleja, metalliseoksia, kemikaaleja, lääkeaineita, elektroniikkakomponentteja, maataloustuotteita, elintarviketeollisuuden käyttämiä tavaroita, energiatuotannon raaka- tai polttoaineita tai muita teollisuustuotannon välttämättömiä materiaaleja tai hyödykkeitä vain siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään.

Työ- ja elinkeinoministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaavat teollisuustuotannon säännöstelystä ja valvonnasta.

34 §

Ulkomaankaupan säännöstely

Väestön terveydenhuollon, välttämättömän teollisuustuotannon ylläpitämisen ja puolustusvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa saa tämän lain perusteella säännösteltäviä hyödykkeitä viedä maasta vain valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Valtioneuvoston asetuksella voidaan luvanvaraisuus rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu lupamenettely ei ole riittävä toimenpide väestön terveydenhuollon, välttämättömän teollisuustuotannon ylläpitämisen ja puolustusvalmiuden turvaamiseksi, ei 1 momentissa tarkoitettuja säännösteltäviä hyödykkeitä saa viedä maasta (*vientikielto*). Valtioneuvoston asetuksella voidaan vientikielto rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

Väestön terveydenhuollon, välttämättömän teollisuustuotannon ylläpitämisen ja puolustusvalmiuden turvaamiseksi tai tietyille elinkeinoalalle aiheutuvan vahingon tai markkinahäiriön estämiseksi poikkeusoloissa saa tämän lain perusteella säännösteltäviä hyödykkeitä tuoda maahan vain valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Valtioneuvoston ase-

tuksella voidaan luvanvaraisuus rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

Jos 3 momentissa tarkoitettu lupamenettely ei ole riittävä toimenpide väestön terveydenhuollon, välttämättömän teollisuustuotannon ylläpitämisen ja puolustusvalmiuden turvaamiseksi tai tietyille elinkeinoalalle aiheutuvan vahingon tai markkinahäiriön estämiseksi, ei 3 momentissa tarkoitettuja säännösteltäviä hyödykkeitä saa tuoda maahan (*tuontikielto*). Valtioneuvoston asetuksella voidaan tuontikielto rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

35 §

Sähkön käytön rajoittaminen

Yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa valtioneuvosto voi päätöksellään rajoittaa sähkön käyttöä tai kokonaan kieltää sähkön käytön valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviin muihin kuin huoltovarmuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin.

Rajoituksen tai kiellon noudattamista valvovat työ- ja elinkeinoministeriön ohjeiden mukaisesti Energiamarkkinavirasto ja sähkömarkkinalaissa (386/1995) tarkoitettu verkonhaltija.

36 §

Sähkön kulutuskiintiö

Maan talouselämän tai väestön toimeentulon turvaamiseksi poikkeusoloissa sähköä saa käyttää vain valtioneuvoston asetuksessa säädetyn prosenttimäärän sähkökäyttäjän normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta.

Verkonhaltija määrittää kulutuskiintiön kunkin sähkösopimuksen perusteella edellisenä kalenterivuonna toimitetun sähkön määrän perusteella. Jos tätä perustetta ei voida käyttää, kulutuskiintiö määritetään vastaavan sähkökäyttäjän tavanomaisen kulutuksen tai luotettavan selvityksen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset kulutuskiintiön laskennasta.

37 §

Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu

Kulutuskiintiön ylittävästä sähkön käytöstä on maksettava valtiolle ylitysmaksua. Ylitysmaksun suuruus kilowattituntia kohden on kolme kertaa vähittäismyyjän perimä keskimääräinen sähköenergian kuluttajahinta. Vähittäismyyjä määrittää ylitysmaksun suuruuden kuukausittain sähkön edellisen kalenterikuukauden kuluttajahintojen keskiarvon perusteella.

Ylitysmaksun perinnästä on voimassa, mitä verojen ja maksujen perinnästä on säädetty. Ylitysmaksun kantaa sähkön vähittäismyyjä. Ylitysmaksujen kantamista valvovat työvoima- ja elinkeinokeskukset

Työvoima- ja elinkeinokeskus voi hakeuksesta myöntää luvan ostaa sähköä yli kulutuskiintiön määrän ilman ylitysmaksua väestön toimeentulon tai maanpuolustuksen kannalta välttämättömään tarkoitukseen.

38 §

Sähkötoimituksen keskeyttäminen

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa verkonhaltija voi tilapäisesti keskeyttää sähkötoimituksen, jos sähkön kulutuksen vähentämiseksi tämän lain nojalla toteutetut toimenpiteet eivät vähennä sähkön kulutusta sähköverkon toimintakyvyn ylläpitämiseksi riittävästi. Sähkötoimitusta ei kuitenkaan saa ilman pakottavaa syytä keskeyttää huoltovarmuuden kannalta tärkeältä sähkön käyttäjältä.

Verkonhaltijan on pidettävä sähkötoimituksen keskeytykset kullakin alueella mahdollisimman lyhytkestoisina ja noudatettava tasapuolisuutta keskeytysten kohdistamisessa. Sähkötoimituksen keskeytysten perusteita ja tasapuolista kohdistamista valvoo Energiamarkkinavirasto.

Tämän lain nojalla toteutettuun sähkötoimituksen keskeytykseen ei sovelleta sähkömarkkinalain säännöksiä vakiokorvauksesta verkkopalvelun keskeytymisen vuoksi.

39 §

Kaukolämmön käytön rajoittaminen

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi kaukolämpöä saa 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ottaa jakeluverkosta kiinteistöjen lämmitystä varten vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävän määrän. Julkisten tilojen sisälämpötilaa ei saa lämmitämällä nostaa yli valtioneuvoston asetuksella säädettävän lämpötilan. Kaukolämmön myyjä tai muu toimittaja on velvollinen toteuttamaan säännöstelytoimenpiteiden vaatimat tarpeelliset säädöt sekä sinetöimään säätölaitteet muissa kuin kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa. Kaukolämmön jakeluverkosta ottamisen rajoitukset eivät koske huoltovarmuuden kannalta välttämätöntä lämmön käyttöä.

Energiamarkkinavirasto ja kunnat valvovat rajoitusten noudattamista.

40 §

Lämmityspolttoöljyn säännöstely

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kevyttä ja raskasta polttoöljyä saa toimittaa lämmitystarkoitukseen vain valtioneuvoston asetuksessa säädetyn prosenttimäärän asiakkaan normaalista vuosikulutuksesta. Vuosikulutuksena pidetään kahden kuluvaan vuoteen edeltäneen kalenterivuoden kulutuksen keskiarvoa. Keskiarvon laskee öljyn myyjä. Jos keskiarvon laskemiseen tarvittavia tietoja ei ole käytettävissä, vuosikulutus arvioidaan kiinteistön omistajan antaman luotettavan selvityksen perusteella.

Kiintiön saa ylittää asiakkaan hakemuksesta vain työ- ja elinkeinoministeriön asetuksessa säädetyillä perusteilla. Ylitysluvan myöntää työvoima- ja elinkeinokeskus.

Asiakkaan on ilmoitauduttava öljyn myyjän asiakasrekisteriin sekä annettava viipymättä öljyn myyjän tai tämän vähittäismyyniverkostoon kuuluvan myyjän pyytämät säännöstelyn toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot.

Tarkemmat säännökset lämmityspolttoöljyn säännöstelyn toimeenpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaavat säännöstelyn valvonnasta.

41 §

Maakaasun käytön rajoittaminen

Väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maakaasun käyttö jakeluputkistosta on sallittu vain välttämättömään tarkoitukseen.

Työvoima- ja elinkeinokeskukset määrittävät toimialueillaan ne tarkoitukset, joihin maakaasun käyttö on 1 momentin nojalla sallittu.

Rajoituksen noudattamista valvovat työ- ja elinkeinoministeriön ohjeiden mukaisesti Energiamarkkinavirasto, maakaasumarkkinalaisissa (508/2000) tarkoitettu verkonhaltija sekä toimialueellaan työvoima- ja elinkeinokeskus.

42 §

Hintasäännöstely

Säännöstelyn toimivuuden varmistamiseksi 31, 35, 39 ja 41 §:ssä tarkoitettujen hyödykkeiden hintaa ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää.

43 §

Vedenhankinnan turvaaminen

Yhdyskuntien vesihuollon turvaamiseksi poikkeusoloissa maa- ja metsätalousministeriö voi päätöksellään velvoittaa vesihuoltolaitoksen toimittamaan tai luovuttamaan vettä oman toiminta-alueensa ulkopuolisen veden tarpeen tyydyttämiseksi sekä päätöksellään muuttaa vesilakiin (264/1961) tai sen nojalla myönnettyyn lupaan perustuvaa vedenotto-oikeutta, jos se on välttämätöntä kunnan tai suurehkon kuluttajajoukon vedensaannin turvaamiseksi tai muutoin yleiseltä kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi taikka muusta näihin verrattavasta painavasta syystä.

44 §

Puun ja turpeen saannin turvaaminen

Maan talouselämän, energiahuollon ja välttämättömän rakentamisen turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työvoima- ja elinkeinokeskus voi päätöksellään velvoittaa maanomistajan, puutavaran tai turpeen omistajan taikka puun hakkuu- tai turpeen otto-oikeuden haltijan luovuttamaan puuta, puutavaraa ja turvetta työvoima- ja elinkeinokeskukselle sekä puolustusvoimille.

Metsäkeskus on pyynnöstä velvollinen antamaan tarpeellista virka-apua työvoima- ja elinkeinokeskukselle sekä puolustusvoimille 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemiseksi ja toimeenpanemiseksi.

6 luku

Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely

45 §

Välttämätön rakentaminen

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa huolehditaan ensisijaisesti välttämättömästä rakentamisesta.

Välttämätöntä rakentamista ovat:

- 1) puolustusvoimien hankkeet;
- 2) väestön suojaamisen, huollon ja turvallisuuden vaatimat rakennustyöt;
- 3) liikenne- ja viestintäyhteyksien sekä kunnallistekniikan kiireelliset rakennus- ja korjaustyöt;
- 4) energiahuollon vaatimat rakennustyöt;
- 5) maanpuolustuksen, väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden kannalta tärkeän teollisuuden rakennustyöt;
- 6) keskeneräisten rakennustöiden loppuunsaattamiseksi tai töiden sopivaan vaiheeseen viemiseksi tarpeelliset työt; sekä
- 7) rakennusten ja rakennelmien välttämättömät korjaustyöt.

46 §

Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakentamista ei saa aloittaa tai jatkaa, ellei rakennushankkeelle ole muiden tarvittavien lupien tai päätösten lisäksi myönnetty aloitus- tai jatkamislupaa. Aloitus- tai jatkamislupa on myönnettävä, jollei työvoiman, koneiden ja rakennustuotteiden saannin varmistaminen 45 §:ssä tarkoitettuun välttämättömään rakentamiseen toisin vaadi.

Puolustusvoimat ei tarvitse aloitus- ja jatkamislupaa rakennushankkeidensa toteuttamiseen. Aloitus- ja jatkamislupaa ei tarvita myöskään 117 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tilapäisen väestönsuojan rakentamiseen.

47 §

Rakennustuotteiden ostolupa

Rakennustuotteiden saannin varmistamiseksi välttämättömään rakentamiseen 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakennustuotteita myyvä elinkeinonharjoittaja saa myydä tai muutoin luovuttaa rakennustuotteita vain ostolupaa vastaan. Ostolupaa ei kuitenkaan tarvita myytäessä tai muutoin luovutettaessa tuotteita tukku- tai vähittäiskaupalle taikka puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen.

Valtioneuvoston asetuksella määritellään ne rakennustuotteet, joita voidaan luovuttaa vain ostolupaa vastaan.

48 §

Aloitus- ja jatkamisluvan sekä ostoluvan myöntäminen

Kunnan rakennustarkastaja myöntää rakennushankkeen aloitus- ja jatkamisluvan. Alueellinen ympäristökeskus myöntää kuitenkin aloitus- ja jatkamisluvan alueellisesti merkittävälle hankkeelle ja ympäristöministeriö valtakunnallisesti merkittävälle hankkeelle. Alue-

eellisesti merkittävät ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet määritellään valtioneuvoston asetuksella.

Kunnan rakennustarkastaja myöntää rakennustuotteiden ostoluvan.

Tarkempia säännöksiä lupamenettelystä voidaan antaa ympäristöministeriön asetuksella.

49 §

Elinkeinonharjoittajan ilmoittamisvelvollisuus

Elinkeinonharjoittaja, joka pitää kaupan rakennustuotteita, joita voidaan luovuttaa vain ostolupaa vastaan, on velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan hallussaan olevien ja luovuttamiensa tuotteiden määrän kunnan rakennustarkastajalle.

7 luku

Asuntokannan käytön sääntöselly

50 §

Asuntokannan sääntösellyviranomaisen

Kunta, jonka alueella asuntokannan käyttöä sääntösellyllään 51 tai 52 §:n mukaisesti, antaa mainitut toimenpiteet jonkin toimielimensä tehtäväksi tai asettaa erityisen toimielimen huolehtimaan niistä (*asuntokannan sääntösellyviranomaisen*).

51 §

Asunnon ilmoittaminen vuokrattavaksi

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asunnon omistaja on velvollinen ilmoittamaan vuokrattavaksi tarjoamansa asunnon asuntokannan sääntösellyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus*).

Jos asuntokannan sääntösellyviranomaisen arvioi, ettei asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus ole riittävä toimenpide asuntojen

käyttöön saamiseksi, asunnon omistaja on velvollinen ilmoittamaan vapaana olevat ja vapautuvat asuinhuoneistonsa sekä omistamansa muut asunnoksi sopivat tilat asuntokannan sääntösellyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asunnonomistajan laajennettu ilmoitusvelvollisuus*).

52 §

Asumaan sijoittaminen

Jos asuntokannan sääntösellyviranomaisen arvioi, ettei asunnonomistajan laajennettu ilmoitusvelvollisuus ole riittävä toimenpide asuntojen käyttöön saamiseksi, on sellainen asunnon haltija, jolla on hallussaan useampia huoneita kuin yksi huone ruokakunnan kutakin jäsentä kohden keittiötä mukaan lukematta, velvollinen ilmoittamaan ylimääräiset huoneet asuntokannan sääntösellyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asumaan sijoittaminen*).

53 §

Menettely asuntoa vuokrattaessa ja asumaa sijoitettaessa

Jos asuntokannan sääntösellyviranomaisen ei ole 14 päivän kuluessa 51 §:ssä tarkoitettua ilmoituksesta osoittanut asuntoon vuokralaista, asunnonomistaja voi vuokrata sen sopivaksi katsomalleen henkilölle.

Asuntokannan sääntösellyviranomaisen on ensisijaisesti osoitettava vuokrattavat tilat sellaiselle asunnontarvitsijalle, jonka asunnontarve on suurin. Asunnonhaltijan ehdotus on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon.

Kun asuntokannan sääntösellyviranomaisen osoittaa asuntoon asukkaan 52 §:n mukaisesti, se laatii osapuolten välisen vuokrasopimuksen. Jolleivät osapuolet pääse sopimukseen vuokrasuhteen ehdoista, asuntokannan sääntösellyviranomaisen määrää niistä. Vuokra on määrättävä alueella vallitsevan kohtuullisen käyvän vuokran mukaiseksi.

54 §

Vuokran korottamisen ja vuokrasopimuksen irtisanomisen rajoittaminen

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asuinhuoneistosta perittävää vuokraa ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettyä määrää enempää.

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vuokranantaja ei saa irtisanoa asuinhuoneiston vuokrasopimusta, ellei hän tarvitse asuntoa omaan, perheenjäsenensä tai muun läheisen omaisensa asuinkäyttöön taikka ellei irtisanomiseen ole muu erittäin painava syy.

8 luku

Sosiaaliturvaan liittyvät muutokset

55 §

Lakisääteisen vakuutuksen ja etuuksien muutokset

Väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa voidaan työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus-, tapaturma-, potilas- tai liikennevakuutusta sekä ansioperusteista työttömyyspäivärahaa, peruspäivärahaa, vuorotteluvapaakorvauksia tai aikuiskoulutustukea koskevien säännösten perusteella suoritettavan etuuden tai kuntoutusrahan taikka vastaavan muun etuuden maksaminen keskeyttää enintään kolmeksi kuukaudeksi tai sitä voidaan lykätä enintään kolmen kuukauden ajan.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa voidaan 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus-, tapaturma-, potilas- tai liikennevakuutusta sekä ansioperusteista työttömyyspäivärahaa, peruspäivärahaa, vuorotteluvapaakorvauksia tai aikuiskoulutustukea koskevien säännösten perusteella suoritettava etuus tai kuntoutusraha taikka vastaava muu etuus maksaa enintään kolmen kuukauden ajalta enintään 50 prosentilla alennettuna.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä 1 momentissa tarkoitettun maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kestosta.

Edellä 1 momentissa mainittuja eläkkeitä maksetaan kuitenkin niiden alentamisesta, maksamisen keskeyttämisestä ja lykkäämisestä huolimatta aina niin paljon, että etuudensaajan saamat eläkkeet ovat yhteensä vähintään kansaneläkelaisissa (568/2007) tarkoitettun täysimääräisen kansaneläkkeen suuruiset.

56 §

Sosiaalivastustusten muutokset

Väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa voidaan äitiysavustuksen, tuen kansainvälisen lapseksiottamisen kustannuksiin, elatus-tuen, lapsilisän, lasten kotihoidon tuen, lasten yksityisen hoidon tuen, asumistuen, työmarkkinatuen, opintorahan, asumislisän, sotilasavustuksen, sotilasvammakorvauksen, kuntoutusetuuden, maahanmuuttajien erityistuen taikka vastaavan muun etuuden sekä toimeentulotuen maksaminen keskeyttää enintään kolmeksi kuukaudeksi tai sitä voidaan lykätä enintään kolmen kuukauden ajan.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa voidaan 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa äitiysavustus, tuki kansainvälisen lapseksiottamisen kustannuksiin, elatustuki, lapsilisä, lasten kotihoidon tuki, lasten yksityisen hoidon tuki, asumistuki, työmarkkinatuki, opintoraha, asumislisä, sotilasavustus, sotilasvammakorvaus, kuntoutusetuus, maahanmuuttajien erityistuki taikka vastaava muu etuus sekä toimeentulotuki enintään kolmen kuukauden ajalta maksaa enintään 50 prosentilla alennettuna. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä 1 momentissa tarkoitettun maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kestosta.

Toimeentulotukea maksetaan kuitenkin siten, että henkilölle tai perheelle muiden tulojen kanssa yhteenlaskettuna tulee käyttöön vähintään toimeentulotuen perusosaa vastaa-

va määrä sekä välttämättömät asuin- ja terveydenhuoltomenot kattava määrä.

57 §

Etuuksien maksatus

Edellä 55 ja 56 §:ssä tarkoitettujen etuuksien maksatuksen järjestämisestä säädetään sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksella.

58 §

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen

Velallisena oleva luonnollinen henkilö vapautuu poikkeusoloissa viivästyskoron suorittamisvelvollisuudesta ja muista maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista, jos hänen maksuviivästyksensä olennaisilta osiltaan on johtunut maksuvaikeuksista, joihin hän on joutunut:

1) 55 ja 56 §:ssä tarkoitettua lakisääteisen vakuutuksen, etuuksien tai sosiaaliavustuksen muutoksien vuoksi;

2) 89 §:ssä tarkoitettua maksatuksen siirtämisen vuoksi;

3) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaiseen kertausharjoitukseen, ylimääräiseen palvelukseen tai liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen osallistumisen vuoksi.

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen ei koske palkka- tai elatusapuvalkaa.

9 luku

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden sekä postipalveluiden saatuuden turvaaminen

59 §

Viestintäverkkoihin ja viestintäpalveluihin kohdistuvat toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden

toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa viestintämarkkinalaissa (393/2003) tarkoitettua teleyrityksen:

1) tuottamaan verkko- ja viestintäpalveluja sekä antamaan viranomaiselle verkko- ja viestintäpalveluiden käyttöä koskevan tilannekuvan;

2) pitämään kunnossa tai rakentamaan taikka jättämään rakentamatta viestintäverkkoja;

3) luovuttamaan viranomaiselle tai toiselle teleyritykselle käyttöoikeuden viestintämarkkinalain 4 luvussa tarkoitettuun omaisuuteen; ministeriö voi myös päätöksellään kumota teleyritykselle viestintämarkkinalain nojalla asetettua käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuden;

4) järjestämään kansainväliset verkko- ja viestintäpalveluyhteydensä liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla;

5) sopimaan kansallisista tai kansainvälisistä verkkovierailuista liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla;

6) liittämään viestintäverkon yhteen toisen viestintäverkon kanssa tai purkamaan yhteenliittämisen;

7) katkaisemaan määräajaksi tai toistaiseksi verkko- tai viestintäpalveluyhteydet tiettyyn maahan tai kansainvälisiin verkko- ja viestintäpalveluihin;

8) ylläpitämään järjestelmiä ja palveluita tietyistä paikoista.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän viestinnän etuoikeudesta yleisissä viestintäverkoissa. Päätös voi kohdistua vain sellaiseen viestintäverkkoon, jossa viestinnän etuoikeus on teknisesti mahdollista toteuttaa.

60 §

Radiotaajuuksiin kohdistuvat toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston:

- 1) muuttamaan radiotaajuuksista ja telelaitteista annetussa laissa (1015/2001) tarkoitetun radioluvan ehtoja;
- 2) peruuttamaan radioluvan;
- 3) keskeyttämään radiolupien myöntämisen;
- 4) kieltämään radiotaajuuksista ja telelaitteista annetussa laissa tarkoitetun radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön taikka rajoittamaan niiden käyttöä muulla tavalla.

61 §

Tietoturvaan liittyvät toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa sähköisen viestinnän tietosuojasta annetussa laissa (516/2004) tarkoitetun teleyrityksen, lisäarvopalvelun tarjoajan tai muun kuin valtionhallinnon yhteisötilaajan taikka näiden lukuun toimivan henkilön:

- 1) estämään tilapäisesti sähköpostiviestien, tekstiviestien ja muiden vastaavien viestien tai vertaisverkkoliikenteen lähettämisen, välittämisen tai vastaanottamisen;
- 2) salaamaan tai olemaan salaamatta verkko- ja viestintäpalvelunsa;
- 3) ryhtymään muihin vastaaviin välttämättömiin toimiin tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi.

62 §

Tietojärjestelmän käyttöoikeuden yleinen luovutusvelvollisuus

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön tai muun kuin valtionhallintoon kuuluvan yhteisön luovuttamaan viranomaiselle tai viranomaisen nimeämälle taholle ohjelmiston tai sen käyttöoikeuden, päätelaitteen, tietojärjestelmän, radiolähettimen, varavoimalaitteen taikka näiden osia tai lisävarusteita, jos luovutus on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpidossa käytettävien verkko- ja viestintäpalveluiden toiminnan turvaamiseksi.

vutus on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpidossa käytettävien verkko- ja viestintäpalveluiden toiminnan turvaamiseksi.

63 §

Postitoimintaan kohdistuvat toimenpiteet

Postipalveluiden saatavuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa postipalvelulaissa (313/2001) tarkoitetun postiyrityksen tai vastaavaa toimintaa harjoittavan muun yrityksen:

- 1) tuottamaan postin yleispalvelua sekä antamaan viranomaiselle postipalveluiden käyttöä ja tuottamista koskevan tilannekuvauksen;
- 2) järjestämään kansainvälisen postiliikenteen liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla;
- 3) tekemään yhteistyötä muiden postiyritysten tai vastaavaa toimintaa harjoittavien muiden yritysten kanssa liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla;
- 4) tarjoamaan postin yleispalvelua postipalvelulaissa säädetystä poikkeavalla liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla;
- 5) ylläpitämään järjestelmiä ja palveluita tietyistä paikoista.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien kirjelähetysten ja postipakettien etuoikeudesta postipalveluiden tarjonnassa.

64 §

Sähköistä viestintää ja postitoimintaa koskevat tekniset määräykset

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja postipalveluiden saatavuuden turvaamiseksi Viestintävirasto voi antaa 59–63 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien turvaamiseksi.

suuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä.

65 §

Tietojärjestelmäalan valmiusyksikkö ja sen tehtävät

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi poikkeusoloissa perustaa lääninhallitusten yhteyteen alueellisia tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä. Tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä johtaa ja valvoo Viestintävirasto.

Tietojärjestelmäalan valmiusyksikön tehtävänä on:

1) pitää yhteyttä läänien johtokeskuksiin tai niiden osiin, puolustusvoimien alueorganisaatioon ja muihin alueellisiin viranomaisiin sekä alueen yrityksiin ja yhteisöihin;

2) sovittaa alueellisesti yhteen liikenne- ja viestintäministeriön sekä Viestintäviraston tämän lain nojalla antamien määräysten ja päätösten täytäntöönpanoa;

3) koota ja ylläpitää alueellista tilannekuvaa verkko- ja viestintäpalveluiden tarjontaan ja käyttöön vaikuttavista asioista; ja

4) tiedottaa verkko- ja viestintäpalveluiden tarjonnassa tai käytössä tapahtuvista muutoksista.

10 luku

Kuljetusten turvaaminen ja polttonesteen säännöstely

66 §

Polttonesteen säännöstely liikenteessä

Polttonesteen saannin varmistamiseksi maanpuolustuksen, väestön toimeentulon ja maan talouselämän kannalta välttämättömiin tarkoituksiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitettuisa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella säädetään liikennepolttonesteen 29 §:n mukaisen kokonaissäästön jakautumisesta tie-, rautatie-, vesi- ja lento-liikenteen kesken.

67 §

Tieliikenteen polttonesteen säännöstely

Edellä 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tieliikenteen polttonestettä saa myydä ja luovuttaa ainoastaan käyttö- tai ostolupaa vastaan siten kuin tässä luvussa säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tieliikenteen polttonesteen säännöstelyn toimeenpanoajasta. Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset polttonesteen säästötavoitteista eri kuluttajaryhmille ja kuluttajille myytävän polttonesteen enimmäismäärästä.

68 §

Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaiset

Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisia ovat liikenne- ja viestintäministeriö sekä liikenteen polttoaineyksiköt, jotka perustetaan lääninhallituksiin ja kihlakunnan poliisilaitoksiin. Liikenteen polttoaineyksiköt toimivat liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisina.

Tarkemmat säännökset liikenteen polttoaineyksiköiden organisaatiosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

69 §

Polttonesteen käyttölupa

Polttonesteen käyttölupa voidaan myöntää:

1) valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnallisille viranomaisille niiden omistamia tai niiden hallinnassa taikka niiden käytössä olevia moottoriajoneuvoja varten; ja

2) maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille ja muuta maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä toimintaa hoitaville yrityksille tai yhteisöille niiden omistamia tai hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten.

Liikenne- ja viestintäministeriö myöntää käyttöluvan valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille. Lääninhallituksen liikenteen polttoaineyksikkö myöntää käyttöluvan kunnallisille viranomaisille sekä liikenteenharjoittajalle tai muulle yritykselle tai yhteisölle.

Tämän pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen moottoriajoneuvot on merkittävä lääninhallituksen ylläpitämään ajoneuvojen varaamista poikkeusolojen käyttöön koskevaan luetteloon.

70 §

Polttonesteen ostolupa

Polttonestettä saa myydä muulle kuin 69 §:ssä tarkoitetun moottoriajoneuvon omistajalle tai haltijalle vain, jos hänellä on polttonesteen ostolupa.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö myöntää 1 momentissa tarkoitettujen ajoneuvorekisteriin merkittyjen moottoriajoneuvojen omistajille tai haltijoille ostoluvat, jotka oikeuttavat luvanhaltijan ostamaan siinä osoitetun määrän polttonestettä tietynä aikana. Polttonesteen ostoluvan ulkomaan rekisterissä olevalle moottoriajoneuvolle, jonka haltijalla ei ole kotikuntaa Suomessa, voi myöntää se kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö, jolle hakemus on jätetty.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö voi myöntää hakemuksesta luvan lisäpolttonesteen ostamista varten. Hakemus tehdään polttoaineyksikölle siinä kihlakunnassa, johon hakijan kotikunta kuuluu. Ulkomaan rekisterissä olevan moottoriajoneuvon haltija, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, voi tehdä hakemuksen mille tahansa polttoaineyksikölle. Polttonesteen lisäostolupa voidaan myöntää, jos se on tarpeellinen hakijan tai hänen perheenjäsenensä toimeentulon varmistamiseksi, hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen tärkeän matkan suorittamiseksi taikka muusta vastaavasta hakijalle erityisen tärkeästä syystä. Polttonesteen lisäostolupien myöntämisperusteista voidaan säätää tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

71 §

Polttonesteen myyntipisteiden toiminnan rajoittaminen

Säännöstellessä polttonesteen myyntiä tai muuta jakelua 69 ja 70 §:ssä tarkoitetulla tavalla polttonestettä ei saa toimittaa sellaisiin polttonesteen myynti- ja jakelupisteisiin, joissa ostoja ei voida valvoa. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin tällaisista myynti- ja jakelupisteistä.

72 §

Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisten muut tehtävät

Sen lisäksi, mitä 69 §:ssä säädetään, kuuluu liikenne- ja viestintäministeriön tehtäviin:

1) johtaa ja valvoo tieliikenteessä käytettävien moottoriajoneuvojen polttonesteen säännöstelyä;

2) tiedottaa säännöstelystä valtakunnallisesti.

Sen lisäksi, mitä 69 §:ssä säädetään, kuuluu lääninhallituksen liikenteen polttoaineyskikön tehtäviin:

1) toimeenpanna säännöstely läänin alueella;

2) ohjata ja valvoa kihlakuntien liikenteen polttoaineyskiköiden toimintaa;

3) tiedottaa säännöstelystä läänin alueella;

4) valvoa säännöstelyä toimialueellaan.

73 §

Tiekuljetusviranomaiset

Tässä luvussa tarkoitettuja tiekuljetusviranomaisia ovat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallitukset. Tiekuljetuksia johtaa ja valvoo 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö valtakunnallisesti ja lääninhallitus läänin alueella. Ne voivat myös rajoittaa tiekuljetuksia siten kuin 74 §:ssä säädetään.

Lääninhallitukset voivat perustaa 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kuljetusohjausyksiköjä, jotka toimivat liikenne-

ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisina.

74 §

Tiekuljetukset ja niiden ohjaaminen poikkeusoloissa

Tiekuljetukset on 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa hoidettava siten, että varmistetaan yhteiskunnan toimivuuden, sotilaallisen puolustusvalmiuden sekä väestön suojelun, turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömät kuljetukset.

Yhteiskunnan toimivuuden, sotilaallisen puolustusvalmiuden sekä väestön suojelun, turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömien kuljetusten varmistamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voi tiekuljetusviranomaisen ohjata luvanvaraisessa liikenteessä käytettävän tiekuljetuskaluston käyttöä ja rajoittaa luvanvaraista liikennettä ottaen huomioon yhteiskunnan kuljetustarpeet ja muut liikenteen rajoittamiseen vaikuttavat tekijät. Kuljetuksia on rajoitettava mahdollisimman tasapuolisesti ottaen huomioon liikenteenharjoittajien ja niiden asiakkaiden tarpeet.

Julkisen liikenteen turvaamiseksi 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voivat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallitus muuttaa luvanvaraisen henkilöliikenteen aikatauluja ja reittejä sekä ohjata joukkoliikenteessä käytettävää kalustoa tilanteen edellyttämällä tavalla.

75 §

Tieliikenteen rajoittaminen

Poliisi voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tiekuljetusviranomaisen pyynnöstä 74 §:n 1 momentissa tarkoitettujen kuljetusten turvaamiseksi rajoittaa muuta moottoriajoneuvoliikennettä tai kieltää sen kokonaan määrääjäksi tiekuljetusviranomaisen määräämillä teillä tai alueilla.

Liikennöintirajoitus tai -kielto ei saa estää ketään kulkemasta vakituiselle asunnolle.

76 §

Liikenteenharjoittajan sekä moottoriajoneuvon omistajan ja haltijan velvollisuudet

Luvanvaraista liikennettä harjoittava liikenteenharjoittaja ja yksityiskäyttöön rekisteröidyn moottoriajoneuvon omistaja tai haltija on 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa velvollinen suorittamaan tiekuljetusviranomaisen määräämiä kuljetuksia, jos liikennetarve sitä välttämättä vaatii.

77 §

Moottoriajoneuvon käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus

Moottoriajoneuvon omistajan tai haltijan on 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maanpuolustuksen, väestönsuojelun, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tai yhteiskunnan toiminnan turvaamisen kannalta välttämättömien kuljetusten hoitamisen sitä vaatiessa luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva moottoriajoneuvo tiekuljetusviranomaisen käyttöön.

Tarkemmat säännökset moottoriajoneuvojen käyttöoikeuden luovutuksessa noudatettavasta menettelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

78 §

Vesikuljetusten turvaaminen

Merenkululaitos johtaa ja valvoo 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vesikuljetuksia. Merenkululaitoksen päätöksellä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten toteuttamiseksi voidaan mainituissa kohdissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tilapäisesti poiketa voimassa olevista säännöksistä ja määräyksistä, jotka koskevat:

- 1) vesiväylien avaamista tai sulkemista;
- 2) jäänmurron, väyläaluspalveluiden taikka saariston yhteysalusliikenteen hoitamista;
- 3) luotsauspalvelujen käyttämistä tai järjestämistä;
- 4) vesiliikenteen ohjausta.

Merenkululaitoksen on ennen 1 momentissa tarkoitettua päätöksen tekemistä kuultava asianomaista sotilasviranomaista ja rajavartiolaitosta. Tarvittaessa Merenkululaitoksen on kuultava ennen päätöksen tekemistä myös asianomaista poliisiviranomaista. Jos asia on erityisestä syystä ratkaistava viivytyksettä, Merenkululaitos voi tehdä päätöksen ilman kuulemista. Sen on kuitenkin välittömästi ilmoitettava päätöksestä edellä mainituille viranomaisille.

Satamien sulkemisesta 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päättää valtioneuvosto. Merenkululaitos voi maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten loppuunsaattamiseksi lisäksi määrätä satamien ahtauskaluston sijoittamisesta sekä tilapäisesti, enintään kuukauden ajaksi kerrallaan, määrätä alusten lasaamisesta tai purkamisesta tarvittavan henkilöstön toimimaan muussa satamassa kuin missä heidän vakituinen työpaikkansa on. Valtio vastaa henkilöstölle siirtymisestä aiheutuvista matkakustannuksista ja kohtuullisista elinkustannuksista.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa yhteiskunnan elintärkeiden vesikuljetusten turvaamiseksi määrätä alusrekisteriviranomaisen pidättäytymään enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan poistamasta alusta Suomen alusrekisteristä.

79 §

Merenkulun ja muun vesiliikenteen polttonesteen säännöstely

Maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa Merenkululaitos voi päätöksellään rajoittaa yksityishenkilöiden ja yritysten sekä varusmatoimintaa harjoittavien yritysten ja laitosten oikeutta ostaa polttonestettä asettamalla niille määrällisen kiintiön, jota ne eivät osittaisaan saa tiettyinä ajanjaksona ylittää. Merenkululaitos voi kuitenkin myöntää luvan kiintiön ylittämiseen, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintär-

keiden toimintojen kannalta tärkeitä kuljetuksia hoitavan yrityksen tai laitoksen toiminnan turvaamiseksi tai jos siihen on muu poikkeusolojen aikaisten vesikuljetusten järjestämisen kannalta painava syy.

80 §

Ilmakuljetusten turvaaminen

Ilmailuhallinto johtaa ja valvoo 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ilmakuljetuksia ja -liikennettä yhteistoiminnassa ilmavoimien kanssa.

Ilmailuhallinto voi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi:

- 1) kieltää siviili-ilmailun tai rajoittaa sitä koko valtakunnan alueella tai sen osassa,
- 2) päättää lentopaikkojen tarkemmasta käyttämisestä ja niiden käyttämisen rajoittamisesta.

Ilmailuhallinnon on ennen 2 momentissa tarkoitettua päätöksen tekemistä kuultava asianomaista sotilasviranomaista. Jos asia on erityisestä syystä ratkaistava viivytyksettä, Ilmailuhallinto voi tehdä päätöksen ilman kuulemista. Sen on kuitenkin välittömästi ilmoitettava päätöksestä asianomaiselle sotilasviranomaiselle.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää lentoasemien hallinnosta ja niiden toiminnan järjestämisestä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

81 §

Lentoliikenteen polttonesteen sekä varaosien ja tarvikkeiden säännöstely

Ilmakuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa Ilmailuhallinto voi säännöstellä ilmakuljetuksissa käytettävää lentopetrolia ja lentobensiiniä. Säännöstelyn piiriin eivät kuulu valtion omistamat tai sen käyttöön ottamat ilma-alukset tai valtion tilaamat lennot, ellei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä.

Ilmailuhallinto päättää lentoliikenteen harjoittajille lentopetrolin ja lentobensiinin kiintiöstä kalenterikuukausittain etukäteen käyttäen laskentaperusteena kiintiön hakijan

osoittamaa edellisen vuoden vastaavan ajankohdan Suomessa ostetun polttoaineen määrää. Jos lentoliikenteen harjoittajan toiminta on edellisestä vuodesta merkittävästi muuttunut, kiintiö määrätään vastaamaan toiminnaltaan ja kalustoltaan vastaavan lentoliikenteen harjoittajan kiintiötä.

Ilmailuhallinto voi perustellusta syystä antaa luvan ylittää kiintiö tai siirtää kiintiö toiselle lentoliikenteen harjoittajalle osaksi tai kokonaan. Ilmailuhallinto voi lisäksi perustellusta syystä sallia polttoaineen jakamisen yksittäistä lentoa varten.

Jos 1 momentissa tarkoitettu polttonesteen säännöstely on otettu käyttöön, lentoliikenteen harjoittaja saa hankkia ilmakuljetusten järjestämiseksi tarpeellisia varaosia ja tarvikkeita vain Ilmailuhallinnon myöntämää ostolupaa vastaan. Ostolupa myönnetään, jos se on tarpeen maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta tärkeiden kuljetusten turvaamiseksi tai jos siihen on muu poikkeusolojen aikaisten ilmakuljetusten järjestämisen kannalta painava syy.

82 §

Rautatiekuljetusten järjestäminen poikkeusoloissa

Rautatiekuljetukset on 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa järjestettäväsiten, että varmistetaan maanpuolustuksen, yhteiskunnan toimivuuden sekä väestön turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömät kuljetukset sekä hoidetaan muut yhteiskunnan kannalta tarpeelliset kuljetukset.

Yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden kannalta tärkeiden rautatiekuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö voi päätöksellään rajoittaa rautatieyrityksen muuta toimintaa ja velvoittaa rautatieyrityksen hoitamaan yhteiskunnan toimivuuden tai maan talouselämän kannalta välttämättömiä kuljetuksia.

Ratahallintokeskus voi muuttaa rautatielain (555/2006) nojalla myöntämäänsä ratakapasiteettia, jos rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen sitä välttämättä vaatii.

83 §

Kiireelliset evakuoitukuljetukset

Liikenne- ja viestintäministeriö, lääninhallitus, Ilmailuhallinto ja Merenkulkulaitos voivat kukin omalla toimialallaan 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa määrätä luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, rautatieyrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan ja suomalaisen varustamon hoitamaan poikkeusolojen takia välttämättömiä henkilöiden ja omaisuuden evakuoitukuljetuksia.

Kuljetukset on hoidettava ilman aiheetonta viivytyä.

84 §

Liikenne- ja viestintäministeriön toimivalta määrätä kuljetuksista

Maanpuolustuksen, väestönsuojelun ja yhteiskunnan toimivuuden turvaamisen sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamisen kannalta välttämättömien kuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö voi antaa viranomaisille määräyksiä eri kuljetusmuotojen yhteistoinnasta yksilöidyn kuljetuksen tai kuljetusten hoitamiseksi. Ministeriö voi myös päätöksellään velvoittaa luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, rautatieyrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan ja suomalaisen varustamon hoitamaan kuljetuksen päätöksessä yksilöidyllä tavalla, jos kuljetusta ei voida hoitaa muulla tavalla.

11 luku

Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen

85 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminta

Väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoite-

tuissa poikkeusoloissa sosiaali- ja terveysministeriö sekä läänin alueella lääninhallitus voi päätöksellään velvoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikön:

1) laajentamaan tai muuttamaan toimintaansa;

2) siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimialueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimintaa myös toimialueensa ulkopuolella;

3) sijoittamaan hoidon tai huollon tarpeessa olevia henkilöitä toimintayksikkönsä siitä riippumatta, mitä asiasta on säädetty, määrätty tai sovittu;

4) luovuttamaan toimintayksikön tai osan siitä valtion viranomaisten käyttöön.

86 §

Muu terveydenhuollon ohjaaminen

Väestön terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sosiaali- ja terveysministeriö voi päätöksellään velvoittaa lääketehtaan, lääkettukkaupan, apteekkioikeuden haltijan sekä sellaisen yhteisön ja yksityisen elinkeinoharjoittajan, joka toimittaa terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita tai palveluja taikka muuten toimii terveydenhuollon alalla:

1) laajentamaan tai muuttamaan toimintaansa;

2) siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimialueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimintaa myös toimialueensa ulkopuolella.

87 §

Sosiaali- ja terveystalouden sekä terveydenhuollon palvelut

Väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää, että kunta voi luopua:

1) kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) säädettyjen määräaikojen noudattamisesta kiireettömän hoidon järjestämisessä, jos se on välttämättömä kiireellisen hoidon järjestämiseksi ja jos määräajan ylittäminen ei vaaranna potilaan terveyttä;

2) sosiaalihuoltolain (710/1982) 40 a §:n 2 momentissa tarkoitetuista sosiaalipalvelujen tarpeen arvioinneista;

3) lasten päivähoitolaissa annetun lain (36/1973) mukaisen päivähoitojärjestelmän mukaisen päivähoitojärjestämismäärästä, jos lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat järjestää lapsen hoidon muutoin;

4) terveydensuojelulain (763/1994) mukaisen ilmoituksenvaraiseen toimintaan liittyvien ilmoitusten käsittelystä ja päätöksenteosta sekä asuntojen terveyshaittojen selvittämiseen liittyvistä tehtävistä.

12 luku

Valtiontalouden hoito poikkeusoloissa

88 §

Lisätalousarvion välitön soveltaminen

Poikkeusoloissa eduskunnalle annettua hallituksen esitystä lisätalousarvioksi sovelletaan jo ennen kuin eduskunta on päättänyt lisätalousarviosta, jos eduskunta antaa tähän suostumuksensa.

89 §

Valtion menojen maksatuksen siirtäminen

Valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi poikkeusoloissa valtioneuvosto voi siirtää sellaisten valtion menojen maksatusta, joiden maksatusajankohta on säädetty laissa tai asetuksessa ja jotka eivät ole eräänntyneet. Menon maksatusajankohtaa saadaan siirtää enintään kahdella viikolla kerrallaan.

13 luku

Julkis- ja yksityisoikeudelliset palvelussuhteet

90 §

Työnvälityspakko

Maanpuolustuksen, väestön suojaamisen, terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta erityisen merkityksellisten toimialojen työvoiman saatavuuden turvaamiseksi muulla kuin tällaisella toimialalla toimiva työnantaja saa palkata uusia työntekijöitä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ottaa palvelukseensa vain työvoimaviranomaisten osoittamia työnhakijoita (*työnvälityspakko*).

Maanpuolustuksen, väestön suojaamisen, terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta erityisen merkityksellisistä toimialoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

91 §

Palkkasäännöstely

Hintavakauden ja julkisen talouden turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa julkis- tai yksityisoikeudelliseen palvelussuhteeseen perustuvia palkkoja ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksessa säädettävää määrää enempää.

92 §

Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen

Maanpuolustuksen, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka maan talouselämän turvaamisen välttämättä edellyttäessä työajan pidentämistä tai työajan poikkeavaa sijoittelua 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa saadaan tilapäisesti poiketa:

1) työaikalain (605/1996) lepoaikoja ja ylityötä koskevista säännöksistä;

2) vuosilomalain (162/2005) vuosiloman antamista koskevista säännöksistä.

Terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa, pelastustoimessa ja hätäkeskustoiminnassa palvelussuhteen ehdoista voidaan poiketa 1 momentissa tarkoitettulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen ei saa aiheuttaa vaaraa työturvallisuudelle tai työntekijän terveydelle. Poikkeamisen rajoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

93 §

Irtisanomisoikeuden rajoittaminen

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työnantajan oikeutta irtisanon työ- tai virkasuhde voidaan valtioneuvoston asetuksella rajoittaa siitä, mitä irtisanomisoikeuden perusteista työsopimuslain (55/2001) 7 luvussa, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 8 luvussa ja valtion virkamieslain (750/1994) 27 §:n 1 momentissa säädetään, jos tällainen rajoittaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, mitä osin irtisanomisoikeutta rajoitetaan ja mitä tuotantotoiminnan aloja rajoittaminen koskee.

Jos se on 1 momentissa tarkoitettun tuotannon turvaamiseksi välttämätöntä, työnantajalla ei ole oikeutta irtisanon työ- tai virkasuhdetta. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, mitä tuotannonaloja irtisanomisoikeuden tilapäinen poistaminen koskee. Tällainen asetus voi olla voimassa enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanonessa palvelussuhteensa irtisanomisaika on vähintään kuukauden pidempi kuin se lain taikka työ- tai virkaehto-

sopimuksen mukaan muutoin olisi, enintään kuitenkin kuusi kuukautta. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin irtisanomisaikojen pituudesta eri tehtäväryhmissä.

Terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa, pelastustoimessa ja hätäkeskustoiminnassa irtisanomisoikeutta voidaan rajoittaa 1-3 kuukauden tarkoitettulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

14 luku

Työvelvollisuus

94 §

Työvelvolliset

Jos 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työnvälityspakko ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen eivät ole riittäviä toimenpiteitä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi, on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain (201/1994) mukaan kotikunta Suomessa ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä.

Lisäksi 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukaan kotikunta Suomessa, joka toimii terveydenhuollon alalla, on saanut koulutusta tällä alalla tai on muuten sopiva tämän alan tehtäviin ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä terveydenhuollossa.

95 §

Työvelvollisen ilmoittautumisvelvollisuus

Työvelvollisen tulee tietojen antamista ja työhön määräämistä varten kutsusta ilmoittautua asuin- tai oleskelupaikkansa työvoimaviranomaiselle.

Työvoimaviranomaisen kutsu voidaan antaa tiedoksi tavallisena tiedoksiantona tai

yleistiedoksiantona siten kuin hallintolain (434/2003) 10 luvussa säädetään.

96 §

Työmääräys

Työvoimaviranomainen antaa työvelvolliselle työmääräyksen, josta käyvät ilmi ainakin seuraavat tiedot:

- 1) työvelvollisen nimi;
- 2) työnantajan nimi;
- 3) työpaikan osoite;
- 4) tehtävä;

5) ajankohta, jolloin työvelvollisen tulee ottaa työvelvollisuustyö vastaan.

97 §

Työmääräyksen antamisen rajoitukset

Työmääräystä ei saa antaa henkilölle:

- 1) joka ei voi työn vaatimaksi ajaksi poistua kotoaan jatkuvaa huolenpitoa tarvitsevan lapsen tai muun henkilön hoitamisen vuoksi, jos hoitoa ei voida muuten järjestää;
- 2) joka jätetään palvelukseen kutsumatta asevelvollisuuslain 89 §:n mukaisesti;
- 3) joka on puolustusvoimien palveluksessa; tai
- 4) joka on etukäteen varattu väestönsuojelutehtäviin.

Jos henkilö on julkisessa virassa tai toimessa taikka tarpeellinen sellaisen julkisen tai yksityisen laitoksen tai yrityksen palveluksessa, jonka toiminnan jatkuminen on poikkeusoloissa välttämätöntä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi, häntä ei saa määrätä muuhun työhön, ellei erityinen syy sitä vaadi.

98 §

Työmääräystä annettaessa huomioon otettavat seikat

Työvoimaviranomainen saa antaa työvelvolliselle työmääräyksen vain sellaiseen työhön, jota tämä pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon hänen ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työ-

kokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn luonne. Jos työvelvolliselle ei voida antaa määräystä kokopäivätyöhön, hänet voidaan määrätä tekemään työtä osa-aikaisesti. Jos työvelvollinen vetoaa siihen, ettei hän terveydellisistä syistä voi tehdä työmääräyksessä mainittua työtä, hänen on esitettävä luotettava selvitys terveydentilastaan työvoimaviranomaisen asettamassa kohtuullisessa määräajassa.

Alle seitsemänvuotiaan tai pysyvästi taikka pitkäaikaisesti sairaan lapsen huoltajalle saadaan antaa työmääräys työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 9 §:ssä tarkoitetun työnsäkäyntialueen ulkopuolelle vain, jos maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon ylläpitäminen sitä henkilön erityinen koulutus tai muu siihen rinnastettava syy huomioon ottaen välttämättä vaatii.

99 §

Työvelvollisuussuhde

Henkilö, jonka työvoimaviranomainen määrää 96 §:ssä säädetyllä tavalla tekemään 94 §:ssä tarkoitettua työtä vastiketta vastaan työnantajalle tämän johdon ja valvonnan alaisena, on työvelvollisuussuhteessa.

Työvelvollisuussuhde alkaa siitä, kun työvelvollinen on saapunut työmääräyksessä mainitulle työpaikalle tai, jos hänet on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, määrättyyn lähtöpaikkaan.

Työvelvollisuussuhde lakkaa, kun työvoimaviranomainen vapauttaa työvelvollisen työmääräyksessä tarkoitettua työstä. Jos työvelvollinen on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, lakkaa työvelvollisuussuhde kuitenkin vasta työvelvollisen palattua työpaikkakunnalta lähtö- tai asuinpaikkakunnalleen.

100 §

Työvelvollisuussuhteen ehdot

Työvelvollisuussuhteessa sovellettavat ehdot määräytyvät työnantajaa työehtosopimuslain (436/1946) tai työsopimuslain 2 luvun 7 §:n mukaan sitovan työehtosopimuksen mukaan. Jollei tällaista työehtosopimusta ole, työvelvolliselle on maksettava palkka, joka

kohtuudella vastaa hänen suoritettavakseen määrättyjä tehtäviä.

Työvelvollisuussuhteessa ja sen perusteella suoritettavassa työssä on muutoin soveltuvin osin noudatettava vastaavasti, mitä työ- tai virkasuhteesta ja sen perusteella suoritettavasta työstä on säädetty.

Työvelvollisen aikaisempi palvelussuhde ei katkea työmääräyksen johdosta.

101 §

Työnantajan tietojenantovelvollisuus

Työnantajan on työvoimaviranomaisen pyynnöstä annettava tarpeellisia tietoja palveluksessaan olevasta työvelvollisuussuhteesta työvoimasta ja sen käytöstä.

Työnantajan on ilmoitettava työvoimaviranomaiselle välittömästi, kun työmääräyksen mukainen työ loppuu.

102 §

Työvelvollisuusrekisteri

Työvoimaviranomaiset perustavat 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työvelvollisuuden täytäntöönpanoa ja työvoiman ohjausta varten työvelvollisuusrekisterin, jonka rekisterinpitäjä on työ- ja elinkeinoministeriö. Rekisterin tietoja käyttävät ja tietoja rekisteriin tallentavat myös työvoima- ja elinkeinokeskukset sekä työvoimatoimistot. Nämä viranomaiset vastaavat rekisteriin tallentamiensa tietojen virheettömyydestä sekä tallentamisen ja käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa.

Työvelvollisuusrekisteri sisältää tietoja työvelvollisista ja työnantajista. Rekisteriin tallennetaan työvelvollisen tunnistetietoina hänen nimensä, syntymäaikansa ja henkilötunnuksensa sekä osoitteensa ja muut yhteystietonsa. Rekisteriin voidaan lisäksi tallentaa tietoja työvelvollisen ammatista, koulutuksesta ja työllisyydestä sekä huoltovelvollisuudesta, työkyvystä ja käytettävyydestä. Rekisteriin tallennetaan lisäksi tietoja työnantajien nimistä ja tuotanto- tai palvelutoimialoista sekä toimipaikkojen sijainnista.

Työvoimaviranomaisella on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, oikeus

saada 1 momentissa tarkoitettua rekisteriä varten tarpeellisia tietoja rekisteröidyn lisäksi myös väestö- ja eläketurvarekistereistä sekä lääkintä- ja terveydenhuollossa työskentelevien henkilöiden tietoja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen rekistereistä. Lisäksi työvoimaviranomaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muilta viranomaisilta työvelvollisuuden tarkoituksenmukaisen toteuttamisen kannalta tarpeellisia tietoja yritysten tai muiden yhteisöjen merkityksestä maanpuolustukselle tai maan talouselämän jatkuvuuden turvaamiselle.

Työvelvollisuusrekisteristä voidaan sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, luovuttaa terveydenhuollossa työskentelevien henkilöiden tietoja sosiaali- ja terveysministeriölle sekä lääninhallituksille.

Tiedot poistetaan työvelvollisuusrekisteristä kuuden kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun tämän lain II osan soveltaminen on päätynyt. Poistettavat tiedot arkistoidaan. Arkistotoimen tehtävistä ja arkistoon siirrettävistä asiakirjoista on voimassa, mitä arkistolaisissa (831/1994) tai sen nojalla säädetään tai määrätään.

15 luku

Hallinnon järjestäminen poikkeusoloissa

103 §

Valtion viraston ja laitoksen sekä henkilöstön siirtäminen

Hallintotehtävien hoitamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvosto voi päättää alaisensa viraston, laitoksen tai valtion liikelaitoksen siirtämisestä tilapäisesti toiselle paikkakunnalle.

Sen estämättä, mitä valtion virkamieslaissa säädetään, ministeriö voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa valtion palveluksessa olevan henkilön siirtymään hoitamaan tilapäisesti toista virkaa tai tehtävää. Valtion palveluksessa olevan henkilön siirtymisestä hallinnonalalta toiselle päättää kuitenkin valtiovarainministeriö. Tällöin valtiovarainministe-

riön on ennen siirtämisspätöstä kuultava asianomaisia ministeriöitä.

104 §

Valtion tietohallinnon ohjaus

Valtiovarainministeriö voi määrätä poikkeusoloissa valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, sähköisten palveluiden, tietoliikenteen ja tietoturvallisuuden järjestämisestä.

Valtiovarainministeriön ohjaus ei koske kuitenkaan puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen, poliisin, pelastusviranomaisten ja hätkeskusten toiminnallisia tietojärjestelmiä.

105 §

Hallintoviranomaisten viestintä poikkeusoloissa

Väestön tiedonsaannin turvaamiseksi ja viranomaisten viestinnän yhteensovittamiseksi poikkeusoloissa valtionhallinnon viestinnän välitön johto kuuluu valtioneuvoston kanslialle. Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa perustaa Valtion viestintäkeskus.

Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voivat antaa viestinnän sisältöä koskevia määräyksiä valtionhallinnon viranomaisille.

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voivat velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen tai kunnallisen viranomaisen omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen.

106 §

Toimivallan ratkaiseminen

Poikkeusoloissa valtioneuvosto ratkaisee pääministerin esityksestä hallinnonalojen välillä erimielisyyden siitä, minkä valtionhallinnon viranomaisen tai muun toimintayksikön käsiteltäväksi jokin asia kuuluu. Ministeriö ratkaisee erimielisyyden hallinnonalallaan.

Valtioneuvosto ja ministeriö hallinnonalal-
laan voivat poikkeusoloissa myös päättää,
mikä valtioneuvoston alainen viranomaisen
hoitaa sellaisen tämän lain tarkoituksen to-
teuttamiseksi tärkeän asian tai tehtävän, joka
koskee useamman kuin yhden yksikön toimi-
alaa tai josta ei ole erikseen säädetty.

107 §

Opetus ja koulutus

Edellä 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa opetusministeriö voi enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan määrätä perusopetuslaissa (628/1998), lukiolaissa (629/1998), Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetussa laissa (1463/2007), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998), vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa (632/1998), taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998), ammattikorkeakoululaissa (351/2003) ja yliopistolaisissa (645/1997) säädetyn opetus- ja muun toiminnan keskeyttäväksi tai siirrettäväksi toiselle paikkakunnalle, jos se on välttämätöntä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Jos jonkin alueen väestöä siirretään 119 §:n nojalla muualle, valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää, että esi- ja perusopetuksen järjestämisestä siirretyille oppilaille vastaa tilapäisesti oppilaan asuinkunnan sijasta se kunta, jonka alueelle oppilas on siirretty.

Edellä 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan välttämättömien opetus- ja koulutuspalveluiden turvaamiseksi rajoittaa 1 momentissa tarkoitettujen toiminnan järjestäjälle säädettyä tai määrättyä opetus- tai muun toiminnan järjestämisvelvollisuutta sekä velvollisuutta ateria-, kuljetus- ja majoitustuuksien järjestämiseen siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Lisäksi opetusministeriö voi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin estämättä lykätä ylioppilastutkinnon järjestämistä enintään kuudella kuukaudella.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden vaikutukset toiminnan kus-

tannuksiin voidaan ottaa huomioon opetus-
toimen valtionosuuksia ja -avustuksia myön-
nettäessä siten kuin valtioneuvoston asetuk-
sella tarkemmin säädetään.

16 luku

Sotilaallinen puolustusvalmius

108 §

Tavaroiden luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa puolustusvoimat voi päätöksellään velvoittaa jokaisen luovuttamaan puolustusvoimien hallintaan sellaisia tavaroita, jotka ovat välttämättömiä joukkojen majoittumisen, linnoittamisen tai energiahuollon turvaamisen kannalta, taikka muita puolustusvalmiuden kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta välttämättömiä tavaroita.

109 §

Palvelujen suorittamisvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa puolustusvoimat voi päätöksellään velvoittaa yritykset, yhteisöt, laitokset sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittajat suorittamaan puolustusvoimille muonitus-, majoitus-, korjaamo-, huolto-, rakentamis- ja muita vastaavia palveluja.

Tarkemmat säännökset suoritettavien palvelujen täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annetaan puolustusministeriön asetuksella.

110 §

Ajoneuvojen, alusten ja ilma-alusten luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa puolustusvoimat voi päätöksellään velvoittaa:

1) moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan ajoneuvon omistajan tai haltijan luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan olevan moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan ajoneuvon puolustusvoimien hallintaan;

2) ilma-aluksen omistajan, haltijan tai käyttäjän luovuttamaan omistamansa, hallinnassaan olevan tai käytössään olevan ilma-aluksen puolustusvoimien hallintaan;

3) moottoriveneen omistajan tai haltijan luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan olevan veneen puolustusvoimien hallintaan;

4) aluksen omistajan, vuokraajan tai sen, joka käyttää tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöintiin liittyvissä kysymyksissä, luovuttamaan aluksen puolustusvoimien hallintaan.

111 §

Alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maa- tai vesialueen, rakennuksen taikka huone- tai varastotilan omistajan tai haltijan on luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva maa- tai vesialue, rakennus tai huone- tai varastotila puolustusvoimien tai liikenne- ja viestintäministeriön hallintaan. Päätöksen hallinnan luovuttamisesta puolustusvoimille tekee puolustusvoimat ja hallinnan luovuttamisesta liikenne- ja viestintäministeriö. Valtioneuvoston asetuksella säädetään, missä kunnissa toimivaltuutta voidaan käyttää.

Vakituisessa asumiskäytössä olevan rakennuksen tai huoneiston hallinta on luovutettava vain erittäin painavien sotilaallisten syiden sitä edellyttäessä.

Puolustusvoimilla on oikeus 1 momentissa mainituilla alueilla ja tiloissa ryhtyä välittömästi tarvittaviin toimenpiteisiin varastotilojen, linnoituskohteiden, teiden ja muiden puolustuslaitteiden rakentamiseksi ja valmiuden ylläpitämiseksi.

112 §

Luovutusvelvollisuuden toteuttaminen

Puolustusvoimiin voidaan perustaa 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tässä luvussa tarkoitettujen luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanoa varten luovutuslautakuntia, joiden kokoonpanosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat säännökset luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä ja päätöksenteosta annetaan puolustusministeriön asetuksella.

113 §

Liikkumis- ja oleskelurajoitukset

Sotilaallisten syiden vuoksi tai sivullisten suojaamiseksi vaaroilta 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan puolustusministeriön asetuksella kieltää tietyllä alueella tai kohteessa oleskelu ja liikkuminen taikka rajoittaa niitä.

17 luku

Väestönsuojelu ja evakuointi

114 §

Väestönsuojeluvollisuus

Edellä 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukaan kotikunta Suomessa ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, on velvollinen suorittamaan sammu- tus-, pelastus-, ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtäviä sekä väestönsuojeluorganisaation johto- ja erityistehtäviä, hätäkeskus- tehtäviä taikka muita näihin rinnastettavia, väestön suojelemiseksi välttämättömiä tehtäviä.

Väestönsuojeluvollisuutta toimeenpan- taessa otetaan huomioon 98 §:ssä tarkoitettu rajoitukset. Väestönsuojeluvollisuuden perusteella tehtävään työhön sovelletaan 100 §:ää. Tarkemmat säännökset väestönsuojelu-

velvollisuuden täyttämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Väestönsuojelun henkilörekisteristä säädetään erikseen.

115 §

Pelastustoimessa tarvittavien tavaroiden luovutusvelvollisuus

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa pelastusviranomaisen voi väestönsuojelun toteuttamiseksi päätöksellään velvoittaa jokaisen luovuttamaan pelastusviranomaiselle pelastus-, sammutus-, raivaus- ja ensiapukalustoa tai muita vastaavia pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömiä tavaroita.

116 §

Liikkumis- ja oleskelurajoitukset väestön suojaamiseksi

Edellä 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan tilapäisesti, enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, kieltää oikeus oleskella ja liikkua tietyllä paikkakunnalla tai alueella taikka rajoittaa niitä, jos se on välttämätöntä ihmisten henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi.

117 §

Väestönsuojeluun tarvittavien alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus

Väestönsuojelun toteuttamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa pelastusviranomaisen voi päätöksellään velvoittaa maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan luovuttamaan kiinteistönsä rakennuksineen ja muine huone- ja varastotiloineen pelastusviranomaisen hallintaan.

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa pelastusviranomaisen voi päätöksellään velvoittaa kiinteistönomistajan tai -haltijan rakentamaan ja järjestämään väestön suojaamiseksi tilapäisiä väestönsuojia.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään, missä kunnissa 1 momentissa tarkoitettua toimivaltuutta voidaan käyttää ja 2 momentissa tarkoitettuja suojia on rakennettava. Tarkemmat säännökset 2 momentissa tarkoitettujen tilapäisen väestönsuojan rakenteesta annetaan valtioneuvoston asetuksella ja teknisistä yksityiskohdista sisäasiainministeriön asetuksella.

118 §

Pelastustoimen ja väestönsuojelun erityisjärjestelyt

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa väestön suojaamiseksi ja väestönsuojelun johtamisen tehostamiseksi pelastustoimen viranomaiset ja kunnat perustavat johtokeskuksia sekä sammutus-, pelastus-, ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtäviä tai muita näihin rinnastettavia, väestön suojaamiseksi välttämättömiä tehtäviä varten väestönsuojelumuodostelmia.

Sisäasiainministeriö voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tilapäisesti päätöksellään velvoittaa pelastustoimen tehtäviä hoitavan viranomaisen huolehtimaan muistakin velvollisuuksista ja tehtävistä sekä päätöksellään muuttaa pelastuslaissa (468/2003) tarkoitettujen pelastusviranomaisten sekä 1 momentissa tarkoitettujen johtokeskusten ja väestönsuojelumuodostelmien johto- ja alistussuhteita, jos se on välttämätöntä pelastustoimen hoitamisen turvaamiseksi.

119 §

Väestön siirtäminen

Edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tietyn alueen väestön tai osan väestöstä on siirryttävä muualle, jos se väestön turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Valtioneuvosto päättää, mitä alueita ja mitä osaa alueen väestöstä siirtyminen kos-

kee. Sisäasiainministeriö huolehtii siirtymisen yleisjohdosta.

120 §

Siirretyn väestön huollon järjestäminen

Edellä 119 §:ssä tarkoitettujen järjestelyiden toteuttamiseksi kunta voi päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön, yrityksen, yhteisön tai laitoksen luovuttamaan siirretyn väestön majoituksen, muonituksen ja muun huollon kannalta välttämätöntä omaisuutta sekä huonetiloja siirretyn väestön tilapäistä majoittamista varten.

III OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

18 luku

Täytäntöönpano

121 §

Tärkeysmäärittelyjen yhteensovittaminen

Valtioneuvoston asetuksella voidaan poik-keusoloissa antaa yhteensovittavia säännöksiä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavien toimenpiteiden ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muusta tärkeysmäärittelystä.

122 §

Viranomaisten tarkastus- ja tiedonsaantioikeus

Tämän lain täytäntöönpanosta huolehtivalla viranomaisella on poikkeusoloissa oikeus tehdä tarkastuksia tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten noudattamisen valvomiseksi ja saada salassapitosäännösten estämättä tarkastuksen toimittamiseksi välttämättömiä tietoja. Tarkastuksen toimittajalla on tarkastusta varten oikeus päästä sellaisiin tiloihin, jotka eivät kuulu kotirauhan piiriin.

123 §

Virka-apu

Poliisin on annettava tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten täytäntöönpanossa tarvittavaa virka-apua tämän lain täytäntöönpanosta vastaaville viranomaisille.

124 §

Tiedotusten julkaisuvelvollisuus

Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen, työvoima- ja elinkeinokeskuksen, kunnanhallituksen sekä sotilas- tai pelastusviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.

125 §

Varastoja koskeva luovutusvelvollisuuden rajoitus

Käytettäessä tämän lain mukaisia toimivaltuuksia ei säännöstely- tai luovutus päätöksin saa ilman pakottavaa syytä rajoittaa ammatillisen liikenteen tai maatilatalouden harjoittajan oikeutta pitää hallussaan poltto- ja voiteluaineita, kiinteistönomistajan tai haltijan oikeutta pitää hallussaan lämmitykseen tarvittavia polttoaineita taikka yksityishenkilön tai väestönsuojan omistajan tai haltijan oikeutta pitää hallussaan väestön toimeentulolle välttämättömiä tavaroita, jotka on ennakolta varastoitu käytettäväksi poikkeusoloissa varaston omistajan liikenteen harjoittamiseen, maatilataloudessa, lämmityksessä tai kotitaloudessa taikka väestönsuojassa suojattavien henkilöiden huoltoon.

19 luku

Korvaukset ja oikeusturva

126 §

Korvaus omistusoikeuden tai käyttöoikeuden siirrosta

Jos joku on 32, 33, 43, 44, 59–62, 76 tai 77 §:n, 78 §:n 3 tai 4 momentin, 82–86, 108–111, 115, 117 tai 120 §:n nojalla toteutetun toimenpiteen johdosta kärsinyt vahinkoa, jota hänelle ei korvata muun lain nojalla, suoritetaan hänelle vahingosta täysi korvaus valtion varoista.

Jos vahinkoa on vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä tai jos valtiontaloudelliset tai kansantaloudelliset syyt sitä vahinkojen suuren määrän vuoksi välttämättä vaativat, suoritetaan vahingosta kohtuullinen korvaus. Sovellettaessa 44 §:ssä tarkoitettua toimivaltuutta 3 §:n 3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on vahingosta kuitenkin aina suoritettava täysi korvaus.

Korvausta maksettaessa noudatettavasta menettelystä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

127 §

Korvaus työtapaturmasta ja ammattitaudista

Tämän lain nojalla annettuun määräykseen perustuvassa työtehtävässä sattunut työtapaturma tai siinä saatu ammattitauti korvataan sen mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään, jollei korvaus muun lain tai sopimuksen perusteella ole sitä suurempi.

128 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettu valtioneuvoston, ministeriön ja Suomen Pankin päätöksestä

saa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Muusta tässä laissa tarkoitettu päätöksestä saa valittaa hallinto-oikeuteen.

Muutoksenhaussa sovelletaan muutoin, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallintopäätöstä on kuitenkin noudatettava heti valituksesta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää.

129 §

Oikaisuvaatimus tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikön 70 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta. Hakija voi kuitenkin kirjallisesti vaatia päätökseen oikaisua. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Päätökseen, johon voidaan hakea oikaisua, on liitettävä oikaisuvaatimusosoitus. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden asiassa antamaan päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

20 luku

Rangaistussäännökset

130 §

Viittaus rikoslakiin

Rangaistus säännöstelyrikoksesta, törkeästä säännöstelyrikoksesta ja lievistä säännöstelyrikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä.

131 §

Valmiuslakirikkomus

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) jättää noudattamatta työnvälityspakkoa koskevan 90 §:ssä säädetyn velvollisuuden, irtisanomista koskevan 93 §:ssä säädetyn velvollisuuden tai työehtoja koskevan 100 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuuden,

2) laiminlyö täyttää 94 §:n nojalla määrätyn työvelvollisuuden tai 114 §:n nojalla määrätyn väestönsuojeluvollisuuden tai laiminlyö 103 §:ssä säädetyn velvollisuuden siirtyä,

3) laiminlyö täyttää 44, 62, 77, 85, 108, 110, 111, 115, 117 tai 120 §:n nojalla määrätyn luovutusvelvollisuuden tai 109 §:n nojalla määrätyn suorittamisvelvollisuuden, taikka

4) rikkoo 113 tai 116 §:n nojalla annettua liikkumis- tai oleskelukieltoa tai -rajoitusta, on tuomittava *valmiuslakirikkomuksesta* sakkoon, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

21 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

132 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 _____.

Tällä lailla kumotaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annettu valmiuslaki (1080/1991) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

133 §

Siirtymäsäännös

Jos muussa lainsäädännössä viitataan tällä lailla kumottavaan valmiuslakiin, viittauksen on katsottava tarkoittavan tätä lakia.

2.

Laki**puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun puolustustilalain (1083/1991) 2 §:n 1 momentti ja 30 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 2 §:n 1 momentti laissa 199/2000, seuraavasti:

2 §

Puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimassaoloa jatketaan tasavallan presidentin asetuksella. Asetuksessa säädetään, miltä osin 2 ja 3 luvun säännöksiä sovelletaan. Niitä saadaan säätää sovellettaviksi vain siltä osin kuin se on välttämätöntä tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi, jos valmiuslaissa (/20) säädetyt toimivaltuudet eivät siihen riitä.

30 §

Tilapäiseen työntekoon voidaan 25 §:n 2 momentin nojalla määrätä jokainen 23 §:ssä tarkoitettulla alueella asuva tai oleskeleva henkilö, joka on täyttänyt 18 vaan ei 68 vuotta. Tilapäiseen työntekoon määrätty voidaan tarvittaessa velvoittaa käyttämään omia työvälineitään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

3.

Laki**poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä.

2 §

Neuvottelukunnan tehtävät

Valtioneuvosto voi sosiaali- ja terveystieteiden esityksestä asettaa enintään viideksi vuodeksi kerrallaan poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan suunnittelemaan ja valmistelemaan sosiaali- ja terveydenhuollon hoitamista poikkeusoloissa sekä niitä normaaliolojen valmiuteen liittyviä asioita ja tukitoimia, joiden järjestäminen normaalioloissa muodostaa perustan poikkeusoloihin varautumiselle.

Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnalla on oikeus saada toimintaansa varten välttämättömät tiedot viranomaisilta ja yhteisöiltä sen estämättä, mitä salassapidosta tai tietojen luovuttamisesta muualla laissa säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä asioiden käsittelystä neuvottelukunnassa.

3 §

Neuvottelukunnan kokoonpano

Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja tarpeellinen määrä jäseniä. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kansliapäällikkö. Muiden jäsenten tulee edustaa neuvottelukunnan toimialan kannalta tarpeellisia viranomaisia ja muita yhteisöjä.

Neuvottelukunta voi asettaa jaostoja, työryhmiä tai muita tarpeellisia toimielimiä sekä ottaa tarvittavat sihteerit sekä kuulla asiantuntijoita.

4 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

4.

Laki**ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa 30 päivänä joulukuuta 1993 annetun lain (1608/1993) 13 a §, sellaisena kuin se on laissa 485/2003, seuraavasti:

13 a §

Varautuminen

Ulkomaisen luottolaitoksen sivukonttorin ja sellaisen ulkomaisen rahoituslaitoksen sivukonttorin, joka pääasiallisena liiketoimintanaan tarjoaa maksukortti- ja maksamispalveluja, tulee varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein. Sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämistä on esitettävä Rahoitustarkastukselle riittävä selvitys.

Tässä pykälässä säädetty velvoite ei koske 3 ja 4 §:ssä tarkoitettua luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttoria siltä osin kuin sivukonttori on luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla varmistanut tehtäviensä hoitamisen poikkeusoloissa 1

momenttia vastaavalla tavalla ja esittänyt siitä Rahoitustarkastukselle riittävän selvityksen.

Jos 1 momentista aiheutuvat tehtävät edellyttävät sellaisia toimenpiteitä, jotka selvästi poikkeavat tavanomaisena pidettävästä 1 momentissa tarkoitettua sivukonttorin toiminnasta ja joista aiheutuu olennaisia lisäkustannuksia, tällaiset kustannukset voidaan korvata huoltovarmuuden turvaamisesta annetussa laissa (1390/1992) tarkoitettua huoltovarmuusrahastosta.

Rahoitustarkastus voi antaa ohjeita 1 momentin soveltamisesta. Rahoitustarkastus voi niin ikään antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita 2 momentissa tarkoitettua sivukonttoria koskevan varautumisvelvoitteen täyttämistä siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei ole varmistettu luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

5.

Laki**arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan arvo-osuusjärjestelmästä 17 päivänä toukokuuta 1991 annetun lain (826/1991) 13 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 484/2003, seuraavasti:

13 a §

Varautuminen

Arvopaperikeskuksen tulee varmistaa arvo-osuusrekisterissä olevien tietojen säilyttäminen mahdollisimman häiriöttömästi myös poikkeusoloissa Suomessa olevin riittävin

tietojärjestelmin, osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

6.

Laki**asevelvollisuuslain 79 ja 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2007 annetun asevelvollisuuslain (1438/2007) 79 §:n 1 momentti ja 81 §:n 2 momentti seuraavasti:

79 §

Reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa

Tasavallan presidentti voi valtioneuvoston esityksestä päättää, että pääesikunta voi määrätä reservissä olevia asevelvollisia lyhyeksi, kuitenkin enintään 14 päivän ajaksi, puolustusvoimissa saamansa erityiskoulutuksen mukaisesti lääkintä-, pioneeri-, viesti-, kuljetus- ja suojelualan sekä muihin vastaaviin tehtäviin, joihin ei liity sotilaallisten voimakeinojen käyttämistä, jos se on välttämätöntä valmiuslain (/20) 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa.

81 §

Sovellettavat säännökset ja asetuksenantovaltuus

Edellä 79 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovelletaan 54—60 ja 63—66 §:n säännöksiä palveluksen järjestämisestä. Lisäksi sovelletaan, mitä 44 §:n 2 kohdassa säädetään isyysvapaasta ja 46 §:ssä pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta. Palvelukseen kuuluvien etuisuuksien osalta noudatetaan lisäksi, mitä valmiuslain 100 §:ssä säädetään työvelvollisuussuhteessa olevalle suoritettavista etuuksista.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

7.

Laki**vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 27 ja 30 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 11 päivänä toukokuuta 2007 annetun lain
 (556/2007) 27 §:n 2 momentti ja 30 §:n 1 momentti seuraavasti:

27 §

Valmiustehtävät

 Maanpuolustuskoulutusyhdistys jatkaa
 toimintaansa valmiuslain (/20) 3 §:ssä tar-
 koitetuissa poikkeusoloissa.

30 §

Sitoumuksen ja sitoumuksen hyväksymispäätöksen peruuttaminen

Edellä 29 §:n 1 momentissa tarkoitetun si-
 toumuksen antaneella on oikeus peruuttaa si-
 toumus. Peruutus tulee voimaan kuukauden
 kuluessa peruutusilmoituksesta. Sitoumusta
 ei saa kuitenkaan peruuttaa valmiuslain 3
 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

8.

Laki**Pelastusopistosta annetun lain 13 ja 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Pelastusopistosta 21 päivänä heinäkuuta 2006 annetun lain (607/2006) 13 § ja 23 §:n 2 momentti seuraavasti:

13 §

Muu koulutus

Pelastusopisto antaa pelastustoimeen ja häätäkeskustoimintaan liittyvää ammatillista täydennyskoulutusta, pelastuslain (468/2003) mukaista väestönsuojelun johto- ja erityishenkilöstön koulutusta, valmiuslain (/20) mukaista varautumista edistävää koulutusta sekä siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004) tarkoitettua kriisinhallintakoulutusta. Opisto voi antaa muutakin toimialaansa soveltuvaa koulutusta.

23 §

Opetuksen maksuttomuus ja opintososiaaliset edut

Valmiuslain 11 §:n mukaista varautumista edistävään koulutukseen osallistuvan opetus ja ruokailu sekä majoitus opiston asuntolassa on maksutonta Pelastusopistolla tapahtuvan koulutuksen aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

9.

Laki**pelastuslain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 2003 annetun pelastuslain (468/2003) 1 § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan:

1) tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisyyn, jollei muussa laissa tai asetuksessa toisin säädetä;

2) pelastustoimintaan, jolla tarkoitetaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi ja pelastamiseksi, vahinkojen rajoittamiseksi ja seurausten lieventämiseksi onnettomuuksien sattuessa tai uhatessa kiireellisesti suoritettavia toimenpiteitä; ja

3) väestönsuojeluun, jolla tarkoitetaan tässä laissa ihmisten ja omaisuuden suojaamista ja 2 kohdassa mainittujen tehtävien hoitamista valmiuslain (/20) 3 §:ssä ja puolustustila-

lain (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä niihin varautumista.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimintojen muodostamaa toimialaa kutsutaan pelastustoimeksi.

Lisäksi sovelletaan, mitä on säädetty aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annetussa laissa (300/1979), maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen torjumisesta annetussa laissa (378/1974), meripelastuslaissa (1145/2001), merilaissa (674/1994), ilmailulaissa (1242/2005) tai muussa laissa pelastustoimen tehtävistä.

Pelastustoimen erityisistä toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

10.

Laki**poikkeusolojen vakuutustakuusta annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poikkeusolojen vakuutustakuusta 13 päivänä huhtikuuta 2007 annetun lain (408/2007) 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

1 §

*Poikkeusolojen vakuutustakuu*vastavakuutta vaatimatta valtioneuvoston vahinkovakuutuslaitoksen myöntämälle vahinkovakuutukselle (*poikkeusolojen vakuutustakuu*).

Valtioneuvosto voi valmiuslain (/20) 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja väestön toimeentuloa tai talouselämän toimintaa vakavasti vaarantavissa normaaliolojen häiriötilanteissa antaa määräämillään ehdoilla ja

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Helsingissä 8 päivänä helmikuuta 2008

Tasavallan Presidentti**TARJA HALONEN**Oikeusministeri *Tuija Brax*

2.

Laki**puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun puolustustilalain (1083/1991) 2 §:n 1 momentti ja 30 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 2 §:n 1 momentti laissa 199/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimassaoloa jatketaan tasavallan presidentin asetuksella. Asetuksessa säädetään, mil-
 tä osin 2 ja 3 luvun säännöksiä sovelletaan. Niitä saadaan säätää sovellettaviksi vain sil-
 tä osin kuin se on välttämätöntä tämän lain
 tarkoituksen saavuttamiseksi, jos valmius-
 laissa (1080/1991) säädetyt toimivaltuudet
 eivät siihen riitä.

30 §

Tilapäiseen työntekoon voidaan 25 §:n 2
 momentin nojalla määrätä jokainen 23 §:ssä
 tarkoitettulla alueella asuva tai oleskeleva
 henkilö, joka on täyttänyt 15 vaan ei 65
 vuotta. Tilapäiseen työntekoon määrätty
 voidaan tarvittaessa velvoittaa käyttämään
 omia työvälineitään.

Ehdotus

2 §

Puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimassaoloa jatketaan tasavallan presiden-
 tin asetuksella. Asetuksessa säädetään, mil-
 tä osin 2 ja 3 luvun säännöksiä sovelletaan. Niitä saadaan säätää sovellettaviksi vain sil-
 tä osin kuin se on välttämätöntä tämän lain
 tarkoituksen saavuttamiseksi, jos valmius-
 laissa (/20) säädetyt toimivaltuudet eivät
 siihen riitä.

30 §

Tilapäiseen työntekoon voidaan 25 §:n 2
 momentin nojalla määrätä jokainen 23 §:ssä
 tarkoitettulla alueella asuva tai oleskeleva
 henkilö, joka on täyttänyt 18 vaan ei 68
 vuotta. Tilapäiseen työntekoon määrätty
 voidaan tarvittaessa velvoittaa käyttämään
 omia työvälineitään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

4.

Laki**ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa 30 päivänä joulukuuta 1993 annetun lain (1608/1993) 13 a §, sellaisena kuin se on laissa 485/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

13 a §

Varautuminen

Ulkomaisen luottolaitoksen sivukonttorin ja sellaisen ulkomaisen rahoituslaitoksen sivukonttorin, joka pääasiallisena liiketoimintanaan tarjoaa maksukortti- ja maksamispalveluja, tulee varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein.

Tässä pykälässä säädetty velvoite ei koske 3 ja 4 §:ssä tarkoitetun luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttoria siltä osin kuin sivukonttori on luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla varmistanut tehtäviensä hoitamisen poikkeusoloissa 1 momenttia vastaavalla tavalla ja esittänyt siitä Rahoitustarkastukselle riittävän selvityksen.

Jos 1 momentista aiheutuvat tehtävät edellyttävät sellaisia toimenpiteitä, jotka selvästi poikkeavat tavanomaisena pidettävästä 1 momentissa tarkoitetun sivukonttorin toiminnasta ja joista aiheutuu olennaisia lisäkustannuksia, tällaiset kustannukset voidaan korvata huoltovarmuuden turvaamisesta annetussa laissa (1390/1992) tarkoitetusta huoltovarmuusrahastosta.

Ehdotus

13 a §

Varautuminen

Ulkomaisen luottolaitoksen sivukonttorin ja sellaisen ulkomaisen rahoituslaitoksen sivukonttorin, joka pääasiallisena liiketoimintanaan tarjoaa maksukortti- ja maksamispalveluja, tulee varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein. *Sivukonttorin varautumisveloitteen täyttämistä on esitettävä Rahoitustarkastukselle riittävä selvitys.*

Tässä pykälässä säädetty velvoite ei koske 3 ja 4 §:ssä tarkoitetun luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttoria siltä osin kuin sivukonttori on luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla varmistanut tehtäviensä hoitamisen poikkeusoloissa 1 momenttia vastaavalla tavalla ja esittänyt siitä Rahoitustarkastukselle riittävän selvityksen.

Jos 1 momentista aiheutuvat tehtävät edellyttävät sellaisia toimenpiteitä, jotka selvästi poikkeavat tavanomaisena pidettävästä 1 momentissa tarkoitetun sivukonttorin toiminnasta ja joista aiheutuu olennaisia lisäkustannuksia, tällaiset kustannukset voidaan korvata huoltovarmuuden turvaamisesta annetussa laissa (1390/1992) tarkoitetusta huoltovarmuusrahastosta.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Rahoitustarkastus voi antaa ohjeita 1 momentin soveltamisesta.

Rahoitustarkastus voi antaa ohjeita 1 momentin soveltamisesta. *Rahoitustarkastus voi niin ikään antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita 2 momentissa tarkoitettua sivukonttoria koskevan varautumisvelvoitteen täyttämistä siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei ole varmistettu luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

5.

Laki

arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan arvo-osuusjärjestelmästä 17 päivänä toukokuuta 1991 annetun lain (826/1991) 13 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 484/2003, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

13 a §

13 a §

*Varautuminen**Varautuminen*

Arvopaperikeskuksen tulee varmistaa arvo-osuusrekisterissä olevien tietojen säilyttäminen mahdollisimman häiriöttömästi myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein.

Arvopaperikeskuksen tulee varmistaa arvo-osuusrekisterissä olevien tietojen säilyttäminen mahdollisimman häiriöttömästi myös poikkeusoloissa *Suomessa olevin riittävin tietojärjestelmin*, osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

6.

Laki**asevelvollisuuslain 79 ja 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2007 annetun asevelvollisuuslain (1438/2007) 79 §:n 1 momentti ja 81 §:n 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

79 §

79 §

Reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa

Reserviläisen palvelus suuronnettomuus- ja muussa vakavassa tilanteessa

Tasavallan presidentti voi valtioneuvoston esityksestä päättää, että pääesikunta voi määrätä reservissä olevia asevelvollisia lyhyeksi, kuitenkin enintään 14 päivän ajaksi, puolustusvoimissa saamansa erityiskoulutuksen mukaisiin lääkintä-, pioneeri-, viesti-, kuljetus- ja suojelualan sekä muihin vastaaviin tehtäviin, joihin ei liity sotilaallisten voimakeinojen käyttämistä, jos se on välttämätöntä valmiuslain (1080/1991) 2 §:n 5 kohdassa tarkoitetussa suuronnettomuustilanteessa silloin, kun tilanne on erityisen vakava, sekä tilanteessa, jossa laajalle levinnyt vaarallinen kulcutauti vastaa vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta.

Tasavallan presidentti voi valtioneuvoston esityksestä päättää, että pääesikunta voi määrätä reservissä olevia asevelvollisia lyhyeksi, kuitenkin enintään 14 päivän ajaksi, puolustusvoimissa saamansa erityiskoulutuksen mukaisiin lääkintä-, pioneeri-, viesti-, kuljetus- ja suojelualan sekä muihin vastaaviin tehtäviin, joihin ei liity sotilaallisten voimakeinojen käyttämistä, jos se on välttämätöntä valmiuslain (/20) 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa.

81 §

81 §

Sovellettavat säännökset ja asetuksenantovaltuus

Sovellettavat säännökset ja asetuksenantovaltuus

Edellä 79 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovelletaan 54—60 ja 63—66 §:n säännöksiä palveluksen järjestämisestä. Lisäksi sovelletaan, mitä 44 §:n 2 kohdassa säädetään isyysvapaasta ja 46 §:ssä pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta. Palvelukseen kuuluvien etuisuuksien osalta noudatetaan lisäksi, mitä valmiuslain 24 §:ssä säädetään työvelvollisuussuhteessa olevalle suoritettavista etuuksista.

Edellä 79 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen sovelletaan 54—60 ja 63—66 §:n säännöksiä palveluksen järjestämisestä. Lisäksi sovelletaan, mitä 44 §:n 2 kohdassa säädetään isyysvapaasta ja 46 §:ssä pakottavasta henkilökohtaisesta syystä myönnettävästä lomasta. Palvelukseen kuuluvien etuisuuksien osalta noudatetaan lisäksi, mitä valmiuslain 100 §:ssä säädetään työvelvollisuussuhteessa olevalle suoritettavista etuuksista.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

7.

Laki**vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 27 ja 30 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 11 päivänä toukokuuta 2007 annetun lain (556/2007) 27 §:n 2 momentti ja 30 §:n 1 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

27 §

27 §

*Valmiustehtävät**Valmiustehtävät*

Maanpuolustuskoulutusyhdistys jatkaa toimintaansa valmiuslain (1080/1991) 2 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys jatkaa toimintaansa valmiuslain (/20) 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

30 §

30 §

*Sitoumuksen ja sitoumuksen hyväksymispäätöksen peruuttaminen**Sitoumuksen ja sitoumuksen hyväksymispäätöksen peruuttaminen*

Edellä 29 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen antaneella on oikeus peruuttaa sitoumus. Peruutus tulee voimaan kuukauden kuluessa peruutusilmoituksesta. Sitoumusta ei saa kuitenkaan peruuttaa valmiuslain 2 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana.

Edellä 29 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen antaneella on oikeus peruuttaa sitoumus. Peruutus tulee voimaan kuukauden kuluessa peruutusilmoituksesta. Sitoumusta ei saa kuitenkaan peruuttaa valmiuslain 3 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

8.

Laki**Pelastusopistosta annetun lain 13 ja 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Pelastusopistosta 21 päivänä heinäkuuta 2006 annetun lain (607/2006) 13 § ja 23 §:n 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

13 §

13 §

*Muu koulutus**Muu koulutus*

Pelastusopisto antaa pelastustoimeen ja hätäkeskustoimintaan liittyvää ammatillista täydennyskoulutusta, pelastuslain (468/2003) mukaista väestönsuojelun johto- ja erityishenkilöstön koulutusta, valmiuslain (1080/1991) mukaista varautumista edistävää koulutusta sekä siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004) tarkoitettua kriisinhallintakoulutusta. Opisto voi antaa muutakin toimialaansa soveltuvaa koulutusta.

Pelastusopisto antaa pelastustoimeen ja hätäkeskustoimintaan liittyvää ammatillista täydennyskoulutusta, pelastuslain (468/2003) mukaista väestönsuojelun johto- ja erityishenkilöstön koulutusta, valmiuslain (/20) mukaista varautumista edistävää koulutusta sekä siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004) tarkoitettua kriisinhallintakoulutusta. Opisto voi antaa muutakin toimialaansa soveltuvaa koulutusta.

23 §

23 §

*Opetuksen maksuttomuus ja opintososiaaliset edut**Opetuksen maksuttomuus ja opintososiaaliset edut*

Valmiuslain 40 §:n mukaista varautumista edistävään koulutukseen osallistuvan opetus ja ruokailu sekä majoitus opiston asuntolassa on maksutonta Pelastusopistolla tapahtuvan koulutuksen aikana.

Valmiuslain 11 §:n mukaista varautumista edistävään koulutukseen osallistuvan opetus ja ruokailu sekä majoitus opiston asuntolassa on maksutonta Pelastusopistolla tapahtuvan koulutuksen aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

9.

Laki**pelastuslain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 2003 annetun pelastuslain (468/2003) 1 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan:

1) tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisyyn, jollei muussa laissa tai asetuksessa toisin säädetä;

2) pelastustoimintaan, jolla tarkoitetaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi ja pelastamiseksi, vahinkojen rajoittamiseksi ja seurausten lieventämiseksi onnettomuuksien sattuessa tai uhatessa kiireellisesti suoritettavia toimenpiteitä; ja

3) väestönsuojeluun, jolla tarkoitetaan tässä laissa ihmisten ja omaisuuden suojaamista ja 2 kohdassa mainittujen tehtävien hoitamista valmiuslain (1080/1991) 2 §:ssä ja puolustuslainsäädännön (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä niihin varautumista.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimintojen muodostamaa toimialaa kutsutaan pelastustoimeksi.

Lisäksi sovelletaan, mitä on säädetty aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä annetussa laissa (300/1979), maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen torjumisesta annetussa laissa (378/1974), meripelastuslaissa (1145/2001), merilaissa (674/1994), ilmailulaissa (281/1995) tai muussa laissa pelastustoimen tehtävistä.

Pelastustoimen erityisistä toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa.

Tätä lakia sovelletaan:

1) tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisyyn, jollei muussa laissa tai asetuksessa toisin säädetä;

2) pelastustoimintaan, jolla tarkoitetaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi ja pelastamiseksi, vahinkojen rajoittamiseksi ja seurausten lieventämiseksi onnettomuuksien sattuessa tai uhatessa kiireellisesti suoritettavia toimenpiteitä; ja

3) väestönsuojeluun, jolla tarkoitetaan tässä laissa ihmisten ja omaisuuden suojaamista ja 2 kohdassa mainittujen tehtävien hoitamista valmiuslain (/20) 3 §:ssä ja puolustuslainsäädännön (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä niihin varautumista.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimintojen muodostamaa toimialaa kutsutaan pelastustoimeksi.

Lisäksi sovelletaan, mitä on säädetty aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annetussa laissa (300/1979), maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen torjumisesta annetussa laissa (378/1974), meripelastuslaissa (1145/2001), merilaissa (674/1994), ilmailulaissa (1242/2005) tai muussa laissa pelastustoimen tehtävistä.

Pelastustoimen erityisistä toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

10.

Laki**poikkeusolojen vakuutustakuusta annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poikkeusolojen vakuutustakuusta 13 päivänä huhtikuuta 2007 annetun lain (408/2007) 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Poikkeusolojen vakuutustakuu

Poikkeusolojen vakuutustakuu

Valtioneuvosto voi valmiuslain (1080/1991) 2 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja väestön toimeentuloa tai talouselämän toimintaa vakavasti vaarantavissa normaaliolojen häiriötilanteissa antaa määrämillään ehdoilla ja vastavakuutta vaatimatta valtioneuvoston vakuutuslaitoksen myöntämälle vahinkovakuutukselle (*poikkeusolojen vakuutustakuu*).

Valtioneuvosto voi valmiuslain (/20) 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja väestön toimeentuloa tai talouselämän toimintaa vakavasti vaarantavissa normaaliolojen häiriötilanteissa antaa määrämillään ehdoilla ja vastavakuutta vaatimatta valtioneuvoston vakuutuslaitoksen myöntämälle vahinkovakuutukselle (*poikkeusolojen vakuutustakuu*).

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____